

МЕДИЧНІ
ПЕРІОДИЧНІ
ТА ПРОДОВЖУВАНІ
ВИДАННЯ
НАДДНІПРЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ
(1860-1920)
ПОКАЖЧИК

ПОКАЖЧИК

Медичні
періодичні
та продовжані
видання
Надніпрянської
України
(1860–1920 рр.)

ББК 76.12(4Ук–4Сум)я1

М42

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського державного університету
(протокол № 9 від 12 березня 2015 року)

Рецензенти:

І. В. Крупський, д-р іст. наук, проф.

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

С. І. Кравченко, д-р наук із соц. комунік

(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

М42 Медичні періодичні та продовжувані видання Наддніпрянської України (1860–1920 рр.) : покажчик / уклад. В. О. Садівничий, Н. М. Сидоренко, А. М. Волобуєва. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 272 с.

У покажчику подаються основні дані про спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання 9 губерній України від 1860 року до 1920-го, дається характеристика змісту, наводяться відомості про місця зберігання повних комплектів чи окремих номерів газет і журналів у бібліотеках та архівах. Подаються географічний, іменний, хронологічний, типологічний покажчики, список рекомендованої літератури.

Видання розраховане на аспірантів, студентів, бібліотекарів, журналістикознавців, істориків, медичних працівників, усіх, хто цікавиться становленням та розвитком соціальної комунікації в Україні.

© Садівничий В. О., Сидоренко Н. М., Волобуєва А. М., 2015

© Сумський державний університет, 2015

Зміст

Від укладачів	6
«Розглядати всі явища, що відбуваються з одухотвореними істотами»	8
Україномовні видання	63
Російськомовні видання	75
Польськомовні видання	237
Географічний покажчик видань	230
Хронологічний покажчик утворення нових видань	241
Іменний покажчик редакторів, видавців, засновників	243
Типологічний покажчик видань	250
Покажчик наявних видань у бібліотеках	257
Абревіатури бібліотек	258
Література	260

Віг укладачів

До покажчика спеціалізованої медичної преси внесено відомості про періодичні та продовжувані видання, що видавались у дев'яти губерніях Наддніпрянської України, а саме: Волинській, Катеринославській, Київській, Подільській, Полтавській, Таврійській, Харківській, Херсонській, Чернігівській – із 1860-го року до 1920 р.

Такі хронологічні межі обумовлені тим, що в 1860 р. в Україні вийшло друком перше професійне медичне періодичне видання «Современная медицина». Кінцева дата пов'язана з остаточним встановленням радянської влади в Україні, що зумовило, з одного боку, припинення виходу аналізованої преси або її соціально-політичну переорієнтацію, ліквідовувалися приватні видання тощо. З іншого – змінювалися соціальна ситуація, адміністративно-територіальний устрій, відомча підпорядкованість організацій та установ.

У пропонованому списку представлено 186 періодичних, серіальних і продовжуваних видань, що виходили у 26 населених пунктах. Найбільше такої преси виходило друком у Києві, Одесі та Харкові, відповідно 52, 35 і 34.

Проблематика й тематика медичних періодичних і продовжуваних видань час від часу потрапляють у коло зацікавлень науковців. Однак ці дослідження переважно належать краєзнавцям або історикам медицини. Тобто основою аналізу виступають процеси розвитку галузі, а не власне періодика. У той же час саме її розгляд дозволить розширити знання як про розвиток медичної галузі, так і про стан та функціонування медіа-простору. Таким чином, список стане основою для наукового осмислення принципів функціонування періодики медичного спрямування, без чого неможливо визначити рівень розвитку вітчизняного інформаційного простору та вивчити становлення журналістики в Україні.

Часописи подаються у такій послідовності: українськомовні, російськомовні, польськомовні. Принцип розміщення – абетковий. Описані за схемою: 1) назва, підзаголовок, періодичність виходу; 2) роки видання (із зазначенням дати виходу першого та останнього номерів за наявності відомостей про

це); 3) прізвище редактора (якщо ж видання мало кількох редакторів, то після прізвища кожного з них подаються роки та / або номери видань, що ним підписані); 4) прізвище видавця (за попередньою схемою); 5) додатки (якщо такі були); 6) примітки (тут подаються відомості про зміну назви видання із зазначенням номера, в якому сталася зміна; про причини припинення виходу видання тощо); 7) джерела (звідки запозичені відомості, якщо не вдалося виявити самого видання); 8) архівні джерела, якщо такі виявлені під час роботи над списком; 9) наявність видання у бібліотеках.

Доповнюється упорядкована книжка низкою покажчиків: географічним, іменним, хронологічним, типологічним, наявності видань у бібліотеках.

У географічному покажчику назви міст розміщені за алфавітом.

В іменному покажчику прізвища редакторів та видавців часописів перелічені за алфавітом, указуючи ім'я та по батькові (якщо вони відомі) в сучасному українськомовному написанні.

Ініціали видавців, редакторів і авторів, які не вдалося перевірити чи уточнити, подаються в оригіналі, взяті в квадратні дужки.

Також зазначено номер видання, редактором чи видавцем якого була певна особа. Наприкінці подається список використаних джерел і наукової, науково-популярної та й художньо-публіцистичної літератури, опрацювання якої дозволяє глибше розкрити історичне тло зародження та роботи медичних видань, типологічні й тематичні аспекти, внесок у розвиток науки редакторів тощо.

Розглядати всі явища, що відбуваються з одухотвореними істотами...»

Систему наукових знань і практичних дій, об'єднаних єдиною метою розпізнати, або діагностувати захворювання, сьогодні фахівці називають медициною.

Від початку свого зародження, що відносять десь до VI ст. до н.е., наукова медицина у другій половині XIX ст., – завдяки накопиченим відомостям із анатомії та фізіології людини, діагностики та лікування – виформувалась у значимий спеціалізований сегмент інформаційного простору.

Розвиток медицини, від перших інтуїтивних уявлень до формування у систему наукових знань, також тісно пов'язаний із обміном знаннями. Із виникненням книг, а потім періодичних видань саме вони взяли на себе функції розповсюдження нової інформації та її популяризації. До другої половини XVII ст. роботи з різних проблем медицини публікувались у наукових журналах загального профілю. Один із таких – «Journal des sçavans» (Париж, 1655–1792 рр.), що друкував роботи про анатомію мозку, м'язи глотки та інші теми. Першим спеціальним медичним журналом вважається «Nouvelles découvertes sur toutes les parties de la médecine» («Нові відкриття в усіх галузях медицини») (1679–1681 рр.), який видавав паризький хірург Н. Блені (Nikola Blégnu). Згідно з енциклопедичними даними на початок XVIII ст. виходило понад 170 медичних журналів і наукових праць, що періодично видавалися, з медицини¹.

Перший медичний журнал у Російській імперії «Санкт петербургскія врачебныя ведомости» (1792–94) почав видавати професор Калінкинського хірургічного інституту Ф. Уден.

На теренах України перше професійне періодичне видання «Современная медицина» у 1860 р. заснував професор Олександр Вальтер.

Олександр Петрович Вальтер (28 грудня 1817 [9 січня 1818] – 22 вересня [4 жовтня] 1889), німець за походженням, народивсь у Ревелі (зараз Таллінн), помер у Варшаві, усі свої наукові досягнення та редакційно-видавничі справи здійснивши в Україні. Тут він став доктором медицини, заслуженим

¹Медицинская периодическая печать // Большая медицинская энциклопедия : в 30 т. / Гл. ред. Б. В. Петровский. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1980. – Т. 14. Медицина–Меланоз. – С. 377–401.

професором, відомим анатомом та фізіологом. Освіту здобув у Дерптському (зараз Тартуський) університеті, навчаючись спершу на філософському, а потім на медичному факультетах, стажувався у Берліні та Відні. Із 1843 р. він, за рекомендацією М. І. Пирогова, у Київському університеті св. Володимира – ад'юнкт, а з часом професор кафедри фізіологічної анатомії та мікроскопії, ординарний професор, завідувач ним же ініційованого Анатомічного театру. У 1845 р. захистив першу в історії Київського університету дисертацію з медицини «De mechanismo implicationis pilorum in plica polonica disquisitiones microscopicae» («Мікроскопічне дослідження механізму сплетення волосся в ковтуні»). Один із співзасновників і активний учасник Київського медичного товариства. У 1874 р. призначений медичним інспектором Варшавських цивільних лікарень, працював і професором місцевого університету. Помер у Варшаві, згідно із заповітом похований у Києві, на Байковому кладовищі.

Окрім місця поховання, він заповідав нащадкам любити Батьківщину, адже «величезний вплив» її «на людину. Тіло наше складається з їжі, яку ми споживаємо і яка виростає на тому ж ґрунті, на якому ми й живемо. Тому кров наша, ми самі, вся наша сутність і нутрощі беруть свій початок від того ж рідного ґрунту, пов'язані з ним усім своїм еством не гірше, ніж дерево пов'язане з землею. Тому нам так дорога Вітчизна, тому ми її так любимо, тому кров наша так охоче проливається за Батьківщину»¹.

Заснована О. Вальтером газета пропагувала фізіологічний напрям у медицині, згідно з яким організм – єдине ціле, а нервова система відіграє провідну роль у життєдіяльності, забезпеченні зв'язку організму з навколишнім середовищем. Зосереджуючи увагу на медичних питаннях, видання розглядало чимало інших соціально важливих тем. Більше половини передплатників видання – спеціалісти з Європи та Росії. Усі передовиці, звіти, огляди медичних досягнень у газеті писав О. Вальтер. Більшість перекладів статей також належить йому. Першим почав висвітлювати у газеті побутові питання.

О. Вальтер протягом багатьох років товаришував із професором С. Алферєвим (1816–1884) – одним із перших професорів медичного факультету Університету св. Володимира, відомим лікарем, деканом факультету та головою Товариства київських лікарів. У 1849 р. у С. Алферєва оселився племінник, 18-річний Микола Лесков, який приїхав до Києва записуватися вільним слухачем до університету. Відвідуючи лекції на різних факультетах, він слухав також анатомію, що неабияк вразила його уяву. Саме О. Вальтер якось умовив М. Лескова написати кілька матеріалів для газети. Так у розділі «Фейлетон» газети «Современная медицина» (№ 29) уміщено матеріал «Нотатка про [казенні] будівлі». У цій же газеті за 1860 р. побачили світ такі праці майбутнього відомого письменника: «Про робітничий клас» (№ 32), «Кілька слів про лікарів Рекрутських закладів» (під псевд. Фрейшиц, № 36, 1860), «Кілька

¹ Маринжа Л. А. П. Вальтер. Отец Киевской анатомической школы / Лукьян Маринжа // Здоровье Украины: медицинская газета. – 2009. – № 10 (июнь). – С. 72.

слів про поліцейських лікарів у Росії» (під псевд. Фрейшиц, № 39, 1860), «Поліцейські лікарі в Росії» (№ 48).

До 1876 р. «Современная медицина» видавались у Києві, а потім, у зв'язку з переїздом О. Вальтера, – у Варшаві (до 1880 року).

До видатних діячів медицини, які стали редакторами чи видавцями спеціалізованих медичних видань, належать: В. Високович («Труды Киевского физикомедицинского общества, состоящего при университете св. Владимира»), О. Дедюлін («Дневник Третьего Всероссийского съезда ветеринарных врачей»), Є. Дюков та І. Луценко («Вестник гомеопатической медицины»), В. Данилевський («Вестник медицины»), П. Ковалевський («Архив психиатрии, нейрологии и судебной психопатологии»), С. Коршун, М. Мельников-Разведенков та В. Недригайлов («Харьковский медицинский журнал»), П. Лашенков («Сведения о врачебносанитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Харькова»), І. Мечников та М. Гамалія («Труды Одесской бактериологической станции»), С. Мочутковський («Южно-русская медицинская газета»), Ю. Пенський («Протоколы заседаний Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете» і «Труды Общества научной медицины и гигиены при Императорском Харьковском университете»), М. Пермер («Вегетарианское обозрение»), І. Сікорський («Вопросы нервно-психической медицины»), Є. Святловський («Земкий врач»), А. Ходін («Вестник офтальмологи») та ін. Із позицій свого високого світовідчуття, і позицій бачення тогочасного рівня науки вони прекрасно розуміли вагу друкованого слова в періодичному виданні для розвитку галузі, покликаної піклуватися про людське здоров'я.

Аналізуючи внесок редакторів, засновників і видавців у виникнення спеціалізованої медичної преси та їх роль у функціонуванні її як сегмента інформаційного простору, передусім потрібно підкреслити – шлях до нинішнього свого стану українська журналістика пройшла разом із тисячами працівників засобів масової інформації (багато з яких невідомі й не були професіоналами у сфері медіа). Тож, обґрунтовуючи питання історії та теорії спеціалізованої преси як окремого сегмента інформаційного простору через виявлення основних закономірностей формування медичних видань Наддніпрянської України другої половини ХІХ – перших десятиліть ХХ ст., необхідно наголосити на особливому значенні агентів наукової та практичної діяльності, які, розуміючи необхідність поширення знань і отримання відомостей від інших, брали участь у виробленні та споживанні інформації, що розповсюджувалася відкритими друкованими джерелами, а саме: засновник / редактор / видавець – автор.

Агентами наукової діяльності у медико-біологічній сфері були: студенти, доценти і професори медичних факультетів трьох університетів Наддніпрянської України (Київського, Харківського, Одеського) та Харківського ветеринарного інституту; співробітники науково-дослідних

інститутів – Бактеріологічного інституту Харківського медичного товариства, Одеської бактеріологічної станції, Київського бактеріологічного інституту, ветеринарно-бактеріологічних та санітарних лабораторій тощо; члени наукових медичних товариств та інших громадських об'єднань медико-біологічного та ветеринарного спрямування, керівники відділів земств і медичних служб міст.

Групу практиків формували лікарі та фельдшери, які працювали в лікарнях, амбулаторіях та інших медичних закладах; доценти та професори медичних факультетів, які працювали в університетських госпітальних клініках, при різноманітних відділеннях лікарень або займалися приватною практикою; фармацевти й аптекарі; ветеринари – фельдшери та лікарі різноманітних служб (армія, базари, великі заводи та сільські господарства, земства тощо), викладачі ветеринарного інституту, які мали приватну практику чи в державних установах. Поняття «агент наукової та практичної діяльності» містить не лише конкретних людей, а також установи й організації (академічні та медико-санітарні), цілі соціальні інститути.

Серед редакторів спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань найвизначнішою особистістю (згідно з офіційними званнями та зробленим внеском у науку), безперечно ж, є Ілля Ілліч Мечников (15.05.1845–15.07.1916) – зоолог, біолог, бактеріолог, фізіолог і патолог, філософ; один із основоположників еволюційної ембріології, імунології та мікробіології, розробник теорії зародкових листків, походження багатоклітинних організмів та фагоцитарної теорії імунітету, засновник наукової геронтології, творець теорії походження багатоклітинних організмів; член-кореспондент (1883), почесний член (1902) Петербурзької академії наук, один із засновників першої в Російській Імперії бактеріологічної станції (1886); восьмий, спільно з Паулем Ерліхом, лауреат Нобелівської премії з фізіології і медицини (1908 р.) «на знак визнання ... роботи по імунітету»¹, автор більше 300 розлогих наукових статей.

Народився І. Мечников 15 травня 1845 р. в селі Іванівка Харківського повіту. Коли йому виповнилося три роки, родина переїхала в село Павлівку (нині Мечникове Дворічанського району Харківської області). Батько – Ілля Іванович (1810–1878) – полковник військ царської охорони. У біографічних матеріалах про лауреата Нобелівської премії вказується, що по батьковій лінії він походив «зі старовинного молдавського боярського роду, що йде від Юрія Стефановича Мілеську-Спафарія, онука енциклопедиста і поліглота Миколи Мілеську-Спафарія, який поїхав до Росії з Молдавії з князем Дмитром Кантемиром у 1711 р. після невдалого військового походу Петра I і Кантемира проти турків у Дунайських князівствах. Прізвище «Мечников» – це калька молдавського Спетару, або «spadă are», «має меч», «мечник», тобто «команду-

¹ Ілля Мечников – Facts [Електронний ресурс] // The Official Web Site of the Nobel Prize. – Режим доступу : <http://www.webcitation.org/6HX65F7yi>

вач військами», «суддя»: вже син Юрія Стефановича в Росії змінив прізвище Спетару (Спафарій) на Мечников»¹.

Мати – Емілія Львівна – донька єврейського письменника Льва Неваховича (Іегуда Лейба Бен Ноах), який народивсь у Рашкові. Довгий час жив у Петербурзі, займаючись перекладацькою справою. Співпрацював із багатьма тогочасними журналами. Відомий російськомовною книгою «Вопль дщери иудейской» (СПб, 1803), за яку названий «засновником російсько-єврейської літератури»². Працюючи фінансистом, тісно спілкувався з літераторами Санкт-Петербурга, зокрема приятелював із О. Пушкіним та І. Криловим. Рідні дядьки Іллі Мечникова по материній лінії – Михайло Невахович (1817–1850) – карикатурист, видавець гумористичного збірника «Єралаш» (СПб., 1846–1849) та Олександр Невахович (1819–1880) – драматург, завідувач репертуарної частини Імператорських театрів.

У 1862 р. майбутній учений після Другої Харківської гімназії вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Харківського університету, який екстерном закінчив у 1864 р. Упродовж трьох подальших років стажувався у Німеччині та Італії. У 1867-му при Петербурзькому університеті захистив магістерську дисертацію «Історія ембріонального розвитку *Sepiola*», через рік за роботу «Історія розвитку *Nebalia*» став доктором наук і доцентом Петербурзького університету. Упродовж 1870–1882 рр. працював професором зоології та порівняльної анатомії Новоросійського університету (Одеса).

У 1882 р. І. Мечников полишив університет, де, як стверджують упорядники «Енциклопедии патографий», йому «великої нервової напруги коштували ... взаємини з колегами й університетським керівництвом, а також з радикально налаштованим студентством»³. Він виїхав за кордон і повернувся у 1886 р., щоб спільно з М. Гамалією та Я. Бардахом створити другу в світі бактеріологічну станцію (тепер – Одеський НДІ епідеміології та мікробіології ім. І. І. Мечникова). До роботи також залучив молодих ентузіастів Д. Заболотного та Л. Тарасевича. Усі вони в подальшому зробили значний внесок у розвиток медицини.

Співробітники станції вперше організували в Російській Імперії щеплення проти сказу за способом Л. Пастера, вивчали дію фагоцитів собак, кроликів і мавп на мікроби, що спричиняють бешихове запалення й поворотний тиф, працювали над вакцинами проти холери курей і сибірської виразки. У статтях, наукових і навчальних виданнях чимало тверджень про те, що відкриття станції не що інше, як значне явище у розвитку вітчизняної медицини та ветеринарії.

1 Петрюк П. Т. Илья Ильич Мечников: биографические, научные и психиатрические аспекты (к 165-летию со дня рождения) / П. Т. Петрюк, И. Ю. Кучма, В. И. Резник // *Аннали Мечниковського інституту*. – 2010. – № 2. – С. 53.

2 Чарный С. Илья Мечников / Семен Чарный // *Москва–Тель-Авив*. – 2014. – № 9. – С. 48.

3 Безумные грани таланта: Энциклопедия патографий / Авт.-сост. А. В. Шувалов. – М. : АСТ Астрель Люкс, 2004.

Однак і це повернення на Батьківщину не принесло І. Мечникову великого задоволення. Так, його захопила науково-дослідна робота, він залучив до роботи в лабораторії десятки молодих лікарів і біологів, значна частина з яких залишила свої імена в історії медицини, він з ентузіазмом писав про досягнуті результати. Однак стосунок із представниками офіційної влади не складався, дехто з лікарів дорікав йому відсутністю медичної освіти, журналісти не давали проходу, вимагаючи сенсацій, переслідування торкнулись і його учнів та послідовників. Тож у 1887 р. І. Мечников виїхав до Німеччини. А потім на запрошення Луї Пастера (згідно з одними даними – у 1887 р.¹, згідно з іншими – у 1888 р.²), переїхав до Парижа, де й провів 28 р. наукового життя, ставши заступником директора інституту.

За його сприяння та під безпосередньою орудою в Пастерівському інституті навчалося кілька десятків учених медико-біологічного профілю з Російської імперії та лікарів, які спеціалізувалися на інфекційних хворобах. За його поради в Києві 21 жовтня 1896 р. Товариством боротьби з заразними хворобами відкритий спеціалізований бактеріологічний інститут, зараз – Державна установа «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського Академії медичних наук України».

Практично всі існуючі тогочасні академії наук світу обрали І. Мечникова своїм почесним членом, а ще сотні наукових товариств (усі медичні товариства, що існували на території Наддніпрянської України) та інститутів. Уряд Франції його нагородив усіма ступенями Ордена Почесного Легіону.

Помер І. Мечников у Парижі на 71-му році життя 15 липня 1916 р. 18 липня його тіло спалили в крематорії кладовища Пер-Лашез у Парижі. Урна з прахом видатного вченого з України зберігається у бібліотеці Пастерівського інституту.

Видання повного зібрання творчого доробку Нобелівського лауреата в 16 томах здійснено в Радянському Союзі упродовж 1954–1964 рр.

Згідно з висновками фахівців ООН основними факторами, які продовжили середній вік людини більше, ніж на 40 років, стали «чотири революції в медицині: 1) формування уявлень про гігієну та санітарію, оснащення міст системами централізованого водопостачання та каналізації, впровадження практики утилізації відходів, що в сукупності призвело до різкого зниження рівня інфекційних захворювань; 2) визнання науковою громадськістю мікробної теорії інфекційних захворювань Л. Пастера і введення понять асептики й антисептики; 3) відкриття і повсюдне впровадження в медичну практику методу вакцинації, що призвело до істотного зниження рівня дитячої смертності від інфекційних захворювань; 4) відкриття та впровадження в клінічну

1 Гайсирович А. Е. Мечников Илья Ильич / А. Е. Гайсирович // Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. [гл. ред. А. М. Прохоров] – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978. – Т. 16. Мезия–Моршанск. – 1974. – С. 202.

2 Виноградов Н. Мечников Илья Ильич / Н. Виноградов // Сельскохозяйственная энциклопедия. – 3-е изд., перераб. – М. : Госиздат. сельхоз. литературы, 1953. – Т. 3. – С. 251.

практику антибіотиків»¹. Перші три революції припадають на XVIII–XIX ст., і принаймні дві з них відбулися за безпосередньої участі І. Мечникова, людини, вченого і громадянина, якого в пантеон слави записують українці, євреї, французи та росіяни. Ім'я Іллі Мечникова знає кожна освічена людина.

У 1888 р. саме І. Мечников виступив редактором першого випуску «Трудов Одесской бактериологической станции» (Одеса, 1888). Зараз видання є бібліографічною рідкістю, зберігається в Російській національній бібліотеці. У «Трудах...» опубліковані наукові статті та доповіді: «Про запобіжні щеплення сибірської виразки», «Про сибірські вакцини», «Про винищення ховрахів бактеріями курячої сліпоти» та «Про деякі заразні хвороби Одеського пташиного ринку» М. Гамалії; «Протокол засідання Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії»; «Доповідь комісії, обраної Імператорським товариством сільського господарства Південної Росії для проведення дослідів попередження мериносових овечок від зараження сибірською виразкою за допомогою вакцинації їх за методом Пастера, вивченому та розробленому М. Гамалією на Одеській Бактеріологічній станції».

Сам І. Мечников опублікував лист «До голови Херсонської Губернської управи», в якому науково проаналізував проведені дослідження щеплень розробленими в Одесі противиразковими вакцинами.

Друкувався як автор у низці журнальних і газетних видань із різних галузей медицини: «Записки Новороссийского университета», «Протоколы Общества одесских врачей», «Ветеринарный вестник» та ін. Зокрема його статтею «Нарис сучасних напрямів у терапії інфекційних хвороб» у першому номері відкривалася «Южнорусская медицинская газета» – щотижневий видання Товариства одеських лікарів (1892–1897). У матеріалі описувалися методи лікування заразних хвороб, які з'явилися у зв'язку з розвитком бактеріології.

Медичні видання досить швидко здобували авторитет. Адже якщо газети офіційного спрямування, у першу чергу «Губернские ведомости», переважно дублювали санкт-петербурзькі й московські однойменні газети, а також «Правительственный вестник», медична періодика здебільшого подавала факти й події із тих територій, де вона видавалася (Балаклава, Керч, Київ, Кременчук, Одеса, Сімферополь, Харків, Хорол, Чернігів, інші міста), відображаючи життя регіону загалом і стан розвитку місцевої медицини.

Редактор-засновник «Земского врача» Є. Святловський у першому номері визначив мету видання в тому, щоб «поставити науку на допомогу населенню, яке потребує цієї допомоги й чекає не тільки зцілення, але й оздоровлення», а ще «постійна лікарська консультація у земсько-медичній справі» (1888. – № 1). Видавці привертали увагу читачів і широтою географії, вміщуючи повідомлення з Вятської, Катеринославської, Московської, Пермської, Полтавської, Самарської, Симбірської, Харківської, Ярославської та інших губерній.

1 Алибек К. Пятая революция в медицине: о роли инфекций в патогенезе старения и хронических болезней человека / К. Алибек, Л. Гречаный, Т. Клименко, А. Пашкова // Лікарська справа. – 2008. – № 1/2. – С. 3.

Пильна увага авторів журналу зверталася на зростання сільського травматизму в зв'язку з широким застосуванням машин, відсутністю належної техніки безпеки, залученням до виробничого процесу дітей і жінок. Зазначену тему особливо активно розробляв М. Тезяков. Його стаття «Матеріали до гігієни сільських робочих на півдні Росії» (1889. – № 38–39) пізніше ввійшла до книги «Сільськогосподарські робітники й організація за ними санітарного нагляду в Херсонській губернії» (Херсон, 1896).

Розвиток сучасної галузі медицини застряг у суперечках між прибічниками, з одного боку, первинної медико-санітарної допомоги та стаціонарної – з іншого. Ця тема широко обговорюється як на сторінках спеціальних медичних видань і громадсько-політичних, так і на різномісних чиновницьких засіданнях. І саме ця тема була основною у журналі «Земский врач» (1889. – № 1). Зокрема, 125 років тому автори наголошували: «Нині прийнято оцінювати рівень розвитку земської медицини головним чином кількістю лікарень, утримуваних земством у повіті... Вважається тим краще, чим більше лікарень, із більшою кількістю ліжок. Величезна кількість лікарняних ліжок, заповнення їх хворими викликає похвалу начальства і ревне прагнення будувати ще і ще. Якби за такого становища повіт перетворився на суцільний шпиталь – торжеству не було б меж. І лікареньки ростуть дедалі глибше на прогниваючому ґрунті нашого суспільного життя» (1889. – № 1).

Значна увага суспільства сьогодні звертається на епідеміологію – науку про виникнення, шляхи поширення та профілактику заразних хвороб. Адже зараз ми зіштовхуємося як із поширенням, часто до епідемічного рівня, хвороб, що 20 років тому здавалися збореними назавжди (туберкульоз, дифтерія, іспанка, холера, дифтерія, сибірська виразка), так і нових (СНІД, сарс, пташиний грип, цитомегаловірусні інфекції, хламідіоз). Тож використання протиепідемічного досвіду ХІХ ст. видається корисним і сьогодні. Питання боротьби з епідеміями по журналістському й по медичному професійно висвітлювали «Вопросы оздоровления г. Харькова и обзоры деятельности городской врачебно-санитарной организации», «Журнал медицины и гигиены», «Земский врач», «Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Харькова», «Эпидемический бюллетень Екатеринославского губернского земства» та інші.

«Врачебно-санитарные хроники», які виходили фактично в усіх губерніях, адресувалися працівникам земської медицини, повідомляли про діяльність земської управи в справі охорони здоров'я населення. Подавали постанови губернських земських зборів, замітки про спостереження за епідемічними захворюваннями та географію їх поширення, повідомлення про діяльність лікарських дільниць, віспові щеплення, лікарські звіти (часто у вигляді таблиць), протоколи засідань з'їздів земських лікарів, програми їх діяльності, огляд земської медичної преси, передруки з іноземної періодики, кореспонденції, оголошення.

Найбільш впливовим пластом теоретично-академічного змісту вважаємо надруковані статті й доповіді, у яких оприлюднені факти та зроблені висновки, визнані як наукові відкриття.

Виходячи з подальшої значимості та офіційного визнання, розпочати варто із VII природничо-наукового з'їзду в Одесі (1883 р.). Саме на цьому науковому форумі Ілля Ілліч Мечников (1845–1916) повідомив світові свої спостереження про цілющі сили організму та механізм фагоцитарного захисту організму, що ознаменували відкриття нової галузі науки – імунології, і принесли вченому світове визнання. Промову І. Мечникова «Про цілющі сили організму» опублікували «Протоколи заседання Седьмого съезда русских естествоиспытателей и врачей в Одессе» (1884. – № 1. – С. 206–215.).

Розпочав представлення своїх досліджень майбутній Нобелівський лауреат із «факту загальновідомого, що хвороби переносяться неоднаково різними людьми, що міцні суб'єкти нерідко схильні до них більше, ніж слабкі, що в більшості випадків хвороба проходить сама собою. Самостійне загоєння ран, зрощення зламаной кістки відомо всім із повсякденного життя. Дуже часто ви чуєте, що такий-то одужав завдяки його «сильній натурі» (с. 206), – констатував доповідач. Наголосивши далі на тому, що в медицині відоме, установлене ще Гіппократом у IV ст., поняття про цілющі сили природи, яка «оберігає людину від захворювання та усуває хворобливу причину». Це положення Гіппократ покладе в основу терапії та радить лікарям якомога пильніше оберігати цілющі сили природи. У доповіді звертається увага на вчення Галена (II ст.), який уже починає говорити про природу цілющої сили організму, вважаючи її «силою, що утворює і живить тіло, регулюючи його функції і відновлюючи його в разі хвороби» (с. 207). У свою чергу Гален, подібно до свого великого попередника, «радить також по можливості утримуватися від втручання і надавати повну свободу цілющій силі природи» (с. 207). Це, як називає його доповідач, «основне положення гіппократівської терапії», знайшло своє продовження у працях і висловлюваннях Теофаста Парацельса (1493–1541), Томаса Синдегама (1624–1689), баварського лікаря Георга Шталя (1659–1734) та ін.

Далі І. Мечников звернув увагу на те, що принцип цілющої сили природи хоч і витримав чимало протидій, усе ж він «був відтиснутий на задній план іншим характером загального напрямку медицини». Цей інший напрям полягав у тому, що лікарська наука зосередилася головню на проявах болю і «вивчення процесів, що подаються хворим організмом, а згодом засноване на ньому мистецтво визначати хвороби, а також наука про зміни хворих органів» запанували в медицині. Як результат – для того, щоб зрозуміти і розпізнати хворобу, «суму її проявів намагалися укласти в одну загальну рамку, представити її як щось цілісне, єдине» (с. 208). Такий розвиток призвів до того, що «первинний дуалізм, два початки хвороби, хвороботворне і цілюще, став більше й більше згладжуватися». Довгий час до принципів цілющої сили природи не поверталися. Ситуація змінилася тільки в останній

період, а точніше, за І. Мечниковим, у останнє «двадцятип'ятиріччя... Я маю на увазі вчення про бактерії, що вже встигло скласти епоху в медицині, й тому дуже добре відоме всякому лікареві». А історія етіології – це, безперечно ж, одна «з кращих сторінок у літописі завоювань людського розуму». Не дивлячись на такий розвиток науки, існує чимало народів у світі, які впевнені, що хвороби – це продукт злих духів, які різними способами проникають у тіло. Більше того, ще «збереглося забобонне переконання в хвороботворному впливі комет, і я живо пригадую моторошне відчуття, що охопило мене при появі комети в 1858 р.» (с. 209).

Зупиняється І. Мечников – як на знаковій події у галузі ботаніки а потім і медицини – на тому, що «хвороба картоплі, злаків та інших культурних рослин дійсно викликається грибами <...> Після того, як це вчення було чітко встановлено в галузі науки про рослини і комах, воно перейшло й у сферу сучасної медицини. Колишні знахідки грибоподібних організмів у хворих органах стали пояснювати з нової точки зору; і після низки найважчих і блискучих досліджень було, нарешті, доведено, що і багато людських хвороб виробляються найдрібнішими грибками – бактеріями або сціофітами» (с. 209). Боротьба людини, названої у доповіді «вінцем творіння» (с. 210), з цими нижчими рослинами виявилася фактично не результативною: насіння грибкових дуже розповсюджене, ці мікроорганізми напрочуд живучі, нешкідливі бактерії за певних умов можуть перероджуватися в отруйні.

Наукова думка в боротьбі зі спорами хвороботворних бактерій зробила відчутний крок уперед. Найзначніше тут виділяються розробки Джозефа Лістера щодо антисептики та асептики в хірургії, а також дослідження Луї Пастером запобіжних щеплень.

Досягнення Луї Пастера у певний момент ледь не переконали суспільство, що «запобіжними щепленнями можна вберегтися ледь не від усіх інфекційних хвороб». Однак ґрунтовні дослідження показали, що низка небезпечних недуг, таких, наприклад, як «гнилісне зараження крові (мишача септицемія), поворотна гарячка та ін.» можуть виникати в одному організмі по кілька разів. Такі невтішні для здоров'я людей підсумки, типізує І. Мечников, «повинні були змусити вчених шукати нових шляхів для боротьби з бактеріями» (с. 211).

Далі доповідач переходить до обґрунтування ролі та значення активності самого організму в боротьбі з інфекційними процесами. Розпочинає із твердження, що «зазначені вище властивості бактерій не раз уже наводили на думку, що, цілком імовірно, організм людей і тварин має якусь здатність боротися з ними, інакше б увесь рід людський давно вже мав би вимерти» (с. 211). Для вивчення ситуації довелося згадати, виголошує автор, про гіппократівський принцип та всіх його послідовників у боротьбі з хворобами шляхом опертя на цілющі властивості природи. Однак питання – «яким же чином протидіють рослини і тварини навалі сильних у боротьбі й усюдисущих бактерій?» (с.

212) – не зникає. І тут же І. Мечников наголошує: «На це загальне питання можна, я думаю, дати таку відповідь: тварини знешкоджують бактерії тим, що з'їдають і переварюють їх» (с. 212). Поїдаючи, знешкоджують маси бактерій амеби та інфузорії, деякі поліпи та медузи.

Вивчаючи проблему зараження людини бактеріями, вже звернена увага «на факт, що, незважаючи на те, що ми щодня ковтаємо величезну їх кількість із питвом та їжею і незважаючи на те, що деякі з них пристосувалися до життя в нашому кишковому каналі, проте ми маємо вельми мало шансів заразитися ними цим шляхом» (с. 213). При цьому увагу вчений пропонує звернути на деякі народи, що споживають гнилу їжу, а також на сири з пліснявою. І хоча в таких ласощах бактерій дуже багато, ми у більшості випадків не ризикуємо захворіти. Напевно, вказується у тексті, «кислий шлунковий сік частково вбиває бактерії, частково ж значно послаблює їх. Якби всі нутрощі людини були одягнені травною оболонкою, як у медуз або поліпів, то потрібно думати, що боротьба з бактеріями виявилася б набагато менш складною» (с. 214). У той час органом, через який найчастіше відбувається зараження організму, І. Мечников називає легені. Та й у цій ситуації для знешкодження спорів бактерій, які ми вдихаємо, «організм наш забезпечений безліччю клітин, здатних поїдати і знешкоджувати ці спори» (с. 214). Означені клітини багато в чому «нагадують найпростіших тварин і тому з давніх пір називаються амебоподібними». Значні колонії цих клітин живуть у крові й відомі «під ім'ям безбарвних або білих кров'яних тілець, а також у всіляких органах, де їх описали під назвою клітин сполучної тканини» (с. 214). І як тільки хвороботворні мікроби проникнуть в організм через рани, легені, шлунково-кишковий тракт, вони скрізь «ризикують бути захопленими рухливими клітинами, здатними їх знищити, тобто з'їсти і переварити» (с. 214).

Наукова новизна запропонованого дослідження І. Мечникова полягала в тому, що «у людини й узагалі у величезної більшості багатоклітинних тварин, крім травного каналу, існує ще ціла система органів цілющого травлення. У цій системі величезну роль відіграє здатність деяких клітин до внутрішньоклітинного травлення» (с. 215). Далі автор бере на себе відповідальність і хоче зробити припущення, сформулювати «дедуктивний висновок, що центральним органом цілющої травної системи є селезінка» (с. 215) в організмі. Як підтвердження, наводиться факт, давно примічений лікарями, що «збільшення її служить гарним й іноді дуже раннім вказівником на існування інфекційної хвороби» (с. 215). Окрім селезінки, до системи зцілюючих органів потрібно ще «віднести лімфатичні залози і кістковий мозок», а також частково «печінку» та «нирки» (с. 215).

Роблячи загальний висновок із запропонованого дослідження, І. Мечников зауважує: «Не маючи можливості поширюватися тут про подробиці улаштування та історію розвитку цілющої системи, я вкажу лише на загальний результат, що вона разом із травною системою в тісній природі розвинулась із

однієї загальної основи. Те, що у нижчих тварин, наприклад, губок, становить загальну масу травних клітин, в інших більш вищих тварин розпадається на дві окремі групи: на звичайні органи травлення і на систему, так би мовити, медичного, або терапевтичного (мабуть, профілактичного), травлення» (с. 216).

У цій роботі І. Мечников наголосив, що саме організм із його різноманітним апаратом сил і засобів захисту визначає зрештою не лише виникнення, розвиток, перебіг, а й кінець інфекційної хвороби. Це так звана фагоцитарна активність – теорія клітинного імунітету І. Мечникова. Ці клітини здатні захоплювати та руйнувати мікроби та продукти їхнього розпаду, завдяки наявності у них різноманітних активних ферментів, що дозволяють зруйнувати білкові, ліпідні і вуглеводні речовини та їхні комплекси до простих сполук.

Усі подальші 25 років життя він присвятив вивченню виголошених поглядів. Фагоцитарну реакцію при інфекційних хворобах І. Мечников розглядав не як специфічний імунний процес, а як прояв трофічної функції організму. Учений увів поняття «клітинний імунітет» і створив першу науково обґрунтовану теорію імунітету. За ці відкриття він і отримав у 1908 р. Нобелівську премію в галузі медицини та фізіології.

Також у «Протоколах...» опубліковано працю Миколи Євгеновича Введенського (1852–1922) з нейрофізіології «Телефонічні дослідження над електричними явищами в м'язових і нервових апаратах» («Протоколи засідання Сьомого съезда русских естествоиспытателей и врачей в Одессе» (1884. – № 1. – С. 15–37), яка засвідчила винайдений ним метод телефонічного прослуховування токів дії.

Майбутній основоположник вчення про загальні закономірності реагування збудливих систем організму, М. Введенський розпочинав свої дослідження в лабораторії І. Сеченова, був його учнем, після нього очолив кафедру фізіології людини і тварин Петербурзького університету.

Будучи ще асистентом, М. Введенський улітку за власні кошти виїздив за кордон, де працював у провідних наукових центрах. Так, працюючи в лабораторії Дюбуа-Реймона, він уперше виявив, що телефон Сіменса і Гальске вловлює і нервове збудження. Вислуховуючи телефоном імпульси, які передаються по нерву під час його роботи, виявив, що нервове збудження є процесом ритмічним.

Телефонічні дослідження виявили відразу цілий ряд нових закономірностей роботи нервово-м'язового апарату. Піддаючи ритмічним подразненням то м'яз, кураризований або нормальний, то нерв і підводячи до телефону то ділянки збудженого м'яза, то нерва, М. Введенський виявив, що тканини, які входять до складу нервово-м'язового апарату, відтворюють ритм подразнення з різною піддатливістю, тобто їм властива різна функціональна рухливість. Нервове волокно здатне відтворювати в 1 сек. ще до 500 окремих періодів збудження, відповідно 500 періодам роздратування в 1 сек., і при тому утримує цю здатність до високих ритмів дуже надійно протягом багатьох годин,

не трансформуючи цих ритмів. М'яз сам по собі має граничний ритм близько 200–250 в 1 сек., але й їх відтворює часто лише в перші моменти роздратування, а потім швидко переходить до більш низьких, трансформованих ритмів; іншими словами, високий ритм близько 200–250 в 1 сек. швидко змінює функціональну дієздатність м'яза, – стомлює його, робить ще менш лабільним. Добре, якщо м'яз тепер отримуватиме роздратування не безпосередньо, а через нерв, то граничним ритмом, доступним йому, виявиться всього 150–100 в 1 сек., і більш високі ритми швидко викликатимуть у м'язі трансформування та рокотання низького ритму. Значить, м'яз, отримуючи імпульси через посередництво рухового нервового закінчення, виявляє функціональні зміни і стомлюється ще швидше. Це означає, що, перш ніж дістатися до м'яза, імпульси змушені пробитися через рухові нервові закінчення, а ці останні, за своєю лабільністю, виявляються ще нижчими, ніж у м'язів і, внаслідок цього, м'яз завжди добре захищений від експлуатації занадто частими імпульсами, що йдуть від нерва.

Такі телефонічні дані виявили низку важливих обставин. Насамперед нерв навдивовижу стійко, упродовж багатьох годин, утримує свою здатність відтворювати високі ритми збудження. Тобто він, як службовий орган нервової системи (свого роду телеграфний дріт), може працювати з величезною невтомністю. Отже, нерв невтомний.

М'яз же, порівняно з нервом, є апарат більш втомлюваний і, можливо, менш рухомий, судячи з того, що нам відомо про чутливий нерв.

Лабільність – як певна величина, що вимірюється кількістю хвиль збудження, які може відтворити в секунду та чи інша збудлива тканина без зміни ритму, функціональна рухливість нервової та м'язової тканини – уведена в фізіологію вперше М. Введенським.

Уже пізніше він сформулював теорію безімпульсної перieleктротонічної сигналізації. «Телефон Введенського» дозволив здійснювати дослідження закономірностей функціонування нервово-м'язевих апаратів.

На базі відкриття М. Введенського Арндт і Шульц дали обґрунтування фармакологічному закону, що носить їхнє ім'я; М. Перн відкрив первинну і вторинну анодні депресії (зниження активності нерва під анодом), між якими по часу перебувало збудження; Л. Васильєв показав два типи зниження активності та ін. А фізіолог Ю. Воронов уже в ХХІ ст. авторитетно зазначив, що «зіставляючи концепцію Вернадського про ноосферу зі школою Введенського про парабіоз (загальні закономірності реагування), можна стверджувати про реалізацію першої фази суспільного мислення, фази нерозумності – аноосфери»¹.

1 Воронов Ю. А. Законы нейрофизиологии и их роль в жизни общества (1952–2005) / Воронов Ю. А. [Електронний ресурс]. – Санкт-Петербург : Петроград, 2005. – 68 с. – Режим доступу : <http://www.rusphysics.ru/dissertation/246>.

Значний змістовий пласт становила тема запобігання патологічних станів, зокрема боротьби з епідеміями. Так, у випуску «Современной клиники» надрукована публічна лекція проф. С. Костюрина (1853–1898), яку він прочитав на запрошення Полтавської міської думи 14 грудня 1894 р. на користь фонду на придбання протидифтерійної сироватки «Про дифтерит і його лікування кров'яною сироваткою по способу професорів Берінга та Ру» (1895. – № 1. – С. 9–34). Розпочав професор виклад матеріалу з образного змалювання: «Два вищих блага світу дарував Господь людині: одне – здоров'я, друге – дітей. Обидва ці блага ми повинні зберігати і берегти більше, ніж зіницю нашого ока. Здоров'я – тому, що воно дає нам можливість працювати на благо своє і всього людства, дітей – тому, що вони призначені для продовження роду людського, а, отже, і для подальшої роботи на благо того ж людства» (с. 9–10). Для збереження такого блага, як здоров'я, «організм людини має велику кількість дуже дотепних, тонких і дивних механізмів та акомодаций» (с. 10). Усе ж, не дивлячись на все це, організмові «не завжди вдається захистити себе від шкідливої дії тієї чи іншої хвороботворної причини» (с. 11).

Далі в тексті детально розібрані причини хвороб і засоби, якими володіє організм для боротьби з хвороботворними причинами; роль бактерій у розвитку хвороб. А також загальні поняття про бактерії: вид їх, будова, життя та розмноження. Звертається увага на бактерії дифтериту, морфологію і біологію дифтеритної бактерії, вид її, способи розмноження, умови, що впливають на її життя й розвиток поза організмом і в ньому; вплив на неї поживних середовищ, температури, світла, кисню, сухого і вологого повітря, хімічних речовин та ін., місцезнаходження та розподіл дифтеритної бактерії в організмі людини і тварин; її хвороботворна дія на організм при введенні в кров, під шкіру і слизові оболонки; здатність її виробляти отруйні речовини (токсини), хімічна натура цієї отрути і дія на організм. Розглядається вплив сторонніх бактерій на тяжкість дифтеритного захворювання, шляхи і способи поширення дифтериту; умови, що сприяють захворюванню дифтеритом (зараженню); сприйнятливість і несприйнятливність до зараження. Автор писав про вплив пір року, віку, статі та ін. на захворювання дифтеритом, про загальні явища в організмі, перебіг хвороби, зміна температури, пульсу, дихання, травлення і шкіри. Акцентувалося на місцевому прояві хвороби – пухлина залоз. Крім того, згадуються ускладнення і послідовні хвороби при дифтерії; зміни всередині тканин і органів. У центрі уваги – запобіжні заходи проти дифтериту, загальне поняття про несприйнятливність. І найголовніше – вплив кров'яної сироватки на людей, тварин і бактерії; відкриття професора Берінга, основи лікування дифтериту по його способу, результати.

Тема дифтерії, піднята на сторінках «Современной клиники», слід сказати, далеко не нова й непоодинокі для спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань. До неї зверталися такі автори, як І. Луценко – «Дифтерит і його лікування» та М. Ржаніцин – «Kali bichromicum при диф-

терії» («Вестник гомеопатической медицины»), М. Тезяков – «Досвід застосування антидифтерійної сироватки в с. Благодатному Єлисаветградського повіту» («Врачебная хроника Херсонской губернии»), Н. Хржонщевський – «Дифтерія в Києві 1870–1888 рр.» («Протоколы Заседаний Общества Киевских врачей»), І. Баранников – «Про застосування протидифтерійної сироватки при дифтерії» («Протоколы заседаний Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете»), Є. Скловський – «Про значення бактеріологічного дослідження для етіології і профілактики дифтерії», О. Павловський – «Про приготування протидифтерійної сироватки в Києві та способах її застосування» («Труды Общества киевских врачей с приложением протоколов»), Я. Бардах – «Про лікування дифтерії специфічною сироваткою» («Южнорусская медицинская газета») та ін. Як додаток до газети «Земский врач» у 1888 р. вийшла брошура «Меры против заболевания дифтеритом». У лютому 1881 р. в Харкові проведено обласний з'їзд, на якому розглядалися заходи проти дифтерійної епідемії, і за підсумками медичного форуму вийшли «Труды...», де опубліковані всі матеріали.

До цієї теми звертався й один із найавторитетніших вітчизняних учених ХІХ ст. проф. В. Високович у матеріалі «Про доцільність протидифтерійних щеплень із запобіжною метою» («Вестник медицины». 1896. – Т. 1. – С. 45–46). Варто зауважити, що на час написання статті, а це 1896 р., щеплення вже не були чимось незнайомим чи таким, що мало застосовується у медицині. Більше того, певні громадські організації та представники медицини і науки закликали проводити масові щеплення всього населення. Однак, зазначає проф. В. Високович, «профілактичні протидифтерійні щеплення не отримали такого розповсюдження, як щеплення з лікувальною метою» (с. 45). Найперше автор це пояснює тим, що неприйняття хвороби «від щеплення протидифтерійною сироваткою виходить лише короткотермінове» (с. 45), і через певний час, максимум через 2–3 тижні, людина може захворіти. Ще одну причину автор пояснює особливістю «дифтеритної зарази – здатність довгий час (до місяця) знаходитися в життєздатному стані у порожнині рота» (с. 45).

Тематично провідними питання терапії були на сторінках іще одного видання – двомісячного журналу «Терапевтическое обозрение» (1908–1915). Редагували часопис професори Одеського університету Абрам Ісакович Гринфельд, Костянтин Миколайович Пуріц, Іван Федорович Сабанєєв.

Головні рубрики журналу: «Оригінальні статті», «Критичні огляди», «Реферати», «Новини терапії», «Терапевтичні нотатки», «Із практики», «Із російських та іноземних медичних товариств і з'їздів», «Бібліографія», «Листи в редакцію». Основу журналу складали науково-теоретичні публікації про всі фізичні та біологічні методи лікування дитячих, нервових, серцевих, венеричних, інфекційних, очних, вушних, горлових, носових, гінекологічних, шлунково-кишкових та ін. хвороб.

У рубриці «Оригінальні статті», що відкривала кожен номер журналу, надруковано, зокрема, матеріали таких авторів: Б. Воротинський – «Сучасна терапія алкоголізму», Б. Боришпольський – «Про лікування тремтінням і про прилад, що застосовується при цьому лікуванні», О. Вальтер – «З приводу організації окулістичної допомоги в провінції», Л. Вилковиський – «Попереджувальна уретральна крапельниця», М. Вульф – «Про психоаналітичний метод лікування (Теорія Фрейда)», Л. Дрознес – «Біопсихологічна основа марення душевнохворих»; Я. Зільберберг – «Лістерівська антисептична пов'язка і еволюція її аж до антисептики», Я. Райміст – «До інфільтраційної терапії Ischias'a», Я. Розенблат – «До лікування саркоми Рентгенівськими променями» та ін. Широко представлені закордонні автори: R. Kobert – «Про сучасний стан фармакології та фармакотерапії», В. Laguer – «Показання та способи застосування теплих джерел Wiesbaden'a», Ferdinand Blumenthal – «Атоксил і його деривати при внутрішніх хворобах», Brieger L. – «Лікування хвороб серця і судин фізичними методами» та ін.

У 1912 р. журнал опублікував низку статей про нові методи гірудотерапії, серед яких дослідження І. Мурашова. Зокрема досліджувалася дія п'явок на зупинку кровотеч. Робився акцент на тому, що п'явки варто застосовувати при легеневих і носових кровотечах.

Головною темою № 5 за 1914 р. стало питання викиднів. Ця проблема розкривалась у матеріалах проф. В. Орлова «Про злочинний викидень і про заходи боротьби з ним», І. Мандельштама «Пандемія штучного викидня і заходи боротьби з нею; показання до штучного викидня», Г. Гіммельфарба «Історичний нарис питання про викидень», Я. Лібермана – «Вигнання плоду в російському законодавстві». Далі в журналі йшли «Дебати з приводу вищенаведених доповідей», у яких взяли участь член окружного суду К. Ляхницький, проф. Б. Веріго, лікарі [А.]¹ Богров, С. Шор, [А.] Спір, І. Берлін, жінка-лікар О. Перкель.

У той же час варто відзначити, що весь комплекс проблем акушерства та гінекології був тематичною основою журналу «Акушерка» (1893–1918). Сторінки видання – це місце концентрації професійних практично-лікарських матеріалів. Вони охоплювали всі сфери цієї складної і відповідальної галузі. Уже самі заголовки публікацій красномовно це засвідчують: «До питання про статеве життя дітей» – лікар В. Штекель (1906. – № 9–10. – С. 143), «Забобони у статевому житті жінок» – лікар М. Вейсбарт (1906. – № 11–12. – С. 168), «Закрепи і проноси у вагітних» – по лікарю Вине (1896. – № 15–16. – С. 231), «Заразні хвороби, причина їх, способи розповсюдження і запобігання (Згідно з паразитарною теорією)» – д-р Поварнін (1890. – № 16. – С. 143), «Грип. Його вплив на статеві органи» – лікар Е. Ланда (1906. – № 11–12. – С. 183), «Про загин вагітної матки назад» – д-р С. Хазан (1896. – № 5–6. – С.

¹ Тут і далі ініціали редакторів, видавців, авторів, які нам не вдалося розшифрувати, подаються у квадратних дужках.

67), «Про перші заходи при отруєнні» (1896. – № 7–8. – С. 120), «Стерилізоване (знепліднене) молоко по способу Сокслета при штучному вигодовуванні дітей» – П. Амброжевич (1890. – № 16. – С. 141), «Флірт (по професору Форелю)» – лікар Плікус (1906. – № 21–22. – С. 342). У результаті контент-аналізу журналу нами простежено, що в кожному номері друкувалося 5–7 матеріалів практично-довідкової та професійної спрямованості.

Орієнтуючись на спеціалістів і масового читача, медична преса більш динамічно та розгорнуто показували розвиток тогочасної медичної справи, дбала про підвищення рівня кваліфікації спеціалістів, переймалася захистом інтересів медичних працівників, пропагуванням здорового способу життя.

Показовим є діяльність «Вегетарианского вестника» – що видавався 20 разів на рік із 1914 р. до грудня 1917-го. Видавці прагнули довести позитивний вплив вегетаріанства на життя людини, що стверджувалось у таких матеріалах, як «Перетворення життя» (лекції Г. Петрова), «Дія алкоголю на організм людини» С. Залеського, «Породілля і вегетаріанство» (із лікарської практики) тощо. Автор статті «Вплив деяких овочів на нервову систему» свідчив: морква викликає почуття бадьорості, життєрадісності, приплив енергії; ріпа – особливо варена чи печена – діє заспокійливо. С. Уткін у публікації «Кілька думок про вегетаріанство», наголошуючи на «важкому історичному моменті», «напруженні всіх сил народів у боротьбі з вогнищем мілітаризму», коли армія потребує нечуваних матеріальних витрат і панує жахлива дорожняча предметів першої необхідності, закликав звернути увагу на доцільність і принагідність вегетаріанської їжі, її доступність і поживність, безперечну користь для організму кожного (1917. – № 3. – С. 3–6). Цю тему продовжила Ольга Прохаско у розвідці «Нові шляхи», обстоюючи основні положеннями вегетаріанства: рівність людей, братерські стосунки, свобода, відсутність будь-якого гніту однієї людини іншою, життя в тісному єднанні з природою. Саме звідси, констатує автор, «особлива повага до праці землероба, бджоляра, садівника, городника – продуктами лише їхньої праці харчується вегетаріанець. Право на землю кожного, хто бажає на ній трудитися, відповідно, священне для вегетаріанця» (1917. – № 7. – С. 4).

Чимало статей «Вегетарианского вестника» засуджувало байдужість людей до страждань тварин. Так, у публікації «До другого кроку» Н. Бекермана звучить думка про людські трагедії (скажімо, розстріл) і проводяться паралелі з убивством домашніх тварин – задля м'яса, власного споживання і задоволення, у світі ріжуть корів, овець, телят, свиней. Постає природне запитання: чому не виникає жалості до цих тварин? (1917. – № 6. – С. 1).

А от полтавський двотижневик «Житте і знання» (вісник гігієни, санітарії, медицини і природознавства) устами свого редактора ствердив непохитне завдання – «працювати для життя, щоб воно було краще, здоровіше, веселіше, справедливіше; іти до того будемо зі світлом знання, бо тільки воно зможе

освітити нам шлях до кращої будучини». І цієї мети часопис дотримувався впродовж двох літ свого безперестанного існування.

Окремої уваги заслуговує Катеринослав. У другій половині XIX ст. він із невеликого провінційного міста перетворився в один із крупних промислових центрів Півдня України. Тому цілком природно, що в цей час значно активізується культурне життя міста, внаслідок чого в ньому виникла ціла мережа наукових товариств. Одним із перших було Товариство катеринославських лікарів, яке почало діяти вже у 1874 році, 21 вересня відбулося перше організаційне засідання. Товариство утворилося для об'єднання медичних працівників міста щодо спільного вирішення складних питань та підтримки лікарів у їхній діяльності. У 1892 р. товариство почало видавати «Записки Екатеринославского медицинского общества», в яких друкувалися наукові доповіді, повідомлення, зроблені науковцями на засіданнях. Підкреслимо, що діяльність товариства не обмежувалась лише теоретичною роботою в межах наукових засідань: читалися публічні лекції для населення, утримувалася безкоштовно лікарня для малозабезпечених верств населення, влаштовували курси підготовки нижчого медичного персоналу.

«Записки...», «Протоколи...», «Труди...» наукових товариств видавалися також у Житомирі («Протоколы общества врачей Волынской губернии»), Єлисаветграді («Труды Елисаветградского отдела русского общества охранения народного здравия»), Києві («Протоколы заседаний Акушерско-гинекологического общества в Киеве», «Протоколы заседаний Киевского военно-санитарного общества», «Протоколы Заседаний Общества Киевских врачей», «Протоколы Киевского психиатрического общества», «Труды Киевского бактериологического института», «Труды Киевского хирургического общества, состоящего при Университете Св. Владимира»), Одесі («Записки Новороссийского университета медицинского факультета», «Протоколы заседаний Общества одесских врачей», «Труды врачей Одесской городской больницы», «Труды врачей Станции скорой медицинской помощи»), Сімферополі («Протоколы заседаний и труды Общества симферопольских врачей», «Протоколы заседаний Таврического медико-фармацевтического общества»), Харкові («Протокол[ы] заседаний Харьковского медицинского общества», «Протоколы заседаний Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете», «Труды врачебного совета Харьковского уездного земства»), Чернігові («Труды общества врачей Черниговской губернии»).

Осібне місце в ряду медичних посідали видання з різноманітних галузей цієї науки: офтальмології, неврології, психіатрії, фармації. Виникненню цих часописів сприяло чимало чинників, серед яких першозначущими є розвиток науки, виникнення відповідних кафедр при медичних інститутах, вивчення різноманітних хвороб, зміна ставлення до специфічних хворих тощо. Говорячи про передумови виникнення варто послатися й на слушну думку С. Махоніної: «із розвитком системи журналістики на рубежі XIX і XX ст. з'являється

низка різнотипних видань, які не тільки відображають розвиток ... культури, але й самі стають показниками культурного рівня розвитку суспільства. У першу чергу, це видання, присвячені різним проблемам літератури і мистецтва, науково-популярні та деякі інші»¹.

Галузевих видань виходило друком 49: газети – 7, журнали за змістом – 22, журнали за формою – 20.

Покриття Наддніпрянської України виданнями з певних галузей медицини в цей час було дуже нерівномірним. Якщо брати по губерніях, то ситуація виглядає так: Херсонська – 19; Харківська – 16; Київська – 12; Таврійська – 9; Катеринославська – 6; Подільська – 3; Волинська – 2; Полтавська – 1. Прозірно бачимо домінування південної частини України, й абсолютна відсутність часописів на Чернігівщині.

Першим за хронологією із означених на медіа-ринку тогочасної України з'явився «Вестник офтальмологии» – січень 1884 р. Засновник – А. Ходін (1847–1905), завідувач очної клініки, екстраординарний професор офтальмології Київського університету св. Володимира. Журнал виходив щодвамісяці, книжками обсягом 5–6 і більше друкованих аркушів. Передплата з пересилкою і доставкою складала 6 крб., для студентів – 5 крб. Обсяг першого тому і випусків перших років існування – 120 сторінок. Із перших чисел видання мало шість основних розділів: «Оригінальні статті», «Журнальний огляд», «Бібліографія», «Звіти засідань товариств», «Новини і суміш», «Оголошення». Мету журналу його засновник і видавець визначив так: «заснувати ... спеціальний орган, у якому могли б уміщуватися, за можливістю, всі самостійні статті, що стосуються галузі офтальмології; дати лікарям можливість стежити за розвитком нашої науки і закордонної» (1884. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 3).

Головною тематико-інформаційною домінантою «Вестник офтальмологии» були теоретичні й практичні статті, що безпосередньо стосувалися діяльності лікаря-офтальмолога.

Низка публікацій присвячена трансплантації роговиці. Зокрема редактор часопису А. Ходін описав випадок успішної трансплантації роговиці, однак зробив висновок про недоцільність кератопластики через неминуче помутніння трансплантанта. У статтях О. Маклакова «Про видозміну способу фіксації очного яблука під час операцій на очах», Є. Єгорова «Звіт про першу сотню екстракцій катаракти», проф. Кацаурова «Звіт про 152 операції катаракти» уперше серйозно описане застосування в Росії методів хірургії катаракти – дисцизія, лінеарний спосіб Грефе, клаптиковий спосіб, розривання вторинної катаракти дисцизійними голками, а також їх ускладнення.

Дискутувалося застосування антисептиків під час операцій на очах. На той час вважалося, що сльози вимивають усі мікроби в ніс, а власне антисеп-

1 Махонина С. Я. История русской журналистики начала XX века [Електронний ресурс] : учебн. пособ. / С. Я. Махонина. – Москва : Флинта ; Наука, 2004. – Режим доступу : <http://evartist.narod.ru/textl/84htm>.

тики (особливо сулема та хлорна вода) можуть викликати сильне запалення ока, в результаті антисептик швидко виділиться зі сльозами в ніс і користі не принесе.

Професійно обговорювалося застосування кокаїну під час операцій на очах, що дозволило різко розширити обсяги хірургічної допомоги й викликало підтримку спеціалістів усього світу; масаж очей; використання нових інструментів; лікування бленореї у новонароджених та інші важливі теми.

Окреме місце відводилося реферативним матеріалам із усіх відділів офтальмології, переважно практичного змісту. Із перших номерів робив це професор А. Крюков (із 1895 р. – директор очної клініки Московського університету), багато років готуючи реферати публікацій із журналу «Albrecht von Graefe's Archive fur Ophthalmology». У розділі «Журнальний огляд» подавалися також реферати з «Американського офтальмологічного журналу», який із 15 квітня 1884 р. виходив у Сент-Луїсі.

Проблеми акушерства та гінекології стали основою журналу «Акушерка», а також продовжуваних видань «Протоколи засідань Акушерско-гинекологического общества в Киеве, состоящего при Университете св. Владимира», «Труды Киевского акушерско-гинекологического общества», «Труды Пятого съезда общества российских акушеров и гинекологов».

Публікацію фахових статей із питань психіатрії і нервової патології, фізіологічної психології, нервово-психічної гігієни і лікарської експертизи ставили за мету два серйозні журнали, редаговані відомими фахівцями галузі «Архив психиатрии, нейрологии и судебной психопатологии» (Харків, 1883–1894, редактор і засновник П. Ковалевський) та «Вопросы нервно-психической медицины» (Київ, 1896–1905, редактор і засновник І. Сікорський).

Спеціалізований медичний журнал «Архив психиатрии, нейрологии и судебной психопатологии» почав виходити з 10 квітня 1883 р. спершу 4 рази на рік, а згодом – 6. Програму редакція визначала так: розробка питань про нерве життя у найширшому розумінні цього слова, починаючи від найпростіших проявів її в житті нижчих організмів і закінчуючи найвищим її проявом – як вид розумової і моральної діяльності людини; макро- і мікроскопічна анатомія, порівняльна анатомія й ембріологія нервової системи; патологія, патологічна анатомія, клініка та криміналістика судової психопатології; антропологія, історія, соціологія, педагогіка; вивчення ненормальностей у нервовому житті людини, її хвороб, умов їх розвитку і засобів викорінення.

У зверненні «Від редакції», уміщеному в першому випуску, зауважувалося, що «немає жодного спеціального журналу, в якому б уміщувалися статті з нейрології і психопатології... Прагнучи заповнити цю прогалину, ми й узяли на себе обов'язок видання першого в Росії журналу з психіатрії, нейрології та судової медицини» («Архив...». – 1883. – № 1. – С. 1).

Складався журнал лише з трьох розділів, кожен із яких мав свою жанрово-типологічну особливість та був спрямований на певну читачку аудиторію.

Розділ «Науково-популярні публікації з психіатрії, неврології та психопатології» у кожному номері займав більшу частину видання. У залежності від кількості публікацій та їх обсягу кількість сторінок розділу коливалася. Розділ «Бібліографія» спрямований на професійну читацьку аудиторію, уміщував опис нових наукових робіт із психології, неврології та судової психопатології. У розділі «Суміш» друкувалися невеличкі повідомлення з різних ситуацій, що трапилися за останній місяць.

Журнал «Вопросы нервно-психической медицины» виходив 4 рази на рік із січня 1896-го до грудня 1905 р. Завдання визначалося так: «окрім спеціальних досліджень із психіатрії і патології сприяти вирішенню питань, загальних для всіх галузей медицини ... Одна з цілей – зближення різних медичних спеціальностей на ґрунті загальних питань і наукових узагальнень, досягнутих неврологією». Надруковано низку таких досліджень, як «Почуття, які спізнали глядачі, спостерігаючи смертну кару» проф. І. Сікорського, «Матеріали до психології душевних хвилювань» д-ра А. Владимирського, «Про дрижання при нервових і душевних хворобах» В. Руднева, «Спинна сухотка в молодому віці» В. Лазарева та ін. Постійно вміщувалися звіти про успіхи нервово-психіатричної медицини: у критико-бібліографічній формі вони містили систематичний огляд нових і найважливіших наукових напрямів із викладом результатів, досягнутих наукою і її впровадженням у практику. Професійно відбиралися видання для відділу критики й бібліографії, де, наприклад, опубліковані огляди «Щоденник хворого, який зловживав гашишем і морфієм» І. Сікорського, «Експериментальне дослідження пам'яті звукових сприйнять» В. Чижі та інші.

Матеріали, що безпосередньо стосувалися практичної роботи діяльності лікаря-стоматолога, були тематичною основою журналів «Зубоврачебный ежемесячник», «Зубоврачебный посредник», «Практическое зубоветрование». Головні рубрики «Зубоврачебного ежемесячника»: «Хроніка», «Практичні відомості», «Критика і бібліографія», «Хроніка шкільного зуболікування», «Поштова скринька», «Огляд преси», «Наші ювіляри», «Оголошення» та ін.

«Южный фармацевт» у Києві видавався протягом січня–квітня 1908 р., а вже в травні злився з журналом «Фармацевтический труд» (Москва).

Звільнену нішу небавом зайняв часопис «Жизнь фармацевта» – двотижневик, присвячений захисту інтересів фармацевтичних працівників і справі правильної постановки лікарської допомоги населенню. Виходив протягом 1909–1911 рр. Видавець – М. Новик. Редакторами в різні періоди були М. Новик і Л. Тамарін. Окрім питань фармакології та організації лікарської допомоги населенню, журнал подавав матеріали про робітничий рух, вирішення пенсійного забезпечення у Росії, створення пенсійних кас, умови організації та функціонування фармацевтичної справи.

Більш офіційним можна вважати «Всероссийский фармацевтический вестник», який виходив 2–4 рази на місяць протягом листопада 1912-го –

квітня 1913 рр. Редактор – С. Д. Осовський, видавець – П. С. Осовський. Шпальти видання містили такі відділи: «Хроніка фармацевтичного життя»; «Постанови медичної ради»; «Звіти»; «Бібліографія»; «Торгові відомості». Уміщувалися статті з окремих питань теоретичної і практичної фармації; інформація про екстрені збори, нові аптеки, характеристика нових лікарських засобів; рекламні оголошення.

Загалом до основних проблемно-тематичних напрямів галузевих медичних видань належать: маловивчені на той час хвороби та нові, оригінальні методи боротьби з ними; теоретичні й практичні розробки, що безпосередньо стосувалися діяльності лікаря-практика, давали йому можливість стежити за розвитком вітчизняної і закордонної медицини.

Тематичну основу низки спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань складала бальнеологія – галузь медицини, що вивчає лікувальні мінеральні води, а саме їх властивості, класифікацію та критерії оцінки терапевтичного впливу на організм при різних захворюваннях. Дослідження проблемно-тематичного та змістового аспекту газетно-журнальних продовжуваних і періодичних видань Наддніпрянської України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. дало нам підстави ствердити, що видавалося 11 спеціалізованих курортних періодичних видань, тематичну основу яких складало питання медицини. Із них 4 журнали та 7 газет.

Першими періодичними виданнями означеної тематики на підросійській Україні ми вважаємо популярно-бальнеологічні газети «Русский сезонный листок» (Керч) та «Сезонный листок Славянских минеральных вод» (Слов'янськ), які вийшли друком у 1889 р. І саме ці видання найдовше впливали на формування медичного сегменту вітчизняного інформаційного простору: «Сезонный листок...» – 27 років: із травня 1889 р. до серпня 1916-го; «Русский сезонный листок» – 10 років.

Зміст журналу «Вестник курортов и лечебных учреждений» (редактор і видавець доктор медицини, книговидавець, публіцист Михайло Сергійович Шляпошников) формували публікації з бальнеотерапії, кліматотерапії, фізіотерапії, звіти наукових товариств, а також опис курортів, санаторіїв, лікувальних закладів, з'їздів і виставок з курортології, листи з місць, бібліографія.

У статті «Про необхідність реорганізації курортної справи в Росії» редактор журналу проф. М. Шляпошников детально проаналізував стан і проблеми курортів. Автор констатував, що, обираючи курорт, публіка перевагу надає закордонним, не дивлячись на відстань і незнання мови. У той же час лікувальні властивості наших курортів не поступаються закордонним. Головна причина криється в умовах – наші курорти недешеві при малих зручностях: квартири дорогі та негігієнічні, у них мало світла й вентиляції, харчування несмачне та некалорійне, розваги не вирізняються різноманітністю і художнім смаком. Стосовно «лікувального обслуговування доводиться констатувати з

болем у душі, що воно залишає бажати кращого і передовсім потребує важливих і великих реформ». Проблема, констатує фахівець, «у запущеності» наших курортів, «і в малій турботі їх власників про покращання. Прийоми експлуатації ... найпримітивніші й носять хижацький характер: побільше взяти з приїжджих хворих і найменше їм дати – ось девіз більшості наших курортів» (1908. – № 1. – С. 2–3).

Установити чіткий контроль за інституціями, які взяли за правило «хижацькі прийоми експлуатації» курортів, пропонував у статті «До питання про стан південно-бережних курортів» лікар із Ялти Ф. Меркуров: «Відсутність капіталів відіграє, звичайно, провідну роль у питаннях упорядкування південно-бережних курортів, однак неабияке значення має і наша загальна некультурність, відсталість та невігластво...». На думку автора, «зажерливість і безмежна жадність місцевих підприємців – господарів мебльованих кімнат, власників готелів та ін. є гальмом, що затримує розвиток першокласних курортів» (1908. – № 2. – С. 5.).

Для інформаційного забезпечення пацієнтів, яких за сезон на Слов'янському курорті відпочивало й лікувалося до 500 осіб, керівництво закладу заснувало газету «Сезонный листок Славянских минеральных вод».

Газета складалася з трьох основних розділів: науковий (аналіз вод, форми і правила лікування тощо), загальний (внутрішнє життя курорту; річні звіти Слов'янського бальнеологічного товариства; розповіді про розважальні та благочинні заходи; телеграми Російського Телеграфного Агентства тощо), довідковий (повідомлення управління водами; вказівник квартир; списки прибулих на води і списки лікарів), а також рубрик «Оголошення», «Вісті та чутки».

Закономірно – переважна кількість інформації, уміщеної на сторінках видання, орієнтувалася саме на відпочивальників. У першу чергу це повідомлення, що стосувалися організації роботи курорту: лікувальні послуги (ванни із мінеральних солей, ванни із мінеральної грязі, ванни електричні, душі з мінеральної та прісної води, кумис, гімнастика, інше); ціни на ванни, душі та інші послуги; правила для тих, хто користується Слов'янськими мінеральними водами; адреси готелів і вільних квартир; розклад руху поїздів, прізвища начальників залізничної станції та поштового відділення, інша інформація.

Уміщувалися списки відпочивальників, які придбали сезонні абонементи. На жаль, списки показують лише географію приїжджих (Харків, Луганськ, Полтава, Таганрог, Київ, Петербург, Курськ, Суми, Ташкент, Ростов, Нахичевані, Ромни, Тула, Москва, Охтирка, Чугуїв, Новий Оскол, Мелітополь, Чарджуй, Юзівка та ін. міста), не вказуючи їхнього соціального статусу. Зустрічаються прізвища відомі й дотепер: Олександр Амфітеатров, Наталя Кричевська, Марко Кропивницький, Федір Меркулов, Ольга Самойлович, Пантелеймон Таранов. Жінок-курортників у списках значиться значно більше, ніж чоловіків. Із газети дізнаємося, що Слов'янський курорт у різні роки відвідували Ф. Тютчев, А. Чехов, І. Бунін, М. Горький, М. Цветаєва, Чайка

Дніпрова, І. Репін, В. Зарубін та ін. Перед відпочивальниками виступали драматичні трупи Є. Боярської, М. Извольського, М. Кропивницького, балетна – М. Петіпа, оркестри Варшавської і Петербурзької консерваторій, солісти Великої Московської опери, англійського цирку, ін.

Тема бальнеології присутня на сторінках не лише галузевих видань. Широко розробляв її проф. Й. Мочутковський – засновник Одеського бальнеологічного товариства. Програмовим виступом автора на цю тему можна вважати публікацію у виданні «Труды Одесской городской больницы» статті «Матеріали вивчення лікарських властивостей одеських лиманів» (1876. – Випуск 2. – С. 148–248).

Публікація складається з двох частин – терапевтичної та фізіологічної. Автор аналізує, як діють вода та грязі лиманів на лікування різних хвороб організму людини, і стверджує, що результати спостережень за лікарськими властивостями лиманів можна отримати двома способами: I – базуючись на статистичних даних; II – вивчаючи фізіологію здорового організму людини чи тварини експериментальним шляхом.

«Обидва спостереження здійснювали гідрологи, – читаємо у статті. – Саме таким шляхом можна отримати матеріал, необхідний для розуміння правильного застосування ванн у лікувальних цілях». (с. 149). У публікації автор зупиняється на лікувальних властивостях Одеських лиманів: хімічному складі, флорі та фауні, – про які вже є відомості в літературі. Найменш досліджені фізіологічний та терапевтичний впливи. «Перший потребує спеціального вивчення – знайомства з сучасними методами фізіологічних експериментів, що не дає результатів про практичну дію», – зауважує О. Мочутковський (с. 150). Про терапевтичний вплив маємо також мало досліджень, виняток становить книга «Одеські лимани, їх лікарські властивості й використання при різних захворюваннях» Абрагамсона Б. та статті, надруковані в «Одеському віснику», медичних календарях. «Деякі дослідники мають власні погляди про корисність вод лиманів на основі власного досвіду, але егоїстично їх приховують і не друкують у виданнях», – стверджує автор (с. 150).

У статті є перелік наукових звітів лікарень, що розташовані на трьох одеських лиманах (Куяльницькому, Хаджибейському, Клейн-Лібентальському) для практичного вивчення. Але й ці три заклади, існуючи десятки років, не зробили не лише спеціального наукового звіту, а й жодного казуїстичного повідомлення. Вони мали вигляд жалюгідних інституцій. Клейн-Лібентальський заклад, орендаром якого став лікар Бертенсон, чимало зусиль докладав на покращання умов та послуг. Найбідніший заклад належав міській лікарні, не дивлячись на те, що знаходивсь у найкращому місці на відміну від інших.

«Публіка, яка покращувала своє здоров'я на лиманах, пасивно ставилася до їх процвітання і, дякуючи, деякі «лиманні гості» розміщували на сторінках столичних газет прощальні слова пасквільного характеру, що ще більше пригнічувало успіх лікарень», – читаємо у статті (с. 152). Багаті люди лікувалися

за кордоном, на одеських лиманах – бідні. За таких обставин лікувальні заклади за рахунок власних коштів не могли покращуватись і в такій ситуації їм залишалося розраховувати на капітали акціонерів.

«Лимано-лікувальна справа не давала великих прибутків, до яких звикли одесити, – зауважує автор. – Місто ж, маючи великі прибутки в інших справах, не турбувалося про достоїнства лиманів» (с. 152). Ось чому ніхто з одеських капіталістів не хотів навіть слухати про акціонерне грязе-лиманне лікувальне товариство.

Але, не дивлячись на індивергентизм одеситів, на лимани почали приїжджати іноземці, а також росіяни, яким не допомогало лікування за кордоном. У 1871 р. лікувалися: німецькі професори Траубе, Піти, багатий російський землевласник, якому не допомогало лікування за кордоном. І цього ж року Рада лікарів одеської міської лікарні запропонувала Й. Мочутковському зробити дослідження про дію лиманів. Результати дослідження автор презентує у статті, розбиваючи її на дві частини. У першій – терапевтичній – подає опис фізичних та хімічних властивостей лиманів, розповідає про їх користь, проти-показання, метеорологічні спостереження. Це звіт про лиманне лікування за сезон 1871 року. У другій – фізіологічній – зупиняється на діях води і грязі на шкіру, кровообіг, дихання, вагу тіла. Ця частина вміщувала результати дослідження над здоровими людьми та тваринами. У кінці статті автор дякує людям, які працювали разом із ним: проф. П. П. Сущинському, студентам І. Поплавському та [Н.] Лісовському.

Читач може ознайомитися також із загальним та спеціальним розділами дослідження. У загальному автор подає визначення «лиману» і зупиняється на трьох одеських: Куяльницькому, Хаджибейському та Клейн-Лібентальському, що славляться лікарськими властивостями. Зазначає місце розташування, стан, кількість хворих, які проходили лікування. У спеціальному розділі читаємо: «Вивчаючи дії лиману на зміни організму хворого, я не знаходив зручним дослідження його впливу на відомі патологічні процеси загалом і стежив за результатами, що отримував під час лікування на окремі симптоми хвороб. На одні хвороби лиман може діяти позитивно, на інші – шкідливо, ще на інші – зовсім не діяти» (с. 195).

У статті повідомляються результати, при яких хворобах і яке саме лиманне лікування (лиманні ванни, грязьові ванни, пісочні ванни, соляні припарки, купання в лиманах) дало найкращий ефект, а коли виявилось шкідливим, у відсотковому співвідношенні до кількості пацієнтів. Зупиняється і на побічних явищах. «У людей, які перебувають на лікуванні, може з'явитися сип у зв'язку з концентрацією розсолів. Найбільше таких випадків зафіксовано на Куяльницькому лимані (найконцентрованішому), потім на Хаджибейському (менш концентрованому) і найменше випадків – на Клейн-Лібентальському (невелика концентрація солей)» (с. 248). Цей практичний матеріал є однією частиною дослідження терапевтичної дії одеських лиманів.

Основним завданням підвищення рівня кваліфікації спеціалістів і залучення лікарів інших спеціальностей до боротьби з венеричними та заразними захворюваннями шкіри ставили видавці щомісячника «Русский журнал кожных и венерических болезней». Заснував його, редагував і видавав Іван Федорович Зеленев (1860–1918) – відомий сифілідолог, доктор медицини, професор, завідувач кафедри шкірних та венеричних хвороб медичного факультету Харківського університету, а з 1911 р. – завідувач кафедри систематичного та клінічного вчення про нашкірні та венеричні хвороби Московського університету.

Присутність часопису в інформаційному просторі визначалася відділами: I – шкірні хвороби; II – сифіліс і м'який шанкр; III – перелой та його ускладнення; IV відділ – критичні огляди; V – протоколи і звіти про засідання наукових товариств; VI – рецензії та бібліографія; VII відділ – хроніка.

Журнал жваво відгукувався на всі нові наукові події та практичні дії, що відбувалися в галузі дерматології та венерології як у Російській імперії, так і за кордоном. У ньому публікувалися оригінальні галузеві роботи теоретичного, а переважно прикладного характеру, таких вітчизняних дерматовенерологів, як [А.] Поспелов, О. Петерсон, В. Тарновський, М. Членов, Г. Мещерський, С. Яковлев та ін.

Уміщено кілька робіт про саркоїд Бека, зокрема дослідження П. Павлова (1903, № 9 і 10) та В. Терebinського (1906, № 1, 2, 3 і 4). Цей клінічний різновид саркоїдоза вперше описав норвезький дерматолог Бек (1899) під назвою «множинні саркоїди шкіри». Вказувалося, що клінічно хвороба проявляється виникненням гранулематозних розростань буро-червоного кольору на обличчі, розгинальних поверхнях кінцівок, верхньої частини спини, вушних раковинах, на слизовій оболонці порожнини рота.

Матеріали про венеричні хвороби сформували «Протоколи Киевского сифилидологического общества» (1901), а також ця тема, з огляду на її поширення в ті часи, розроблялася практично всіма спеціалізованими медичними періодичними та продовжуваними виданнями. Так, лікар Е. Ланда у матеріалі «Сифіліс і його роль в акушерстві» (Акашурка. – 1906. – № 3–4. – С. 41) розпочинає із твердження, що в різноманітних «посібниках повивального мистецтва» відомості про сифіліс у вагітних та його вплив на пологи «до того мізерні», що акушерки мають «дуже мізерні уявлення про цю хворобу» (с. 41). А в той же час «сифіліс розповсюджується із вражаючою швидкістю» і змушує кожного ближче познайомитись «із цим бичем людства» (с. 41). Зацитувавши слова харківського професора Репрева, що «цивілізація іде поряд із сифілізацією», автор зауважує – «прогрес людства супроводжується небувалим навіть у середні віки, у віки сифілітичних епідемій, розповсюдженням Lues'a» (с. 41). Серед причин такого стану називаються «соціальні умови сучасного капіталістичного устрою з його такими проявами, як проституція, війна, незабезпечення існування та ін.» (с. 41). Звертає увагу автор і на відсутність

повних статистичних даних розвитку цього недугу, однак тільки відомі факти дають підстави сказати, що «хвороба ця вражає людський рід повсюдно, що вона переслідує його по п'ятах і може навіть вести до виродження народів, якщо соціальні умови, в яких живуть маси, не зміняться» (с. 41). Висловлює далі автор власне бачення ситуації, яке відбиває тогочасні соціально-політичні настрої, що поширювались у суспільстві: «Оскільки надії на близький прихід царства вільного від експлуатації праці не можуть вважатися здійсненими, а небезпека від сифілісу надто велика й очевидна, то нам залишається допоки, в очікуванні світлого майбутнього, вживати доступних нашим силам заходів для боротьби зі злом» (с. 41).

Які ж засоби боротьби пропонуються на сторінках журналу «Акушерка»? Вони складаються із двох основних пунктів: «1-ше, невідкладне ознайомлення широких мас із сутністю і протіканням хвороби, зі способами її лікування, і 2-ге, залучення хворих до лікування» (с. 41). Особливу роль у цьому можуть відіграти акушерки, адже «вони дуже близько (особливо в селах) стоять до мас» (с. 41).

Загалом тему заразних хвороб та епідемій визначаємо як стабільно домінуючу в інформаційному просторі: ці питання широко обговорювали маси, а спеціалізована преса пропонувала методи боротьби з недугами, що їх викликали різноманітні інфекції, та привчала суспільство боротися з такими найнебезпечнішими хворобами того часу, як чума, холера, дифтерія, віспа, всі форми тифу та багато ін. Згідно з даними, що наводяться в матеріалах із історії медицини, «у першій половині XIX ст. велику загрозу становили епідемії чуми, що приходили в Україну з Криму (1812, 1823, 1829, 1837 рр.)», а вже у «другій половині XIX ст. і на початку XX ст. першість належить холері та сибірці»¹.

Найоб'ємніше цю тему розробляли «Бюлетни...», «Ведомости...», «Обзори...», «Сведения...» та «Хроніки...», що видавалися в усіх дев'яти губерніях Наддніпрянської України. Саме проведення санітарно-просвітницької роботи сприяли їх виникненню. Засновниками чи видавцями виступали губернські та земські управи, губернські земські санітарні управління, санітарні та лікарсько-санітарні бюро відділень народного здоров'я міських управлінь, санітарні відділення земств та міських управ, повітові земства, міські санітарні станції, міські громадські управління. Підписували до друку ці журнали, відповідно – виконували роль редакторів, посадові особи губернського, земського, повітового, міського рівнів. Переважна більшість із них – звичайні представники галузі, які щодня виконували професійний медичний обов'язок, а ще знаходили час для збору інформації із лікарських дільниць, упорядкування її та редагування текстів. На плечах таких особистостей і проходила шлях становлення українська журналістика.

¹ Ігумнов С. Нарис розвитку земської медицини на Україні / С. Ігумнов // Матеріали до історії розвитку охорони здоров'я на Україні / [під ред. К. Дупленко]. – К., 1957. – С. 58.

Значне місце періодичні медичні видання відводили рекламі.

Показовим прикладом є опубліковані матеріали, в яких газета чи журнал рекламували інші медіа. Оголошення про передплату на періодичні видання та повідомлення про вихід продовжуваних – це досить поширена практика кінця ХІХ – початку ХХ ст., особливо в середовищі спеціалізованої преси. Друкувалися такі матеріали на умовах міжредакційного обміну. Тож подібні оголошення зустрічаються у переважній більшості аналізованих нами видань, там же вказується і про міжредакційний обмін. Загалом представлення різноманітних газетних, журнальних та книжкових видань відносимо до основного виду реклами на сторінках спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань Наддніпрянської України.

Так, наприклад, журнал «Архив психиатрии, нейрологии и судебной психопатологии» (1883–1894) на своїх сторінках друкував оголошення про передплату на: щотижневу газету з усіх галузей наукової і практичної медицини, з гігієни й побутових питань лікарського стану «Медицинский вестник» (С.-Петербург); щотижневу газету науково-практичної медицини і гігієни «Врачебные ведомости» (С.-Петербург); журнал наукової та клінічної зооятрії, що виходить шістьма книгами на рік, «Ветеринарный вестник» (Харків); щотижневу газету громадську, літературну і політичну «Южный край» (Харків); щоденну політично-літературно-юридичну газету «Кавказское обозрение» (Тифліс); «Вестник судебной медицины и общественной гигиены» (С.-Петербург); журнал «Акушерства и женских болезней», орган С.-Петербурзького акушерсько-гінекологічного товариства, що видається під редакцією академіка Красовського; щомісячний (за винятком вакацій у липні та серпні) журнал «Гражданского и уголовного права» (С.-Петербург); щомісячний журнал «Юридический вестник» (Москва); щомісячний журнал «Діло» (С.-Петербург), вихід якого, згідно з рішенням п. Міністра Внутрішніх справ, відновлений із 1 травня 1886 р. та ін.

Широко практикувалися оголошення, подані від приватних осіб та різноманітних медичних установ.

У журналі «Українські медичні вісти» (Київ, 1918) подавалися оголошення, на кшталт – «Студентка медичинського інституту 4 курсу, володіюча українською, російською, польською та французькою мовами, – шукає посади або хоч тимчасової праці»; «Редакційно-видавничому відділові Міністерства народного здоров'я і опікування потрібні лікарі на посади: відповідального перекладача з російської на українську мову; знаючого чужі мови (письмом і словом); референта в інформаційне бюро: обов'язкове знання української, німецької, російської та французької або англійської мов» та ін.

«Киевский врачебный вестник» (1917. – № 3) вів рубрику «Вільні місця для лікарів»: «Кременчуцький повіт – місце постійного лікаря у Святилівці (лікарсько-амбулаторний пункт) і запасного у м. Граджиськ. Постійному лікареві – платня 1500, квартира з опаленням і освітленням, тимчасова над-

бавка 118 крб 75 коп. на місяць; тримісячні відрядження з посібником у 150 крб після 3 років служби. Тимчасовому лікареві – платня 200 крб, квартира з опаленням і освітленням, тимчасова надбавка – 125 крб на місяць» тощо.

«Вестник курортов и лечебных учреждений»: «Доктор медицины Ф. М. Кремер, який говорить по російськи, практикує взимку у Відні, влітку у Францесбаді»; «Лікар бажає супроводжувати хворих, які їдуть для консультацій із закордонними лікарями-спеціалістами та на закордонні і російські курорти. Пропозиції адресувати: Харків, Миколаївська площа, 7. редакція журналу “Вестник курортов и лечебных учреждений” та ін. Рекламував власні медичні послуги і редактор журналу – «Шляпошников М. С., лікар. Внутрішні, шкірні, сечостатеві, статеве безсилля, онанізм і сифіліс».

Однак переважало представлення лікувальних закладів.

На сторінках журналу «Акушерка» вміщено рекламу «Лимано-лікувального закладу лікаря П. Амброжевича» Відвідувачам пропонувалися «грязьові, ропні ванни і купання у відкритому лимані на власному пляжі», проживання на дачах із мебльованими кімнатами. Вартість повного пансіону, з лікарським доглядом, складала від 130 крб. в місяць. При цьому зауважувалося, що «постільну білизну потрібно мати свою». Із найбільшим успіхом, як свідчила реклама, лиманом лікуються всі види хронічного ревматизму, запалення жіночих органів, золотуха, хронічні недуги кісток, м'язів і суглобів, невралгії, неврити та периферійні паралічі, хронічні захворювання шкіри та слизових оболонок.

Журнал «Архив психиатрии, неврологии и судебной психопатологии» (1883–1894) рекламував, із-поміж усього іншого, «Лікарню для душевних та нервових хворих і притулок для невиліковних хворих лікаря І. Я. Платонова». Вказувалося, що в цьому закладі, що знаходився на Михайлівській площі в Харкові, постійно консулює проф. П. Ковалевський, у клініці є «всі пристрої для електротерапії, гідротерапії, масажу, ергостат тощо».

На сторінках журналу «Вестник медицины» вміщена реклама клініки лікаря Г. Давидовича в м. Харків. Акцентувалася увага, що на лікування приймаються «особи обох статей і різного віку». Допомога надавалася хірургічна (операції на очах, сечостатевих органах і жіночих) та терапевтична та невропатологічна. Вартість лікування за добу – 2 крб 50 коп. А ось у санаторії та водолікувальному закладі приват-доцента Данилевського (Харків, Ветеринарна вул., № 3) «для хворих нервовими і внутрішніми недугами... повний пансіон і лікарський догляд» обійдеться у 3 крб за добу. До послуг пацієнтів у цьому закладі електричний, масажний та рнеумат кабінети. «Є все, що потрібно для лікування» – так закликала на лікування «клініка «Bellagia», лікаря Navratil'я в Арго, найтеплішої кліматичної станції Південного Тіроля для легеневих, серцевих і нервових хвороб».

Професійну медичну рекламу можна ще поділити і за галузями. Активністю присутності на ринку вирізнялася стоматологічна преса. Так, основна

рекламна площа в журналі «Зубоврачебный ежемесячник» відводилася під: емальований цемент Dra Ascheg'a; «Умови виконання замовлень Зуболікарського депо торгового дому Д. Файнбраун и Ко»; «Крісло ХХ століття» тощо. Із оголошень, що складала значний обсяг журналу «Практическое зубоврачевание», професіонали дізнавалися про новачки в установці штафтів, продаж шліфувальних каменів, бурів, гумових присосок, лікарських та операційних крісел, асептичних шаф, столів для інструментів тощо. Окремо подавалися повідомлення про наймання на роботу зубних лікарів і техніків, стоматологів, асистентів, інших фахівців.

Це ж стосується і видань фармацевтичної тематики. Перша сторінка «Всероссийского фармацевтического вестника» відводилася під оголошення та довідки, зокрема про аптеки та діяльність провізорів: купівля і продаж аптек та аптечних магазинів, «продаж перевірених термометрів», «купівля і продаж фабрик штучних мінеральних вод», діяльність провізорів та ін. Рекламувались: аспірин Доктора Бауера, сізорин, таблетки Віберля, вата для пов'язок, вода для гоління, дитяче молоко Бакгауза, фосфорна паста та ін.

Оголошення та рекламу, що тематично поєднувалась із бальнеологією, подавав на своїх сторінках «Вестник курортов и лечебных учреждений».

А ще видавці спеціалізованої медичної преси рекламували різноманітні напої: «Всесвітньовідома гірка вода Саксленера «Hunyadi Janos»; «Натуральна мінеральна послаблююча вода гіркокого джерела «Franz Josef»; «Гірка вода Саксленера джерела «Гуніади яность»...»; палестинські вина та коньяки «Товариства Кармель»; мінеральна вода «Вальс Беатріс»; вино «Сан-Рафаель» («San Rafael») та ін.

За видавничою формою спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання аналізованого періоду поділялися на книжкові, журнальні, аркушеві (газети й таблиці).

Як вид періодичного та продовжуваного видання журнал – згідно з ДСТУ 3017-95 – це «періодичне журнальне видання, яке виходить під постійною назвою, має постійні рубрики, містить статті, реферати, інші матеріали з різних громадсько-політичних, наукових, виробничих та інших питань, літературно-художні твори, ілюстрації, фотографії»¹. Як засіб масової інформації – «має такі власні особливості: нескінченність та регулярність виходу в світ номерів через певні проміжки часу, наявність опублікованих матеріалів у вигляді статей, ... певний тематичний напрямок змісту, ... особливе поліграфічне оформлення, ... постійно діючу редколегію»².

Саме за ознаками журналу як засобу масової інформації в означений період виходило друком 50 часописів медичної тематики.

1 Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017-95 [Чинний від 01-01-96]. – К. : Держстандарт України, 1995. – С. 12.

2 Семистяга Т. Видавничо-поліграфічна галузь України: динаміка й проблеми розвитку (2002–2004 роки) / Т. Семистяга // Друкарство. – 2005. – № 2. – С. 7.

Найпершим у медіа-просторі з'явився журнал наукової та практичної зооятрії «Ветеринарный вестник», заснований екстра-ординарним проф. Харківського ветеринарного інституту Петром Гордєєвим у 1882 р. Це і перший журнал, і взагалі перше видання на території Наддніпрянської України з ветеринарії. Журнал виходив шістьма книжками на рік до 1895 р. Спершу в підготовці видання засновникові допомагали екстра-ординарний професор Казанського ветеринарного інституту К. Блюмберг і ординарний професор Дерптського ветеринарного інституту Е. Земмер.

До журналу як виду за матеріальною конструкцією відносимо «Бюллетни...», «Ведомости...», «Обзоры...», «Сведения...», «Хроники...». Таких видань нами зафіксовано, описано й уведено в науковий обіг 45 найменувань.

Найстабільнішою в інформаційному просторі була присутність «Трудов...», «Протоколов...», «Записок...» і «Дневников...» – це продовжувані, книжкові за формою видання, їх виходило 66.

Перші з'явилися у 1863 р. – «Протоколы заседаний Харьковского медицинского общества» (1863–1916) і «Протоколы заседаний Общества Киевских врачей» (1863–1894).

Основним видом періодичного видання є газета, що за видавничою формою належить до аркушевих. В аналізованій нами період виявлено, описано та введено в науковий обіг 25 найменувань газет. До найпоказовіших – за часом присутності в інформаційному просторі, за різноманіттям тематичного спрямування, за цитованістю в наукових працях тощо – варто віднести «Земский врач», «Сезонный листок Славянских минеральных вод», «Современная медицина» та ін.

Єдине табличне видання аркушевої поліграфічної форми – «Таблицы смертности и рождаемости Киевского населения, составляемые по метрическим книгам». Виходили щомісяця упродовж 1880–1887 рр. як особливий додаток до протоколів засідань Товариства київських лікарів, яке «24 січня 1881 року постановило друкувати їх на свої кошти» (1880. – № 1. – С. 3). Усі сторінки складались із таблиць, що повторювалися в кожному номері, і відрізнялися від попередніх тільки цифрами: «Смертність київського населення за церковними приходами і лікарнями у зв'язку з загальною смертністю, зі смертю від деяких інфекційних хвороб, чахотки легенів, раптових випадків і з народжуваністю» (дані подано за приходами: церковні приходи Подолу, приходи старого і нового Києва, приходи Печерська, лікарні); «Розподілення померлих за віком, статтю, віросповіданням, частинами міста, станами і хворобами»; «Смертність від інфекційних хвороб за статтю, частинами міста, станами і званнями»; «Загальний висновок щодо дитячої смертності у відповідному місяці» (наприклад, 1881 р. – 232 хлоп., 175 дівч., 1887 – 237 хлоп., 196 дівч. У примітки виносили самогубства та нещасні випадки). У кінці таблиць подавалися загальні висновки до них.

Дослідження медичної преси показує, що в основі своїй розмірні формати були сталими. Застосовувалася як сантиметрово-міліметрова, так і градусна система вимірювання форматів. Переважна більшість видань – книжкові (висота блоку 160–180 мм, 190–200 мм, 200–240 мм – відповідно 16°, 12°, 8°) і журнальні (висота блоку 250–270 мм, більше 280 мм – відповідно 4° і 2°) за формою. І зовсім незначна кількість – різноманітних газетних форматів, поширених у ХІХ – на початку ХХ ст. Це, наприклад: «Балаклавский курортный листок» – висота блоку 450 мм., «Белая ромашка» (Катеринослав) – 540 мм, «Больничная касса» – 390 мм, «Здоровая жизнь» – 300 мм, «Крымские курорты» – 580 мм, «Крымский курортный листок» – 610 мм, «Сезонный листок Славянских минеральных вод» – 340 мм та ін. Найпоширенішими за форматом були книжкові видання з висотою блоку 210 мм і 240 мм, що відповідало 8°; найпоширеніші журнальні видання – 270 і 280 мм – 4°.

Фактично жодне видання не вказувало тираж у вихідних відомостях. Тиражі складали від кількох десятків до кількох тисяч. Зустрічаються і такі своєрідні «визначення тиражу», як це зробили видавці «Зубоврачебного ежемесячника» – «Розсилається безкоштовно всім лікарям-фахівцям, зубним лікарям, дантистам, зубним технікам, зуболікарським школам і багатьом лікувальним установам» (№ 1. – 1913).

За цільовим призначенням, на підставі дослідження, базовими в якому стали аналіз тематики текстів, особливо редакційних статей, а також аналіз заявлених концепцій, – спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання поділяються так: загально-медичного спрямування, галузеві, прикладні, рекламно-інформаційні, наукові, науково-популярні, популярні, офіційно-документальні, хронікально-документальні, статистичні, довідкові.

Принцип загально-медичного спрямування притаманний «Врачебно-санитарным хроникам...» та «Врачебно-санитарным обзорам...», що видавалися в усіх губерніях (їх засновниками були офіційні установи), «Запискам...» медичних товариств, а також таким медіа, як: «Еврейский медицинский голос» (1908–1911), «Журнал медицины и гигиены» (1894), «Земский врач» (1888–1894), «Медико-санитарный сборник» (1918), «Южно-русская медицинская газета» (1892–1897) та ін.

Чисельною є і група наукових видань. Сюди відносяться «Записки...» медичних товариств і навчальних закладів, «Протоколы...» і «Труды...» медичних товариств, а також: «Врачебный сборник Киевского военного госпиталя», «Журнал медицины и гигиены», «Збірник медичної секції українського наукового товариства в Києві», «Сборник трудов Харьковского ветеринарного института», «Харьковский медицинский журнал» та ін. Загалом ми виокремлюємо 59 наукових видань за цільовим призначенням.

Видання, що відображали «діяльність з'їздів, виставок та інших науково-технічних і професійних організацій» О. Акопов визначає як «журнали-хроні-

ки» [7, с. 16]. Ми ж їх класифікуємо як хронікально-документальні видання, що ширше й глибше розкриває цільове призначення цієї преси.

В аналізований період зафіксовано видання п'яти «Дневников...»: «Дневник Второго съезда отечественных психиатров в Киеве», «Дневник Десятого съезда Русских естествоиспытателей и врачей в Киеве», «Дневник Третьего Всероссийского съезда ветеринарных врачей», «Дневник Шестого съезда общества русских врачей в память Н. И. Пирогова», «Дневник Южнорусского областного съезда по борьбе с холерой».

Група офіційно-документальних видань формують «Бюллетни...», «Ведомости...», «Обзоры...», «Сведения...» та «Хроники...». Засновниками чи видавцями виступали губернські та земські управи, губернські земські санітарні управління, санітарні та лікарсько-санітарні бюро відділень народного здоров'я міських управлінь, санітарні відділення земств та міських управ, повітові земства, міські санітарні станції, міські громадські управління.

Підписували до друку ці видання, відповідно виконували й роль редакторів, посадові особи губернського, земського, повітового, міського рівнів. Переважна більшість із них – звичайні представники галузі, які щодня виконували професійний медичний обов'язок, а ще знаходили час для збору інформації з лікарських дільниць, упорядкування її та редагування текстів. На плечах таких особистостей і проходила шлях становлення українська журналістика. У числі редакторів були й люди, які зробили значний внесок у розвиток наукової та практичної медицини.

За тематико-змістовими характеристиками виділити видання універсально-тематичні та моно-тематичні. Відповідно вони поділяються на: а) видання по галузях – терапія, хірургія, стоматологія, акушерство та гінекологія, психіатрія та неврологія, офтальмологія, фармація, рентгенологія, шкірні та венеричні хвороби, педіатрія, фізіотерапія, бальнеологія, медицина катастроф, військова медицина, ветеринарія; б) видання з теоретичної, практичної та доказової медицини; в) медична та ветеринарна бактеріологія; г) епідеміологія; ґ) альтернативна медицина – гомеопатія; д) способи життя і харчування – гігієна, вегетаріанство; е) міжгалузеві видання; є) рекламні видання.

Більшість аналізованих видань визначали для себе пріоритетну аудиторію або тему-домінанту.

Так, програму «Харьковского медицинского журнала» (1906–1917) видавці визначали як: 1) оригінальні статті наукового та практичного змісту; 2) маленькі повідомлення, які представляють науковий і практичний інтерес; 3) критичні огляди й систематичні реферати робіт із питань, які на цей час збуджують найбільшу цікавість; 4) рецензії та бібліографія; 5) кореспонденції; 6) діяльність медичних товариств та інших медичних учених і навчально-допоміжних закладів; 7) некрологи; 8) хроніка та дрібні звістки переважно з місцевого життя: Харківського університету, міських і земських лікарень і т. д.; 9) додатки: протоколи Харківського медичного товариства, наукові

збірники та ін.; 10) оголошення. Значна частина площі відводилася питанням біологічного характеру, теоретичної, практичної, клінічної та загальної медицини. Друкувалися реферати найцікавіших наукових розробок. Матеріали широко ілюструвалися малюнками, діаграмами та фотографіями, у тім числі й кольоровими. Однією з особливостей журналу було написання науковцями рецензій на книги, надіслані до редакції. Представники редакційної колегії у найближчому номері журналу публікували оголошення, рецензію чи відгук про кожне таке видання.

Пріоритетність аудиторії газети «Современная медицина» визначало сповідування редакцією фізіологічного напрямку в медицині, згідно з яким організм – це єдине ціле, а нервова система відіграє провідну роль у життєдіяльності, забезпеченні зв'язку організму з навколишнім середовищем.

Тема-домінанта щомісячника «Физиотерапевтический вестник» прочитувалася у назві, а також розкривалась у статусі – журнал гідротерапії, бальнеотерапії (лимани, море, прісноводне купання), електротерапії, кінезітерапії (масаж, гімнастика, механотерапія), фототерапії, клімато- і дієтотерапії. Мету журналу видавці визначали так: а) об'єднати медичні сили, які працюють у цій і споріднених галузях, дати спеціальний журнал за прикладом закордонних..., де б уміщувалися роботи з цієї галузі, і цим спонукати лікарів до наукового розроблення різних питань фізіотерапії; б) знайомити якомога ширше коло лікарів із успіхами фізичних методів лікування й тим самим популяризувати їх; в) відстоювати ідею облаштування клінічних кафедр фізіотерапії при всіх медичних факультетах. Головні рубрики: «Оригінальні статті», «Перекладені роботи», «Реферати», «Бібліографія», «Хроніка», «Оголошення».

Така ж тематико-змістова характеристика як альтернативна медицина представлена лише одним журналом із гомеопатії – «Вестник гомеопатической медицины» (1900–1913). Редактори Євграф Дюков (1900–1902; 1909–1913) та Іван Луценко (1903–1906).

Епіграфом до журналу стояли слова Гіппократа – «Природа лікує, лікар служить природі», та Ганемана – «Лікуй подібне подібним». Програму визначили так: 1) статті керівного і загального характеру; 2) фармакодинаміка; 3) терапевтика; 4) критика та бібліографія; 5) кореспонденція; 6) хроніка і суші; 7) перелік книг і видань, які надійшли до редакції; 8) оголошення.

«Вестник магнетизма» ставив за мету «досліджувати дію атмосферних і підземних струмів, планет, магніту, металів, дію лік на відстані тощо. Вивчати психологію нормального і хворого стану душі» (1914. – № 1. – 5 січ. – С. 1). У редакційній статті визначено програму часопису: «Розглядати всі явища, що відбуваються з одухотвореними істотами чи під їхнім впливом, які, очевидно, не можуть бути цілком пояснені за допомогою вже відомих законів і сил природи; такими є тваринний магнетизм, гіпнотизм, навіювання, медіумізм (спіритизм) тощо» (№ 1. – 5 січ. – С. 1). Далі автор передовиці роз'яснює

кожен із цих елементів: «Тваринний магнетизм – вивчення сил, що виходять від людини (людська осяйність) у всіх їхніх властивостях: фізичних (відображення, переломлення), хімічних і біологічних; застосування магнетизму в терапії, магнітні досвіди і вплив людини на людину, на тварин і рослини, розвиток магнетичної сили, особистий магнетизм, передача думок, телепатія, ясновидіння, подвійний зір і т. д. Гіпнозизм і навіювання – гіпнотичний сон і стан подвійної свідомості (автоматичний лист, роздвоєння особистості), психотерапія. Медіумізм – дія, що одухотворені істоти роблять з іншими предметами (рухливі столики, левітація і т. д.)» (№ 1. – 5 січ. – С. 1).

Під внутрішньою побудовою видання прийнято розуміти поділ на розділи, відділи та рубрики, їх характер, співвідношення між обсягами, метод подачі. Структура спеціалізованої медичної преси водночас і одноманітна, і має власні відмінні особливості.

До одноманітності можна віднести наявність фактично в усіх часописах таких розділів і рубрик, як «Статті», «Кореспонденції», «Хроніка і суміш», «Новини і суміш», «Реферати», «Критика та бібліографія», «Оголошення», «Переклади», «Закордонна хроніка», «Конгреси та з'їзди», «Звіти засідань товариств» тощо.

На відмінні особливості вказують такі рубрики й розділи, як: «Швидкий здоровий дешевий обід», «Фальсифікація продуктів домашнього вжитку», «Діти і тваринний світ» («Вегетарианский вестник»); «Оригінальні та перекладні статті з питань вегетаріанства», «Популярно-наукові повідомлення про вегетаріанський режим», «Повідомлення про вегетаріанські трудові колонії та санаторії природного методу лікування» («Вегетарианское обозрение»); «Статті керівного і загального характеру», «Фармакодинаміка», «Терапевтика» («Вестник гомеопатической медицины»); «Підсумки сезону», «Курортне життя» («Вестник курортов и лечебных учреждений»); «Звіт про успіхи нервово-психічної медицини і суміжних із нею знань», «Гігієна нервової системи і лікарської експертизи» («Вопросы нервно-психической медицины»); «Становище сліпих у Росії і за кордоном»; «Заклади для піклування і виховання сліпих», «Біографічні повідомлення про відомих сліпих», «Огляд літератури для покращання долі сліпих», «Навчальні посібники для сліпих», «Опис виробництва ручної праці, різних ремесел і кустарних промислів», «Різні повідомлення щодо турботи про сліпих» («Друг слепых»); «Скарбничка» («Наше слово»); «Новини терапії і терапевтичні нотатки», «Із практики», «Новини медичної техніки» («Терапевтическое обозрение»).

Внутрішню структуру органу Всеукраїнської спілки лікарівукраїнців «Українські медичні вісти» (1918) складали відділи: «Науковий», «Громадсько-побутовий», «Хроніка – з офіціальним відділом про військові та горожанські медичні справи», «Кореспонденції», «Оповідки».

Відділами редактор визначив і програму «Ветеринарного вестника». Їх було шість: перший – анатомія, гістологія та фізіологія нормальна і патоло-

гічна; другий – наукові дослідження з експериментальної фізіології, загальної й часткової патології та епізоотології; третій – статті й роботи із зоотехніки, гігієни, дієтетики, сільського господарства, ветеринарної статистики та естер'єру; четвертий – статті та праці з хірургічної, терапевтичної, дерматологічної, епізоотологічної, клінічної ветеринарії та судово-ветеринарної поліції; п'ятий – критика та бібліографія; шостий – літературні огляди й суміш, реферати з вітчизняних та зарубіжних журналів.

Такий же принцип, відділів, спостерігаємо у виданнях: «Хата» (1906) – «Про землю», «Розмови про старовину», «Порадник лікарський», «Як і чим треба гноїти поля», «З нашого життя», «Оповідки»; «Военно-санитарный обзор» (1917) – «Організаційні питання медично-санітарної справи»; «Керівні накази з проблем протиепідемічної боротьби та санітарного характеру»; «Окремі статті й повідомлення»; «Постанови з'їздів і нарад»; «Всероссийский фармацевтический вестник» (1912–1913) – «Хроніка фармацевтичного життя», «Постанови медичної ради», «Звіти», «Теоретична і практична фармація», «Бібліографія» та ін.; «Русский журнал кожных и венерических болезней» (1901–1917) – I відділ – шкірні хвороби; II – сифіліс і м'який шанкр; III – перелой та його ускладнення; IV – критичні огляди; V відділ – протоколи і звіти про засідання наукових товариств; VI – рецензії та бібліографія; VII – хроніка; а також «Врачебно-гигиенический указатель», «Врачебно-санитарная хроника Киевской губернии», «Киевский врачебный вестник», «Сезонный листок Славянских минеральных вод» та ін.

Дослідження тривалості виходу спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань дає підстави стверджувати, що найдовше – 53 роки – видавалися «Протоколы заседаний Харьковского медицинского общества» (1861/1863–1916).

Також виділяються: 45 років – «Протоколы заседаний Общества Одесских врачей» (1868–1913); 33 роки – «Вестник офтальмологии» (1884–1917); 31 рік – «Протоколы заседаний Общества Киевских врачей» (1863–1894), «Протоколы общества Херсонских врачей» (1871–1902); 29 років – «Сборник трудов Харьковского ветеринарного института» (1889–1918); 27 років – «Сезонный листок Славянских минеральных вод» (1889–1916).

Загалом 20 років і довше виходило друком 17 видань. За типологічними ознаками: журнали – 2, газети – 2, «Хроніки...» і «Сведения...» – 4, «Протоколы...» і «Труды...» – 9. Отже, за тривалістю присутності в інформаційному просторі превалювали видання громадських організацій та наукових медичних товариств.

Звертаючи увагу на те, що найзначніше наповнення інформаційного простору спеціалізованими повідомленнями відбувалося упродовж одного місяця, варто зауважити, що 20 років і більше в інформаційному просторі існували: місячники – 4: «Вестник офтальмологии» (1884–1917), «Ветеринарная хроника Херсонской губернии» (1891–1916), «Врачебно-санитарная хроні-

ка Таврической губернии» (1893–1916), «Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Екатеринославской губернии» (1894–1917); двотижневики – 2: «Акушерка» (1893–1918) і «Врачебная хроника Херсонской губернии» (1892–1915).

Найчисельніша група – преса, що видавалася від одного року до п'яти – 60 одиниць.

Усього лише один раз вийшло 28 видань. Із них 12 – «Труды...» різноманітних лікарських і санітарних з'їздів та нарад, що проводилися губернськими управами земств, а також постійних медичних комісій. Наукові форуми присвячувалися питанням організації заходів (підготовчих, попереджувальних, ліквідаційних) проти епідемії холери, дифтерії та інших хвороб, відкриття тимчасових лікарських пунктів, проведення заходів лікарської опіки, боротьби зі шкідливими комахами й попередження епізоотій. Їхній вплив на формування інформаційного простору потрібно визначати не стільки тривалістю виходу, скільки тематичною насиченістю.

Серед «одноразових» є видання наукового товариства – «Труды Общества детских врачей при императорском Харьковском университете за 1912/1914 год». Вийшли вони в 1915 р., подавши офіційні документи Товариства: Протокол установчих зборів, Статут, Протоколи засідань за 1912–1915 рр., звіт про діяльність за 1913 р., фінансовий звіт за кінець 1912 і 1913 рр., список засновників і всіх членів, а також звіти про I Всеросійський з'їзд дитячих лікарів у Петрограді, I Міжнародний з'їзд дитячих лікарів у Парижі. Основу склали наукові статті на різноманітні теми педіатричної галузі.

Заслуговує на окрему дослідницьку увагу коло авторів спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань: по-перше, саме автори є першими та головними читачами; по-друге, переважна більшість із них – практикуючі лікарі та вчені.

У той же час аудиторія таких медіа: а) визначалася мотивацією поведінки щодо джерел інформації; б) переважно виступала не просто споживачем інформації, що пропонувалася, а й оцінювала її, брала активну участь у виробництві; в) впливала на формування тематики та принципів викладу, насичення термінами, дискусійність, географію матеріалів, оприлюднення результатів наукових досліджень і нових підходів у лікуванні тощо.

Будучи експертами у фахових медико-біологічних знаннях, переважна більшість авторів в основі своїй належали до ряду непрофесіоналів у сфері медіа.

Найвизначнішою постаттю (згідно з офіційними званнями та світовою популярністю) серед багаточисельного авторського корпусу безперечно ж є Олександр Олександрович Богомолец (1881–1946) – учений патолофізіолог, основоположник української школи патолофізіології, ендокринології і геронтології, академік, Герой Соціалістичної Праці, президент Української Академії наук і віце-президент Академії наук СРСР, член багатьох світових товариств.

Праці його сприяли розвиткові практично всіх галузей патологічної фізіології, стосувалися питань ендокринології, порушення обміну речовин, імунітету й алергії, раку, патології кровообігу (зокрема гіпертонії), патогенезу шоку, механізму дії переливання крові, старіння організму тощо.

Народився 12 травня 1881 р. у Києві, в Лук'янівській в'язниці, де на той час перебувала його мати Софія, активний діяч революційної робітничої організації народницького напрямку «Південно-російський робітничий союз». Вихований дідом по материній лінії та батьком, лікарем за фахом. Освіту здобував у Ніжинській, Кишинівській та Київській гімназіях. У 1900 р. вступив на юридичний факультет Київського університету, а через рік перевівся на медичний. Там, під впливом проф. В. Підвисоцького, «захопився теоретичною медициною» [Богомолец О. А. Александр Александрович Богомолец. К 100-летию со дня рождения // Александр Александрович Богомолец ; редкол.: акад. АН УССР К. М. Сытник (пред.), акад. АН УССР П. Т. Тронько и др. – К. : Наук. Думка, 1981. – С. 3–22. , с. 6].

Івслід за В. Підвисоцьким, якого призначили деканом медичного факультету щойно створеного Новоросійського університету, у 1901 р. переїхав до Одеси, де й здобув освіту. Працюючи під орудою визначного вченого, ще в студентські роки О. Богомолець опублікував свою першу наукову роботу «До питання про будову і мікрофізіологію бруннерових залоз» (1902) у журналі «Русский архив патологии, клинической медицины и бактериологии», який редагував сам В. Підвисоцький а видавався він у С.-Петербурзі. Робота присвячена вивченню змін реактивності залозистих клітин під впливом уведення різноманітних видів харчових речовин і впливу останніх на виникнення в клітинах патологічних порушень секреторного процесу. Загалом за час навчання опублікував 5 наукових праць.

У 1909 р. у Військово-медичній академії О. Богомолець захистив докторську дисертацію «До питання про мікроскопічну будову та фізіологічне значення надниркових залоз у здоровому і хворому організмі». Працював приват-доцентом Одеського університету, стажувався у Франції, очолював медичний факультет Вищих жіночих медичних курсів у Саратові, завідував кафедрою патологічної фізіології медичного факультету Другого московського державного університету, був директором Центрального московського інституту гематології та переливання крові.

Із 1930 р. життя, наукова та педагогічна діяльність О. Богомольця пов'язана з Києвом. Тут він став президентом Академії наук, створив Інституту експериментальної біології та патології, Інститут клінічної фізіології. Зараз це Інститут фізіології імені О. О. Богомольця НАН України. Помер 19 липня 1946 р., похований біля будинку, де він жив.

Із 1907 року О. Богомолець, уже як співробітник кафедри патології Новоросійського університету в Одесі, якою на той час завідував Л. Тарасевич а згодом М. Ушинський, почав співпрацювати з «Харьковским медицинским

журналом». Перша стаття – «Роль сенсibiliзуючих речовин нормальних і специфічних сироваток у явищі фагоцитозу» – надрукована у журналі за 1907 рік (т. 4 № 8). У цій роботі автор експериментально перевіряв основи імунології того часу і показав, що фагоцити, які адсорбують специфічний «стимулін» (фіксатор, амбодептор опсонін), не стають більш чутливими до об'єкта фагоцитозу. Згідно з висновками автора, різноманітні реакції імунітету – аглютинація, гемоліз, опсонізація, преципітація це лише різні, в залежності від природи об'єктів, прояви дії одних і тих же речовин ферментоподібної природи.

За нашими підрахунками, О. Богомолець друкував свої наукові статті та повідомлення у семи числах «Харьковского медицинского журнала». Однією зі знакових є праця «Гіпотези і факти в ученні про анафілаксію» (1910. – Т. 9 № 3 та № 4), в якій обґрунтована клітинна теорія патогенезу анафілактичного шоку. Відповідно до цієї теорії, анафілактичний шок виникає внаслідок інактивації в клітинах адсорбованим анафілактогеном внутрішньоклітинних ферментів (на зразок зв'язування групи білків сироватки крові, що складається з протеаз та їхніх активаторів, тобто комплекменту). Для розвитку в організмі анафілактичного стану, вказував О. Богомолець, потрібний відомий інкубаційний період. Мінімальний термін, необхідний для виникнення підвищеної чутливості, може тривати 10–14 днів після першого впорскування. При цьому вагоме значення має доза, що застосовується для сенсibiliзації. Досвід, пише автор, показує, що для виникнення підвищеної чутливості досить найменшійших кількостей білку. А його стаття в журналі «Про ліпоїдну анафілаксію» вийшла окремим виданням у Москві (1910 р.).

Будучи одним із провідних спеціалізованих часописів початку ХХ ст., «Харьковский медицинский журнал» багатьом і багатьом відкрив шлях у науку, став стабільним комунікаційним каналом, багатьох і багатьох підтримав у пошуках істини.

Один із них – терапевт К. Георгіївський. Закінчивши військово-медичну академію, життя і роботу пов'язав із медичним факультетом Харківського університету та госпітальною терапевтичною клінікою при ньому. Активний автор журналу, в якому надрукував, зокрема, «Спостереження над дією арсацетину при поворотному тифі» (1903), статтю «Про гіллястою артеріальною ангиоми мозку» (1911) та низку інших праць. Певний час К. Георгіївський і сам редагував часопис.

Особливе питання у роботі «Умовні рефлекси і здатність їх до посилення і ослаблення» (т. IV, № 6 і № 7, 1907) досліджував відомий фізіолог В. Болдирев (1872–1946). Мета дослідів – «простежити взаємний зв'язок і відносини між безумовними і умовними рефлексами». Увагу автор звернув на два факти: 1) збільшення кислотного безумовного рефлексу при повторенні і 2) зменшення харчового безумовного рефлексу при повторенні. Ці явища автор пояснив тим, що у разі кислотного рефлексу утворюється умовний рефлекс із порожнини рота і цей умовний рефлекс додається до безумовного. У випадку

харчового рефлексу, навпаки, умовний рефлекс із порожнини рота згасає і відбувається спадання його із суми умовного та безумовного рефлексів, так що залишається тільки безумовний. Дослідник вважав, що безумовний рефлекс є «постійним і одноманітним», а також виключав можливість виснаження слинної залози (у другому випадку). У собаки з перерізанним стравоходом падіння безумовного харчового рефлексу не відбувається.

Також темі умовних і безумовних рефлексів присвячена опублікована в цьому ж виданні стаття В. Болдирева «Мимовільне і таке, що штучно викликається надходження в шлунок панкреатичного соку в суміші з жовцю та кишковим соком» (т. VI, № 6, 1908).

Євген Никанорович Павловський (1884–1965) – зоолог, ентомолог, генерал-лейтенант медичної служби, академік Академії наук СРСР і Академії медичних наук СРСР, Герой Соціалістичної Праці на сторінках «Харьковського медичного журналу» виступив із дослідженням «До питання про пухлини у жаби (*Rana temporaria*)» (т. III, № 3, 1912). Ця стаття одна з перших його праць із теми арахноентомології, що в подальшому стала провідною.

Олександр Йосипович Гейманович (1882–1952) – невропатолог, доктор медицини, професор, директор Українського психоневрологічного інституту, віце-президент Української психоневрологічної академії. Працюючи в клініці нервових хвороб Московського університету під керівництвом проф. В. Рота звернув увагу на психоаналіз як на нову психологію і нову методику лікування функціональних захворювань нервової системи. Саме це й описав на сторінках журналу в матеріалі «Про психоаналітичний метод лікування неврозів (за Freud'у)» (т. X, № 6, 1910), звернувши увагу читачів на своєрідність, новачії, великі успіхи, труднощі та серйозне терапевтичне значення психоаналізу З. Фрейда та його послідовників.

Чимало майбутніх світил вітчизняної науки розпочинали зі сторінок спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань, а також досягли висот своїми публікаціями сприяли розвитку соціальної комунікації у сфері медико-біологічних наук.

Серед авторів вирізняється значна група академіків та членів-кореспондентів різних років: Микола Миколайович Бекетов (1827–1911), Володимир Михайлович Бехтерев (1857–1927), Сергій Петрович Боткін (1832–1889), Микола Євгенович Введенський (1852–1922), Олександр Іванович Воейков (1842–1916), Данило Кирилович Заболотний (1866–1929), Олександр Микитович Марзеев (1883–1956), Марко Петрович Нецадименко (1869–1942), Володимир Валеріанович Підвисоцький (1857–1913), Лев Семенович Ценковський (1822–1887), Теофіл Гаврилович Яновський (1860–1928) та ін.

Один із названих – Данило Кирилович Заболотний (1866–1929): мікробіолог, епідеміолог, ректор Одеського медичного інституту, Президент ВУАН (1928–1929), засновник Інституту мікробіології та епідеміології в Києві (зараз Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН

України). Працюючи на Одеській бактеріологічній станції помічником директора Я. Бардаха, він підготував і на сторінках «Южно-русской медицинской газеты» опублікував статті «Про фосфоресценції одеських лиманів (робота з Одеської бактеріологічної станції)» (1892 р.), у якій описав новий вид інфузорій, які світяться, та «Досліди зараження й імунізації ховрахів проти холерного вібриона (поперед. повідомлення з Одеської бактеріологічної станції)» (1893 р.), що присвячена проблемі виживання холерного вібриону на міських полях зрошення, призначених для знешкоджування нечистот. У періодиці також опубліковані його праці «До питання про культури спірохет», «Холерна епідемія 1908 р.» та ін. Як додаток до «Українських медичних вістей» вийшов його «Лист до селян про народне здоров'я», що потім стало основою книги «Листи до селян про науку і народне здоров'я на Україні» (Одеса, 1921).

У 1910 р. саме на сторінках «Врачебно-санитарной хроники Екатеринославской губернии» побачила світ перша друкована праця «Холерна епідемія» О. Марзеєва. На той час він був студентом Московського медичного інституту, членом епідемічного загону по боротьбі з холерою в Катеринославській губернії. У майбутньому – відомий учений-гігієніст, директор Київського науково-дослідного інституту комунальної гігієни (1944–1956), академік Академії медичних наук СРСР (1944), доктор медичних наук (1935), професор (1940), Заслужений діяч науки УРСР (1935).

Після здобуття лікарського фаху повернувся в Катеринославську губернію і працював санітарним лікарем Верхньодніпровського повіту. Уже як дипломований фахівець продовжив публікуватися на сторінках зазначеного видання, обстоюючи питання будівництва земських лікарень, боротьби з інфекційними хворобами, поліпшення сільського водопостачання і житлових умов робітників.

У с. Сердигівці (зараз Черкаська обл.) 28 квітня 1869 р. народився мікробіолог та епідеміолог, доктор медицини, професор, член-кореспондент ВУАН М. Нещадименко. Після закінчення медичного факультету Університету св. Володимира (1896) розпочав роботу в Київському бактеріологічному інституті. З цим закладом пов'язане все його подальше життя і наукова діяльність – розпочавши лаборантом, упродовж 1919–1940 рр. очолював цей заклад, в останні роки працював заступник директора з наукової роботи.

Стажувався за кордоном. У 1910 р. захистив дисертацію і став доктором наук. Брав участь у роботі наукових медичних товариств та в організації Всеукраїнської спілки лікарів. Одночасно з роботою в академічному інституті очолював кафедри патологічної анатомії та бактеріології медичного факультету Українського державного університету, а пізніше кафедру епідеміології Київського медичного інституту. Як науковець займався питаннями епідеміології черевного тифу, досліджував заразність хвороби на різних стадіях, вивчав дію дифтерійного токсину на організм, специфічної профілактики туберкульозу

за допомогою вакцини БЦЖ. Автор таких розлогіх наукових і навчально-наукових книг, як «Специфическая профилактика туберкулеза по Кальметту» (1929), «Цереброспинальный менингит» (1935), «Дифтерия» (1936), «Стрептококк» (1937) та ін. Помер 1 жовтня 1942 р.

Активний автор – М. Нещадименко. Так, зі статтю «Бактеріяльні м'ясні отруєння» він виступив на сторінках журналу «Українські медичні вісти». Основна ж його авторська діяльність проявилась у «Трудах Киевского бактериологического института», що видавались упродовж 1913–1917 рр.

Із «Українськими медичними вістями» та іншими україномовними виданнями пов'язані відомі особистості, хто в подальшому працював на розвиток України або в складі закладів УНР або УРСР. До таких належать Микола Памфілович Вашетка (1880–1960 рр.), Павло Олександрович Кучеренко (1882–1936), Іван Левкович Липа (1865–1923), Дмитро Антонович Одрин (1892–1919), Сергій Аркадійович Томілін (1877–1952), Володимир Васильович Удовенко (1881–1937), Євген Григорович Черняхівський (1873–1938) та ін.

Проблемно-тематичний аспект праць М. Вашетка – патолофізіолога, доктора медицини (1913), професора (1918), заслуженого діяча науки УРСР (1960) – пов'язаний із проблемами токсикозів, патології нирок і сечоутворення, патології опорно-рухового апарату, роллю нервової системи в регуляції обмінних процесів, впливом мікроелементів на організм тварини. Його наукові інтереси сформувалися за час роботи лікарем судового відділу Київського військового госпіталю, асистентом на кафедрі загальної патології Університету св. Володимира, військовим лікарем і членом Комісії по влаштуванню наукових медичних курсів лікарів під час Першої світової війни. За часів Української Народної Республіки завідував кафедрою загальної патології Київського університету. За часів УРСР – завідувач кафедри патологічної фізіології Київського медичного інституту (1921–1931), кафедри патологічної фізіології Донецького медичного інституту (1931–1936), однойменної кафедри Київського ветеринарного інституту (1936–1957) та Української сільськогосподарської академії (1957–1960). У Донецьк переїзд після того, як був арештований, а потім звільнений у справі Спілки визволення України.

Із 1910 р., тобто в числі перших, М. Вашетка став членом Медичної секції Українського наукового товариства, працював над підготовкою до видання «Збірника медичної секції українського наукового товариства в Києві». Саме на сторінках першого числа часопису надрукував статтю «Про жіночий тип розміщення волосся на tuberculum pubicum у чоловіків». У журналі «Українські медичні вісти» надрукований матеріал «Етіологія нефритів» (1918. – Ч. 11), у журналі «Киевский врачебный вестник» – «До статистики, етіології та клінічної класифікації контузій» (1917. – № 4–5).

Питаннями онкології та цукрового діабету займався П. Кучеренко – патологоанатом, доктор медицини, професор, завідувач кафедри патологічної анатомії Київського медичного інституту та Київського інституту удосконалення

лікарів. Після закінчення військово-медичної академії (Петербург) шлях у науку розпочав асистентом Київського університету на кафедрі І. Високовича. Уродженець Ростова-на-Дону і випускник російського навчального закладу, він був одним із тих, хто першим сприйняв ідеї побудови національної Української держави. Обстоював думку запровадження національної медичної термінології. З цією метою для першого ж числа журналу «Українські медичні вісти» підготував українською мовою статтю «Tumor glandulae pinealis seu conarii» («Пухлина шишкоподібної залози»).

У 1919–1930 рр. завідувачем статистичного відділу Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР працював С. Томілін – лікар-гігієніст, санітарний статистик, демограф та історик медицини. У різні роки завідував кафедрою соціальної гігієни Харківського медичного інституту та Другого Харківського медичного інституту, відділами вивчення захворюваності Українського науково-дослідного бюро санітарної статистики та Українського НДІ туберкульозу. У наукових працях, опублікованих як окремими книгами так і в низці спеціалізованих видань, вивчав соціально-гігієнічні оцінки дитячої смертності, венеричних хвороб, абортів в Україні, стан населення України, соціальної медичної профілактики та ін. На сторінках «Вістника Міністерства Народного Здоров'я і Опікування» надрукував матеріал «Фрагменти по філософії медицини». Із доповіддю «До питання про дезінфекцію при холері» виступив на губернській санітарній нараді, організованій Катеринославською губернською земською управою, з питань боротьби з холерою (1908 р.). Текст доповіді надрукований у «Трудах...» того форуму.

На честь 20-річчя жовтневого перевороту в Петрограді у справі «Спілки визволення України» розстріляно лікаря, громадського діяча, активного автора спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань Володимира Удовенка. Постать цієї непересічної особистості й визначного науковця не обійдена увагою дослідників, особливо після здобуття Україною незалежності. Про нього в наукових статтях, публіцистичних матеріалах і книгах писали, зокрема, С. Вітковський¹, Я. Ганіткевич², В. Москаленко, В. Бардов та А. Гринзовський³, Н. Коцур⁴, С. Шевченко⁵ та ін.

1 Вітковський С. Медична секція ВУАН у 1920-і рр.: науковий внесок професора В. В. Удовенка в розвиток профілактичної медицини / Сергій Вітковський // Наукові записки з української історії. – 2012. – Вип. 31. – С. 294–297.

2 Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах / Ярослав Ганіткевич ; НТШ, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Всеукр. Лікарське т-во. – Львів, 2004. – 368 с.

3 Володимир Удовенко: життєпис репресованого професора-гігієніста / В. Ф. Москаленко, В. Г. Бардов, А. М. Гринзовський [та ін.]. – Вінниця : Нова Книга, 2012. – 375 с. : рис., табл.

4 Коцур Н. І. Становлення і розвитку гігієнічної науки в Україні: шлях крізь епохи і соціальні потрясіння (друга половина XIX – 20-і рр. XX століття) / Н. І. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – С. 604–624.

5 Шевченко С. Владимир Удовенко: две даты расстрела / Сергей Шевченко // Зеркало недели. Украина. – 2015. – 16 янв.

Тож його життєвий шлях та науково-педагогічна робота висвітлені фактично повно. Ми ж коротко нагадаємо його біографію та зупинимося на публікаціях у газетно-журнальних спеціалізованих медичних виданнях.

Народився 9 липня 1881 р. у Києві. Середню освіту здобув у 4-й Київській чоловічій гімназії. Учнем старших класів брав участь у засіданнях «Українського клубу», створеного у 1908 р. за ініціативою композитора Миколи Лисенка. У засіданнях цієї літературно-художньої громадської організації брали активну участь Іван Огієнко, Леся Українка, Олена Пчілка, С. Єфремов, Д. Антонович, М. Заньковецька, М. Галин та інші діячі.

Після закінчення гімназії вступив на медичний факультет Київського університету св. Володимира, де навчавсь упродовж 1900–1907 рр. У нього викладали вже сформовані на той час як науковці та як практики, професори К. Вагнер, В. Високович, О. Корчак-Чепурківський, В. Образцов, В. Орлов, О. Павловський, С. Реформатський, М. Шіллер та ін. Декан медичного факультету – проф. М. Оболонський.

Після отримання диплому працював лікарем-інтерном у Київській безкоштовній лікарні цесаревича Миколи для чорноробів, земським дільничним лікарем Бердичівського повіту, земським санітарним лікарем цього ж повіту, у Київському губернському санітарному бюро.

Із початком Першої світової війни В. Удовенка мобілізували. У часи УНР очолював санітарно-статистичний відділ медичної санітарної управи Генерального секретаріату внутрішніх справ. За Гетьманату та Директорії працював віце-директором санітарного департаменту в Міністерстві народного здоров'я та опікування.

Із приходом до влади більшовиків залишився в Україні. У 1919 р. призначений на посаду завідувача санітарно-епідеміологічного відділу Народного комісаріату здоров'я. З осені 1920 – у Київському губздороввідділі. Із 1921 року – доцент і завідувач кафедри гігієни на санітарно-технічному відділі КПІ. У 1923 р. очолив кафедру загальної гігієни Київського медичного інституту, став професором. Входив до президії Медичної секції ВУАН.

У справі «Спілки визволення України» В. Удовенко заарештований 20 листопада 1929 р. Засланий на Соловки. У вироку значилося: «захопивши в свої руки президію Медсекції ВУАН та перетворивши її на центр СВУ, проводив сам по директивам СВУ контрреволюційну діяльність ... Давав вказівки лікарям під час лікування хворих комуністів не надавати медичної допомоги, а проводити метод медичного терору»¹. У грудні 1937 р. його разом із групою визначних українських діячів (Марко Вороний, Сергій Грушевський, Григорій Епик, Микола Зеров, Микола Куліш, Лесь Курбас, Антін Крушельницький, Михайло Лозинський, Валер'ян Підмогильний, Валер'ян Поліщук, Ярослав Стрельбицький, Степан Рудницький, Олекса Слісаренко, Павло Филипович,

1 Шевченко С. Владимир Удовенко: две даты расстрела / Сергей Шевченко // Зеркало недели. Украина. – 2015. – 16 янв.

Володимир Чехівський, Матвій Яворський, Михайло Яловий, Ананій Лебідь, Микола Любченко, Григорій Холодний, Гео Шкурупій та ін.) розстріляли.

В. Удовенко як автор активно виступав на сторінках «Врачебно-санитарной хроники Киевской губернии», особливо під час роботи в Бердичеві. За нашими підрахунками, на сторінках цього видання ним упродовж 1912–1915 рр. надруковано 16 матеріалів. Серед них: «Випадок злюкакісного набряку», «Міжнародна виставка гігієни в Дрездені в 1911 р.», «Доповідь санітарного лікаря з питання про шкільно-санітарний нагляд», «Про дослідження водопостачання у Бердичівському повіті», «Взаємини губерньського і повітового земств, роль дільничних та санітарного лікарів, а також епідемічного персоналу губерньського земства в боротьбі з епідеміями», «Запобіжні заходи проти холери в Бердичівському повіті та заходи боротьби з епідемією, у разі її виникнення», «Досвід організації подвірного віспощення у Бердичівському повіті» та ін.

Так, зокрема, 27 лютого 1912 р. на засіданні медичної ради Бердичівського повіту В. Удовенко представив програму найближчої діяльності санітарного лікаря, яку надрукувала «Хроника...». Програма складалася з теоретичної та практичної частин. У теоретичній частині подавалася загальна характеристика санітарного стану повіту, визначалися головні, життєво-важливі проблеми, без вирішення яких неможливий планомірний розвиток практичних санітарних заходів. Практична частина включала основні питання, якими мав займатися санітарний повітовий лікар: поточна санітарно-статистична робота; консультативно-організаційна діяльність; практичні заходи щодо поліпшення водопостачання; організація санітарних опікунств; організація читань із проблем медицини й гігієни; організація літніх притулків-ясел; організація протиепідемічних заходів; розробка питань медичної статистики та реєстрації хворих; лабораторна робота; нагляд за виконанням обов'язкових земських постанов із питань санітарії; сприяння найкращій організації віспощення.

«Запровадження в життя оздоровчих заходів – завдання не лише санітарного лікаря, а й завдання всієї земської медицини», писав В. Удовенко, при цьому наголошуючи, що програму можна виконати при активній допомозі усіх земських працівників – ветеринарних лікарів, учителів, технічного персоналу.

Він також визначив та розмежував функції дільничного і санітарного лікарів. До функцій дільничного лікаря відносились: а) обов'язкова особиста перевірка свідчень про форму і розміри епідемії у випадках виникнення питання про виклик епідемічного персоналу; така ж перевірка необхідна у випадках, які не потребують виклику епідемічного персоналу, але сумнівних із тих чи інших причин (наприклад, констатація фельдшерами більш рідкісних епідемічних форм тощо); б) своєчасне повідомлення санітарному лікарю щотижневих даних про наявність та динаміку інфекційних захворювань, а також передача екстрених повідомлень у випадках виявлення інфекційних захворювань; в) безпосереднє ведення боротьби з епідемією, коли немає епідемічного лікаря й

обов'язкова участь у виробленні заходів боротьби й утілення їх у життя, коли епідемічний лікар присутній; г) доставка санітарному лікарю матеріалів для звіту з епідемії згідно з визначеною формою; д) термінове повідомлення повітовій управі про день прибуття і відбуття епідемічного персоналу.

До функції санітарного лікаря належали: а) обов'язок слідкувати за донесеннями, отримуваними від дільничних лікарів, за епідемічним станом у повіті, а також вести вивчення епідемічної захворюваності, періодично повідомляти медичній раді про розповсюдження епідемії і щотижнево укладати й розсилати дільничним лікарям узагальнені бюлетені про кількість епідемічних захворювань по кожному населеному пункту; б) обов'язковість спільного з дільничними лікарями обстеження осередку епідемії на місці у кожному випадку, коли виникає питання про виклик епідемічного персоналу; в) обов'язковість обстеження осередку епідемії на місці для розробки спільно з дільничним та епідемічним лікарями заходів боротьби з ними; г) втілення у життя заходів загально-санітарного характеру по боротьбі з епідемією, а також здійснення консультативних функцій щодо лікарів, які беруть участь у боротьбі з епідемією; д) обов'язок слідкувати за пересуванням епідемічного персоналу; е) укладання загальних звітів про епідемії.

Розподілені В. Удовенком функції схвалили повітова медична рада та нарада санітарних лікарів при губерньській санітарній раді.

Також у різні роки В. Удовенко друкувався у таких спеціалізованих виданнях, як «Врачебно-санитарная хроника Воронежской губернии», «Труды врачебной комиссии и совещания врачей при Киевской губернской управе», «Врачебно-санитарный обзор Юго-Западного фронта», «Врачебная жизнь», «Общественный врач», «Гигиена и эпидемиология», «Вістник Міністерства народного здоров'я і опікування», «Українські медичні вісти» та ін. А також на сторінках громадсько-політичних видань: «Киевская земская газета», «Більшовик» та ін. Окрім того, стаття його авторства «Колодязі» побачила світ у томі 13 «Большой медицинской энциклопедии», що вийшов у 1930 р., тобто вже після арешту В. Удовенка.

Вдався до авторства на сторінках спеціалізованих медичних медіа український державний і політичний діяч, військовий лікар, один із організаторів медично-санітарної служби в Україні, перший міністр народного здоров'я УНР Дмитро Антонович Одрин (1892(1893)?–1919).

Народивсь у селі Телешівка, неподалік Василькова, у багатодітній сім'ї. Успішно закінчив чотирикласну земську школу, Київське фельдшерське училище (навчався за стипендіальні кошти земства) та екстерном здав іспити за курс Жмеринської чоловічої гімназії. Упродовж 1911–1916 рр. навчався на медичному факультеті Київського університету св. Володимира. За цей час вступив в Українську партію соціалістів-революціонерів, одружився з однокурсницею О. Користенською. У 1916 р. добровольцем пішов на фронт і керував санітарним потягом під час Першої світової війни.

На II Всеукраїнському військовому з'їзді, який проходив 15–17 червня 1917 р., обраний членом Українського Генерального Військового Комітету. Із липня він у структурі військового секретаріату Центральної Ради – заступник Симона Петлюри з військово-санітарних питань. У грудні призначений головою Генерального військово-санітарного управління армії УНР. За гетьманату заарештовувався. За часів Директорії очолював військову санітарну управу. Із червня 1919 р. – міністр народного здоров'я і опікування та заступник голови ради міністрів УНР.

Помер від тифу в Кам'янці-Подільському 16 листопада 1919 р.

Із третього курсу навчався в одній групі з М. Булгаковим. За визначенням Я. Тинченка, у «Білій гвардії» Д. Одрина зображений в образі лікаря Курицького. Певно, зазначає дослідник, «Михайло Булгаков про лікарський подвиг колишнього однокурсника Дмитра Одрини, який ціною свого життя допоміг багатьом хворим тифом», не знав. Інакше б лікар Курицький у романі «постав би перед читачами зовсім в іншому світлі»¹.

У період гетьманату, коли Д. Одрина був особистим секретарем і помічником С. Петлюри, який очолював земську управу, виступив на сторінках «Українських медичних вістей» (1918. – Ч. 7. – Колонки 205–212) зі статтею «Організація справи піклування каліками, інвалідами, хворими і покинутими дітьми».

Матеріал спрямований проти існуючої на той час влади, що констатується уже з перших рядків: «Справа піклування нездатними до праці каліками, інвалідами та покинутими дітьми, незважаючи на свій глибокий соціальний зміст і значення, до сього часу не розв'язана у нас, навіть саме розв'язання її не поставлено ще на належний ґрунт. Велика армія не здатних до праці калік і хворих, досі є лише тягар, від якого до сього часу силкувались відмахнутись одною-другою богадільнею та притулком, а сердобольні громадські й іноді аристократичні кола салоновою філантропією». Інакше, за визначенням автора, і бути не могло, адже в «країні соціального та політичного безправія, де треба було бути або визискувателем, або визискуємим», інваліди, хворі та діти-сироти не мали місця. І так було практично в усіх країнах. Однак віднедавна в інших країнах на це питання почали звертати увагу: «Держави Заходу мають і обов'язкові закони опікування, що дають право кожному каліці інвалідові, безпритульному старцеві та покинутому байстрюкові вимагати від Держави обов'язкової допомоги».

Однак зовсім протилежна ситуація в Україні. До війни «ми мали кілька десятків богадільень, притулків, невдалий Пенсійний Закон для військових і чиновників, деякий примус до власників про допомогу скаліченим на їхніх фабриках, і... потуги на закон про страхування». Тепер ситуація категорично

¹ Тинченко Я. Белая гвардия Михаила Булгакова / Ярослав Тинченко [Електронний ресурс]. – Киев ; Львов : [б. в.], 1997. – 254 с. – Режим доступу : <http://coollib.net/b/142469/read#t14>.

ускладнилася: «Налетіла війна і з собою принесла десятки тисяч калік, інвалідів та безнадійних хорих, що потребують тої чи іншої допомоги. Знову ж, надзвичайно велику кількість, може несподівану, – скалічених і хорих, хорих безнадійно на туберкульоз, дають нам наші полоненні». Усе це, якщо ситуацію не виправляти терміново, стає величезним викликом для «нашої молоді Держави» і може принести величезне зло.

І що ж у нас? «На превеликий жаль, – пише Д. Одріна, – нашому соціалістичному урядові не пощастило цієї справи поставити у всій широчині і розв'язати з повним розумінням її соціального і, коли хочете, практичного (для успіху соціалістичного руху) значіння. Нерозв'язаність справи опікування нездатними до праці, каліками, інвалідами, ставила між іншим великі перешкоди і справі проведення земельної реформи, збільшуючи кадри незадоволених, навіть ворогів «по непорозумінню» – земельній реформі в напрямі трудового принципу і скасування власності».

Багато сьогочасних інвалідів, коли були «в розцвіті сил і здоров'я» виступали для держави опорою, а тепер «є лише тягарем тяжким, непотрібним, засудженим ... на загибель від голодної смерті». Кожен із цих людей «має право вимагати не тільки права на хліб і життя, але і повернення всіми можливими засобами світової науки та техніки, можливості працювати». Більше того, кожен громадянин, «навіть не хорий, має право вимагати від Держави Закону, який би його забезпечував від «неприємного» випадку, стати тяжким, непотрібним баластом, до якого нікому нема ніякого діла, забезпечував би його на випадок каліцтва, інвалідності, хвороби, та старечого стану, державним опікуванням та допомогою». Саме це і є головними тезами, акцентує автор, і «впливають зі змісту і соціального значіння справи опікування».

Справа опіки має також велике значення для економіки держави, адже «армія калік, інвалідів та хорих, є зменшення сил працюючих в країні. Особливо по відбутій жорстокій війні, що взяла таку велику кількість живих сил народу». А в цей період «надзвичайно цінна кожна жива людина». Також справа опікування, це «реальна вигода повертаючихся видатків». Особливо, коли йдеться про сиріт і покинутих дітей – «це будучі молоді покоління, активні сили». Загалом же думати про скасування інституту державного опікування ще дуже й дуже рано, адже дуже глибокі «соціальні причини, що породили» вказані вище явища. Якщо ж держава дбає про своє майбутнє, вона «найбільше уваги повинна звертати на опікування та виховання цих дітей, що нічим не повинні відрізнятись від інших».

Так повинно бути. Однак «не так складається, як жадається... Засліплена класова ворожнеча спричиняється до повного ігнорування правлячими колами справою», також заважає відсутність «мудрих керівничих, що стали б у цій справі на реальний правдивий ґрунт».

Також Україна не готова до повернення хворих і скалічених полонених, адже навіть «не маємо точних даних про кількість хорих полонених, про род

їхніх хороб і кількість хорих тою чи іншою хоробою, нарешті зовсім не маємо куди їх дівати і, коли хочете, і зараз ще мало робимо, щоб запобігти горю».

Окрім критики незробленого, Д. Одрина пропонує і вихід із такої ситуації, оформивши його у чотири завдання: «I. При всіх земських і міських Управах повинні утворитись «Комітети допомоги воякам-інвалідам, та взагалі всім нездатним до праці». II. Заложити їх повинні не тільки Гу-бернські Земства, але і повітові, а почасти і волосні (великих, міського типу волостей)... III. Всі повітові та волосні комітети об'єднуються в роботі в Губерніяльнім Комітеті, при Губернській Управі, а останні у Головнім Комітеті при Управі Всеукраїнської Земської Спільки. В цих комітетах зможуть брати участь громадські організації та громадські діячі... IV. На ... території Губернії не повинно бути окремих, не зв'язаних так чи інакше з Губерніяльнім Комітетом Народньої Управи організацій... Завдання Комітета не кінчається, розуміється, тільки організацією допомоги воякам-інвалідам і полоненим, а повинно полягати в повномірній, раціональній, широко поставленій організації справи опікування взагалі, тобто каліками-інвалідами, хорими, нездатними до праці, старцями, душевно-хорими, божевільними та покидьками-дітьми».

А робота очікується дуже велика. Необхідно «встановити кількість потребуючих опікування по всій Україні, кількість хорих і рід цих хороб, типи установ лікувальних, потрібних для цього і т. і., перестроїти організації піклування дітьми-байструками, старцями-богадільниками і т. і., утворити лікувальні установи як спеціальні (курорти, лиман, травматологічні й ортопедичні), так і не спеціальні, закласти протезні майстерні, улаштувати курси ремісництва, бюро праці і вивести справу опікування з стану салонової філантропії і поставити її на твердий, правдивий ґрунт згідно з соціальним змістом і значенням її».

Тільки така постановка питання, із широким залученням органів місцевого самоврядування та громадських організацій, зможе охопити «майже цілком питання про піклування» а також розгрузить роботу уряду в цьому напрямі. Однак вказані заходи не звільняють «Державу все ж від деяких обов'язків». Головними вимогами до уряду є «законодатне забезпечення права воякам інвалідам, хорим та нездатним до праці і дітям-покидькам на пенсії, лікування, постачання протезів, виховання і т. і.» І роль держави у справі опікування окреслюється, як пише Д. Одрина, такими завданнями: «1) видання обов'язкового закону про опікування, 2) фінансування установ, комітетів і т. і., 3) пенсії, 4) страхування та 5) встановлення категорій інвалідів та ін., 6) контроль та статистика». Коли на такий розвиток «не пристане Уряд – Земства, міста в купі з громадськими організаціями, суспільством, сильні його підтримкою, симпатіями народу і свідомістю правого путі свого, повинні піти і виправдати свою назву Народніх Самоврядувань. За Земствами та Містами, доки вони дійсно народні, підуть якнайширші кола суспільства і це забезпечує успіх роботи».

Велику надію Д. Одрин покладав у важкий для Української держави час на місцеве самоврядування та на громадські організації. Написаний цей текст, хочемо на цьому наголосити, фактично сто років тому – у 1918-му.

Серед авторів спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань, які активно формували інформаційний простір, ми бачимо прізвища таких всесвітньовідомих представників галузі, як Яків Юлійович Бардах (1857–1929), Василь Парменович Образцов (1849–1920) та Микола Васильович Скліфосовський (1836–1904).

У когорті активних авторів «Архива психиатрии, неврологии и судебной психопатологии» ми бачимо відомих фахівців як психоневрології, так й інших галузей медицини: П. Автократов, Я. Анфімов, М. Баженов, О. Драгоманов, С. Корсаков, К. Lange, І. Мержеєвський, Й. Мочутковський, І. Оболенський, L. Pasteur, І. Платонов, П. Преображенський, М. Реформатський, І. Сікорський, М. Сербський, М. Скліфосовський, В. Тихомиров, Ferre, О. Фрезе, В. Чиж, С. Штейнберг та ін. Практично увесь цвіт тогочасної науки. Загалом у перших двадцяти томах журналу ми нарахували 1219 авторів, які опублікували 2546 своїх матеріалів.

Серед них і Олександр Петрович Драгоманов – наймолодший син гадяцького поміщика Петра Яковича Драгоманова, брат Михайла й Ольги Драгоманових, дядько Лесі Українки по материній лінії. Здобувши медичну освіту, у різні роки працював лікарем-психіатром у містечках Творки та Прушков недалеко від Варшави, у місті Дерпт. Багато років жив у Харкові, працював в Олександрійській лікарні (нині перша міська клінічна лікарня), мешкав у будинку № 6 по вулиці Сумській. Леся Українка підтримувала з дядьком тісні стосунки, часто його навідувала. Прийнято вважати, що саме розмови з дядьком, спостереження над душевнохворими поетеса використала при написанні оповідання «Місто смутку» і драми «Блакитна троянда» [Мержвинська Л. Леся Українка і Олександр Драгоманов / Любов Мержвинська // Леся Українка і родина Косачів у контексті української та світової культури : Матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. – с. Колодяжне, 24-25 лютого 2006 року. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – С. 44–47. , с. 46].

У «Архиве...» О. Драгоманов виступав як із науково-теоретичними статтями, так і готував матеріали для розділу «Бібліографія». Ним опубліковані, зокрема, такі статті: «Неврастенія і психічні розлади» (т. IX, № 1, с. 1; № 2, с. 69), «Нейрон-патологічна секція II з'їзду лікарів у Москві» (т. IX, № 3, с. 86), «Гостра галюцинаторна агенція» (т. XV, с. 105), «Чахотка і психози» (т. XIV, № 1–2, с. 139), «Варшавська лікарня і колонія для божевільних» (т. XX, № 3, с. 183) та ін.

Основу журналу «Терапевтическое обозрение» (Одеса, 1908–1915) склали науковотеоретичні публікації з різних галузей медицини. Кожен номер відкривався рубрикою «Оригінальні статті», де публікувалися авторські матеріали наукового, науково-популярного та науково-практичного змісту. Автор-

ський склад представлений: Я. Бардах – «Пастер і Лістер», Б. Воротинський – «Сучасна терапія алкоголізму», О. Безредка та І. Мечников – «До питання про протитифозні щеплення», Б. Боришпольський – «Про лікування тремтінням і про прилад, що застосовуються при цьому лікуванні», Л. Бухштаб – «До питання про лікування легеневого туберкульозу штучним пневмотораксом», О. Вальтер – «З приводу організації окулістичної допомоги в провінції», М. Вульф – «Про психоаналітичний метод лікування (Теорія Фрейда)», Л. Дрознес – «Біопсихологічна основа марення душевнохворих», Я. Зільберберг – «Лістерівська антисептична пов'язка і еволюція її аж до антисептики», [А.] Купфер – «Повідомлення з галузі боротьби з проказою», Я. Райміст – «До інфільтраційної терапії Ischias'a», Я. Розенблат – «До лікування сарком Рентгенівськими променями» та ін. Широко представлені закордонні автори: R. Kobert – «Про сучасний стан фармакології та фармакотерапії», V. Laguer – «Показання та способи застосування теплих джерел Wiesbaden'a», A. Neisser – «Про лікування сифілісу ртуттю і арсацетином», M. Jacobsohn – «Сучасний стан питання про лікування перелою у чоловіків», Ferdinand Blumenthal – «Атоксил і його деривати при внутрішніх хворобах», Brieger L. – «Лікування хвороб серця і судин фізичними методами» та ін.

Увагу привертає постать Олександра Михайловича Безредки (1870–1940) – уродженця Одеси, мікробіолога та імунолога, учня і співробітника по Пастерівському інституту І. Мечникова. Закінчивши Одеський університет (1892), він переїхав до Парижа. Здобувши диплом про закінчення медичного коледжу (1897), працював в Інституті Пастера асистентом, професором, завідувачем лабораторії і з 1916 р. – заступником директора (після І. Мечникова). Основні праці присвячені проблемам імунітету та принципам і прийомам вакцинації. Саме останнє і розкривається в опублікованій на сторінках «Терапевтического обозрения» статті.

Активно на сторінках продовжуваного видання «Протоколи засідань Акушерскогинекологического общества в Киеве, состоящего при Университете св. Владимира» виступав Григорій Федорович Писемський (1862–1937) – доктор медицини, професор, у подальшому заслужений діяч науки УРСР.

Народився 7 лютого 1862 р. в м. Пирятин Полтавської губернії. Із золотою медаллю закінчив Київську 2 чоловічу гімназію (1882 р.) та із відзнакою медичний факультет Університету св. Володимира в Києві (1888 р.). Працював ординатором університетської акушерської клініки, гінекологічного відділення Кирилівської лікарні та гінекологічного відділення київської міської лікарні Цесаревича Олександра, а також завідувачем останнього. У 1904 р. захистив дисертацію «До питання про іннервацію матки» на ступінь доктора медицини. Згодом обіймав посади приват-доцента Київського та професора Московського університетів, директора Московської акушерської клініки, директора Петроградського родопомічного закладу. У 1917 р. повернувся в Україну: очолював акушерсько-гінекологічну клініку Київського інституту удосконалення

лікарів, кафедру акушерства і гінекології медичного інституту, був науковим керівником НДІ охорони материнства та дитинства «ОХМАТДИТ». Помер 20 червня 1937 р. в Києві.

Вів значну громадську, медико-просвітницьку та науково-пропагандистську діяльність. Зокрема, дійсний член Акушерсько-гінекологічного товариства (з 1891 р., секретар) і Товариства київських лікарів (із 1897 р.), організатор і голова I Всеукраїнського з'їзду акушерів-гінекологів (1927 р.), організатор і голова VIII Всесоюзного з'їзду акушерів-гінекологів (1927 р.).

Наукові інтереси Г. Писемського знаходилися переважно в площині оперативного акушерства та гінекології, профілактики післяпологових ускладнень. Окремими виданнями вийшли його твори: «Случай ненормальной волосатости у женщин» (К., 1895), «Очерк развития хирургической гинекологии и ее главнейшие задачи» (К., 1927), «Заболевания маточных труб» (К., 1927), «Руководство по женским болезням» (Л., 1927) та ін.

Першу доповідь – «Випадок ненормальної волосатості в жінок» – майбутній світило акушерсько-гінекологічної справи опублікував на сторінках «Протоколов засідань Акушерскогинекологического общества в Киеве, состоящего при Университете св. Владимира» у томі 8 за 1889 р.

«Протоколы...» видавалися Імператорським університетом св. Володимира в Києві упродовж 1886–1913 рр. Виходили двічі на рік, на початку кожного навчального семестру. На сторінках видання друкувалася: детальна інформація про склад постійних та почесних членів товариства з характеристикою кожного; звіти («Звіт про лікування хронічного цервікального ендометриту припіканням цинковими галунами»); доповіді комісій («Доповідь фінансової комісії», «Доповідь комісії про перегляд Статуту товариства», «Доповідь комісії про повторні курси для повитух»), організаційні питання («Нова будівля акушерської факультетської клініки університету св. Володимира») тощо. У повному обсязі вміщувалися наукові дослідження та розробки в акушерсько-гінекологічній галузі, обговорені на засіданнях товариства («До питання про етіологію рухливих нирок», «Демонстрація хворої з істеричною відрижкою», «До питання про дренавання черевної порожнини», «Деякі цифрові дані, пов'язані зі статистикою статевих відправлень єврейок», «Питання щодо збирання відомостей про російське народне акушерство»).

Усього на сторінках цього видання Г. Писемським оприлюднено, за нашими підрахунками, 18 праць. Серед них: «Кілька слів про асептику при штучному збудженні передчасних пологів» (1891. – Т. 4), «До питання про застосування безгнилосного способу при пологах» (1892. – Т. 5, у співавторстві з [А.] Яхонтовим), «Випадок череворотину після розриву матки під час пологів у жінок із кіфотичним тазом» (1894. – Т. 7, у співавторстві з [А.] Красковським), «Демонстрація мікроскопічних препаратів фаллопієвих труб, отриманих після повторного кесаревого розтину та перев'язаних при першому кесаревому розтині» (1898. – Т. 10), «Демонстрація хворої із fistula vulvo-

restalis» (1899. – Т. 12), «Річний звіт секретаря за 1900 рік» (1901. – Т. 15), ін.

Також Г. Писемський друкувався у таких періодичних і продовжуваних виданнях, як «Врач» (1899 р.), «Труды Третьего съезда Общества Российских акушеров и гинекологов в Киеве» (1910 р.), «Сборник трудов врачей гинекологического отделения Киевской городской Цесаревича Александра больницы» (1910–1911 рр.), «Журнал акушерства и женских болезней» (1910 р.) тощо.

Із авторськими матеріалами у спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних виданнях також виступали: військовий лікар, доктор медицини Іван Якович Атласов (1857–1911); терапевт, доктор медицини, професор, завідувач кафедри Київського університету Конрад Едуардович Вагнер (1862–?); доктор медицини Олексій Григорович Глинський (1862–1895); хірург, доктор медицини, професор, завідувач кафедри Одеського медичного інституту Микола Іванович Кефер (1864–1944); гінеколог, доктор медицини, голова київської санітарної комісії Олексій Семенович Лесков (1837–1909); фізіолог, доктор медицини Іван Петрович Михайловський (1877–1929); вчений-фізик, рентгенолог Микола Дмитрович Пильчиков (1857–1908); психіатр Іван Якович Платонов (1852–?); професор, рентгенолог Яків Мойсейович Розенблат (1872–1928), терапевт, доктор медицини, завідувач кафедри спеціальної патології і терапії внутрішніх хвороб Харківського університету Олександр Минайович Шилтов (1837–1917) та ін.

Окремої згадки заслуговує Валентин Феліксович Войно-Ясенецький (Святитель Лука) – хірург, доктор медицини, архієпископ Сімферопольський та Кримський Українського екзархату РПЦ. Канонізований Церквою у 1995 р.

Народився 9 травня 1871 р. в м. Керч Таврійської губернії. Лікарський фах здобув на медичному факультеті Київського університету. Під час Російськояпонської війни (1905–1907 рр.) очолював хірургічне відділення Київського лазарету Червоного Хреста (м. Чита). Працював земським лікарем у Симбірській, Курській, Саратовській, Володимирській губерніях, в Інституті топографічної анатомії та оперативної хірургії (Москва), головним лікарем Ташкентської лікарні. У 1916 р. захистив дисертацію «Регіонарна анестезія», на звання доктора наук. «Більшовицький переворот у жовтні 1917 року він сприйняв як кару Господню, бо той спричинив братовбивчу різанину»¹ – написав його рідний онук В. Лисичкин.

Чернецький постриг прийняв і був рукоположений у єпископа Ташкентського і Туркестанського у травня 1923 р. Відбув майже 12 років у таборах і засланнях. Працюючи в районній лікарні м. Андижан написав і видав книгу «Очерки гнойной хирургии», що витримала чотири видання (1934, 1946, 1956, 2006). Саме за цю працю а також за «Поздние резекции при инфицированных ранениях больших суставов» у 1946 р. став лауреатом Сталінської премії. Під

1 Лисичкин В. А. Жизнь и творчество Валентина Феликсовича Войно-Ясенецкого / В. А. Лисичкин // Войно-Ясенецкий В. Ф. (Архиепископ Лука). Очерки гнойной хирургии. – М. ; СПб. : ЗАО «Изд-во «БИНОМ», Невский Диалект, 2000. – С. 679.

час Другої світової війни, будучи арештантом, працював консультантом евакогоспіталю у Красноярську. У 1943 р., після закінчення терміну заслання, призначений єпископом Тамбовської єпархії. Із 26 травня 1946 р. – архієпископом Сімферопольським і Кримським.

11 червня 1961 р. В. Войно-Ясенецький (Святитель Лука) помер.

Як автор, виступав на сторінках «Врачебной газеты» (СПб.), журналів «Хирургия» (Москва), «Archiv fur Klinische Chirurgie» (Берлін), «Deutsche Zeitschrift fur Chirurgie» (Лейпциг), «Туркестанский медицинский журнал» (Ташкент), «Врачебно-санитарная хроника Владимирской губернии» та ін.

Український період життя і діяльності В. Войно-Ясенецького як автора пов'язаний із продовжуваним виданням «Труды Киевского хирургического общества, состоящего при Университете св. Владимира». Тут він опублікував: «Двостороннє пошкодження блукаючого нерва. Резекція нерва діафрагми (з Романівської земської лікарні Балашовського повіту)» (1912. – Вип. 3. – С. 225–239), «Про первинний гострий остеомієліт хребта (з Романівської земської лікарні Балашовського повіту)» (1912. – Вип. 3. – С. 241–253), «До казуїстики оперативного лікування пухлин мозку» (1915. – Вип. 5. – С. 481–491), «Випадок оперативного лікування пріапізму» (1915. – Вип. 5. – С. 492–495).

Активну участь у підготовці контенту спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань брали лікарі, фармацевти, середні медичні працівники, які служили у приватних і земських лікарнях, у санаторіях, бальнеологічних і стоматологічних клініках, госпіталях і перев'язочних пунктах, аптеках, амбулаторіях тощо. Переважної більшості із них біографічні факти не встановлені, життєписи не укладені. Сьогодні ми можемо назвати лише прізвища частини з них, почерпнуті нами зі сторінок спеціалізованої преси: [А.] Бальєвич, В. Баталін, І. Берлін, О. Богаєвський, [А.] Богров, Б. Гордон, М. Дияконенко, П. Євсеєнко, Златковській, Л. Іонін, В. Клевезаль, О. Ковальський, Б. Козловський, В. Константинович, М. Котельников, І. Лященко, М. Малютін, Ф. Меркуров, В. Мефодієв, Романюк, [А.] Спір, Сорокін, Г. Тессен, Г. Тимашок, С. Хазан, В. Шеболдаєв, К. Шидловський, С. Шор, М. Юкельсон та десятки, десятки інших. Також зустрічаються під різноманітними публікаціями, переважно інформаційного плану, такі підписи: «Відставний військовий лікар із Кролевця», «Лікар із Сингіліївського повіту», «Лікар Л. І.», «Лікар А. Г.», «М. Д-ко» та ін. Ветеринарні лікарі: Н. Андреевський, Н. Богданов, В. Васильєв, Дуброво, В. Корольов, А. Полозов, К. Ржевський, Н. Рило, А. Тромщинський та багато ін. Повне встановлення представників лікарського авторського корпусу з описом біографій і аналізом надрукованих текстів – завдання подальших досліджень.

На сторінках спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань друкувалися також письменники: Михайло Коцюбинський, Лев Толстой, Микола Лесков, Федір Страхов, Корній Чуковський, Дмитро Мамін-Сібір'як, Михайло Арцибашев, Михайло Альбов, Володимир Чертков, Ганна

Черткова-Дітерікс, Микола Лісовський, Наталія Норман-Северова та ін. А також художник Ілля Рєпін.

Проти полювання зі статтею «Чи потрібно щадити всяке життя» (1913) виступив відомий кліматолог, метеоролог, географ, член-кореспондент Російської Академії наук О. Воейков.

Загалом у переважній своїй більшості будучи непрофесіоналами у сфері медіа, автори спеціалізованих медичних періодичних і продовжуваних видань в основу своїх публікацій ставили достовірний факт, наукову новизну, практичну значущість та ін., що піднімало рівень комунікативного впливу на читача.

Спеціалізовані медичні періодичні та продовжувані видання, пов'язані з Наддніпрянською Україною, виходили у 26 містах: Київ – 52, Одеса – 35, Харків – 34, Катеринослав – 12, Сімферополь – 10, Херсон – 8, Житомир і Полтава – по 6, Кам'янець-Подільський і Ялта – по 5, Чернігів – 4, Кременчук – 2, Балаклава, Варшава, Вінниця, Єлисаветград, Керч, Миргород, Москва, С.-Петербург, Севастополь, Слов'янськ, Феодосія, Хорол, Хотин – по 1.

Слід зауважити, що проблематика й тематика медичних періодичних і продовжуваних видань час від часу потрапляють у коло зацікавлень науковців. Однак ці дослідження переважно належать краєзнавцям або історикам медицини. Тобто основою аналізу виступають процеси розвитку галузі, а не власне періодика. У той же час саме її розгляд дозволить розширити знання як про розвиток медичної галузі, так і про стан та функціонування медіа-простору. Таким чином список медичних періодичних видань 9 губерній України, що входили до складу Російської імперії, стане основою для наукового осмислення принципів функціонування періодики медичного спрямування, без чого неможливо визначити рівень розвитку вітчизняного інформаційного простору.

Працюючи над покажчиком, ми принаймні доклали чималих зусиль, аби не допустити помилок у назвах і датах виходу, у визначенні типу видання та його проблемно-тематичного спрямування. А також – виправити помилки, що допускають у своїх розвідках дослідники різних галузей знань, зокрема історії та медицини.

Усе це в комплексі допоможе скласти цілісне уявлення про особливості функціонування інформаційного простору України минулих років, спроектувати ці знання на подальший розвиток вітчизняної соціальної комунікації.

Володимир Садівничий

У країномовні видання

1. ВІСНИК ЖИТТЯ І ЗНАННЯ: Популярно-науковий український журнал з питань медичної освіти, здорового побуту, боротьби з епідеміями, тлумачення різних явищ природи тощо; Популярний журнал гігієни, санітарії, медицини і природознавства. – Виходив раз на місяць. – Полтава, 1914. № 1–7.

Ред.: Коваленко Г. О.

Вид.: Полтавське фельдшерсько-акушерське товариство.

Адреса ред.: Полтава, Афанасьєвський пер., соб. дом Г. А. Коваленка.

Друк.: Полтава, електрична друкарня О. Л. Брауде, Петровська улица.

Приміт.: До № 12 за 1913 р. видання мало назву «Житте і знання» (див № 5).

Наявність вид.: ЛННБ: 1914 – № 2–4; РНБ: 1914 – № 1–7.

У зверненні до читачів редакція зазначала: «Вісник життя і знання» – популярно-науковий український журнал, призначений для селянської і робітничої інтелігенції. Для всіх тих, хто дбає про освіту, здорове життя і кращу долю народу... В журналі містяться і белетристичні писання (оповідання, повісті, спомини, сцени і т. д.). В тих творах малюється життя і робота медичного персоналу, народне життя і звичаї у справах здоров'я. Маючи «Вісник життя і знання» в руках, медичинський персонал зможе добре ширити між народом знання, потрібні для здоров'я. Журнал сей дає добрий матеріал для народніх лекцій про всі питання гігієни, санітарії, медицини, про природу. Журнал засновано заходом фельдшерсько-акушерського товариства, щоб служити для просвіти, оздоровлення, відродження нашого народу. Справедливі інтереси і потреби всього медичного персоналу. Журнал наш вяснятиме і боронитиме, дбаючи про добру згоду і добру організацію того персоналу» (1914. – № 1. – С. 5).

Надруковано, зокрема, такі матеріали: «Спогади лікаря» – М. Пилипович; «Причини старості», «Чи потрібні фельдшері?» – лікар І. Луценко; «Що продається для їди і життя. Про фальшування»; «Про старість і смерть» – М. Письменний; «Убили!», фотографія – лікар І. Липа; «Виставка охорони природи в Харкові»; «Страшна помість в поезії Т. Шевченка»; «Чума» – поезія Т. Шевченка; «Другий з'їзд в справі реформи фельдшерсько-акушерських шкіл»; «Хворі душі в “Кобзарі” Т. Шевченка» – І. Липа; «На рідній ниві» – про лікаря Івана Липу; «Закон життя. Думки І. Мечникова про науку Л. Толстого»; «М. Горький вилічився від туберкульозу»; «Зарані» – оповідання І. Бараша та ін.

Рубрики журналу: «Оповістки», «Гігієна харчування», «Бібліографія», «Поради», «Хроніка і дрібні звістки», «Переписка редакції».

Уміщувалася реклама: передплата на загально-кооперативний із малюнками журнал «Наша кооперація»; передплата української газети «Рада»; «Українська хата» – літературно-критичний, громадський український місячник; «Добра новина» – народна часопись, присвячена ширенню просвіти і науки та суспільним і господарським справам.

Значну кількість матеріалів подав письменник, художник, етнограф, популяризатор наукових знань із природознавства та історії, театрал, а ще ідеолог, натхненник і редактор-видавець журналу Григорій Коваленко, виступаючи як під власним прізвищем, так і під псевдонімами К. Вільний, К. В., Гр. Несвячений, Гриць. Його публікації користувалися стійким авторитетом у читачів, стосувалися переважно пропаганди здорового способу життя та корисних порад щодо вживання різноманітних продуктів харчування: «Великий робітник на ниві науки І. Мечніков», «Думки в Новім Році», «Кров», «Оздоровлення городського життя», «Модест Левицький. Біографічна замітка» та ін.

Внесок Г. Коваленка у розвиток газетної справи в Полтаві важко переоцінити – окрім указанного журналу спільно з М. Дмитрієвим та П. Мирним організував видання україномовного часопису «Рідний край»; упорядкував літературний збірник Полтавського товариства боротьби з туберкульозом «Біла квітка».

З початком Першої світової війни видання популярно-наукового українського журналу «Вістник життя і знання» заборонено.

2. ВІСТНИК ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ: Двотижневий часопис громадської та військової ветеринарії. – Київ, 1918. Ч. 1 – Ч. 4.

Ред.: Скороходько А. К.

Вид.: Українське товариство ветеринарних лікарів.

Адреса ред.: Київ, Лютеранська, 33, кімн. 2.

З утворенням Української Центральної Ради (березень 1917 р.) створено тимчасове правління Міністерства внутрішніх справ, у розпорядженні якого знаходилося ветеринарне управління. Після проголошення Української Народної Республіки (листопад 1917 р.) у Києві відбувся I Всеукраїнський з'їзд ветеринарних лікарів, на якому прийнято ухвалу про необхідність створення Ветеринарної Управи Української Народної Республіки як самостійної одиниці незалежної держави. Ветеринарна Управа була консультативним органом і керувалася постановами Української ветеринарної ради, до складу якої входили делегати від губернських ветеринарних з'їздів та ветеринарного відділу при Генеральному секретаріаті по військових справах. При генеральному військовому комітеті (серпень 1917 р.) утворено «Санітарний відділ» по керівництву медично-санітарною і ветеринарною справами. На Всеукраїнському з'їзді медичного і ветеринарного персоналу (жовтень 1917 р.) створено окремий ветеринарний відділ при військовому українському Генеральному комітеті. Ветеринарний відділ затверджено наказом Генерального секретаря по військових справах. Головний ветеринарний відділ став найвищою військовою ветеринарною інституцією в Україні, якій підпорядковувались усі військово-ветеринарні установи. Тоді ж засноване Українське товариство ветеринарних лікарів. Влітку 1918 р. затверджено постанови Всеукраїнської ветеринарної наради, де

головними органами управління в Україні визнані ветеринарна рада і ветеринарний департамент при Міністерстві земельних справ. Ветеринарна рада – вищий законодавчий орган, а департамент – виконавчий.

Становлення української ветеринарної служби широко розкриті на сторінках числа першого «Вісника ветеринарної медицини» за 1918 р.

Також надруковані «Твердження», ухвалені I Всеукраїнським ветеринарним з'їздом у м. Києві 30 листопада 1917 р., та «Постанови Всеукраїнської ветеринарної наради», яка відбулась 30 червня – 5 липня 1918 р.

Перший номер журналу відкривався статтею «Наші завдання», у якій, з-поміж іншого, вказувалося: «І нам тепер уже не тільки спеціалістам, а й громадянам і, може, громадянам насамперед, не можна спати... Час братися жваво до праці, не можна гаяти й хвилини і одразу треба кувати свою долю. Треба й нам, ветеринарним робітникам, квапитися зі справою сполучення своїх сил для дружної роботи, якої буде багато»; мета журналу – «об'єднання усіх ветеринарних сил в Україні для піднесення наукової і практичної ветеринарної справи»; для цього просили «всіх членів української ветеринарної сем'ї з закликом допомогти нам в нашій важливій і відповідальній роботі своїм досвідом та товариським співробітництвом» (Ч. 1. – С. 1–2).

Обговорювалося питання про підпорядкування ветеринарії в Українській державі – Міністерствам внутрішніх справ, земельних чи народного здоров'я та опікування. У підсумку прийняте рішення про підпорядкування ветеринарної справи Міністерству земельних справ, адже «від ветеринарно-санітарного становища скотарства цілком залежить розвиток сільського господарства Держави» (Ч. 2. – С. 10).

У журналі розглядалися питання типових числових норм розташування худоби в приміщенні, розмірів стійла і годівниці, впливу мікроклімату на здоров'я та продуктивність сільськогосподарських тварин, характеристики найбільш поширених хвороб кормових рослин, які чинять негативний вплив на здоров'я худоби, симптоматики поширених хвороб, гігієни годівлі тварин, загальної і часткової гігієни догляду й експлуатації сільськогосподарських тварин тощо. Також наводилися цінні практичні рекомендації щодо правильного догляду за тваринами та птицею, оптимального строку парування та ін.

Зверталася увага також на стан і перспективи розвитку системи підготовки майбутніх фахівців для «зоотехнічної праці на Україні»; страхування скоту; забезпечення військ продуктами харчування. Уміщувалися перекладні статті.

У рубриці «Хроніка» – повідомлення з усієї України: проведена Всеукраїнська земська нарада в Харкові, в Києві обговорено питання страхування худоби, створені й діють філії Українського товариства ветеринарних лікарів у Полтаві, Одесі, Харкові

Осібню наголосимо на темі розширення сфери вживання національної мови та створення україномовної ветеринарної термінології. Зокрема вміщено матеріали «Про потребу словника українських термінів ветеринарної науки та зоотехнії» та «Матеріали до складання словника термінів ветеринарної науки та зоотехніки». Майже в кожному числі часопису в рубриці «Бібліографія» друкувалися повідомлення про нові термінологічні словники («Медичний словник» Прокопа Адаменка, «Російсько-український словничок медичної термінології»). У кількох номерах надруковано звернення голови Української військової ветеринарної управи К. Г. Вротновського-Сивошапки «Зберайте термінологічний матеріал»: «Бажаючи не засмічувати рідної мови чужими й «кованими» словами, Головна Військово-Ветеринарна Управа утворила спеціальну термінологічну комісію для збору й розгляду ветеринарних, зоотехнічних, фармацевтичних та інш. слів і назв. Тому звертаємося до всіх з великим проханням допомогти в цій складній та важливій справі, збираючи й надсилаючи до вище згаданої інституції (Київ, Лютеранська № 33) потрібні слова і терміни, вписуючи кожне слово на окремій картці в такому порядку: 1-е – назва

російська або польська, 2-е – назва латинська (по можливості) і 3-є – назва українська. Важно вказати місцевість (село, містечко, місто, губернія).» (Ч. 5. – С. 32).

Редактор журналу – професор А. К. Скороходько – член ветеринарної секції Наркомзему України, завідувач ветеринарним відділом Київського губземства, член оргкомісії з відкриття Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту, згодом – його ректор (1924–1927 рр.), засновник наукової зоогієни.

3. ВІСНИК ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ЛІКАРСЬКИХ ПОМІШНИКІВ, ПОМІШНИЦЬ І АКУШЕРОК: Щомісячний професійний орган Комітету Всеукраїнської спілки лікарських помічників, помічниць і акушерок. – Київ, 1918. 1-й рік видання. – Книжка 1–2.

Ред.: Гудзій Ю. А.

Вид.: Комітет Всеукраїнської Спілки лікарських помічників, помічниць і акушерок.

Адреса ред.: Київ, Тургенівська вул., 32, пом. І.

Наявність вид.: БАН: 1918 – книжка 1–2.

Завдання друкованого органу в слові «Від редакції» визначалася так: «освітлювати всі темні куточки фельдшерського питання, обстоювати перед громадянством своє право на життя і працю на користь того народу, з недр якого ми вийшли», «брати посильну участь у створенню найкращих умов життя працюючого люду», «редакція підносить питання про загальну і медичну освіту фельдшерсько-акушерського персоналу, стоячі на тім ґрунті, що добробут народу вимагає, аби особи, що провадять санітарно-медичну допомогу народові, були з доброю освітою». Також зазначалося, що видання «стежить за національно-професійним рухом лікарських помічників, помічниць і акушерок, висвітлює життя та діяльність організацій на місцях».

Відділи журналу: «Медична санітарна хроніка», «З нашого життя», «Бібліографія і рецензії» та ін.

Широко висвітлювалися питання фельдшерсько-акушерських Всеукраїнських та губерніальних з'їздів, із публікацією матеріалів і прийнятих резолюцій.

У статті «Старою стежкою» К. Гордієвич підняв питання про стан середньої медичної освіти – підготовку фельдшерів та акушерів.

Оголошувалася передплата: на 1 місяць – 3 крб., на 2 місяці – 4 крб., на 3 місяці – 6 крб. Ціна одного номера – 1 крб. 50 коп.

4. ВІСНИК МІНІСТЕРСТВА НАРОДНОГО ЗДОРОВ'Я І ОПІКУВАННЯ: Місячник. – Київ, 1918. 1-й рік видання.

Вид.: Міністерство народного здоров'я та опікування.

Ред.: Меленевський Ю. Ф.

Адреса ред.: Київ, Рейтерська, 22.

Друк.: Київ, Друкарня Генерального Штабу, Банкова, 11.

Наявність вид.: БАН: 1918 – № 1.

Завдання «Вісника...»: сприяння розробці питань народного здоров'я і опіки в Україні. Відділи часопису: І. Закони, розпорядження і обов'язкові постанови офіційних інсти-

туцій; II. Огляди діяльності місцевих громадських організацій; III. Огляди діяльності відповідних закордонних офіційних і громадських інституцій; IV. Оригінальні статті, огляди, реферати; V. Звіти про з'їзди та засідання; VI. Дописи; VII. За кордоном; VIII. Матеріали до історії медицини; IX. Реферати і рецензії; X. Медична бібліографія, біографії, некрологи; XI. Запитання і відповіді, хроніка, дрібні відомості.

Основу видання склали повідомлення про офіційні заходи: крайовий медично-санітарний з'їзд України (16–19 жовтня 1917 р., Київ); крайовий протичумний з'їзд в Одесі (12–14 січня 1918 р.); установчий з'їзд Українського товариства Червоного Хреста; Народа представників губерніальних санітарних організацій при Міністерстві Народного здоров'я і опікування (22–25 травня 1919 р.); Постанови першого Всеукраїнського з'їзду зубних лікарів.

Опубліковані матеріали про керівництво та основні напрями роботи Міністерства народного здоров'я та опікування, до сфери діяльності якого входили: розроблення лікарсько-санітарного законодавства, керування діяльністю органів управління з лікарських, санаторних, фармацевтичних, судово-медичних напрямів, державного опікування, розвиток медичних закладів усіх типів (вищих, середніх та нижчих). Контроль і безпосереднє керівництво медичними установами здійснював відділ лікарських закладів, який входив до медичного департаменту Міністерства.

У статтях піднімалися питання організації сільської та фабрично-заводської медицини, профілактики поширених хвороб, загальної, соціальної, шкільної та професійної гігієни, медичної статистики, санаторно-курортної справи, охорони материнства і дитинства та ін. Серед надрукованого: С. А. Томілін – «Фрагменти по філософії медицини», В. В. Удовенко – «Найближчі завдання та схема організації санітарної статистики на Україні», В. М. Гаккенбуш – «Завдання відділу «Громадської психіатрії» та «Схема організації психіатричної допомоги населенню України», Н. П. Малигін – «До питання про медично-санітарний устрій на Україні при новому її будівництві на демократичних основах», В. В. Піонтовський – «З приводу питання про організацію санітарної освіти» та ін.

Передплата на рік – 25 крб, ціна однієї книжки – 4 крб.

5. ЖИТТЄ І ЗНАННЯ: Вісник гігієни, санітарії, медицини і природознавства. – Виходить 2 рази на місяць. – Полтава, 1913. № 1, 15 червня – № 12.

Ред.: Коваленко Г. О.

Вид.: Полтавське фельдшерсько-акушерське товариство.

Адреса ред.: Полтава, Афанасьєвський пер., соб. дом Г. А. Коваленка.

Друк.: Полтава, електродрукарня «Гуревич И. Ш.» (вклад. О. Л. Брауде), Петровська улица.

Приміт.: З № 1 за 1914 р. видання називалося «Вісник життя і знання» (див. № 1).

Додат.: 1913 – Коваленко Г. О. Як побороти нашого ворога? (Про туберкульоз). Полтава: Друк. О. Брауде. – 28 с. 6 порт., іл.

Наявність вид.: ЛННБ: 1913 – № 1, 2, 8–12; РНБ: 1913 – № 1–12.

Програма журналу: подавати праці і звістки з медицини, санітарії, гігієни; про природу і її сили; про влаштування і добрий лад громадської медицини; про потреби і життя

медичного персоналу; про товариства, спілки і з'їзди; про стародавню народну медицину, знахарство, ворожбитство, забобони; про закони й постанови громадських (земських) та інших урядів щодо здоров'я і служби лікарів і їх поліклінік; подавати поради, відповіді на запитання; огляди нових книжок (бібліографія), портрети й малюнки. Можуть друкуватися роботи в белетристичній формі (оповідання, нариси, спогади).

На титулі зазначалося: «Життя і знання» подає всі роботи добротною, простою, усім зрозумілою українською мовою».

У зверненні до читачів редакція наголошувала: «Для чого ми ведемо своє діло українською мовою? Чи не всім людям (а не тільки українцям) треба знати про все, про що вестимем розмови на сіх сторінках? То нащо ж заводити окремі видання для українців, литвинів, татар? Не було ще в нас народного українського медичинського часопису до сього часу – починаємо нове діло і кличемо усіх на поміч» (1913. – № 1). Своєю цільовою аудиторією журналісти бачили «селянську і робітничу інтелігенцію», а основною метою – «оздоровлення та відродження».

Рубрики журналу: «Оповідки», «Бібліографія», «Поради», «Короткі поради», «Запитання і відповіді», «Хроніка і дрібні замітки», «Дописи», «З давніх газет» та ін.

У журналі друкувалися описи поширених хвороб, перших симптомів і порад щодо уникнення зараження («Холера», «Гідрофобія» та ін.), пізнавальні матеріали про корисні властивості різноманітних харчових продуктів («Кефір», «Кава», «Чай», «Какао»), статті порадицького характеру («Що таке пошести і як їх стерегтися» П. Адаменка, «Як захистити мале дитя від недугів» М. Письменного, «Догляд за малими дітьми» П. Біленка), нотатки про здоровий спосіб життя («Творить здорову культуру»), біографії і некрологи видатних діячів медицини, Програма першого губернського фельдшерсько-акушерському з'їзду, законопроект про фельдшерів, інші матеріали.

Акцентуємо увагу на таких публікаціях: «Нові хрести», повість лікаря І. Липи; «Холод і життя» І. Луценка; «Про збирання матеріалу для української медичинської термінології» Гр. Несвяченого; «Михайло Комаров. Посмертна згадка»; «Коти і чума»; «Гігієна в школі» П. Адаменка; «Якою стежкою йти? (В справі протиалкогольної боротьби)» та ін.

Активно друкувався і сам редактор, написавши для видання такі матеріали: «Про громадську боротьбу з народнім лихом. З лекції про туберкульоз», «Як здобути здоров'є і силу», «Зоряна ніч. Астрономічна розмова», «Людина і громада» та ін.

Рекламувалися інші часописи: Приймається передплата на багатоілюстрований літературно-мистецький місячник «Сяйво»

Передплата: на рік – 2 крб., на півроку – 1 крб. 25 к., на три місяці – 75 к., окремі числа по 15 к., з посилкою – 20.

6. ЗБІРНИК МЕДИЧНОЇ СЕКЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА В КИЄВІ. – Київ, 1910. Кн. 1, б.д. – 1922. Кн. 5.

Ред.: Галин М. А., Черняхівський О. Г. (1910 кн. 1); Черняхівський О. Г. (1918 – кн. 4, 1922 – кн. 5).

Вид.: Бюро наукового товариства.

Адреса ред.: Київ, В. Підвальна, 36.

Друк.: Київ, друкарня С. В. Кульженка, вул. Пушкінська, № 4 (1910 кн. 1, 1912 кн. 2); друкарня Українського Наукового товариства, К., вул. Михайлівська, № 18 (1918

кн. 4); Державне видавництво, 7-а державна друк., К., вул. В.-Житомирська, № 20 (1922 кн. 5).

Приміт.: Назва, зміст і література у кінці збірника друкувалися українською та німецькою мовами.

Показчик змісту: Зміст перших трьох книжок «Медичного Збірника»: с.134. – Бібліографічний список літератури по громадській медицині, гігієні і санітарії, по бальнеології, курортам та народній медицині України / Злажив П. А. Тутковський: с. 109–133.

Наявність вид.: НБУВ: 1910 – кн. 1, 1912 – кн. 2, 1913 – кн. 3, 1922 – кн. 5; ХДНБ: 1910 – кн. 1, 1912 – кн. 2, 1918 – кн. 4, 1922 – кн. 5; РНБ: 1910 – кн. 1, 1912 – кн. 2, 1913 – кн. 3.

Основу видання склали доповіді, виголошені на засіданнях природничо-лікарської а потім медичної секції Українського наукового товариства. Опубліковані праці стосувалися актуальних питань хірургії, офтальмології, неврології, гістології, експериментальної медицини, медичної допомоги в Києві у нічний час.

У першому числі, зокрема, надруковані: «Про вплив деяких ліків на вирізане серце» А. Каковського, «Діяльність очних летючок у м. Калузі» П. Блонського, «Про гоїння хорей лікарською гімнастикою» М. Шмигельського та ін. У числі другому та третьому вміщені: «Два випадки численних пухирних глистів *cysticercus cellulosaе* в головному мозку та м'якій оболонці» Г. Квятковського, «Chorea minor та лічення її великими дозами мишакислової кислоти за Сомбу» Л. Сікорського, «Про клінічне значення симптома перехрестного рефлекса аддукторів стегна», «До фізіології супінаторного рефлекса» С. Замкова, «Про жіночий тип розміщення волосся на *tuberculum pubicum* у чоловіків» М. Вашетка, «Хиби очей у новобранців» та «Клінічний причинок до пізнання виливу крові перед сітківку» М. Коса, «Матеріали до питання про діяльність периферичних кров'яних жил та про роль в акті коловороту крові» С. Кобзаренка, «Tumor malignus pulmonis dextri, sarcoma pulmonis primari» та «Situs viscerum inversus totalis з 1-ою рентгенограмою» Є. Лукасевича, «Організація медичної допомоги нічної доби в Києві» Ф. Лук'яніва, «До питання про морфологію крові при психичних хворобах» Г. Петрусенка, а також наукові дослідження М. Геращенко, Ю. Крамаренка, С. Тимофієва та ін.

М. Галин виступав із доповідями фактично на кожному засіданні секції, відповідно його матеріали широко представлені у виданні: «Симуляції в хірургії», «Походження кил, відсоткові взаємини та особності їх», «Хірургічні спостереження і примітки. Хробаково-паросткова кила», «Демонстрація двох хворих із травматичними килами (грижами)» та ін.

З роботою медичної секції Товариства та виходом «Збірника...» тісно пов'язані брати Черняхівські – Олександр і Євген. Олександр виступив ініціатором і організатором видання, був редактором і співредактором усіх випусків, на сторінках часопису опублікував наукові праці з гістології нервової системи: «Про клітини центральної нервової системи з подвійним ядром», «Про амебоїзм та пластичність нейрона», . Загалом на рахунку професора Олександра Черняхівського майже 200 друківаних праць. Один із засновників судинної хірургії, Євген Черняхівський, провівши в лабораторії кафедри загальної патології Імператорського Київського університету св. Володимира досліді з експериментальної хірургії, опублікував у «Збірнику...» за 1910 р. працю «Чи існує дуоденальний діабет?», яка стала його дисертацією, захищеною того ж року на медичному факультеті університету. Також у цьому виданні уміщені його «До питання про шво кров'яних жил при гоїнні аневризми», «Матеріали до питання про поранення кров'яних жил», «До методики добування сечі з кожної нирки окремо» (з мал.), «До казуїстики піддіафрагмальних абсцесів».

Ціна кожної книги становила 1 крб.

7. ЗГОДА: Вістник Всеукраїнської фельдшерсько-акушерської спілки. – Київ, 1917. № 1, вересень – № 3/4, листопад/грудень.

Ред.: Коноваленко Я. І., Біндас С. Д. (№ 3/4).

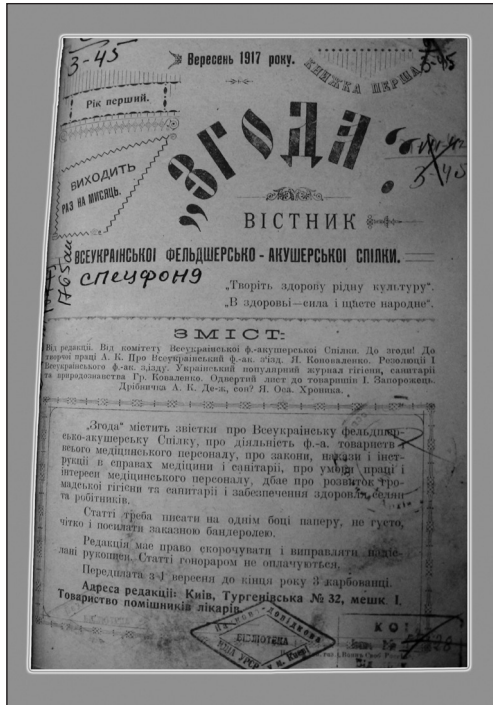
Вид.: Товариство помічників лікарів, Всеукраїнська фельдшерсько-акушерська спілка (№ 3/4).

Адреса ред.: Київ, Тургенівська, 32, помешкання 1, Товариство помічників-лікарів.

Друк.: друкарня газети «Воин свободной России».

Наявність вид.: НБУВ: 1917 – № 3/4; НДБ ЦДАУ: 1917 – № 1, 3/4; ДНАБ: 1917 – № 1, 3/4; РДБ: 1917 – № 1, 2; РНБ: 1917 – № 1, 2.

На титульному аркуші подано заклики: «Творить здорову рідну культуру», «В здоров'ї – сила і щастя народне». Цієї ідеї і дотримувався місячник, подаючи звістки про Всеукраїнську фельдшерсько-акушерську спілку, діяльність фельдшерсько-акушерських товариств («Відозва до фельдшерсько-акушерських товариств на Україні»); закони, накази й інструкції медичного персоналу («Резолюції Краєвого медико-санітарного з'їзду при Генеральному Секретаріаті України 16–19 жовтня 1917 року», «Статут Всеукраїнської спілки товариств помічників лікарів»); інформацію про медичні санітарні з'їзди («Про Всеукраїнський фельдшерсько-акушерський з'їзд» Я. Коноваленка, «Про Краєвий медико-санітарний з'їзд 16–19 жовтня 1917 року» А.

Коровая, «Медично-санітарні з'їзди» К. Захарченка). Часопис дбав про розвиток громадянської гігієни та санітарії, розповідав про умови праці й інтереси медичного персоналу («В питанні до реформи фельдшерської освіти і прав лікарювання» – доповідь А. Коровая на 1-му Всеукраїнському фельдшерсько-акушерському з'їзді); подавав публікації про реформу медичної освіти в Україні («Тези до реформи медичної справи на Україні» – з доповіді на Всеукраїнському військовому медично-санітарному з'їзді С. Тимофіїва).

Спарений випуск за листопад–грудень (№ 3/4) значну площу присвятив прийняттю III Універсалу Центральної ради. Зокрема вміщено повний текст цього документу, статтю на підтримку дій ЦР «До Універсалу» С. Біндаса, вірш М. Письменного «Батьківщині». С. Біндас, зокрема, констатувавши – «Большевики кажуть, що Центральна Рада є орган буржуазії, а не трудового народу», – запитально звертався до читачів, «хіба ж це правда, хіба стане буржуазія видавати такий Універсал по якому вся влада і вся земля належить трудовому народові?». Відтак автор закликав шанувати Центральну Раду, «підтримувати її», «сталити той обух, про який казав Тарас Шевченко...».

Журнал мав рубрики «Дрібнички», «Хроніка», подавав «Оголошення».

Передплата з вересня до кінця року – 3 крб, окреме число коштувало 75 к.

8. УКРАЇНСЬКІ МЕДИЧНІ ВІСТИ: Орган Всеукраїнської спілки лікарів-українців; двохтижневий часопис наукової, практичної та громадсько-побутової медицини. – Київ, 1918. Ч. 1 – Ч. 12–13.

Засн.: Корчак-Чепурківський О.

Ред.: Д-р Лукасевич Є. К.

Вид.: Всеукраїнська спілка лікарів.

Адреса ред.: Київ, Велика Васильківська, 104.

Друк.: друкарня Р. К. Лубковського, Київ, Фундукліївська, № 19.

Додатки: лікар М. П. Левицький – Віспа, – Як щепити віспу, – Як берегтись холерної зарази; М. Кудрицький – «Прищеплювання при заразних недугах»; професор Д. К. Заболотний – Лист до селян про народне здоровля.

Наявність вид.: НБУВ: 1918 – Ч. 1–13.

В оголошенні про видання зазначалося, що часопис відбиватиме інтереси всього медичного персоналу: лікарів, фельдшерів, акушерок. Висловлювалося намагання роз'яснювати та втілювати в життя реформи в медико-санітарній справі, щоб полегшити життя українського населення.

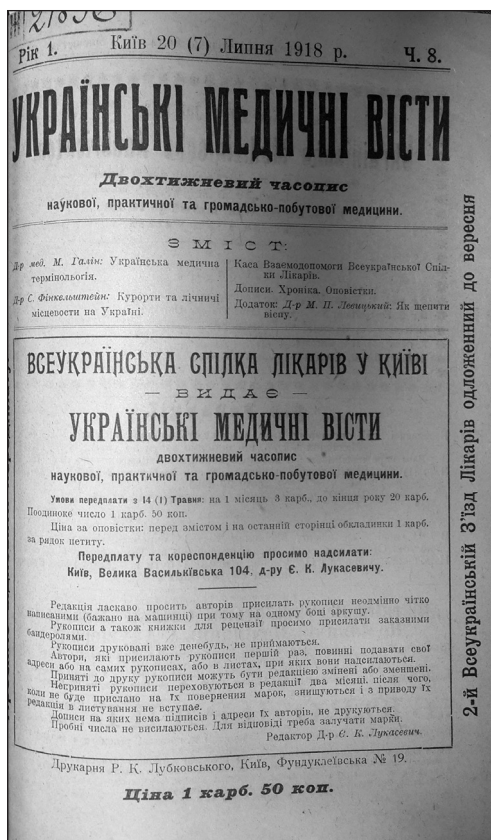
Відділи журналу: «Науковий», «Громадсько-побутовий», «Хроніка – з офіціальним відділом про військові та горожанські медичні справи», «Кореспонденції», «Опівістки».

Назва видання, дата виходу у світ і зміст подавалися також англійською мовою.

У Києві в 1917 р. створено Всеукраїнську спілку лікарів, яка функціонувала упродовж 3 років, доки існувала Українська Народна Республіка. Тоді про цю подію «Українські медичні вісти» писали: «Український народ, визнавши себе хазяїном своєї землі та проголосивши свою державну незалежність в Українській Народній Республіці, владно кличе всіх до великої будівничої праці, до праці нової, творчої та вдячної на великій, але занедбаній ниві України...»

Уміщені матеріали Всеукраїнських цивільного та військового лікарських, а також фельдшерського з'їзду, про установчий з'їзд Українського товариства Червоного хреста, про наради лікарів у різних містах України.

У статті «Наші завдання часу» Овксентій Корчак-Чепурківський наголосив – «...в народному житті народне здоров'я – це величезна підвалина його існування, його сили, його фізичного й духовного розвитку, його політичної й державної будучини... стан здоров'я нашої людності до сього часу був скрутний, а тепер робиться ще більш злим». І далі заува-

жував: «Найголовніше наше завдання утворити українську національну медицину як науку і як практичну галузь наукового знання». Для цього він вважав необхідним утворити власні наукові і культурно-просвітницькі медичні установи; пошукати зерна емпіричної народної медицини; сприяти утворенню національно об'єднаної верстви лікарів – громадських діячів, скористатися силами прихильних до нас лікарів й іншого медичного персоналу неукраїнського походження, повернути на Україну всі розпорошені на далекій чужині українські лікарські сили. Він окреслює умови, необхідні для виконання цих завдань: «1) утворення власних наукових медичних установ, 2) запозичення наукових і практичних надбань усього цивілізованого світу, 3) створення гармонійної системи наукових досліджень щодо санітарного стану в Україні та умов санітарного життя і розвитку». Подано опис запроваджуваних у лікувальних закладах посад із повною фаховою підготовкою.

В останні місяці Першої світової війни розпочалася найстрашніша в історії людства пандемія іспанського грипу, яка тривала 18 місяців у 1918–1919 роках. Тема профілактики та лікування хвороби широко висвітлювалася виданням у статтях (Є. Лукашевич – «Іспанський грип», Т. Мирошниченко – «Патальго-анатомічні матер'яли до питання про іспанську хворобу»), інформаційних повідомленнях («Епідемія в Іспанії», «Боротьба з іспанкою», «Сиворотка проти іспанки», ін.) та додатках.

Автори усвідомлювали важливість розвитку україномовної наукової медичної термінології. Активно в цьому напрямі виступав М. Галин. Зокрема в числі за 20 липня 1918 р. у статті «Українська медична термінологія» він зауважував, що «у загальній роботі національного відродження на нашу долю, як фахівців, припадає обов'язок пересадити медицину на національний ґрунт. Для досягнення цієї мети маємо починати з самісінських азів, і в першу чергу взятись до укладання медичної термінології» (К. 221). Далі автор запропонував читачам словник медичних термінів, які стосувалися таких частин людського тіла, як голова, зуби, очі, вуха, мозок, скелет, таз, верхні кінцівки, судини, внутрішні органи та ін. У подальших числах видання продовжило означену тему: О. Курило – «Російсько-Український словничок медичної термінології», Є. Дяченко – «Рецензія на Російсько-Український словничок медичної термінології».

Темою, до якої неодноразово зверталися автори, є організація медичної освіти. Ці питання піднімав у своїх виступах доктор медицини Є. Дяченко: «Про перебудову хвершальської шкільної освіти на Україні», «Як перебудувати вищу школу на Україні і поставити середню та нижчу медичну освіту». Із ним полемізували В. Зілінський – «Вперед чи назад? Відповідь на статтю д-ра Дяченка», та М. Галин – «Відповідь д. Є. Дяченкові». Також у видання висвітлювалися проблеми заміщення посад з повною фаховою підготовкою. А Міністр народного здоров'я та опікування звертався до губернських лікарських інспекторів з проханням, аби у земських та інших лікарських закладах «до фельдшерської праці пропускались люди з повною фаховою освітою», та не замішати ці посади «ротними фельдшерами і сестрами-жалібницями» (1918. – Ч. 9, 10. – К. 582).

Загалом проблемно-тематичний ряд часопису можна вважати широким. Зокрема, це: М. Нещадименко – «Бактеріяльні м'ясні отруєння», О. Черняхівський – «Про наукову і популярну літературу на Україні», П. Кучеренко – «Tumor glandulae pinealis seu conarii» («Пухлина шишкоподібної залози»), М. Галин – «Де-що з санітарно-військової статистики сучасної війни», М. Равич – «Випадок тяжкої пароксизмальної загальної асфіксії», Є. Черняхівський – «Матер'яли до питання про первітню ампутацію при стреляних пораненнях кінцівок», Д. Одрина – «Організація справи піклування каліками, інвалідами, хорими і покинутими дітьми», Златковський – «Батуринаська санітарно-гігієнічна станція», С. Фількенштейн – «Курорти та лічнічі місцевости на Україні», др. мед. Пучківський – «Хірургічне лікування зрощення носової стінки і носової скойки (раковини)», М. Вашетко – «Етіологія нефритів» та ін.

У відділі «Хроніка» вміщені повідомлення фактично з усіх куточків України: у Новокостянтинівці Бердянського повіту місцевий селянин викупив аптеку й торгує фармацевтичними засобами як у звичайній крамниці; Харківський університет звернувся до Полтавської земської управи з пропозицією відкрити в Полтаві медичний факультет; з 1 серпня в місті Миргороді почала функціонувати водолікарня; у Києві відкрито міське товариство шкільних лікарів; Всеукраїнська спілка лікарів збирає відомості про вбитих більшовиками медиків; Головна медико-санітарна управа розробляє положення про конкурс із написання підручників із усіх галузей медицини; селяни, бачачи що в лікарнях немає медикаментів, дуже погано ставляться до медперсоналу та ін.

Основу реклами, що вміщувало видання, склали повідомлення про вихід та передплату різноманітних газетно-журнальних видань: «Відродження», «Боротьба», «Гедзь», «Вістник міністерства народнього здоров'я і Опікування», «Робітнича газета», «Вільна українська школа», «Нова рада», «Самостійник», «Книгарь», «Народня воля» та багато інших. Публікувалися повідомлення від медичних відділів земств, губерніяльних та повітових земських управ, а також приватні оголошення, на кшталт – «Студентка медичного інституту 4 курсу, володіюча українською, російською, польською та французькою мовами, – шукає посади або хоч тимчасової праці».

Друкувалися некрологи на смерть лікарів та інших медичних працівників.

Оголошувалися такі умови передплати: на 1 місяць – 3 крб, на 2 місяці – 5 крб, на 3 місяці – 8 крб, на 8 місяців – 20 крб. Ціна одного номера – 1 крб 50 к.

До 1920 р. вийшло 13 чисел цього журналу, закритого комуністичною владою.

9. ХАТА: Місячник для селян з відділами: політичним, господарським і лікарським. – Хотин, 1906. Ч. 1 – Ч. 2.

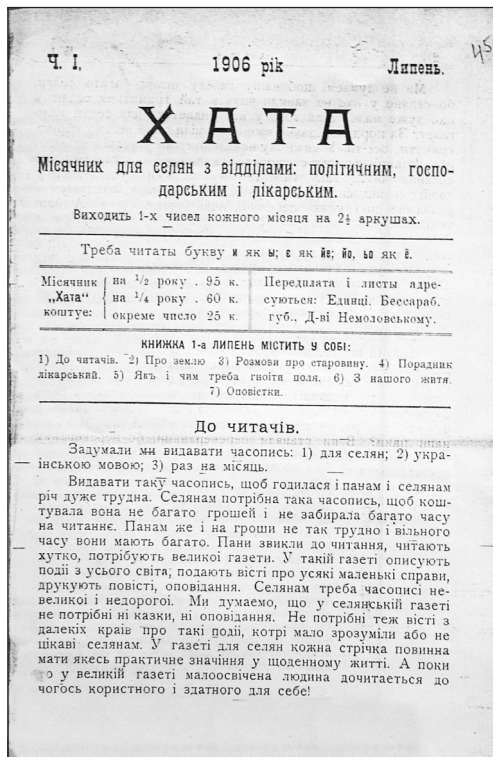
Вид. і ред.: лікар Пилип Немоловський.

У зверненні «До читачів» засновник писав: «Задумали ми видавати часопись: 1) для селян; 2) українською мовою; 3) раз на місяць».

Видавати таку часопись, щоб годилася і панам і селянам річ дуже трудна. Селянам потрібна така часопись, щоб коштувала вона не багато грошей і не забирала багато часу на читання. Панам же і на гроши не так трудно і вільного часу вони мають багато... Ми думаємо, що у селянській газеті не потрібні ні казки, ні оповідання. Не потрібні теж вісті з далеких країв про такі події, котрі мало зрозуміли або не цікаві селянам. У газеті для селян кожна стрічка повинна мати якесь практичне значіння у щоденному житті...

Ми не думаєм, щоб нашу газету читало багато селян, бо селяне у нас не звикли читати та й грамотних селян у нас дуже мало. Для того у нас видається для селян мало газет...

Для чого ми видаєм «Хату» українською мовою? Мало ні всі південні краї нашого царства заселив нарід, що говорить нашою українською мовою. В Росії живе 30 мільонів українців. Мову сего народу поляки називають «хлопською»; москалі називають її «хохлацькою» а пани «мужицькою». Сі образливі назвіська нашої мови показують, що нею говорять одні «хлопи» «мужики». А де ж дівалися наші пани? Вони – ставали перевертнями, бо перевертням буває завжди добре. За панування Польши пани наші польщилися; а за панування Москви пани стали обмосковлюватися. Ставши перевертнями, пани починали і народ повертати на зраду. Вони почали висмівати мову народа, цуратися звичаїв, поглядив, одіжи народньої і називати «мужиками» тих, хто не хотів бути «перевертнем». Але настали часи, коли всякому стало ясно, що у державі мають силу не кільканадцять ти-

сяч перевертнів панів, а мільйони простих людей-мужиків. Щоб держава була розумною, багатою, міцною, треба, щоб мільйони людей були розумні, освічені. А наука і провіта найхутчій дійде до народа тоді, коли народ будуть учити тею мовою, якою він говорить і яку добре розуміє. З московської та польської мови селяне українці не розуміють кожного десятого слова. Приклавши сюда багато незрозумілих грецьких та латинських слів, побачим, що селяне не розуміють половини того, що буває надруковано в часописі... А меж тим селяне повинні добре розуміти усе те, що навкруги їх робиться. Селяне наші повинні розуміти усе, що говорять у Думі, у Земстві, у Суді. Вони повинні розуміти московську мову, але учитися і говорити мають право на своїй мові скрізь. На Україні треба учити дітей у школах по-українськи, бо вони хутчій навчаться усяким наукам. По церквах треба молитися по-українськи, щоб розуміти кожне слово молитви. По судах та канцеляріях усі чиновники і начальство повинні говорити по-українськи. Лехче кільком тисячам начальства навчитися українській мові, ніж

примушувати кільканадцять мільйонів народу учитися московській мові. На українській мові треба друкувати книжки, випускати часописі».

Перша газета, що побачила світ у липні, містила відділи: «Про землю», «Розмови про старовину», «Порадник лікарський», «Як і чим треба гноїти поля», «З нашого життя». «Оповідки». Другий номер за вміщення статті «Про податі» було арештовано, видання газети припинилося.

Оголошувалася передплатна ціна: на півроку – 95 коп., на квартал – 60 коп. Окреме число коштувало 25 коп.

Усього вийшло лише два числа.

Російськомовні видання

10. АКУШЕРКА: Общедоступный медицинский журнал, посвященный акушерству, женским и другим болезням и вообще всем отраслям медицины, обнимающим круг деятельности акушеров, фельдшерниц и фельдшеров; Общедоступный медицинский журнал (1893); Выходит два раза в месяц. – Одеса, 1893. № 1 – 1918.

Ред.-вид.: Амброжевич П. М.

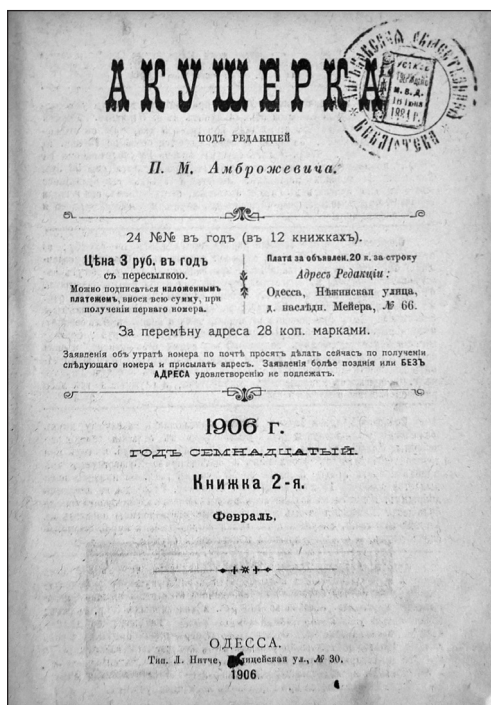
Адреса ред.: Брянск (Орловской губ.), редакция журнала «Акушерка»; Одесса, Дворянская ул., дом Рашеева, 21; Неженская ул., д. наследн. Меера, № 66.

Друк.: Брянск (Орловской губ.), типография наследника Арцишевской; Одесса, «Словянская» типография Н. Хрисогелос, Екатерининская ул., дом 14; «Словянская» типография Н. Хрисогелос, Полицейская ул., дом 8-й; Типография Л. Нитче, ул. Кондратенко (бывш. Полицейская), № 30.

Приміт.: У 1890–1892 рр. журнал видавався у Брянську, потім перенесений до Одеси. З другої половини 1895 р. до 1900 р. виходив по 24 номери на рік 12-а книгами.

Наявність видань: ННМБ: 1891 – № 1–24, 1893 – № 1–24, 1895 – № 1–12, 1898 – № 1–24, 1899 – № 1–24, 1901 – № 1–24, 1902 – № 7–12, 17, 18, 21–24, 1903 – № 1–24, 1907 – № 1–24, 1910 – кн. 1/2–21/22, 1912 – кн. 1–4, 1915 – кн. 1; ХДНБ: 1890 – кн. 1–12 № 1–24, 1891 – кн. 1–12 № 1–24, 1892 – кн.

1–12 № 1–24, 1893 – кн. 1–12 № 1–24, 1895 – кн. 1–12 № 1–24, 1896 – кн. 1–12 № 1–24, 1897 – кн. 1–12 № 1–24, 1898 – кн. 1–5 № 1–10, кн. 8–12 № 16–24, 1905 – кн. 1–12 № 1–24, 1906 – кн. 1–12 № 1–24; ОННБ: 1893 – № 1–24, 1894 – № 1–24, 1895 – № 1–24, 1897 – кн. 1–12 № 1–24, 1898 – кн. –24, 1899 – кн. 1–12 № 1–24, 1900 – кн. 1–12 № 1–24, 1901 – кн. 1–12 № 1–24, 1902 – кн. 1–

12 № 1–24, 1903 – кн. 1–12 № 1–24, 1904 – кн. 1–12 № 1–24, 1905 – кн. 1–12 № 1–24, 1906 – кн. 1–12 № 1–24, 1907 – кн. 1–12 № 1–24, 1908 – кн. 1–12 № 1–24, 1909 – кн. 1–12 № 1–24, 1910 – кн. 1–12 № 1–24, 1911 – кн. 1–12 № 1–24, 1912 – кн. 1–12 № 1–24, 1913 – кн. 1–12 № 1–24, 1914 – кн. 1–10/11–12; РДБ: 1890 – № 1–24, 1893 – № 1–12, 14–24, 1894 – № 1–21, 23, 24, 1897 – кн. 1–12 № 1/2–23/24, 1898 – кн. 1–12 № 1/2–23/24, 1900 – кн. 1–12 № 1–24, 1901 – кн. 1–12 № 1–24, 1904 – кн. 1–12 № 1–24, 1905 – кн. 1–12 № 1–24, 1906 – кн. 1–12 № 1–24, 1907 – кн. 1–12 № 1–24, 1908 – кн. 1–12 № 1–24, 1909 – кн. 1–12 № 1–24, 1910 – кн. 1–12 № 1–24, 1911 – кн. 1–12 № 1–24, 1912 – кн. 1–12 № 1–24, 1913 – кн. 1–12 № 1–24, 1914 – кн. 1–10/11–12, 1915 – кн. 1–8/9–10/11–12, 1916 – кн. 1–4/5–6/7–8/9–10/11–12, 1917 – кн. 1, 3–7/8; РНБ: 1890 – № 1–24, 1891 – № 1–24, 1892 – № 1–24, 1893 – № 1–24, 1894 – № 1–24, 1895 – № 1–23/24 (№ 13/14–23/24), 1896 – кн. 1–12 № 1/2–23/24, 1897 – кн. 1–12 № 1/2–23/24, 1898 – кн. 1–12 № 1/2–23/24, 1899 – кн. 1–12 № 1–24, 1900 – кн. 1–12 № 1–24, 1901 – кн. 1–12 № 1–24, 1902 – кн. 1–12 № 1–24, 1903 – кн. 1–12 № 1–24, 1904 – кн. 1–12 № 1–24, 1905 – кн. 1–12 № 1–24, 1906 – кн. 1–12 № 1–24, 1907 – кн. 1–12 № 1–24, 1908 – кн. 1–12 № 1–24, 1909 – кн. 1–12 № 1–24, 1910 – кн. 1–12 № 1–24, 1911 – кн. 1–12 № 1–24, 1912 – кн. 1–12 № 1–24, 1913 – кн. 1–12 № 1–24, 1914 – кн. 1–10/11–12, 1915 – кн. 1–8/9–10/11–12, 1916 – кн. 1–4/5–6/7–8/9–10/11–12, 1917 – кн. 1; БАН: 1893–1916.

Розпочинаючи видання журналу, редакція зауважила, що «увести якомога ширше в життя ... благотворні дані науки, знайомити читачів із успіхами акушерства, яке все більш і більш розвивається, та інших галузей медицини, що входять у коло діяльності акушерок, фельдшерів та фельдшерів, – ось наша мета і завдання» (1890. – № 1. – С. 2). Програма ж визначалася так: 1) оригінальні та перекладні статті з акушерства, жіночих, дитячих та ін. хвороб; 2) реферати та дрібні звістки медичного змісту; 3) кореспонденції в межах програми; 5) оголошення. Рубрики видання: «Статті», «Бібліографічні нотатки», «Реферати і суміш», «Надійшли до редакції», «Листи в редакцію», «Оголошення».

«Акушерка» – галузеве видання, яке охоплювало всі питання акушерства та гінекології. Про це свідчать уже назви опублікованих матеріалів: «Нарис розвитку «баб'ячої» справи в Росії» – [А.] П. Артем'єв, «Про значення гліцеринового тампону в гінеко-терапії», «Хвороби травного апарату у вагітних» – Є. Дрентельн, «Значення температурних і пульсових кривих післяпологового періоду», «Про шлункові кровотечі по типу менструацій», «Про викидень» – Тригер, «Іпохондрія» – лікар Григорій Зеленський, «Про загин вагітної матки назад» – лікар С. Ю. Хазан, «Про печінкову колику» – лікар І. К. Стрельжицький, «Про кров'яні пухлини (гематоми) зовнішніх статевих частин і піхви, що розвиваються в залежності від родового акта» – М. Любовський, «З приводу попереджувальної дієтетики вагітних» – акушерка Чистосердова, «Про вегетаріанізм» – без підпису, «Про деякі форми божевілля жінок» – [Н.] Соколовський, «Щитовидна залоза і жіночий статевий апарат» – проф. Fischer, «Темне світло Рентгена» – М. З. Райх, «Роль кислого молока як харчового продукту по Мечникову» – В. Жук, «Судороги (конвульсії) у дітей» – Г. Поварнін та ін. Загалом у кожному номері друкувалося 5–7 теоретико-практичних матеріалів із питань акушерства та гінекології.

У рубриці «Реферати і суміш» зокрема повідомлялося: «Лікування ожиріння вишнями», «Змазування носа кокаїном як засіб проти маточних болів під час пологів», «Мухи

1 Тут і далі ініціали редакторів, видавців, авторів, які нам не вдалося розшифрувати, подаються у квадратних дужках.

як розповсюджувачі зарази», «Про кровотечі зі статевих органів після закінчення клімактерії», «Кров'яний згусток у сечовому міхурі, прийнятий за вагітну матку», «Ведення пологів у киргизів», «Безгнилосний догляд за пупочним канатиком у новонароджених», «Шкода носіння ліфів у дитячому віці», «Вкрай просте лікування пітливості ніг», «Новий спосіб оживлення новонароджених», «До вчення про боротьбу з післяпологовими захворюваннями», «Теплі та гарячі ванни під час менструацій», «Статистика смертності дітей, позбавлених материнського догляду», «Лікування масажем прищів обличчя» та ін. Були й добірки матеріалів. Зокрема серія публікацій «Ведення пологів у киргизів», «Із народного акушерства у киргизів», «Догляд за новонародженими у киргизів», які підготувала Є. Єрмолаєва, яка працювала акушеркою в Тургайському повіті. Під цією рубрикою публікувалося 8–12 повідомлень у кожному номері.

У рубриці «Надійшли до редакції» повідомлялося про нові медичні видання, зокрема: В. Недригайлов, «Про сказ у людей і тварин» (Загальнодоступний виклад); В. Фавр, «Антропологічні нотатки про дагомейки»; Р. Tillaux, «Керівництво до топографічної анатомії в застосуванні до хірургії»; К. Соколов, «Хірургія для фельдшерів»; М. Пергамов, «Спадковість і гігієна шлюбу», В. Жук, «Як мати повинна годувати дитину» та ін.

Друкувалися «Оголошення», що: Сизранська повітова земська управа запрошує на службу акушерку-фельдшерлицю з оплатою 300 крб на рік; Олонецька повітова земська управа запрошує на службу фельдшерлицю-акушерку (утримання 480 крб. на рік) та двох повивальних бабок (утримання 180 крб. на рік і квартирних 36 крб.); акушерка-повитуха, яка три роки завідувала аптекою і працювала у земській лікарні, бажає отримати місце; відкрита передплата на 3-є видання «Ілюстрированного самоучителя» крою та шиття; книги з медицини: обширний склад за вельми зниженими цінами у Н. Кіммеля, антикварна торгівля в Ризі; прийом осіб, які бажають вступити в число учениць Імператорського клінічного повивального інституту; вісповий телятник Живописцева в м. Орел продає детрин та ін. У низці оголошень сповіщалося про відкриття передплати на такі видання, як «Акушерка», «Харьковский медицинский журнал», «Русский журнал кожных и венерических болезней», «Przegląd Felczerski», «Вестник медицины», «Сибирские врачебные ведомости», «Известия по литературе, наукам и библиографии», «Вестник трезвости», «Автомобиль», «Ремесленная газета», «Колокольчики», «Новый мир» та ін.

Досить широка географія: так, авторами виступали лікарі, фельдшери, акушерки, науковці з Тургаю, Тули, Херсону, Берліну, Білої Церкви, Майнца та ін. Матеріали розповідали про події не тільки в Одесі чи містах губернії, а також у Москві, Вільно, Парижі, Кишиневі, Греноблі, Берліні, С.-Петербурзі, Нью-Йорку, Гельдерберзі, Іркутську, Карлсбаді, Едінбурзі та ін.

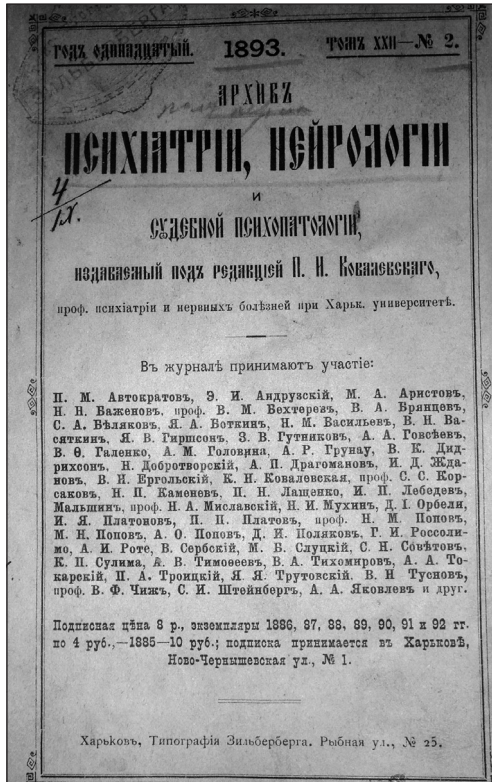
Закликаючи авторів, редакція пропонувала гонорар: за рядок оригінальної статті або реферованої – 6 копійок, перекладної – 4 копійки. Редакція обіцяла в найближчих номерах безкоштовно подавати оголошення про книги, надіслані до редакції. Плата за оголошення складала 20 к. за рядок.

Передплатна ціна з пересиланням на рік – 3 крб, на 6 місяців – 1 крб 60 коп., на 4 місяці – 1 крб. Передплата приймалася в редакції, в усіх книжкових магазинах і поштових конторах. Продавалися зброшуровані екземпляри попередніх років «Акушерки».

11. АРХИВ ПСИХІАТРИИ, НЕЙРОЛОГИИ И СУДЕБНОЙ ПСИХОПАТОЛОГИИ: Выходит 4 раза в год (1883), 6 раз в год (1884–1894). – Харків, 1883. № 1 – 1894.

Вид.-ред.: Ковалевский П. И., проф.

Адреса ред.: Харьков, ул. Екатеринославская, 8 (1883–1885), ул. Рыбная, 27 и Садовая, 2 (1885–1886), ул. Садовая, 2 и Михайловская пл., 18 (1887), Михайловская пл., 18 (1888), ул. Сумская, 25 и ул. Сумская, 50 (1890–1893). Представництво редакції: «Публичная библиотека А. Н. Гусева и К^о», ул. Московская, 7.

Друк.: Харьков, типогр. газеты «Южный край» (1883–1884); типогр. М. Зельберберга (1885–1888); типогр. на ул. Рыбной, 25 (1889–1893).

Покажчик змісту: Алфавитный указатель статей первых двадцати томов «Архива психиатрии» [1883–1892] // ... – 1892. – Т. 20. – № 3. – С. XXXIII–XCIII. Алфавитный указатель фамилий первых двадцати томов «Архива психиатрии» [1883–1892] // ... – 1892. – Т. 20. – № 3. – С. IX–XXXII. Алфавитный указатель работ и рефератов, помещенных в первых десяти томах «Архива психиатрии, неврологии и судебной психопатологии» [1883–1887] // ... – 1887. – Т. 10. – № 2/3. – С. 128–147. Алфавитный указатель фамилий первых десяти томов «Архива психиатрии» // ... – 1887. – Т. 10. – № 2/3. – С. 147–158.

Наявність вид.: НБУВ: 1883 – т. 1 № 1, т. 2 № 1, 1884 – т. 3 № 1, т. 4 № 1, 1885 – т. 5 № 1, т. 6 № 1, 1886 – т. 7 № 1, т. 8 № 1–2, 1887 – т. 9 № 1–3, т. 10 № 1–3, т. 11 № 1–3, 1888 – т. 11 № 3, т. 12 № 1–3,

1889 – т. 13 № 1–3, т. 14 № 1–3, 1890 – т. 15 № 1, т. 16 № 1–2, 1891 – т. 17 № 1, т. 18 № 1, 1892 – т. 19 № 1, т. 20 № 3, 1893 – т. 21 № 1, т. 22 № 1, 1894 – т. 23 № 1, т. 24 № 1, 1895 – т. 25 № 1–3, т. 26 № 1–3, 1896 – т. 27 № 1–3, т. 28 № 1–3, 1897 – т. 29 № 1–2, 1898 – т. 31 № 1; ННМБ: 1883 – т. 1 № 1, 2, т. 2 № 1, 2, 1884 т. 3 № 1, 2/3, т. 4 № 1–3, 1885 – т. 5 № 1–3, 1886 т. 7 № 1–3, 1887 т. 9 № 1, 1889 – т. 13 № 1–3, т. 14 № 1–3, 1893 – т. 21 № 1–3, 1894 – т. 24 № 2, 1895 – т. 25 № 1, 1897 – т. 29 № 1–3, т. 30 № 1–3, 1898 – т. 32 № 1–3; ХДНБ: 1883 – т. 1 № 1, 2, 1885 – т. 5 № 2, 3, т. 6 № 1, 3, 1886 – т. 7 № 1–3, т. 8 № 1–3, 1887 – т. 9 № 1–3, т. 10 № 1–3, т. 11 № 1, 1888 – т. 12 № 1, 1890 – т. 15 № 1–3, т. 16 № 1–3, 1893 – т. 22 № 2; РДБ: 1891 – т. 17 № 1–3, т. 18 № 1–3; РНБ: 1883–1894; БАН: 1883–1898/1899.

Програму редакція визначала так: розробка питань про нервово життя у найширшому розумінні цього слова, починаючи від найпростіших проявів його у нижчих організмів і закінчуючи найвищим проявом – як вид розумової і моральної діяльності людини; анатомія макро- і мікроскопічна, порівняльна анатомія й ембріологія нервової системи; патологія, патологічна анатомія, клініка та криміналістика судової психопатології; антропология, історія, соціологія, педагогіка; вивчення ненормальностей у нервовому житті людини, її хвороб, злочинів, умов їх розвитку і засобів до викорінення їх.

У зверненні «Від редакції», уміщеному в першому випуску, редактор П. Ковалевський, зокрема, зауважував, що «немає жодного спеціального журналу, в якому б уміщувалися статті по нейрології і психопатології... Прагнучи заповнити цю прогалину, ми й узяли на себе обов'язок видання першого в Росії журналу по психіатрії, нейрології та судовій медицині». Також наголошувалося, що прояви душевного життя людини розглядатимуться винятково з «медичної точки зору і з точки зору натураліста», а не з позицій філософський і теологічних – «ось чому в нашому журналі з повним правом зможуть знаходити прихисток усі статті з фізіології, порівняльної психології та хімії нервової системи в найширшому розумінні цього слова». Закінчувалося звернення такими словами: «Поставивши ... широку програму, це зовсім не означає, що ми даємо слово її виконати. Це означає тільки, що ми даємо слово чесно й сумлінно виконувати її наскільки вистачить наших сил, як це ми робили й до цього на користь нашої батьківщини і науки. Тож не змішає читач наших намірів з обіцянками і тож не забачає він від нас того, чого ми не обіцяли дати» (1883. – № 1. – С. I–IV).

Журнал складався з трьох основних розділів: науково-популярні публікації з галузі психології, нейрології та психопатології; бібліографія; суміш. Подавалася також реклама.

У першому розділі надруковані, зокрема, такі матеріали: «Історичний нарис про душу» О. Фрезе, «Про світлі проміжки при загальному прогресуючому паралічі божевільних» Е. Адрузького, «Епілептичне божевілля» Я. Боткіна, «Про вплив головного мозку на теплоту й лихоманку» Dr Gerard, «Вплив шлюбів між родичами на розвиток недоумства» Dr Schuttleworth, «Про автоматичний стан у п'яниць» Dr Grothers, «Випадок гострого висхідного паралічу головного мозку» та «Два випадки епілепсії у зв'язку з первинним божевіллям» [А.] Платонова, «Злочин у стані запою (судово-психіатричний нарис)» Л. Іоніна, «Знущення над душевнохворими у Болгарії» А. Головіної, «Французькі закони для душевнохворих» та «Жіночі закони для душевнохворих» М. Валіцької, «Деякі спостереження з порівняльної мікроскопічної анатомії людини та ссавців» Є. Компанійської-Ковалевської та ін. Саме на сторінках журналу з'явилася класична праця московського вченого А. Токарського «Гіпнотизм і навіювання».

У розділі «Бібліографія» подавалися анотації книг: «Анатомічні основи про душевні хвороби» І. Пастернацького, «Основи механізму душевної діяльності» П. Ковалевського, «До вчення про первинне божевілля» І. Платонова; «Еротоманія та еротичне божевілля» Балла та ін.

Розділ «Суміш» уміщував: «Вбивство і підпал, здійснені ідіотом», «Убивство служителя в полтавському будинку божевільних», «Насилля над психіатрами збоку психопатів», «Закони про божевільних у Франції», «Убивство у Варшавському міському суді», «Захворювання психозом сестер-близнюків», «Про поганий стан будинків божевільних у Америці», інші.

Рекламна шпальта розміщувалася в кінці журналу. Зокрема рекламувалися схожі видання такі як місячний журнал «Міжнародна клініка», «Вісник судової медицини і суспільної гігієни», «Ветеринарний вісник» та багато інших не лише медичних видань. Також анонсувалися появи нових журналів і книг.

Серед авторів журналу: П. Автократов (Петербург), Д. Ахшарумов (Полтава), В. Бехтерев (Казань), Брейтман (Париж), Я. Боткін (Москва), Ф. Брунс (Симферополь), П. Вікторовський (Варшава), В. Галенко (Умань), Я. Давидов (Харків), В. Кандинський (Петербург), С. Корсаков (Москва), К. Ковалевська (Харків), Д. Куклярський (Могилів), М. Ліон (Одеса), М. Рудов (Новочеркаськ), В. Сербський (Тамбов), В. Тронов (Нижній Новгород), І. Шерганд (Орел), С. Штейнберг (Саратов), М. Шульгін (Гельдерберг) та інші.

Передплатна ціна на рік: без пересилання і доставки – 5 крб, із пересиланням – 6 крб. Для студентів – 20 % знижки.

12. БАЛАКЛАВСКИЙ КУРОРТНЫЙ ЛИСТОК: Бесплатная еженедельная газета. – Балаклава, 1914 № 1 (08.06) – № 7 (22.06).

Ред.: Кушуль А. С., пред. Балакл. отдела Лиги для борьбы с туберкулезом.

Вид.: Балаклавский отдел Всероссийской лиги для борьбы с туберкулезом.

Друк.: Севастополь, типография И. Л. Неймана («Крымский вестник»).

Наявність вид.: РДБ; 1914 – № 1–7.

Специфіка змісту обумовлювалася територіальними особливостями курортного регіону, задоволенням інформаційних потреб аудиторії (лікарі, які працювали на курорті, та особи, які прибули на відпочинок, місцеве населення), а також пропагандою бальнеологічного лікування. Подавалися інформаційні матеріали з життя курортників, різноманітні оголошення.

На сторінках газети відводилося місце і для інформаційних публікацій із життя курортів: «Останнім часом почастишали випадки пірнання у воду з даху й паркану

купальні. Паркан, унаслідок частого розхитування, може завалитися. Окрім того, дачники, які живуть у будинках поблизу купальні, несомоно повинні оглядати голі чоловічі фігури...»; «Редакція отримала скарги на деяких відвідувачів чоловічої купальні, які зробили для себе своєрідним спортом плавання у жіночому відділенні купальні. Така скарга абсолютно обгрунтована».

«Балаклавський курортний листок» приділив значну увагу фактам благодійності та меценатства. Зокрема щедрі пожертвування робилися після закриття курортного сезону. У розвиток міста вкладали кошти господарі готелів і пансіонатів, фабриканти І. Кефелі (рибозавод), М. Варламов (цегельня), власники виноградників, лікарі, які мали приватну практику. На кошти меценатів у місті відкрита народна бібліотека, видано «Путеводитель по Балаклаве», побудовані театр «Прогрес» і міський клуб.

13. БЕЛАЯ РОМАШКА: Однодневная газета. – Катеринослав, 1916, 4 червня.

Ред.: Лившиц Н. Л.

Вид.: Катеринославский отдел Всероссийской лиги для борьбы с туберкулезом.

Наявність вид.: РДБ: 1916 нenum. вип. (4 червня); РНБ: 1916 нenum. вип. (4 червня).

Редакція зауважувала, що «Сьогодні «День білої ромашки»..., день народного внеску на боротьбу з народним лихом». Основу газети склали оголошення та матеріали, в яких розповідалося про розвиток туберкульозу й методи боротьби з ним: Н. Лівшиц, «Боротьба з туберкульозом»; [А.] Оцуп, «Страшна хвороба»; С. Барський, «День білої ромашки»; М. Мікушевич, «Війна і туберкульоз»; С. Казанський, «Туберкульоз умови, які сприяють його розвитку»; Є. Попов, «Алкоголізм і чахотка»; некролог на смерть доктора І.Бутакова.

Надруковано детальний звіт по виданню газети: «Надходження: за оголошення – 195 крб, пожертвування – 50 крб. Разом – 245 крб. Витрати: папір – 173 крб 25 к., доставка – 75 к., кліше – 5 крб, друкування газети – 60 крб, фальцування – 5 крб, витрати за видання та збирання оголошень – 12 крб, гербовий збір – 1 крб, дрібні витрати – 1 крб 08 к. Разом – 258 крб 08 к.» Також кошти на видання газети вносили: [А.] Оцуп – 20 крб, С. Браславський – 10 крб, [А.] Блюмен – 5 крб, д-р [Н.] С. Ерліх – 5 крб, Товариство фабрикантів і заводчиків – 30 крб.

14. БЕЛАЯ РОМАШКА: Экстренный выпуск газеты «Южные ведомости». –

Сімферополь, 1912–1916. Б. н., 4 травня.

Наявність вид.: РНБ: 1916 – 4 мая.

«Белая ромашка» – це щорічний екстрений випуск газети «Южные ведомости», який приурочувався до дня «Білої ромашки», що відзначався Лігою боротьби з туберкульозом у квітні–травні.

15. БЕЛЫЙ ЦВЕТОК: Однодневный журнал [Житомирского отдела Всероссийской лиги для борьбы с туберкулезом]. – Житомир, 1914. Б. н., травень.

Ред.: Шаховская А. В., кн.

Вид.: Житомирский отдел Всероссийской лиги для борьбы с туберкулезом.

Адреса ред.: Житомир, Б-Бердычевская, 41.

Друк.: Житомир, типография Х. М. Швеца, Б.-Бердычевская, 41.

Нааявність вид.: РДБ: 1914 – травень; РНБ: 1914 – травень.

Житомирське відділення Всеросійської ліги для боротьби з туберкульозом створене у 1911 році. За його кошти будувався санаторій, оплачувались лекції лікарів. Меценатом Житомирського відділення Ліги була княгиня Анна Василівна Шаховська, яка у 1914 році стала засновником та видавцем журналу «Белый цветок».

Журнал мав традиційну емблему – білу ромашку й відповідний девіз: «Цінуйте життя! Любіть життя!»; «Участь у боротьбі з туберкульозом справа кожного!». Прибуток від поширення видання мав надійти на користь Житомирського відділу Всеросійської ліги боротьби з туберкульозом. Як свідчила статистика, попередньо зібрані кошти сприяли відкриттю амбулаторії для легеневих хворих, на черзі стояла проблема влаштування спеціального санаторію.

Відкривалося видання програмною статтею лікаря П. Тарана «Житомир, 15 травня 1914 року». Розповідалося про день «Білої ромашки» в різних містах країни, звітувалося про використання коштів, зібраних Житомирським відділенням ліги – на них відкрито амбулаторію і планується будівництво санаторію.

У номері подавалася інформація лікаря В. Гінца про діяльність Житомирського відділення «Ліги» у боротьбі з бугорчаткою, про підступність і жахливі наслідки цієї хвороби, пропагувалися профілактичні засоби проти захворювання.

Більшість матеріалів мали медичне спрямування, зокрема публікації лікарів: П. Тарана, І. Альтшуллера «Амбулаторія-попечительство, як основна форма протитуберкульозної діяльності», В. Маркузона «Охорона здоров'я дітей – надійний спосіб боротьби з туберкульозом», В. Демича «Туберкульоз і російська медицина».

В основу літературних творів – віршів, есеїв, легенд, новел також був покладений символ білої ромашки (автори [А.] Бутовський, К. Роше, В. Вошинін, К. Клебановський). Невипадково Д. Айзман у своєму есе зазначив: «День білої квітки діє як прекрасні, високі і з великою силою написані художні твори. І всякий, хто працював для цього дня ... уподібнюється людині, яка потрудилася для створення художнього творіння великої цінності».

Обсяг журналу – 20 сторінок та 4 сторінки обкладинки. На десяти сторінках розмішувалися реклама та оголошення: «Роздрібне модне відділення М. Х. Вайсман: найбільший роздрібний магазин у Житомирі. Взуттєвий відділ, модний відділ і конфіскаційний»; «Волинська губернска земська каса приймає вклади від різних осіб і закладів. На півроку – 5 %; ... на 5 років – 6,5 %»; «Об'єднаний банк. Житомирське відділення. Проводить усі дозволені банківським закладам операції»; «Земський книжковий склад пропонує до майбутнього навчального сезону книги, наочні посібники, письмові та креслярські приналежності» та ін. Продавався журнал за 5 копійок.

16. БЕЛЫЙ ЦВЕТOK: Отдельное приложение к № 1 газеты «Наш гудок». – Одеса, 1914. Б.н., 23 квітня.

Ред.: Сильванский Е. П.

Вид.: Рог Л. И.

Контора ред.: Херсонська, 40.

Друк.: Одесса, типография вдовы личн. почет. гражд. Э. П. Карлик, Базарная, 19.

Наявність вид.: РНБ: 1914 – № 1 квітень.

Девізом газети значилося: «Граждане! Жертвуйте на борьбу с туберкулезом!»

Відкривалося видання розлогою статтею «Туберкулез і сучасний спосіб боротьби з ним». Автор (підписано «Старый Врач») розповідає історію страшної недуги, подає статистику («у Росії щорік помирає від туберкульозу 200000 людей, а на всій земній кулі близько 3 мільйонів»), агітує за щеплення, розповідає про заходи гігієни тощо. Публікація проілюстрована малюнком: хвора в кріслі перед вікном, за яким буває природа і молода дівчина з кошиком насолоджується життям. Лікар подає хворій ліки й указує за вікно. Із трьох боків малюнку напис: «Підтримайте санаторій, побудований на ваші кошти»; «Допоможіть хворим на сухоти, згадайте про тих, хто страждає і чекає допомоги»; «туберкулез виліковний!!! Туберкулез виліковний».

Надруковано також: статті (лікар Л. Фінкель – «Чи виліковні легеневі хвороби»), вірші (Георгій Печальний – «На кладовищі», Маргарита Постнікова – «Глухий кут доли»), етюди (Борис Бобович – «Смерть») та інші матеріали.

Значна площа відведена під рекламу та оголошення: ««Біомальць» – харчова добавка з відбірного солоду; лікуйте вдома катарі, бронхіти, астму холодним інгалятором Сальве; цілюща мазь Іванова виліковує ревматизм, геморой, пухлини, рани, опіки, екзему, усі шкіряні хвороби й миттєво зупиняє кровотечу.

Обсяг газети – 6 сторінок. Вартість – 2 копійки.

17. БОЛЬНИЧНАЯ КАССА: Еженедельная газета. – Кременчук, 1916. № 1, 27 лютого – № 6, 2 квітня.

Ред.-вид.: Кветный А. З.

Адреса ред.: Петровска я ул., № 9.

Друк.: типография Э. С. Галацкого.

Наявність вид.: РДБ: 1916 – № 1–6; РНБ: 1916 – № 1–6.

Головне завдання газети – необхідність допомогти учасникам лікарняних кас розібратись у складних питаннях закону про страхування від 23.06.1912 р., внести ясність у те, що при невідповідності видається заплутаним. Окрім цього редакція звертатиметься до санітарно-гігієнічних умов праці на фабрично-заводських підприємствах, продовжуваність робочого дня і незадовільне технічне оснащення заводів і фабрик з точки зору їх впливу на здоров'я, організація медичної допомоги робочим та інших тем. Видання мало переважно інформаційне спрямування: широко подавалася інформація про діяльність лікарняних кас на різних підприємствах Кременчука. Друкувалася колонка оголошень.

18. БЮЛЛЕТЕНЬ № ... О ХОЛЕРНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ В ХЕРСОНСКОЙ ГУБЕРНИИ. Виходив щотижня. – Херсон, 1915. № 1. – № 10.

Наявність вид.: РДБ: 1915 – № 2–10.

1915 р. приніс новий наступ холери на губернії Наддніпрянської України, у тім числі й на Херсонську. Серед методів боротьби з хворобою відводилося належне місце інформуванню. Бюлетень – це збірник офіційної інформації Херсонського губернського земства, в якому подавався рівень захворюваності на холеру по населених пунктах.

19. БЮЛЛЕТЕНЬ О СОСТОЯНИИ ЯЛТИНСКОЙ ПОГОДЫ [И] О ВАЖНЕЙШИХ ЗАРАЗНЫХ БОЛЕЗНЯХ В Г. ЯТЕ: Виходить двічі на місяць. – Ялта, 1910. № 1–1911. № 24.

Ред.: Косарев В.

Вид.: Ялтинское городское управление. Городская санитарная станция.

Наявність вид.: РНБ: 1910 – № 1–24, 1911 – № 1–24; : 1910. – № 3, 5–8, 10–14, 18, 21–23, 1911 – № 1, 2, 4, 5, 24.

20. ВЕГЕТАРИАНСКИЙ ВЕСТНИК: Орган Киевского вегетарианского общества (з № 3 за 1914). – Виходить 20 разів на рік. – Київ, 1914. № 1, 15 травня – 1917. № 11, грудень.

Ред.: Кораблев Л. П., Прохаско О. П. (1917).

Вид.: Белецкий И. И., Киевское Вегетарианское Общество.

Адреса ред.: Киев, Пушкинская ул., 12.

Приміт.: У 1916 р. журнал не виходив.

Наявність вид.: НБУВ: 1915 – № 1, 8/10; РДБ: 1914 – № 1, 1915 – № 1–15/16, 1917 – № 1–11; РНБ: 1914 – № 1–6, 1915 – № 1–14, 15/16, 1917 – № 1–11.

Основна мета «Вісника...» – розробка вегетаріанського вчення, формулювання завдань вегетаріанського руху, об'єднання товариств та окремих однодумців шляхом детального повідомлення про все, що відбувається у вегетаріанському світі, допомоги порадами.

Девіз видання – любов до всього живого: «Видання об'єднує як усі вегетаріанські товариства і групи вегетаріанців, так і взагалі товариства і групи, які впроваджують у життя ідеали, споріднені з вегетаріанством» (1917. – № 2).

Цій меті підпорядковувався основний зміст журналу: статті з вегетаріанства; художні твори (повіді, оповідання, поезії, вірші у прозі, психологічні етюди, мініатюри, щоденники та інші жанри літератури, що відображають любов до всього живого); статті з продовольчого питання (діяльність кооперативів, продовольче забезпечення тощо); огляди діяльності вегетаріанських товариств, груп та окремих прихильників, огляд діяльності інших товариств, близьких за ідеями до вегетаріанства; довідковий відділ, бібліографія і критика, питання й відповіді, рецепти вегетаріанської кулінарії тощо. У першому номері

У статті «Вегетаріанство і культура» Е. Юдзон зазначав: «...під грізний гул руйнівних споряджень продовжується творча робота людського духу: ніщо не в силах зупинити його рух уперед» (1917. – № 1).

Цікава статистика подавалась у замітці «У Київському вегетаріанському товаристві»: відвідування їдалень товариства значно позбавилося у 1916 р., ще у листопаді кількість відвідувачів 1-ї їдальні складала 25.977 осіб, 2-ї – 11.185, 3-ї – 16.053; загалом 53 тисячі 215 осіб. Показники трохи зменшились у 1917 р., відповідно: 25.401, 10.787, 14.611 осіб; усього – 50 тисяч 798 чоловік (1917. – № 1).

Співробітники журналу прагнули довести позитивний вплив вегетаріанства на життя людини. Це стверджувалося у таких матеріалах, як «Перетворення життя» (лекції Г. Петрова), «Дія алкоголю на організм людини» С. Залеського, «Породілля і вегетаріанство» (із лікарської практики) тощо. Автор статті «Вплив деяких овочів на нервову систему» свідчив: морква викликає почуття бадьорості, життєрадісності, приплив енергії; ріпа – особливо варена чи печена – діє заспокійливо. С. Уткін у публікації «Кілька думок про вегетаріанство», наголошуючи на «важкому історичному моменті», «напруженні всіх сил народів у боротьбі з вогнищем милітаризму», коли армія потребує нечуваних матеріальних витрат і панує жахлива дорожнеча предметів першої необхідності, закликав звернути увагу на доцільність і принадність вегетаріанської їжі, її доступність і поживність, безперечно користь для організму кожного (1917. – № 3. – С. 3–6). Цю тему продовжив О. Прохаско у розвідці «Нові шляхи», обстоюючи основні положеннями вегетаріанства: рівність людей, братерські стосунки, свобода, відсутність будь-якого гніту однієї людини іншою, життя в тісному єднанні з природою. Автор також відстоював принципову тезу: право на землю кожного, хто бажає на ній трудитися, це «священне для вегетаріанства» (1917. – № 7. – С. 4).

Чимало статей засуджувало байдужість людей до страждань тварин. Так, у публікації «До другого кроку» Н. Бекермана звучить думка про людські трагедії (скажімо, розстріл) і проводяться паралелі з убивством домашніх тварин – задля м'яса, власного споживання і задоволення, у світі ріжуть корів, овечок, телят, свиней. Постає природне запитання: чому не жалко цих тварин? (1917. – № 6. – С. 1).

Мали місце і публікації опонентів вегетаріанства. У статті «Куди ми йдемо?» С. Тхоржевський погоджувався з одним із супротивників вегетаріанства, який стверджував, що «вегетаріанство – забавка нероб і ситих людей», адже в складній суспільній ситуації воно нагадує долю «благодійництва» (1914. – № 2. – С. 1).

Переважна більшість матеріалів у журналі належала перу К. Юнакова, Г. Кореневського та перекладам Ю. Гартинського.

Передплата «Вегетарианского вестника» на рік складала 2,40 крб, окремий номер коштував 12 к. Видавці зазначали: «Орган наш є підприємством ідейним і аж ніяк не комерційним. Прибутку ми не шукаємо і ним не користуватимемося. Усі надходження будуть витрачені на видання; кожен передплатник має право ознайомитись із рахунками».

21. ВЕГЕТАРИАНСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ: Единственный вегетарианский журнал в России; Единственный вегетарианский орган в России. – Выходит 10 разів на рік. – Київ, 1910. № 1, січень – 1915. № 5, травень.

Ред.: Перпер М. О. (з 1910), Кондратковская Е. Д. (з 1910), Скловский Е. Л. (з № 4 за 1911), Перпер И. И. (№ 5 за 1915 р.).

Вид.: Перпер И. О., Кондратковская Е. Д. (з 1910), Фиш Л. М. и Перпер И. О. (з № 4 за 1911), Перпер И. И. (№ 5 за 1915 р.).

Адреса ред.: Киев, ул. Тарасовская, 6.

Друк.: Киев, Польская типография; типолитография «Печатня С. П. Яковлева», 1913, № 6; тип. А. М. Пономарева, 1909–1915.

Приміт.: У 1909 р. та з № 6/7 за 1914 р. журнал видавався в Кишиневі.

Показчики змісту: Річні звіти, окремими випусками по 2 сторінки (1909–1914). Указатель статей, помещенных в журнале «Vegetarianское обозрение» с 1909 по 1914 включительно // Vegetarianское обозрение. – 1914. – № 10. – С. 1–20. Указатель статей, помещенных в журнале «Vegetarianское обозрение» за 6 лет (с 1909 г. по 1914 г. включительно). – К., 1915. – 23 с.

Нааявність вид.: НБУВ: 1910 – № 1, 3–4, 6–8, 1912 – № 2–10, 1913 – № 1–10, 1914 – № 4–9, 1915 – № 1–2; ОННБ: 1913 – № 1–10, 1914 – № 1–5; РДБ: 1910 – № 1–10, 1911 – № 1–10, 1912 – № 1–10, 1913 – № 1–10, 1914 – № 1–5; ХОУНБ: 1910 – № 1–8, 1913 – № 1–10; РНБ: 1910 – № 1–10, 1911 – № 1–10, 1912 – № 1–10, 1913 – № 1–10, 1914 – № 1–5.

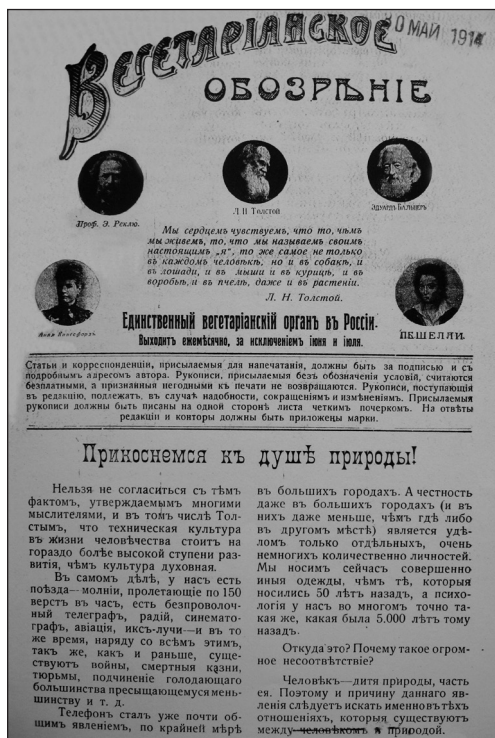
Основна мета щомісячного ілюстрованого видання – «розповсюджувати в суспільстві гуманітарні ідеї та надавати допомогу порадами й роз'ясненнями усім, хто бажає приєднатися до вегетаріанського руху».

Програма журналу визначалася так: оригінальні та перекладні статті з питань вегетаріанства; популярно-наукові повідомлення про вегетаріанський режим; хроніка вегетаріанського руху в Росії та за кордоном; переклади, реферати та витримки з інтернаціональної вегетаріанської літератури; внутрішні й закордонні кореспонденції; повідомлення про вегетаріанські трудові колонії та санаторії природного методу лікування; художня література: оповідання, вірші, новели, фейлетони та вірші в прозі; біографії та некрологи з портретами видатних вегетаріанських діячів; статті з історії інтернаціонального вегетаріанського руху; статті, повідомлення та нотатки по вегетаріанському кулінарному мистецтву з указанням меню до столу та способу приготування страв; бібліографія та критика; суміш; питання та відповіді щодо вегетаріанства; редакційні повідомлення; оголошення.

Надруковані оповідання, спрямовані проти полювання: Д. Григоровича «Гірка доля», Д. Маміна-Сибіряка «Олень», І. Тургенева «Перепілка», М. Арцибашева «Кров». Проти полювання зі статтею «Чи потрібно шадити всяке життя» (1913) виступив відомий кліматолог, метеоролог, географ, член-кореспондент Російської Академії наук О. І. Воейков.

Серед співробітників редакція вказала Христо Досева (Болгарія), художника Іллю Репіна, письменника Шолом-Алейхема.

Передплата ціна на рік – 3,50 крб, на півроку – 2, за кордон на рік – 4,50 крб; для робітників, селян і народних учителів – 2,50 крб на рік. Ціна окремого номера – 25 к.

22. ВЕДОМОСТЬ О ХОДЕ ЗАРАЗНЫХ БОЛЕЗНЕЙ НА ЛЮДЯХ В УЕЗДАХ ТАВРИЧЕСКОЙ ГУБЕРНИИ: Ежемесячник. – Сімферополь, 1904. Вип. 1, січень – вип. 7, липень.

Наявність вид.: РНБ: 1904 – вип. 1–7.

«Ведомость...» – це збірник офіційної інформації Таврійського губернського земства, в якому подавався рівень захворюваності на холеру, різні види тифу, скарлатину та ін. по населених пунктах.

23. ВЕСТНИК БАЛЬНЕОЛОГИИ, КЛИМАТОЛОГИИ И ФИЗИОТЕРАПИИ: Ежемесячный журнал. – Харків, 1910. № 1, січень – 1911. № 7/8, липень/серпень.

Ред.-вид.: Бороденко Ф. С., Ряснянский М. Г.

Гол. ред.: засл. проф. Оболенский И. Н., засл. проф. Попов С. А.

Прим.: У літній сезон журнал видавався в Єсентуках.

Друк.: Харьков, типография Адольфа Дарре, Московская ул., №19.

Покажчик змісту: Содержание 1 тома (1910). – 1 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1910 – № 1–6, 1911 – № 1–5; ННМБ: 1910 – № 1, 2, 6–12; РДБ: 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–7/8; РНБ: 1910 – № 1–11/12, 1911 – № 1–7/8.

Обґрунтовуючи появу журналу в інформаційному просторі, редактори говорили про незадовільний характер курортології, наголошуючи, що відсутність спеціальних кафедр, серйозних спеціальних журналів призводить до прогалини у лікарській освіті.

У журналі вміщено, зокрема, такі матеріали: «Про сучасне лікування ін'єкціями з розчинів солей ртуті та миш'яку при деяких нервових хворобах» [А.] Левковського, «Терапевтичне значення железноводських мінеральних вод» Ф. Бороденка, «До питання про застосування еманції радію у фізіотерапії» С. Конверського, «Гунгербург як морський курорт» С. Суханова, «Курорт Аренсбург» О. Пальдрока, «Мінеральні джерела Забайкалля. Задачі їх вивчення» І. Багашова та ін.

У статті «Про нові джерела в Єсентуках» В. Александров наводить кількість осіб, які тут лікувались у різні роки: 1898 р. – 1977, 1900 – 3125, 1904 – 7100, 1908 – 9550, 1909 – 11227. Для порівняння: у 1909 р. в П'ятигорську лікувалося 8235 осіб, у Кисловодську – 6166, у Железноводську – 4497 (1910. – № 1).

24. ВЕСТНИК ГОМЕОПАТИЧЕСКОЙ МЕДИЦИНЫ: Ежемесячный журнал (з 1900); Ежемесячный научно-специальный и бытовой журнал (з 1909). – Харків, 1900. № 1, січень – 1902. № 12, грудень; Одеса, 1903. № 1 – 1904. № 12, грудень; Хорол, 1909. № 1 – 1913. – № 12, грудень.

Ред.: Дюков Е. Я. (1900–1902; 1909–1913), д-р., Луценко И. М. (1903–1906).

Вид.: Дюков Е. Я. (1900–1902; 1909–1913); Одесское Гомеопатическое об-во (з 1903).

Адреса ред.: Харьков, Екатеринославская ул., 36; Одесса, Херсонская, 52.

Друк.: Харьков, типо-литография «Печатное дело» кн. К. Н. Гагарина, Клочковская, 5; Одесса, типо-литография штаба Одесского военного округа, Тираспольская ул., 14; Хорол, типография Л. Р. Затуренского, улица Мало-Кременчугская.

Прим.: У 1906–1908 рр. журнал не выходив.

Покажчик змісту: За 1901–1902, 1909–1913 річні покажчики, окремі випуски.

Додат.: 1903 – брошури про заразні дитячі хвороби та їх лікування.

Наявність вид.: НБУВ: 1900 – № 2, 1902 – № 1–5, 11–12, 1903 – № 1; ННМБ – 1900 – № 1–4; ХДНБ: 1900 – № 1–12, 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12; ОННБ: 1903 – № 1–12, 1904 – № 1, 2, 4–12; РДБ: 1900 – № 1–12, 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1904 – № 1–12; РНБ: 1900 – № 1–12, 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12; БАН: 1903–1904.

Епіграфом видавці поставили слова Гіппократа – «Natura sanat, medicus curat / Природа лікує, лікар служить природі», та Ганемана – «Similia similibus curentur / Лікуй подібне подібним».

У передмові першого числа журналу вказувалося, що «в останні десятиліття гомеопатія все більше й більше привертає до себе увагу і публіки, і лікарів. Колишнє байдуже або величаво-зневажливе ставлення до цього лікування почало змінюватися більш активним ставленням позитивним або негативним». Це проявляється в тому, що створюються нові Товариства, відкриваються спеціалізовані аптеки й лікувальні заклади тощо, а з іншого боку спостерігається неприязне ставлення представників алопатичної медицини, що виявляється у лекціях, статтях, брошурах. У суперечках двох таборів медицини – алопатичного і гомеопатичного – видавці часопису вбачають «нерозуміння або небажання розуміти істинну сутність того вчення, яке захищає гомеопатія». Представники алопатичної медицини критикують зі сторінок своїх видань медицину гомеопатичну, і закривають часописи для висловлення думок протилежних. У цій ситуації «задача наша стає досить очевидною. Ми хочемо по мірі сил наших і можливості не залишати без висвітлення на сторінках «Вестника гомеопатической медицины» ті пункти з галузі теорії та практики лікування, які в алопатичній літературі не висвітлюються взагалі або висвітлюються упереджено». Програма часопису визначалася так: 1. Статті керівного і загального характеру; 2. Фармакодинаміка; 3. Терапевтика; 4. Критика та бібліографія;

5. Кореспонденція; 6. Хроніка і суміш; 7. Перелік книг і видань, які надійшли до редакції; 8. Оголошення.

Серед надрукованих матеріалів: «Кілька слів про гомеопатію. Відкритий лист» аптекаря Ф. Носальського, «Щоденник гомеопата» Кларка, «Нариси по клінічній фармакології» Наса (переклади з англійської), статті, написані спеціально для журналу закордонними авторами (фон Віллерс із Дрездена; Р. Купер із Лондона; А. Гауп, Хемніц).

Уміщено низку статей Є. Дюкова («З приводу протесту Воронежських земських лікарів проти постанови Нижньодівицьких земських зборів щодо запрошення в земство лікаря-гомеопата», «Отруєння ліками або побічні дії їх», «Освітня наука медиків загалом», «Закон подібності – основа наукової правильності в медицині» та ін.), які згодом склали книгу «Медицина та медики – аллопати й гомеопати» (1911).

На сторінках видання знайшли відображення такі теми, як «Скарлатина і її лікування», «Сила нескінченно малого», «Дифтерит і його лікування», «Лікування очних хвороб», «Роль високої температури при хворобах і чи потрібно її знижувати?» – автор І. Луценко; «Kali bichromicum при дифтерії», «Сильна дія мінімальних гомеопатичних доз», «Можливість радикального лікування сифілісу гомеопатичними засобами», «Вплив сонця і місяця на хвороби людини» – М. Ржаніцин.

Широко висвітлювалися підготовка до Першого Всеросійського з'їзду послідовників гомеопатії та результати роботи форуму.

У розділі «Хроніка і суміш» публікувалися повідомлення про діяльність гомеопатичних товариств у С.-Петербурзі, Харкові, Чернігові; про відкриття нового товариства в Тифлісі; нотатки щодо присвоєння височайших нагород лікарям-гомеопатам; листування із закордонними товариствами; про поїздки Є. Дюкова за кордон; поїздки д-ра М. Ржаніцина в Тифліс; некролог д-ра Осипа Павловича Ленського, одного з найстаріших російських гомеопатів, учня д-ра Бека (лікаря графині Нарішкіної; з 1896 р. практикував ув Одесі) тощо.

Журнал також друкував полемічні замітки, бібліографію наукових робіт по гомеопатії; статті про фармакологію та дозологію алопатичної і гомеопатичної медицини, банкрутство алопатичної медицини, модно-прищеплювальну хворобу алопатичної медицини, огляд дослідної та клінічної фармакології, про пам'ятник у Парижі Пелетьє і Кавенту, фальсифікацію вин, промову д-ра Л. Бразоля під час відкриття пам'ятника Ганеману в Парижі та ін.

Після обрання Євграф Дюкова Хорольським міським головою Хорола, видання журналу з 1903 р. переведене до Одеси, де його редагував Іван Луценко. Через проблеми в діяльності товариства, видання журналу в Одесі з 1905-го припинилося. У 1909 р. часопис відновив у Хоролі Є. Я. Дюков.

Передплатна ціна на рік становила 3 крб. Пункти передплати діяли в Бердичеві, Варшаві, В'ятці, Вільно, Катеринославі, Києві, Кишиневі, Москві, Одесі, Ростові на Дону, Харкові. Передплатна ціна з пересилкою – 3 крб.

25. ВЕСТНИК КУРОРТОВ И ЛЕЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ: Ежемесячный журнал (1908–1909); Ежемесячный журнал с еженедельным прибавлением «Здоровая жизнь» (1910–1911). – Харків, 1908. № 1, січень – 1916. № 1/2, січень/лютий.

Ред.-вид.: Шляпошников М. С., д-р.

Адреса ред.: Харьков, Николаевская пл., № 7, дом Огурцова.

Друк.: Харьков, типо-литография Х. М. Аршавской, Ярославская, 18; типо-литография Бр. Намойтер, Николаевская ул., 18.

Дод.: 1908 (до № 3/4, 5/6) – Шляпошников М. С. Указатель курортов и лечебных учреждений. – 3-е изд., испр. и доп. – 1908/1909. – 64 с. 1909 (до № 1/2, 3/4) – Медицинский календарь-путеводитель г. Харькова на 1909 г. – Харьков, 1909. – 40 с. 1908 (до № 10/11, 12), 1909 (до № 1/2, 8/9, 10/11), 1910 (до № 1) – 7. Диппе Г. Важнейшие правила здоровья в повседневной жизни. Перевод под ред. д-ра М. Шляпошникова. Додатки до окремих номерів за 1911–1916 рр. У 1909–1911 рр. – журнал «Здоровая жизнь» (див. № 72).

Покажчик змісту: Содержание журнала «Вестник курортов и лечебных учреждений» [1908–1910] // Вестник... – 1910. – № 5/6. – [С. 29–30].

Наявність вид.: НБУВ: 1910 – № 9–10; ХДНБ: 1908 – № 1–12, 1909 – № 1/2–12, 1910 – № 1–9/10; РДБ: 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–11, 1910 – № 1–4, 7/8, 1911 – № 1–7, 1912 – № 1–6, 1913 – № 1, 1914 – № 1–3, 1915 – № 2, 3, 1916 – № 1–2; РНБ: 1908 – № 1–12, 1909 – № 1/2–12, 1910 – № 1–9/10, 1911 – № 1/2–6/7, 1912 – № 1–5/6, 1913 – № 1, 1914 – № 1–3, 1915 – № 2/3, 1916 – № 1/2.

У першому числі журналу про мету й завдання часопису видавці писали так: «У переважній більшості лікарі а тим паче публіка досить поверхово поінформовані про курорти та лікувальні заклади, які можуть бути корисними для хворих, які потребують лікування. Завдяки цьому, користування курортами та лікувальними закладами пов'язане часто з випадковими моментами, які нічого спільного не мають із дійсною потребою певної особи в лікуванні своїх хвороб. Відомості, які почерпуються із газетної реклами та коротких проспектів, недостатні, щоб на їх основі робити висновки про характер, властивості й обстановку того чи іншого курорту чи лікувального закладу. «Вестник курортов и лечебных учреждений» ставить собі за мету дати лікарям і публіці детальніше знайомство з курортами й лікувальними закладами Росії та закордону, щоби полегшити їм можливість орієнтуватися у виборі таких для лікування хвороб» (1908. – № 1. – С. 1–2).

Для реалізації поставленої мети визначалася така програма журналу: 1) статті, реферати й замітки по бальнеології, кліматотерапії, фізіотерапії та дієтетиці; 2) опис курортів, лікувальних закладів, санаторіїв, лікарень; 3) курортне життя, хроніки та невеликі повідомлення; 4) кореспонденції і листи з російських і закордонних курортів; 5) бібліографія, критика та нові книги; 6) звіти наукових товариств, з'їздів і виставок по бальнеології; 7)

суміш; 8) довідкові відомості; 9) види, рисунки та плани курортів; 10) запитання та відповіді; 11) поштова скринька; 12) оголошення.

У журналі вміщено, зокрема, такі матеріали: «Псекупські мінеральні води» д-ра І. Косинова; «До питання про стан південно-бережних курортів» д-ра Ф. Меркурова; «Другий міжнародний конгрес із фізичних методів лікування в Римі» Л. Рохліна; «Виправлення западання носа шляхом уведення холодної парафінової маси під шкіру спинки носа» д-ра С. Бурака; «Лісова школа в Шарлоттенбурзі» д-ра Коршуна; «Зимові курорти» д-ра М. Шляпошнікова; «Недоліки Ялти як курорту та необхідні заходи для її покращення» д-ра І. Дракіна, «Найважливіші правила здоров'я у повсякденному житті» д-ра Г. Диппе, переклад М. Шляпошнікова та ін.

У статті «Про необхідність реорганізації курортної справи в Росії» редактор детально проаналізував стан і проблеми курортів. Автор констатував, що, обираючи курорт, публіка перевагу надає закордонним, не дивлячись на відстань і незнання мови. У той же час лікувальні властивості наших курортів не поступаються закордонним. Головна причина криється в умовах – наші курорти недешеві при малих зручностях: квартири дорогі та негігієнічні, у них мало світла й вентиляції, харчування несмачне та некалорійне, розваги не вирізняються різноманітністю і художнім смаком. Стосовно «лікувального обслуговування доводиться констатувати з боєм у душі, що воно залишає бажати кращого і перодосім потребує важливіх і великих реформ». Проблема, констатує М. Шляпошніков, «у запущеності» наших курортів, «і в малій турботі власників про покращення. Прийоми експлуатації ... найпримітивніші й носять хижацький характер: побільше взяти з приїжджих хворих і найменше їм дати – ось девіз більшості наших курортів» (1908. – № 1. – С. 2–3).

Установити чіткий контроль за установами, які взяли за правило «хижацькі прийоми експлуатації» курортів, пропонував у статті «До питання про стан південно-бережних курортів» лікар із Ялти Ф. Меркуров: «Відсутність капіталів відіграє, звичайно, превалюючу роль у питаннях упорядкування південно-бережних курортів, однак неабияке значення має і наша загальна некультурність, відсталість і невігластво...». На думку автора, «зажерливість и безмежна жадність місцевих підприємців – господарів мебльованих кімнат, власників готелів та ін. є гальмом, що затримує розвиток першокласних курортів» (1908. – № 2. – С. 5.).

У кожному номері подавалися оголошення: «Лікарня-санаторій «Зелений берег», Харків, Конторська, 93. У санаторій приймаються: душевно-хворі та алкоголіки, а також ті, хто страждає нервовими, внутрішніми, хірургічними та жіночими хворобами...»; «Лікарня для хворих та інститут фізичних методів лікування д-ра М. Раснянського приймає хворих із усіх спеціальностей...»; «1-ша зуболікувальна лікарня зубного лікаря Ю. Розовського...»; «С. Дерковський у Харкові. Представництво і склад електричної фабрики Ш. Шарден у Парижі...»; «Слов'янський санаторій при Слов'янських мінеральних водах д-ра медицини В. Косовського. Відкритий із травня до вересня...»; «Продається цілком упорядкований санаторій, який знаходиться в одному з курортів Центральної Росії...»; «Триває передплата на «Харьковский медицинский журнал», який видає Харківське медичне товариство...»; «Триває передплата на загальнодоступний медичний журнал «Акушерка»...»; «Триває передплата на журнал «Новое в медицине», який видається в Петербурзі...»; «Триває передплата на «Вестник общественной гигиены, судебной и практической медицины»...» та ін.

Передплатна ціна на рік із доставкою та пересилкою – 2 крб 40 к., на півроку – 1 крб 30 к., на квартал – 75 к. Окремий номер продавався за 30 к. Перше, пробне, число журналу видавці надрукували в кількості 10 000 примірників і розіслали безкоштовно усім, хто «цікавиться журналом».

26. ВЕСТНИК МАГНЕТИЗМА: Ежемесячный иллюстрированный популярно-научный журнал по вопросам животного магнетизма, гипнотизма, внушения, медиумизма, медицины и психологии. – Київ, 1914. № 1, 5 січня – № 6, червень.

Ред.-вид.: Биский З. С.

Адреса ред.: Киев, Рейтарская ул., 20, кв. 14.

Друк.: Киев, типография А. М. Пономарева, на Хрещатике, 58.

Нааявність вид.: НБУВ: 1914 – № 1–5; РДБ: 1914 – № 1–6; РНБ: 1914 – № 1–6.

У редакційній статті визначено програму: «Розглядати всі явища, що відбуваються з одухотвореними істотами чи під їхнім впливом, які, очевидно, не можуть бути цілком пояснені за допомогою вже відомих законів і сил природи; такими є тваринний магнетизм, гіпнотизм, навіювання, медіумізм (спіритизм) тощо» (№ 1. – 5 січ. – С. 1). Далі автор передовиці роз'яснює кожен із цих елементів: «Тваринний магнетизм – вивчення сил, що виходять від людини (людська променистість) у всіх їхніх властивостях: фізичних (відображення, переломлення), хімічних і біологічних; застосування магнетизму в терапевтиці, магнітні досвіди і вплив людини на людину, на тварин і рослини, розвиток магнетичної сили, особистий магнетизм, передача думок, телепатія, ясновидіння, подвійний зір і т.д. Гіпнотизм і навіювання – гіпнотичний сон і стан подвійної свідомості (автоматичний лист, роздвоєння особистості), психотерапія. Медіумізм – дія, що одухотворені істоти роблять з іншими предметами (рухливі столи, левітація і т.д.)» (№ 1. – 5 січ. – С. 1). Також журнал ставив за мету «досліджувати дію атмосферних і підземних струмів, планет, магніту, металів, дію лік на відстані тощо. Вивчати психологію нормального і хворого стану душі» (№ 1. – 5 січ. – С. 1).

Поставлені завдання розкривалися в ґрунтовних дослідженнях, як-от «Фотографування людських випромінювань» (історичний і практичний виклад усіх методів, які сприяють з'ясуванню значення людського випромінювання) Ф. Жиро; «Експериментальне дослідження «порчі» (наукова праця, заснована на новітніх дослідженнях) Порта дю-Тре, «Практичне дослідження лікувального гіпнотизму і навіювання» д-ра Ж. Бонні, «Прилад для психографічних дослідів» М. Гилевича, «Огляд діяльності спіритуалістичного гуртка за 1912–1914 р.», «Явлення померлої сестри» К. Федорової.

Видання мало такі постійні рубрики: «Різні відомості»; «Бібліографія і критика» («Як знаходити джерела і руду за допомогою горіхової чи металеві палички і різних наукових приладів» А. Маже); «Критика і бібліографія» («Магнітна фізика чи фізичні властивості магнетизму» Г. Дюрвіля); «Оголошення» (реклама видань).

№ 1. Год издания I.		Ціна № 35 коп.	Январь. 1914 г.
„Вѣстникъ Магнетизма“			
Ежемесячный иллюстрированный популярно-научный журнал, по вопросам животного магнетизма, гипнотизма, внушения, медиумизма, меди- цины и психологии.			
Ціна за объявленіе позоди текста:	Адресъ редакціи: Киевъ, Рейтарская Ул. А. № 20, кв. 14. Телефонъ 1532.	Подписка ціна: На 12 мѣс. . . 4 р. „ 6 „ . . . 2 р. 50 к. За границу на годъ 5 р.	
1 стр. 100 р. 1/2 „ 60 р. 1/4 „ 40 р. За строкъ копированія . . . 1 р. и строкъ, собой 2 р.	Статьи печатаются въ редакціи домова быть высланы четве на одной стороне листа и сопроводивши себя заявкой редакціи подаркомъ и точнымъ адресомъ автора.	Ціна отдельнаго № 35 в. За переписку внарсѣ авна- матомъ доплата или поч- товыми марками 40 коп.	
Приньтъ полскимъ и объявленіе каждому строкъ копиро- ванія стѣ 10-1 ч. в. и отъ 5-7 ч. в.	Редакція допускаетъ переводы и внарсѣ ленихъ русскимъ. Статьи оубъ объявленіе голосара—слѣдуетъ сопроводити рукоюю или маркамию.		
Содержаніе:			
Стѣ редакціи—Фотографірованіе челоуковскихъ нагнумовъ.—Ф. Жиро. Медиуми- стическіе дѣла.—И. Гилевичъ. Дѣла психической медиумности.— Д-ръ Лисовскій (Дарвинскій). Экспериментальное изслѣдованіе спирита.—Панова Ивановна. Практическое изслѣдованіе гипнотизма и внушенія.—Д-ръ Ж. Бонни. Медиумическія дѣ- ла.—Ф. Раймондъ. Статьи съ аннотациями выхоужей въ Зетландію.—Писки.—Ремиса извѣстна. При- боръ для психографическихъ опытовъ.—М. Гилевичъ. Объявленіе Комитета Спиритуалистическаго Кружка за 1912—1914 г.—Библіографія и критика.—Сельвановъ.			
			
См. стр. 38.			

Усі матеріали супроводжувалися написом «Передрук заборонений. Закон від 20 березня 1911 р.».

Передплата на рік становила 4 крб, на 6 міс. – 2,50, за кордон на рік – 5 крб.

27. ВЕСТНИК МЕДИЦИНЫ/WIESTNIK MIDICINI: Еженедельный журнал, посвященный вопросам практической медицины. – Одеса, 1911.

Вид.: Шпенцер Б. К.

Адреса ред.: Пушкинская, 55, кв. 11.

Друк.: Одесса, типография Ф. С. Дахно, ул. Жуковского, 30.

Прим.: На обкладинці журналу зазначено: год – 1-й, 6 июня 1911, № 1; на першій сторінці журналу вказано іншу дату: год – 1-й, 27 мая, 1911. Журнал видається замість часопису «Южно-русский врачебно-фармацевтический посредник» (див. № 181).

Наявність вид.: ОНБ: 1911 – № 1; РДБ: 1911 – № 1; РНБ: 1911 – № 1.

У першому випуску під заголовком «Від редакції» видавець писав: «На сторінках нашого журналу ми даватиме все, що потрібно знати лікарям-практикам. Оскільки західноєвропейська медична література знаходиться у більш щасливому стані порівняно з нашою вітчизняною, то багату місця буде відводитися західній літературі, як у вигляді перекладних статей, так і у вигляді рефератів. Ми торкатиме-

мося всіх питань чисто практичної медицини.

Сіркодіагностика і бактеріологія, ці молоді відділи медицини, а також і могутня помічниця лікаря – гігієна, фармакологія і хімія знайдуть місце на сторінках нашого журналу.

Цінним надбанням для науки ми вважаємо те пряме спостереження і вивчення всіх видів медицини, які відзначаються усіма статистичними прийомами, вилити їх у форму суворой науковості та консенкветності ми беремо на себе через наукові сили, які висловили бажання співпрацювати з нашим журналом.

Стаючи на шлях наукового прогресу, ми сподіваємося на співчуття товаришів. Сторінки нашого журналу ми надаємо всім працівникам медицини, незалежно від їхніх поглядів, шкіл і напрямів, а особливо – земським лікарям.

Ми підемо шляхом правди Святої, несучи посильні поради жрицям Ескулаповим».

Передплатна ціна (з доставкою): на 1 рік – 4 крб, на 6 міс. – 2 крб, на 3 міс. – 1 крб.

28. ВЕСТНИК МЕДИЦИНЫ: Журнал, виходящий два раза в месяц. – Харків, 1896. Т. 1, № 1, січень – 1897. Т. 2, № 8/9, серпень/вересень.

Ред.: Данилевский В. Я., Орлов Л. В.

Вид.: Брейтигам П. А.

Адреса ред.: Харьков, Инструментальный пер., дом № 1.

Друк.: типография Адольфа Дарре, Харьков, Московская ул., № 19.

Дод.: 1896 (до № 1) – О порошкообразных медицинских мылах... – 11 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1896 – т. 1 № 1–24, 1897 – т. 2 № 1–9; ХДНБ: 1896 – т. 1, № 1–24; РДБ: 1896 – т. 1, № 1–24, 1897 – т. 2, № 1–8/9; РНБ: 1896 – т. 1, № 1–24, 1897 – т. 2, № 1–8/9.

Програма журналу: 1) стислі оригінальні повідомлення, 2) реферати по всіх відділах теоретичної та практичної медицини; 3) бібліографія і рецензія; 4) новини терапії; 5) відомості про нові медичні інструменти, апарати та інші лікарсько-допоміжні предмети й засоби; 6) хроніка і дрібні звістки, біографії, некрологи, відомості зі сфери медичного викладання і лікарського побуту, зміни в особистому складі медичних установ; повідомлення про вакантні місця для панів лікарів та інше; 7) критика і бібліографія; 8) оголошення; 9) малюнки у міру потреби ілюстрування текстів.

Передплата на рік – 5 крб, на 6 міс. – 2,50, на 3 міс. – 1,25 крб. Передплата приймалася в книжковому магазині видавця П. Брейтигама – Харків, Московська вул., № 8.

№ 1. 2-го Января 1896 года. Томъ I.

ВѢСТНИКЪ МЕДИЦИНЫ,

ЖУРНАЛЪ, ВЫХОДЯЩІЙ ДВА РАЗА ВЪ МѢСЯЦЪ.
ПОДЪ РЕДАКЦІЮ В. Я. ДАНИЛЕВСКАГО И Л. В. ОРЛОВА,
Профессоровъ ИМПЕРАТОРСКАГО Харьковского Университета.

«Вѣстникъ Медицины» выходитъ 1-го и 15-го числа каждаго мѣсяца по цѣнѣ отъ 2 до 25 копѣекъ.
Уроженки (на лавальныхъ выпискахъ) адресуются на имя секретаря редакціи г-ра Ф. Л. Германова.
Для корреспонденціи редакція открыта по вторникамъ и пятницамъ отъ 2 до 4 час. – Редакція сохраняетъ за собой право сокращать статьи. – Возмездіе немедицинскихъ рукописей для редакціи необязательно.

Подписка производится въ кассу редакціи въ Харьковѣ, Московская ул., № 8. Цѣна за годъ съ перес. и доставкой 5 р., за 6 мѣс. 2 р. 90 к., за 3 мѣс. 1 р. 25 к. По почте объявленій, выписки изъ вѣстника №№ 1 и вообще обстоятельно всѣхъ извѣстій, выходящихъ изъ редакціи въ мѣсяцъ, высылаетъ редакція бесплатно закладкою въ ближайшемъ № журнала. Цѣна за объявленіе: 30 руб. за страницу, 15 руб. за 1/2, страницы, 7 р. 50 к. за 1/4, страницы. Мелкія объявленія на каждую строку легка 12 копѣекъ на страницѣ 25 к., – За доставку адреса 25 коп.

Адресъ редакціи и секретаря съ:
Харьковъ, Инструментальный пер., домъ № 1.

КАТАЛОГЪ МЕДИЦИНСКИХЪ КНИГЪ ВЫХОДИТСЯ ЕЖЕМАСЯЧНО.

МАГАЗИНЪ ИНОСТРАННЫХЪ И РУССКИХЪ КНИГЪ

П. А. БРЕЙТИГАМА

ВЪ ХАРЬКОВѢ,
Коммиссіонера Императорскаго Харьковского Университета и Харьковского
Ветеринарнаго Института.

СПЕЦІАЛЬНЫЙ ОТДѢЛЪ
МЕДИЦИНСКИХЪ КНИГЪ
РУССКИХЪ, ФРАНЦУЗСКИХЪ И НѢМЕЦКИХЪ.

— ПОДПИСКА НА ЖУРНАЛЫ —
по разнымъ отраслямъ литературы
на русскомъ, нѣмецкомъ, французскомъ, англійскомъ и итальянскомъ языкахъ.

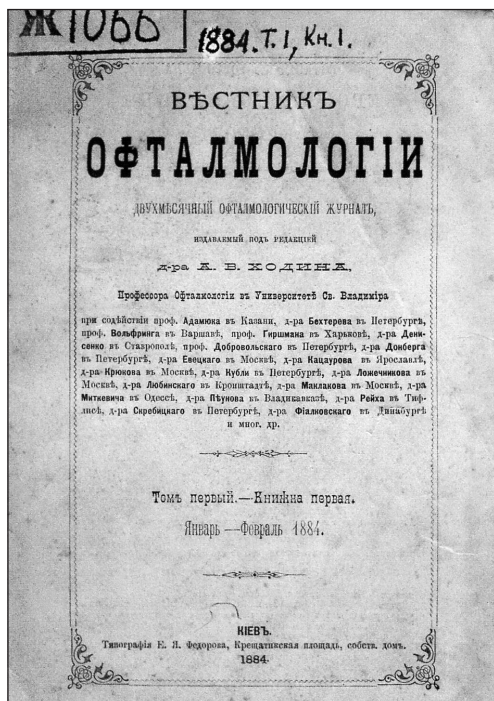
ТОЧНОЕ и СКОРОЕ ИСПОЛНЕНИЕ ЗАКАЗОВЪ.
ТЕЛЕФОНЪ № 496.

ЗАКАЗЫ ОТРАЖАЮТЪ И НАИЗВѢСТНѢЙШІЙ ПАТЕНТЪ.

29. ВЕСТНИК ОФТАЛЬМОЛОГИИ: Двухмесячный офтальмологический журнал; Двухмесячный журнал, основанный проф. А. В. Ходиным в 1884г. (з 1904 р.); Ежемесячный журнал (з 1909 р.). – Київ, 1884. Т. 1, кн. 1, січень/лютий – 1910. Т. 27, кн. 12, грудень; Москва, 1904–1911; Одеса, 1911. Т. 28. № 1, січень – № 12, грудень; Москва, 1912–1917.

Ред.: Ходин А. В. (1884–1903), Крюков А. А. (1904–1908), Люткевич А. Г. (1908–1910), Головин С. С. (1911–1917).

Вид.: Ходин А. В. (1884–1903), Беллярминов Л. Г., Головин С. С., Евещкий Ф. О., Крюков А. А. (1904–1908), Люткевич А. Г. (1908–1910), Головин С. С. (1911–1917).

Адреса ред.: Киев, ул. Нестеровская, 5.

Друк.: т-во печатн. дела и торговли И. Н. Кушнерев и К° в Москве, Киевское отделение, ул. Караваевская, 5, 1884–1916; 1903, № 6 типография Е. Я. Федорова на Хрещатинской пл., в собственном доме.

Дод.: Фукс Э. О причинах и предупреждении слепых. – К., 1885. Сообщения Санкт-Петербургской глазной лечебницы. – К., 1889–1898. – Кн. 3–5. Гинзбург Г. И. Еще к вопросу о регистрации трахомы. – К., 1901.

Приміт.: 1884–1903 рр. видання виходить у Києві, 1904–1911 рр. – у Москві, 1911 р. – в Одесі, 1912–1917 рр. – у Москві.

Покажчики змісту: 3 1901 р. окремими випусками 10–14 с. виходять річні покажчики.

Наявність вид.: НБУВ: 1884 – т. 1 кн. 1–6, 1885 – т. 2 кн. 3–6, 1889 – № 6, 1890 – т. 7, 1891 – т. 8 кн. 1–5, 1892 – т.

9 кн. 1–6, 1893 – т. 10 кн. 1–6, 1894 – т. 11 кн. 3–6, 1895 – т. 12 кн. 1–6, 1899 – т. 16 кн. 3, 6, 1900 – т. 17 кн. 2, 6, 1902 – т. 19 кн. 11–12, 1903 – т. 20 кн. 2, 4–6, 1908 – лист.-груд.; ННМБ: 1887 – т. 4, 1889 – т. 6, 1891 – т. 8 кн. 1–6, 1892 – т. 9, 1894 – т. 11, 1895 – т. 12, 1896 – т. 13, 1897 – т. 14 кн. 1–5, 1898 – т. 15 кн. 1–5, 1899 – т. 16 кн. 1–6, 1900 – т. 17 кн. 1–6, 1901 – т. 18 кн. 1–6, 1902 – т. 19 кн. 1–6, 1905 – т. 22 № 2, 4, 5, 1907 – т. 24 № 1–6, 1908 – т. 25 № 1–6, 1911 – т. 28 № 1–2, 1912 – т. 29 № 6, 1913 т. 30 № 7–12, 1914 – т. 31 № 1–12, т. 32 № 9, 1916 – т. 33 № 1–3; ХДНБ: 1885 – т. 2 кн. 1–3, 1905 – т. 22 № 1–6, 1907 – т. 24 № 1, 3–6, 1908 – т. 25 № 1–6, 1909 – т. 26 № 1–12, 1914 – т. 31 № 1–12, 1915 – т. 32 № 1–4, 6–12, 1916 – т. 33 № 1–12, 1917 – т. 34 № 1–12; ОННБ: 1911 – т. 28; ХОУНБ: 1889 – т. 6; РДБ: 1884 – т. 1, кн. 1–6, 1885 – т. 2 кн. 1–6, 1889 – т. 3 кн. 1–6, 1890 – т. 7 кн. 1–6, 1891 – т. 8 кн. 1–6, 1892 – т. 9 кн. 1–6, 1893 – т. 10 кн. 1–6, 1894 – т. 11 кн. 1–6, 1895 – т. 12 кн. 1–6, 1896 – т. 13 кн. 1–6, 1897 – т. 14 кн. 1–6, 1898 – т. 15 кн. 1–6, 1899 – т. 16 кн. 1–6, 1900 – т. 17 кн. 1–6, 1901 – т. 18 кн. 1–6, 1902 – т. 19 кн. 1–6, 1903 – т. 20 кн. 1–6, 1908 – т. 25, 1909 – т. 26 № 1–12, 1910 – т. 27 № 1–12, 1911 – т. 28 № 1–12; РНБ: 1884 – т. 1 кн. 1–6, 1885 – т. 2 кн. 1–6, 1889 – т. 3 кн. 1–6, 1890 – т. 7 кн. 1–6, 1891 – т. 8 кн. 1–6, 1892 – т. 9 кн. 1–6, 1893 – т. 10 кн. 1–6, 1894 – т. 11 кн. 1–6, 1895 – т. 12 кн. 1–6, 1896 – т. 13 кн. 1–6, 1897 – т. 14 кн. 1–6, 1898 – т. 15 кн. 1–6, 1899 – т. 16 кн. 1–6, 1900 – т. 17 кн. 1–6, 1901 – т. 18 кн. 1–6, 1902 – т. 19 кн. 1–6, 1903 – т. 20 кн. 1–6, 1908 – т. 25, 1909 – т. 26 № 1–6, 1910 – т. 27 № 1–12; БАН: 1884–1900.

Розпочинаючи видання галузевого часопису, редакційний колектив його мету визначав так: «заснувати ... спеціальний орган, у якому могли б уміщуватися, за можливістю,

всі самостійні статті, що стосуються галузі офтальмології; дати лікарям можливість стежити за розвитком нашої науки і закордонної» (1884. – Т. 1. – Кн. 1. – Січ./лют. – С. 3). На шпальтах часопису передусім друкувалися теоретичні й практичні статті, що безпосередньо стосувалися діяльності лікаря-практика. Окреме місце відводилося реферативним матеріалам із усіх відділів офтальмології, переважно практичного змісту.

Видання мало шість основних розділів: «Оригінальні статті» («Про оперативне лікування завороту вій і повіка» д-ра Г. Донберга з Петербурга, «Звіт про першу сотню екстракцій катаракти» д-ра І. Кацаурова з Ярославля, «Сучасний стан питання про вживання хекириті при трахомі» д-ра А. Ходіна з Києва), «Журнальний огляд» (огляд іноземних журналів); «Бібліографія» («Про кристалик» S. Robinski, «Про лікування заразливих кон'юнктивітів» L. Shaffer); «Звіти засідань товариств» (у європейських країнах), «Новини і суміш», «Оголошення».

Однією з провідних на сторінках журналу була тема глаукоми – маловивченої на той час очної хвороби. У своїх наукових статтях цю проблему висвітлювали Л. Беллярмінов («Випадок пігментного ретиніту, ускладненого глаукомою». – 1893. – Т. 10. – С. 243–252; «Удосконалений апарат для графічного дослідження внутрішньоочного тиску і руху зіниці». – 1888. – Т. 5. – С. 142–148); С. Головін («Про зміни внутрішньоочного тиску при притисканні сонної артерії». – 1902. – Т. 19. – С. 333–338); А. Крюков («Нотатки про глаукому на підставі статистики 1430 випадків її». – 1889. – Т. 6. – С. 327–333); О. Маклаков («Повідомлення про корнеосклеральну іридектомію при глаукомі». – 1886. – Т. 3. – С. 78–79); Д. Натансон («Про глаукому в афактичних очах». – 1890. – Т. 7. – С. 1–13; С. 67–87); А. Ходін («Новий тонометр». – 1885. – Т. 2. – С. 108–109). Найактивнішим автором щодо питань глаукоми можна вважати професора С. Ложечнікова. Протягом 1888–1894 рр. він публікував статті практично в кожному томі «Вісника офтальмології», піднімаючи в них питання рідкісних особливостей глаукоми, змін очного нерву, нових способів лікування тощо. Окреме місце відводилося реферативним матеріалам із усіх відділів офтальмології, переважно практичного змісту.

Низку публікацій присвячено трансплантації роговиці; застосуванню кокаїну під час операцій на очах, що дозволило різко розширити обсяги операцій і викликало підтримку спеціалістів усього світу; використанню антисептиків під час хірургічних втручань; масажеві очей; методам хірургії катаракти; новим інструментам; лікуванню бленореї у новонароджених та іншим важливим темам.

Журнал виходив книжками обсягом 5–6 і більше друківаних аркушів.

Передплата з пересилкою і доставкою складала 6 крб, для студентів – 5 крб.

30. ВЕТЕРИНАРНАЯ ХРОНИКА ВОЛЫНСКОЙ ГУБЕРНИИ: Издание Волынской губернской управы по делам земского хозяйства (ветеринарный отдел) (1910), [составленная ветеринарным отделом Волынской губернской земской управы] (1911–1915). – Выходит раз на місяць. – Житомир, 1910. № 1, січень – 1915, № 4, квітень.

Вид.: Волынская губернская управа по делам земского хозяйства (ветеринарный отд.).

Друк.: Житомир, Электро-типография товарищества Н. А. Бродович.

Наявність вид.: ДАВО: 1911, № 3–4, 1912, № 11–12; 1913, № 1, 3–6, 8, 11, 1914, № 2, 4; НБУВ: 1911 – № 7–8, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–9,

1915 – № 1/2– 4; РДБ: 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–4, 7/8, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 2–12, 1915 – № 1–3; РНБ: 1910 – № 1–12, 1911 – № 1/2–7/8 (1911), 9/11–12 (1912), 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 2–12, 1915 – № 1/2–3.

Видання оприлюднювало матеріали з ветеринарних питань: циркуляри ветеринарного управління, звіти про наукові відрядження лікарів, праці першої наради земських ветеринарних лікарів і гласних Волинської губернії, огляди лікарської діяльності ветеринарного персоналу, діагностичні дослідження, офіційні повідомлення Волинської губернської земської управи, інформацію про зміни у складі ветеринарного персоналу тощо.

Подавалися статистичні та фактичні дані про поширення у краї різних хвороб домашніх тварин, ветеринарний нагляд за місцями торгівлі худобою, огляд боєнь і чинбарних заводів, коней на земських поштах і т. д. Дані підписували член губернської управи і діловод.

Друкувалися статті про відсутність належного матеріального забезпечення ветеринарних кадрів Волинської губернії, потреби скотарства і роль уряду та місцевих громадських організацій у їх удосконаленні.

Уміщувалися «Загальна зведена таблиця епізоотичної, лікувальної та санітарної діяльності ветеринарного персоналу по повітах», «Відомості про ветеринарний стан Волинської губернії за ... місяць», «Зведена таблиця заразних захворювань тварин у губернії і розповсюдження їх по повітах» та інші статистичні таблиці на основі повідомлень ветеринарних лікарів Волинської губернії.

31. ВЕТЕРИНАРНАЯ ХРОНИКА КИЕВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Виходить раз на місяць . – Київ, 1913. № 1, січень – 1917. № 1.

Вид.: Ветеринарный отдел Киевского губернского земства.

Друк.: Киев, Типография Императорского Университета св. Владимира Акц. Общ. Н. Т. Корчак-Новицкого, Меринговская, 6.

Приміт.: Раніше, у 1909–1911 рр., видання мало назву «Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Киевской губернии» (див. № 117).

Наявність вид.: НБУВ: 1913 – № 1–5, 8–12, 1914 – № 1–2, 4, 1915 – № 1–6, 7/10, 11/12, 1916 – № 1–12; РДБ: 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–11/12, 1915 – № 1–11/12, 1916 – № 1–6/7; РНБ: 1913 – № 1–10, 11–12 (1914), 1914 – № 1–5/6, 7/10–11/12 (1915), 1915 – № 1–9, 10–11/12 (1916), 1916 – № 1, 2, 3/5–6/7 (1917), 1917 – № 1.

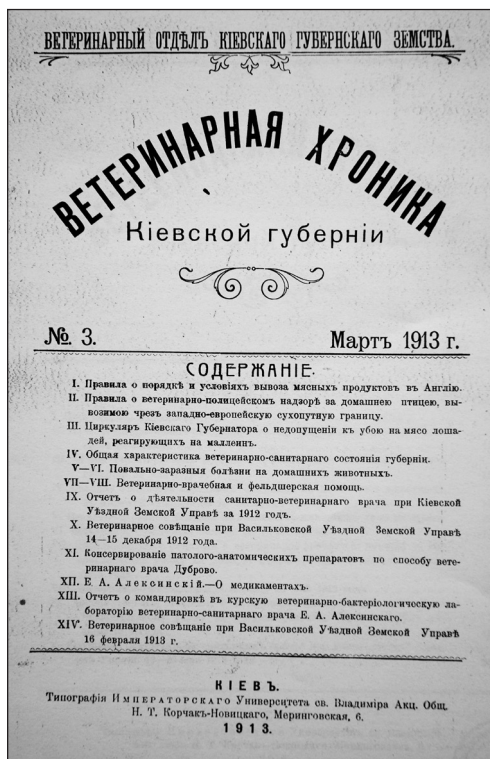
Основа видання – таблиці, в яких подавалися різноманітні відомості. Зокрема: «Зведена відомість заразних хвороб домашніх тварин в Київській губернії за (вказувався місяць і рік)». Такі таблиці вміщено в кожному номері, які нам удалося розшукати й проаналізувати. Саме ця таблиця, якщо не друкувалося постанов або розпоряджень державних органів, відкривала «Хронику...». Розміщувалася вони на дві сторінки. Склалися із 53 колонок і 30–37 рядків. Основа колонок – назви повітів (їх 12) та показники по них («Пунктів», «Захворіло», «Загинуло», «Убито»). Рядки – це назви хвороб, за якими велися спостереження і подавалися відомості («Сап на конях», «Сибірська виразка на конях», «Сказ на рогатій худобі», «Сказ на собаках», «Бешиха на свинях», «Стригучий лишай на конях», «Дістоматоз на вівцях», «Чума на свинях», «Правець на конях», «Дизентерія на

рогатій худобі», «Холера на птахах») та ін. Кількість рядків у виданнях змінювалася в залежності від переліку хвороб, які фіксувалися.

До постійних таблиць також належать: «Відомості про заразні хвороби з 1-го (назва місяця) по 1-е (назва місяця)» – у них фіксувалися назви хвороб і заражених пунктів, число неблагополучних пунктів, кількість тварин, які захворіли, загинули, були вбиті); «Зведена відомість про ветеринарно-лікарську та фельдшерську допомоги за (назва місяця і року)» – подавалися повіти, назви амбулаторій, кількість прийнятих хворих тварин окремо лікарями й фельдшерами, кількість заразних від загальної кількості прийнятих і відсоток заразних тварин. Із видання № 8 (серпень) за 1913 рік таблиця вже називається «Ветеринарно-лікарська та фельдшерська допомога за (назва місяця і року)». Змінилися і розділи, за якими подавалися показники: назва худоболікувальниць і амбулаторій та їх статус – лікарська чи фельдшерська, прийнято амбулаторних тварин первинно, кількість заразних і незаразних тварин із амбулаторно прийнятих; проліковано стаціонарно тварин, оглянуто хворих тварин під час поїздок на місце. Обсяг цих таблиць – 3–4 сторінки).

Більшість матеріалів видання мали інформаційний характер, знайомлячи читачів із загальним станом ветеринарних служб у Київській губернії. Друкувалися статті, огляди, доповіді з ключових теоретично-практичних питань галузі. Наприклад, «Загальна характеристика ветеринарно-санітарного стану губернії», «До питання про список інструментів і медикаментів, що закуповуються за рахунок губернського земства» А. Полозова, «Про необхідність встановлення ветеринарно-санітарного нагляду за базарами худоби в містечках і селищах Тарашанського повіту» Н. Нікольського, доповідь Н. Андрієвського на ветеринарній нараді при Уманській повітовій земській управі «Про заходи, що сприяють боротьбі з туберкульозом» і т. д.

Відводилося місце для «журналу» різних засідань і нарад ветеринарних фахівців (як от: «Журнал засідань ветеринарних лікарів при Черкаській повітовій земській управі»), публікації звітів про відрядження, діяльність окремих лікарів чи санітарно-ветеринарних підрозділів («Про відрядження ветеринарних лікарів у м. Київ на Всеросійську виставку 1913 р.», «Звіт про діяльність санітарно-ветеринарного лікаря при Київській повітовій земській управі», «Звіт про діяльність ветеринарно-санітарного лікаря Сквирського повіту за 1912-й рік» М. Леонтовича). Численними були протоколи фахових зібрань, присвячених важливим питанням вимог до медикаментів, устаткування манежів для худоби, суворого контролю за санітарними умовами тощо («Протокол засідання ветеринарної наради при Уманській повітовій земській управі», «Протокол засідань ветеринарної ради при Бердичівській повітовій земській управі», «Протокол наради ветеринарних лікарів при Тарашанській повітовій управі 8-го лютого 1913 р.»).

Фахівці мали змогу ознайомитися з новими документами, що діяли в їхній сфері («Правила про порядок та умови вивозу м'ясних продуктів в Англію», «Правила про ветеринарно-поліцейський нагляд за домашньою птицею, яка вивозилася через західноєвропейський сухопутний кордон»; різноманітні циркуляри Міністерства внутрішніх справ Росії, що стосувалися ветеринарних служб – наприклад, дозвіл на ввезення м'ясних продуктів із Росії у великі міста Пруссії, умови відправлення худоби залізницею, санітарний нагляд за перевезенням сирих тваринних продуктів).

Також друкувалися: рецепти консервування патолого-анатомічних препаратів; некрологи, «Хроніка» та ін.

Пагінація видання наскрізна на кожен рік. У деяких виданнях номери сторінок не відповідають номерам, указаним у змісті.

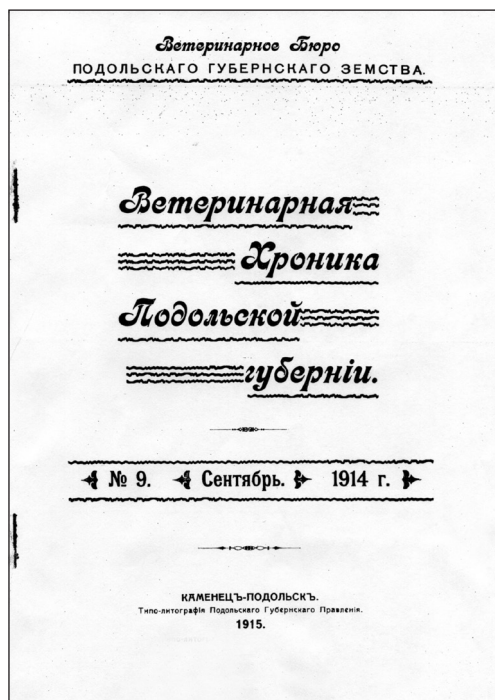
32. ВЕТЕРИНАРНАЯ ХРОНИКА ПОДОЛЬСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Безплатна. – Виходила раз на місяць. – Кам'янець-Подільський, Вінниця, 1912. № 1, січень – 1915. № 7/12, липень-грудень.

Ред.: Александров П. Н., председатель Губернской земской управы.

Вид.: Ветеринарное бюро Подольского губернского земства; Подольское губернское земство (1915).

Друк.: Каменец-Подольск, типография Подольского Губернского Правления; Губернская типография.

Наявність вид.: НБУВ: 1912 – № 4–7, 9, 11, 1913 – № 2, 3, 8, 11, 12, 1914 – № 1, 2, 7–12, 1915 – № 2; РНБ: 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12.

Видання журнального типу за формою виходило раз на місяць. Основу його склали різноманітні відомості, які переважно подавалися у формі таблиць: «Відомість про кількість препаратів, відпущених ветеринарно-бактеріологічною лабораторією з 1-го (назва місяця) по 15-е (назва місяця)»; «Відомості про проведені Лабораторією діагностичні дослідження (патологічні), матеріали, отримані від земських ветеринарних лікарів Подільської губернії з (вказувався період, як правило це за місяць-два)»; «Відомості про поширення в Подільській губернії повально-заразних хвороб на домашніх тваринах за (вказувався місяць і рік)»; «Зведена таблиця поширення заразних захворювань тварин у губернії по повітах за (вказувався місяць і рік)»; «Відомості про операції, вироблених ветеринарними лікарями і фельдшерами Подільської губернії

за (вказувався місяць і рік)»; «Відомості про огляд промислових закладів за (вказувався місяць і рік)»; «Таблиця витрат коштів на заходи по боротьбі з епізоотіями» та ін. У всіх виданнях назви основних таблиць подавалися по центру правого аркуша. У кінці таблиць указувалося, з яких дільниць якого повіту не надійшли відомості.

У кожному випуску друкувався «Короткий огляд ветеринарно-санітарного стану Подільської губернії за (вказувалися місяць і рік)». Зокрема в «Огляді...» за лютий 1914 р. вказувалося, що «у звітному місяці земськими дільничними ветеринарними лікарями Подільської губернії зареєстровано в 327 пунктах хворих заразними хворобами домашніх тварин: 669 коней, 1268 голів великої рогатої худоби, 112 свиней, 177 птахів і 6 собак. Крім того залишалося хворих з січня місяця: 59 коней, 79 голів великої рогатої худоби, 107 свиней. Протягом лютого місяця видужали: 623 коней, 1334 голів великої рогатої худоби, 118 свиней, 66 птахів і 5 собак» (№ 2, 1914, с. 15).

Далі йшов текст, у якому наводилися цифри хворих тварин по різних повітах губернії. Спершу подавався список окремо по кожній хворобі: сип, сибірська виразка, стовбняк, плевро-пневмонія, ящур, чума свиней, холера птахів та ін. У різні місяці та роки перелік хвороб змінювався, що залежало від загальної епідемічної ситуації в губернії. Потім друкувався текстовий перелік проведених досліджень: діагностика меланіном, мікроскопічні і бактеріологічні, ростин. Уміщувався перелік проведених у повітах вакцинацій: проти сибірки, проти рожи свиней. Після цього подавався перерахунок ветеринарно-лікувальної допомоги: окремо лікарями й окремо фельдшерами; окремо оперативне лікування. Загальну картину доповнювали відомості про роботу на базарах, ярмарках, бойнях; огляд сирих продуктів тваринництва; огляд промислових закладів. Такий текст займав 12–16 сторінок, складався трьома різними гарнітурами шрифтів.

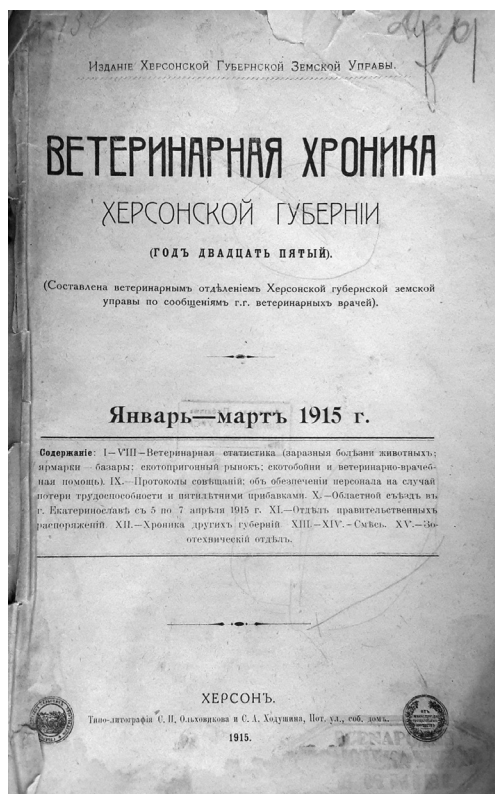
Окрім цього у виданні вміщувалися: циркулярні повідомлення Ветеринарного управління Міністерства внутрішніх справ; постанови нарад ветеринарних лікарів і звіти про наради; «Журнали» засідань повітових лікарсько-санітарних нарад; дані про затверджені річні кошториси губернського земства на ветеринарну частину (наприклад, на друкування «Ветеринарної хроніки Подольської губернії» у 1913 році виділялося 688 крб.); списки вакантних місць ветеринарних лікарів (друкувався в кожному номері); «Поточна хроніка»; «Ветеринарна хроніка»; «Іноземна хроніка»; «Оголошення»; некрологи.

Друкувалися наукові статті та практичні поради ветеринарним лікарям і особам, які ведуть домашнє господарство. До таких, зокрема, належать публікації: «Настанови про найголовніші властивості й ознаки сибірської виразки домашніх тварин і про те, як потрібно діяти для обмеження втрат від неї зараз і попередження їх на майбутнє» (ветлікар Ст. Слонімський); «Від бактеріологічної станції Харківського губернського земства. Про способи збирання і пересилання патологічного матеріалу для бактеріоскопічних та бактеріологічних досліджень» та ін.

Обсяг журналу коливався від 42 до 50 стор., № 1 за 1914 рік – 202 стор. із додатками. Пагінація окрема для кожного номера. Прізвище редактора стояло на останній сторінці.

33. ВЕТЕРИНАРНАЯ ХРОНИКА ХЕРСОНСКОЙ ГУБЕРНИИ: Составлена Ветеринарным отделением Херсонской губернской земской управы по сообщениям ветеринарных врачей. – Выходит щомісяця. – Херсон, 1891. Вип. 1, лютий/березень. – 1916. Вип. 1, січень/червень.

Вид.: Херсонская губернская земская управа.

Друк.: Херсон, типо-литографія С. Н. Ольховикова и С. А. Ходушина, Потемкинская ул., собственный дом.

Прим.: Матеріали від № 2 за 1891 р. до 1905 р. друкувалася також на сторінках «Сборника Херсонского земства».

Додат.: 1906, 1908–1914 (щорічно) – Дополнительные сведения к Ветеринарной хронике Херсонской губернии (Составлены Вет. отд. Херсонск. губ. зем. управы по сообщениям вет. врачей). 1910 – Слесарев Н. А. Скотские базары и ярмарки в Херсонской губернии в связи с вопросом о ветеринарном надзоре над ними. Без тит. с. 1915 – Сведения о заразных болезнях. Без тит. с.

Покажчик місту: Систематический указатель таблиц, циркуляров, отчетных ведомостей, протоколов, заседаний, помещенных в журнале «Ветеринарная хроника Херсонской губернии» за 20 лет существования, 1891–1910 гг. – Херсон, 1913. – 106 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1902 – лип., 1915 – січ., лют., берез.; РДБ: 1897 – №

1, 16, 22, 1898 – № 1–21, 1900 – № 1–24, 1902 – № 1–24, 1903 – № 1–24, 1905 – № 1–24, 1908 – вип. 1, 2, 1909 – вип. 1–5, 1910 – вип. 1–6; РНБ: 1891 – № 2–4, 1892 – № 1/2–7/12, 1893 – № 1/4–7/12, 1894 – № 1/4–5/6, 8/9–12, 1895 – № 1/3–11/12, 1896 – № 1/3–11/12, 1891 – № 1, 1898 – № 1, 1898 – січ./лют.–груд., 1899 – січ.–верес./груд., 1900 – січ./берез.–жовт./груд., 1901 – вип. 1–5, 1902 – вип. 1–12, 1903 – вип. 1–9, 1904 – вип. 1–10, 1905 – вип. 1–8, 1906 – вип. 1–4, 1907 – вип. 1–3, 1908 – вип. 1–5, 1909 – вип. 1–6, 1910 – вип. 1–6, 1911 – вип. 1–5, 1912 – вип. 1–5, 1913 – вип. 1–5, 1914 – вип. 1–6, 1915 – вип. 1–3, 1916 – вип. 1.

Головні рубрики: «Ветеринарна статистика: заразні хвороби тварин; ярмарки–базари; худобопридатний ринок; бойні та ветеринарно-лікарняна допомога», «Протоколи нарад», «Питання місцевої ветеринарії», «Обласне бюро півдня Росії», «Хроніка інших губерній», «Інструкція військового відомства», «Страхування худоби», «Суміш», «Зоотехнічний відділ».

34. ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНЫЕ СВЕДЕНИЯ ПО г. ОДЕССЕ. – Одеса, 1909–913.

Вид.: Одесская городская управа.

Наявність вид.: РДБ: 1909–1913.

Відомості готувалися щомісяця. Зокрема у випуску за січень–червень 1909 р. повідомлялося, що за цей час в Одесі та приміських селах виявлено заразних тварин: коней – 313, великої рогатої худоби – 29, собак – 61, свиней – 1. Сибірська виразка виявлена у 30 коней, 11 корів і 1 овечки.

35. ВЕТЕРИНАРНЫЙ ВЕСТНИК: Журнал научной и практической зоо- оятрии. – Харьков, 1882. Вип. 1/2 – 1895. Вип. 1.

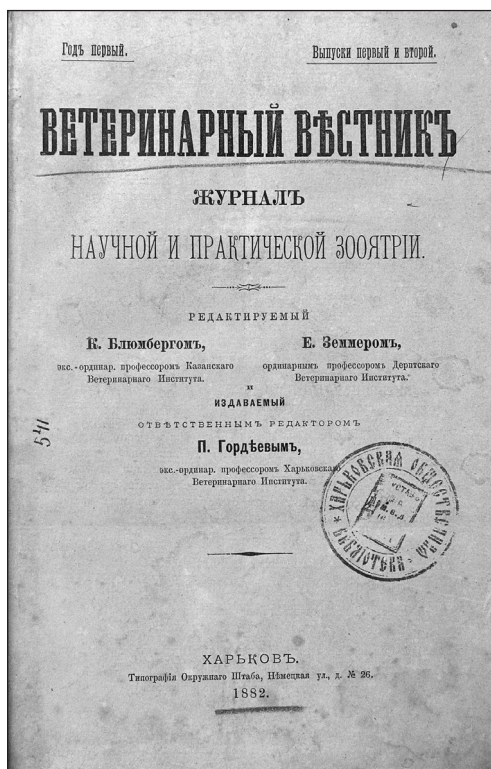
Ред.-вид.: Гордеев П. А., экстр.-орд. проф. Харьк. ветерин. ин-та (1882–1896).

Ред.: Блюмберг К., экстр.-орд. проф. Казанского ветерин. ин-та (1882–1883), Земмер Е., ордин. проф. Дерптского ветерин. ин-та (1882–1885).

Адреса ред.: Харьков, у ветеринарном институте.

Друк.: тип. Окружного штаба, 1885; тип. Губ. правления, 1882–1894; тип. А. Н. Гусева, бывшая В. С. Бирюкова, Рыбная ул., д. № 30.

Дод.: 1882 (до вип. 3/5) – Петра Гордеева руководство к внутренней патологии и терапии домашних животных. 1882 (до вип. 6) – Петра Гордеева руководство частной фармакологии (Materiae Zoojetricae) с приложением магистральных форм рецептов для зооюторов и студентов. 1883/1884 (до вип. 1–6), 1884/1885 (до вип. 1–5/6) – Василия Новопольского анатомия домашних животных для зооюторов и студентов. – Х., 1883. – Вып. 1. 1886/1887 – Те же самое. – Вып. 2. 1886/1887 (до вип. 6) – Баранский А. Руководство к осмотру скота и мяса для городских и окружных врачей, ветеринарных врачей и санитарных чиновников. – Х., 1886. 1887/1888 (до вип. 6) – Баранский А. Ветеринарная полиция. – Х., 1887. 1888/1889 (до вип. 6) – Миллер Г. Клиническая диагностика наружных болезней домашних животных, преимущественно различных видов хромоты лошади.

– Х., 1888. 1888/1889 (до вип. 4–6) – Френер Е. Руководство по ветеринарной фармакологии. – Х., 1890. – Т. 1. 1889/1890 (до вип. 4–5/6) – Те ж саме. – Т. 2. 1889 (до вип. 9) – Указатель русской журнальной ветеринарной литературы с 1871 по 1889 г. : (Оригинальные сообщения русских авторов и переводные – иностранных)/Сост. вет. врач Н. А. Шадрин. 1889/1890 (до вип. 4) – Проект устава Общества ветеринарных врачей в г. Харькове. – Х., 1890. 1889/1890 (до вип. 4–5/6) – Миллер Г. Руководство по глазным болезням для ветеринарных врачей. – Х., 1890. 1891/1892 (до вип. 1–5/6) – Френер Е. Рецептура для ветеринарных врачей. – Х., 1891. 1891/1892 (до вип. 1–5/6) – Сен.-Сир Ф. и Виоле Т. Руководство к ветеринарному акушерству. – Х., 1891. 1892/1895 (до вип. 1–5) – Хармс К. Руководство к изучению болезней рогатого скота и их лечение. – Х., 1892. 1892/1895 (до вип. 1–3, 5) – Фридбергер Ф., Френер Е. Руководство к клиническим методам исследования. Для ветеринарных врачей и студентов. 1-я половина. – Х., 1892. 1892/1895 (до вип. 5/6) – Лейзеринг А. Г. и др. Нога лошади, ее строение, отправление и ковка. – Х., 1893. 1892/1895 – Бух И. Практические курсы патологической анатомии для ветеринарных врачей и студентов. – Х., 1895. 1892/1895 – Рейтер М. Чума собак в связи с другими часто встречающимися у них болезнями. – Х., 1895.

Покажчик змісту: Шадрин Н. А. Указатель русской журнальной ветеринарной литературы с 1871 года по 1889 год: (Оригинальные сообщения русских авторов и переводн. – иностр.). – Харьков, 1889. – 47 с. (отт. из «Ветеринарного вестника»).

Наявність вид.: ХДНБ: 1882 – вип. 1/2–6, 1883 – вип. 1–6, 1884/1885 – вип. 1–6, 1885/1886 – вип. 1–3, 1886/1887 – вип. 1–6, 1887/1888 – вип. 1–6, 1888/1889 – вип. 1–6, 1889/1890 – вип. 5, 6, 1891/1892 – вип. 3–4, 1892/1895 – вип. 1–6; ХОУНБ: 1884 – вип. 3–4, 1884/1885, вип. 5/6, 1885, вип. 1–3; РДБ: 1882 – вип. 1/2–6, 1883 – вип. 1–6, 1884 – вип. 1–6, 1885 – вип. 1–3, 1886 – вип. 1–6, 1887 – вип. 1–6, 1888 – вип. 1–6, 1889/1890 – вип. 1–6, 1891 – вип. 1–6, 1892/1895 – вип. 1–6, 1895 – вип. 1; РНБ – 1882 – вип. 1/2–6, 1883/1884 – вип. 1–5, 1884/1885 – вип. 1–5/6, 1885 – вип. 1–3, 1886/1887 – вип. 1–5, 1887 – вип. 6, 1887/1888 – вип. 1–6, 1888/1889 – вип. 1–5/6, 1889/1890 – вип. 1–5/6, 1891/1892 – вип. 1–5/6, 1892/1895 – вип. 1–6, 1895 – вип. 1.

«Першим порухом для з'яви нового зооятричного журналу», – вказувалося на сторінках часопису, «слугувало розуміння наявності наукових ветеринарних сил» й у той же час усвідомлення «відсутності серйозно-наукового ветеринарного органу, який би свідомо розумів потреби й сучасні вимоги зооятриї» та ще й редагованого «науково-освіченим спеціалістом-ветеринаром» (1882, вип 1–2, с. 2).

Редактор-видавець П. Гордеев програму журналу визначав «відділами». Таких відділів було шість: перший – анатомія, гістологія та фізіологія нормальна і патологічна; другий – наукові дослідження з експериментальної фізіології, загальної і часткової патології та епізоотології; третій – статті й роботи з зоотехніки, гігієни, дієтетики, сільського господарства, ветеринарної статистики; четвертий – статті та праці з хірургічної, терапевтичної, дерматологічної, епізоотологічної, клінічної ветеринарії та судововетеринарної поліції; п'ятий – критика та бібліографія; шостий – літературні огляди і суміш, реферати з вітчизняної та зарубіжної журналістики.

Перший відділ висвітлював питання хвороб крові, шкіри тварин, захворювань травних органів та судин у тварин, мікробів в організмі. Зокрема, надруковано: Е. Klein «Лімфатична система шкіри»; Гапо «Відношення пептину і триптину в крові та лімфі»; Моссо

«Кровообіг у мозку»; М. Яновський «До вчення про вплив на організм тварин великих кількостей води, під час уведення її в шлунок»; проф. В. Заварикін «Про механізми всмоктування жиру в тонкому кішківнику»; Л. Бразоль «Яким чином звільняється кров від надлишку цукру» та ін. Також у першому відділі друкувалися статті, що висвітлювали питання діяльності серця, м'яз, мозку, серця, спадковість, про нервові центри тварин, про різні експерименти, що проводилися на тваринах, визначення віку чи статі тварини та ін.

У другому відділі домінували матеріали щодо проблем захворювання тварин сибірською виразкою. Зокрема: В. Високович «До етіології сибірської виразки»; Є. Земмер «Сибірська виразка та її контакти»; А. Rozzahegyi «Результати запобіжного щеплення від сибірської виразки Пастера» та ін. Загалом більше 40. Не менш поширеними темами досліджень у другому відділі є захворювання тварин сапом, пневмонією, чумою, бешихою, туберкульозом, симптоматичним карбункулом, запаленням легенів та ін.

Відділ третій присвячений статтям та працям із зоотехніки, гігієни, дієтики, сільсько-го господарства, ветеринарної статистики та екстер'єру. Досліджуючи тематику третього відділу часопису, ми помітили, що особливої уваги одному конкретному питанню, як наприклад у другому чи першому відділах, науковці не надавали, тут надруковані матеріали на різні теми. Зокрема у 1885 р. надрукована праця доцента В. Хлюдзінського «Гіпологічні етюди»: це 6 окремих розділів із питань конярства: генезис порід; екстер'єрні норми будови тіла; класифікація порід коней; визначення живої маси; годівля коней; зовнішні покриття коня. Головними питаннями, які висвітлювали автори III відділу, були хвороби чуми, помхи, сибірської виразки, сапу.

Тематика четвертого відділу досить різноманітна, автори піднімають питання сибірської виразки, сапу, запалень органів, отруєння, сказу тварин, чуми. Описуються різні наукові експерименти з винайдення вакцини проти того чи іншого захворювання. Не менш важливими для дослідників захворювань були і такі проблеми, як анемія, грижа, епілептичні випадки, фіброма, лихорадка, запалення очей у тварин, зоб, лікування поранень, наливів на тілі тварин, різного роду контагіозні хвороби. Окремі праці описують дослідження того чи іншого препарату, його фізіологічну, терапевтичну дію та правила застосування. До відділу четвертого інколи друкувались додатки – різноманітні керівництва, проекти чи оголошення.

Відділи п'ятий та шостий представляли критику та бібліографію, літературний огляд та суміш, реферати з вітчизняної та зарубіжної журналістики. У цих відділах друкувалась порівняно невелика кількість праць: до 25 праць в одному та близько 40 в іншому. Публікувались матеріали краєзнавчої тематики, зокрема стаття С. Зерцалова «Очерк эпизоотии в Херсонской губернии за 1882 год» (1884, вып. 3, с. 149–156; вып. 4, с. 178–188).

Серед активних авторів «Ветеринарного вестника»: закордонні фахівці – Л. Pasteur, G. Bizzozero, E. Salvioli, De Jager, Hofmeister, Hoffman, Моссо та ін.; вітчизняні професори – П. Архангельський, К. Блюмберг, П. Вальтер, В. Дедюлін, Є. Земмер, М. Колесников, І. Мечников, та ін.

Журнал виходив шістьма книжками на рік.

Передплата ціна: без додатків – 6 крб, з додатками – 7 крб, з пересилкою – 8 крб.

36. ВОЕННО-САНИТАРНЫЙ ОБЗОР. – Житомир, 1917.

Вид.: Управление начальника санитарной службы армий Юго-Западного фронта.

Друк.: типография при канцелярии главного начальника снабжений армий Юго-Западного фронта.

Прим.: № 1 у 1915 р. вийшов під назвою «Военно-санитарный сборник Юго-Западного фронта» (Бердичів Київської губ.).

Наявність вид.: НБУВ: 1917 – № 2; РНБ: 1917 – № 2.

Видання подавало матеріали відповідно до чотирьох відділів: висвітлення організаційних питань медично-санітарної справи; керівні накази з проблем протиепідемічної боротьби та санітарного характеру; окремі статті й повідомлення; постанови з їздів, нарад тощо. Цей випуск відкривався аналітичною розвідкою «Етапи організації санітарної справи на Південно-Західному фронті (з історичною перспективою очевидця)» лікаря А. А. Цветаєва, начальника санітарної частини армії Південно-Західного фронту. Як практик і керівник із великим досвідом, автор подав стан розвитку медично-санітарної справи на фронтах війни, показав причини, що перешкоджали поступовому розвитку цієї галузі. Він звернувся до безпосередньої діяльності в сфері, якій присвятив чимало років своєї служби: «... Вимоги життя змушували принести на вівтар здоров'я армії свою нещербату копійчку», намагаючись водночас не забути й про буденні турботи медиків – «звернутися до джерела живої води, якими є носії його – живі громадські санітарні працівники» (с. 2). Невипадково епіграфом до статті обрані слова «Мертві управляють живими», що визначили суть і потреби поліпшення медичного та санітарного забезпечення.

Лікар також проаналізував ситуацію із поширенням епідемічних хвороб на фронтах, особливу увагу звернув на рівні захворюваності різними видами тифу та холери впродовж 1915–1916 рр., вжиття різноманітних санітарних заходів ув армії для запобігання цих пошестей (забезпечення доброякісною водою, збільшення кількості кип'ятильників, поліпшення умов дотримання особистої гігієни, проведення масової дезінфекції, спорудження нових бань і пралень тощо). Це дозволило констатувати: на початок квітня 1916 р. організація санітарної справи на Південно-Західному фронті набула «системного характеру» і дала свої результати у вигляді зниження загальних захворювань, почалося згуртування санітарних медиків, були визначені перспективні завдання.

Начальник санітарної частини від імені санітарної ради армії фронту у примітках до статті накреслив можливості функціонування щомісячного випуску журналу, хоча й зазначив: суто технічні умови не дозволять «утілити цю норму акуратно в життя» (с. 23). Відповідно була представлена програма «Военно-санітарного огляду», яка кардинально не відрізнялася від уже існуючої, але замість чотирьох розділів мали б існувати шість (включно з висвітленням діяльності колегіальних санітарних органів фронту, подачею хроніки поточного медично-санітарного життя, публікацією рефератів нової літератури).

У розділах другому і четвертому № 2 опубліковані постанови нарад, що стосувалися евакуації, будівельних партій, діяльності лікарів, котрі обслуговували інженерні роботи на фронтах або в тилу, а також зібрання лікарів-венерологів Південно-Західного фронту (всі ці засідання відбулися в 1917 р.). Під рубрикою «Окремі статті й повідомлення» представлені три публікації: «Об'єднання діяльності організацій, які видають санітарними справами на Південно-Західному фронті» В. Удовенка, «До питання про санітарно-технічні об'єднання на Південно-Західному фронті» В. Богдановича, «Нарада під головуванням члена Державної Думи Алмазова 20–24 травня цього року» Головольова.

37. ВОПРОСЫ НЕРВНО-ПСИХИЧЕСКОЙ МЕДИЦИНЫ: Журнал, посвященный вопросам психиатрии, нервной патологии, физиологической психологии, нервно-психической гигиены, воспитания и пр. – Выходит 4 рази на рік (з 1901 р.). – Київ, 1896. [Т. 1] вип. 1/2 січень/березень – 1905. Т. 10 вип. 4, жовтень/грудень.

Ред.: Сикорский И. А.

Вид.: Сикорский И. А. (1902).

Адреса ред.: Б.-Подвальная, дом 15.

Друк.: типография С. В. Кульженка, ул. Ново-Елисаветинская, 4; із 1897 р. – Лито-типография Т-ва И.Н. Кушнерев и К°, Киевск. отдел., ул. Караваевская, 5.

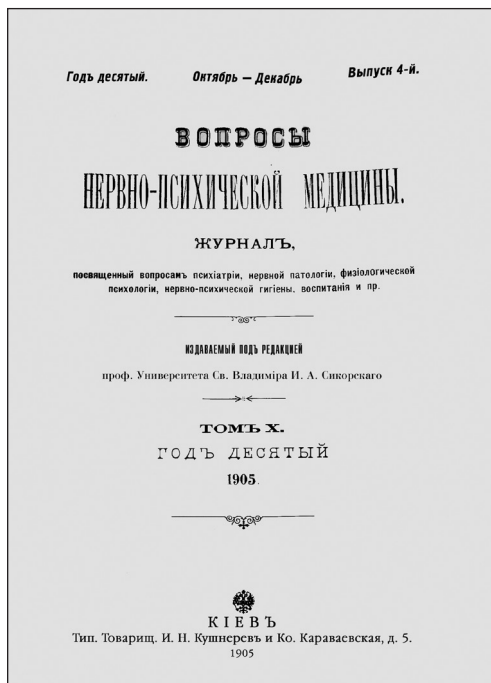
Дод.: Сборник работ по невропатологии и психиатрии, И. А. Сикорскому его учениками по случаю тридцатипятилетия его врачебно-научной деятельности. 1869–1904. – К., 1904. – Стр. 329–800 с. «Протоколы Киевского психиатрического общества» (1898/1899) (див. № 46).

Покажчики змісту: У кінці відповідного року (1896–1905).

Нааявність вид.: НБУВ: 1896 – т. 1, 1897 – т. 2, 1898 – т. 3, 1899 – т. 4, 1900 – т. 5, 1901 – т. 6, 1902 – т. 7, вип. 1–4, 1903 – т. 8, 1904 – т. 9, вип. 1, 2, 1905 – т. 10, вип. 1–4; ОННБ: 1896 – т. 1, вип. 1–4, 1897 – т. 2, вип. 1–4, 1899 – т. 4, вип. 1–4, 1900 – т. 5, вип. 1–4, 1901 – т. 6, вип. 1–4, 1902 – т. 7, вип. 1–4, 1903 – т. 8, вип. 1–4, 1904 – т. 9, вип. 1–4, 1905 – т. 10, вип. 1–4; ХДНБ: 1896 – т. 1, вип. 1–4; РДБ: 1896 – т. 1, вип. 1/2–4, 1897 – т. 2, вип. 1–4, 1898 – т. 3, вип. 1–4, 1899 – т. 4, вип. 1–4, 1900 – т. 5, вип. 1–4, 1901 – т. 6, вип. 1–3/4, 1902 – т. 7, вип. 1–4, 1903 – т. 8, вип. 1–4, 1904 – т. 9, вип. 1–3/4, 1905 – т. 10, вип. 1–4; РНБ: 1896 – т. 1, вип. 1/2–4, 1897 – т. 2, вип. 1–4, 1898 – т. 3, вип. 1–4, 1899 – т. 4, вип. 1–4, 1900 – т. 5, вип. 1–4, 1901 – т. 6, вип. 1–3/4, 1902 – т. 7, вип. 1–4, 1903 – т. 8, вип. 1–4, 1904 – т. 9, вип. 1–3/4, 1905 – т. 10, вип. 1–4; НБ МГУ: 1902 – т. 7, вип. 1–4, 1903 – т. 8, вип. 1–4, 1904 – т. 9, вип. 1–3/4, 1905 – т. 10, вип. 1–4.

Завданням часопису стало «окрім спеціальних досліджень з психіатрії і патології сприяти вирішенню питань, загальних для всіх галузей медицини ... Одна з цілей – зближення різних медичних спеціальностей на ґрунті загальних питань і наукових узагальнень, досягнутих неврологією» (№ 1. – Оголош.).

Друкувалися звіти про успіхи нервово-психічної медицини. Вони у критико-бібліографічній формі містили систематичний огляд нових і найважливіших наукових напрямів із викладом результатів, досягнутих наукою і її впровадженням у практику.

Програма часопису передбачала публікацію фахових статей із питань психіатрії і нової патології, анатомії і фізіології, гігієни нервової системи і лікарської експертизи. У журналі надрукована низка подібних досліджень, скажімо, статті «Почуття, які спізнали глядачі, спостерігаючи смертну кару» проф. І. Сікорського, «Матеріали до психології душевних хвилювань» д-ра А. Владимирського, «Про дрижання при нервових і душевних хворобах» В. Руднева, «Спинна сухотка в молодому віці» В. Лазарева та ін. Професійно відбиралися видання для відділу критики й бібліографії, де опубліковані такі огляди, як «Щоденник хворого, який зловживав гашишем і морфієм» І. Сікорського, «Експериментальне дослідження пам'яті звукових сприйнятів» В. Чижа.

Видання мало постійну рубрику «Хроніка і дрібні повідомлення», де можна було знайти поточну інформацію, як-от: «Другий з'їзд вітчизняних психіатрів у Києві», «Святкування 35-ліття науково-лікарської діяльності проф. І. А. Сікорського» тощо. Велика увага зверталася на діяльність психіатричних клінік, будинків для божевільних, так званих «закладів ідіотів» і виправних установ. Четвертий випуск за 1905 р. складався зі «Звіту про другий з'їзд вітчизняних психіатрів».

Починаючи з 1897 р. у кожному томі друкувався особливий розділ – «Звіт про успіхи нервово-психічної медицини і суміжних з нею знань» за попередній рік. Розділ складався з шести рубрик: філософія та антропология; психология; неврология; психіатрія; суспільна та судова психология; нервово-психічна гігієна; успіхи в галузі художньої творчості.

В «Оголошеннях» подавалася загальна характеристика, програма чи передплата на спеціалізовану періодику подібного профілю, що видавалася в Російській імперії.

В останньому номері редакційна стаття повідомляла про припинення подальшого видання журналу, адже редакції необхідно було «зосередити свої сили на виданні наукових праць» (с. 668). Редактор дякував усім авторам і читачам за плідне співробітництво.

Передплата з пересилкою і доставкою на рік складала 6 крб.

38. ВОПРОСЫ ОЗДОРОВЛЕНИЯ Г. ХАРЬКОВА И ОБЗОРЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОРОДСКОЙ ВРАЧЕБНО-САНИТАРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ. – Харків, 1906–1907.

Вид.: Харьковское общественное управление.

Друк.: Харьков, типография и литография Н. В. Петрова, Рыбная, 32.

Наявність вид.: НБУВ: 1906 – верес./груд., 1907 – берез./трав., черв./серп.; ННМБ: 1906 – берез./трав., верес./груд.; РДБ: 1906 – берез./трав. – вип. 2, 1907 – січ./лют., черв./серп., верес./груд.; РНБ: 1906 – берез./трав. – вип. 2, 1907 – січ./лют., черв./серп., верес./груд.

У кожному виданні вміщувалася стаття, яку ми можемо назвати програмною: «Підсумки діяльності шкільних лікарів за 1905 рік і постановка шкільно-санітарної справи в м. Харків» та «Огляд діяльності санітарного відділення Харківської міської управи за 1906 рік» К. М. Гамалії, «Звіт Харківського міського лікаря І. [Н.] Дракіна за 1905–1906 рр.», «Звіт міського ветеринарного лікаря [Н.] І. Петропавловського за 1906 рік» та ін.

Зокрема К. М. Гамалія, як головний санітарний лікар Харкова, у статті «Огляд діяльності санітарного відділення Харківської міської управи за 1906 рік» (1907, черв./серп. – С. 121–136). вказує, що 2 санітарні лікарі на Харків – це дуже мало, адже «наше місто, що нараховує близько 210000 душ населення, дає щороку до тисячі гостро-зараз-

них захворювань ..., і, займаючи територію в 35 квадратних верст, має одних закладів і приміщень, де виготовляються, зберігаються і продаються різноманітні продукти харчування більше 31/2 тисяч і більше 91/2 подвір'їв». У результаті недостачі спеціалістів, у Харкові санітарний нагляд, пише К. М. Гамалія, «набуває характеру не планомірних теоретичних досліджень, не систематичних практичних спостережень, а зовсім випадкових робіт». Також вказується, що в Харкові за 1905 р. зафіксовано 3957 випадків враження епідемічними хворобами. Найбільше: всіма видами тифу – 931 випадок, інфлуенца – 625, скарлатина – 592, дифтерія – 398 та ін. Найменше: погова гарячка – 2, сибірська виразка – 5, круп – 12, заушниця – 60. У пункті шостому звіту розповідається про аналіз різноманітних продуктів харчування; у пункті сьомому – про роботу над мікроскопічними та бактеріологічними дослідженнями.

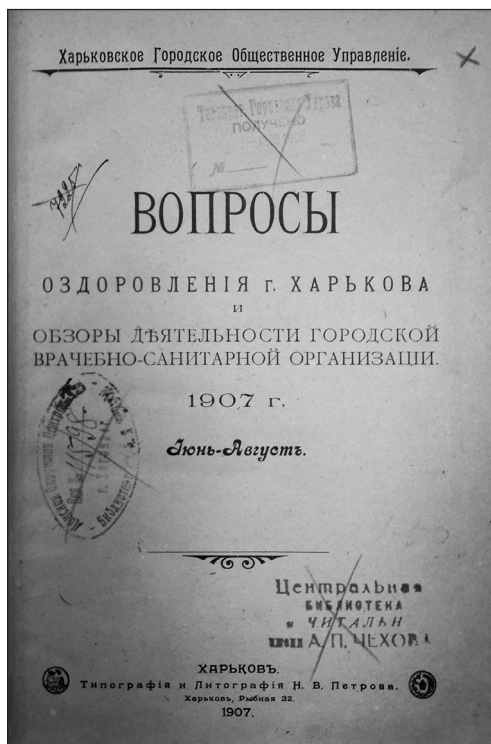
Текстовий звіт доповнює 5 таблиць, присвячених, з-поміж іншого, «Епідемічним захворюванням по місяцях року», «Епідемічним хворобам за місцем лікування», «Епідемічним захворюванням по дільницях міста, за статтю та віком», другим питанням.

Огляд діяльності санітарного бюро згруповано за сімома пунктами. У першому розповідається про реагування бюро на різноманітні запити від адміністративних і громадських установ; у другому – про діяльність у складі міської санітарної комісії; у третьому – про журнал «Вопросы оздоровления города Харькова», який видає санітарне відділення; у четвертому – про санітарний нагляд за базарами, торговими лавками, їдальнями, готелями, банями та іншими закладами. Найгрунтовнішим у звіті є п'ятий пункт, присвячений боротьбі з інфекційними захворюваннями. Адже саме це, за твердженням К. М. Гамалії, «займає одне з головних місць у програмі діяльності будь-якого міського санітарного нагляду». У пункті шостому звіту розповідається про аналіз різноманітних продуктів харчування; у сьомому – про роботу над мікроскопічними та бактеріологічними дослідженнями.

Найбільший обсяг видання (1907, черв./серп. – С. 137–195) відведено під «Звіт по міській санітарній лабораторії за 1906 р.», підготовлений лаборантом, магістром Я. Зільбером. Основу звіту складає таблиця із незначним за обсягом пояснювальним текстом.

Також друкувалися: «Лікарсько-санітарні звіти по Харківському ремісничому училищі за 1903–1906 рр.» (автор [Н.] П. Прайс); річні звіти про діяльність медичних дільниць; засідання санітарної комісії; відомості про діяльність амбулаторій та рух хворих у лікарнях; таблиці місячних відомостей про епідемічні хвороби; відомості про дезінфекції тощо.

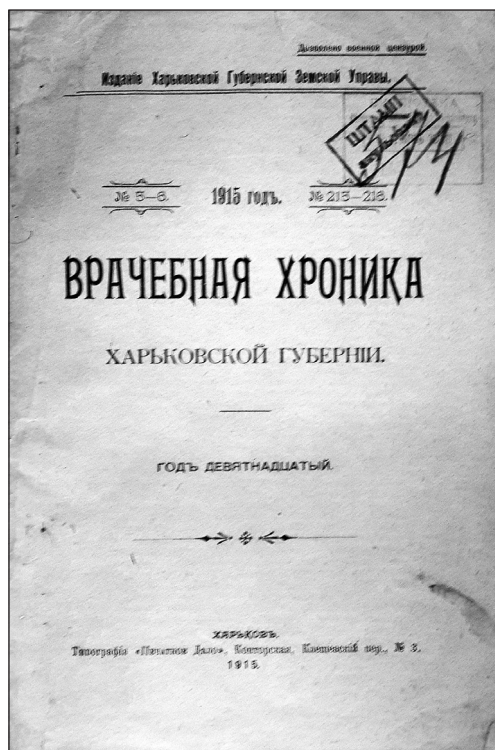
Тематична добірка вереснево-грудневого номера за 1906 р. присвячена 10-річчю нічних чергувань лікарів у м. Харків. Уміщені матеріали: «До історії Товариств швидкої допомоги та нічних чергувань лікарів» (М. Т. Алексеев), «Короткий історичний нарис Товариства нічних чергувань лікарів у м. Харків» (М. С. Шляпошников), «Огляд діяльності Товариства нічних чергувань лікарів у м. Харків за 10-річчя з 1897 по 1906 р.» (Л. Л. Рохлін).

39. ВРАЧЕБНАЯ ХРОНИКА ХАРЬКОВСКОЙ ГУБЕРНИИ: Выходит ежемесячно. – Харків, 1897. № 1 – 1915. № 12 (222).

Ред.: Гордеенко М., пред. губ. зем. управл. и Бобрицкий К., зав. сан. бюро, Гордеенко М. и Кузнецов И., зав. сан. бюро (з № 3), з 1903 – не вказ., далі різночасово: Голицын А. Д., пред. губ. зем. управ. (1907), Бенике А. А. (1907), Лесевицкий Л. Д. (1908–1909), Добросельский П. П. (1908–1914), Акишев В. В. (1911–1914).

Вид.: Харьковская земская управа.

Друк.: Харьков, типография «Печатное дело», Конторская, Клещевский пер., № 3; паровая типография и литография Зильберберг, Рыбная ул., д. № 30-й; типо-литография «Печатное дело» кн. К. Н. Гагарина, Клочковская ул., д. № 5.

Дод.: 1902–1914 – Ведомости о движении лоспенного детрита... Движение больных Харьковской губернской земской больницы... Запоздавшие сведения о деятельности врачебных пунктов... Отчеты санитарных и междуездных врачей, обзор главнейших эпидемических заболеваний, деятельность санитарных врачей и др. ведомственный материал по врач.-санит. работе в Харьковской губернии. Сравнительная ведомость о числе эпидемических больных поездам... Ведомость движения оспенного детрита... Регистрационные карточки... Сведения об укушенных бешеными животными, отправленных губернской земской управой в Пастеровский институт Харьковского медицинского общества... Ведомость о количестве выписанных

сывороток... 1914 – Хворостинский М. А. Обзор состояния медицины в уездах Харьковской губернии в 1912 г. – Харьков, 1914. – 37 с.

Покажчик змісту: За 1904–1913 – річні покажчики змісту окремими випусками по 5–12 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1900 – № 1–12, 1901 – № 1, 3–7, 1903 – № 1–12, 1904 – № 6–12, 1905 – № 1(91)–12(102), 1906 – № 6–8, 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–5, 10, 12, 1910 – № 2, 7–10, 1911 – № 1/2, 5, 1912 – № 3(177), 5(179), 6/7, 8/9, 10, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 3–6, 7/12; ННМБ: 1897 – № 1–6, 1898 – № 1(7)–12(18), 1899 – № 1–12(30), 1900 – № 1(31)–12(42), 1901 – № 1(43)–7(49), 1902 – № 1–8, 1903 – № 1/6, 7/11, 12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 1–12, 1906 – № 1–12, 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–8, 11, 12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1(211)–12(222); ХДНБ: 1902 – № 5, 6, 1903 № –

7(73)–11(77), 1904 – № 1(79)–7, 10–12 (90), 1905 – № 1(91)–12(102), 1906 – № 1(103)–12(114), 1907 – № 1(115)–2, 4–12(126), 1908 – № 3(129)–8, 11–12(138), 1909 – № 1(139)–2, 11–12(150), 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12(174), 1912 – № 1(175)–12(186), 1913 – № 1(187)–12(198), 1914 – № 1(199)–12(208), 1915 – № 1(211)–12(222); РДБ: 1897 – № 1–6, 1898 – № 1(7)–12(18), 1899 – № 1–12(30), 1900 – № 1(31)–12(42), 1901 – № 1(43)–7(49), 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 1–12, 1906 – № 1–12, 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1(211)–12(222); РНБ: 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 1–12, 1906 – № 1–12, 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1(211)–12(222).

Програма журналу: 1. Рух загальної захворюваності та епідемічних хвороб; 2. Статистика народжуваності та смертності; 3. Метеорологічні спостереження; 4. Протоколи засідань губернської та повітових лікарських рад; 5. Наукові та бібліографічні огляди, витяги з нарад різноманітних лікарських з'їздів і товариств, із доповідей земських і міських управ та постанови земських і думських зборів, що медицини стосуються; 6. Статті та реферати по медичній топографії та статистиці, по земській і міській медицині, громадській та приватній гігієні; 7. Нотатки із лікарської практики земських лікарів; 8. Оголошення.

Серед питань, які розглядалися на різноманітних засіданнях і висвітлювалися на сторінках «Хроніки...»: огляд Слов'янського курорту, спеціальне лікування вушних хвороб, «Яслі-приюти в Лебединському повіті в 1913 р.» (П. Граціанов), «Про водопостачальні споруди з протиепідемічною метою», протихолерні заходи в Охтирському, Лебединському повіті, «Віспощеплення в Куп'янському повіті» ([Н.] Волков),

Із розлогою статтею «Становість і демократизація земських установ» виступив Сергій Ігумнов (1907. – № 1–2. – С. 57–67). Автор розпочинає з образного змалювання тогочасного періоду – «Нині російське життя зійшло з рейок і стрибає абияк по гнилих шпалах. Перечепилося воно й у спеціальній земсько-медичній галузі...» – збилася планомірна діяльність, закрилися певні напрями роботи й цілі заклади. Одні вбачають причину в революційних подіях, інші звинувачують уряд, треті причину пояснюють спотворенням земської діяльності боротьбою станових інтересів. Як вихід із такої ситуації критики вказують організацію роботи земств на широких демократичних засадах. С. Ігумнов зазначає, що він не береться оцінювати ці розмови, а хоче зупинитися на двох питаннях: перше – ставлення до земства сучасного ладу, друге – чого можна чекати від демократизації земських закладів. «Якщо подивитися на діяльність ... земства без упередження, – пише автор, – то назвати його становим неможна», адже головні його дітища – медицина та школа – утворювалися не через станові інтереси. Характер роботи земства прекрасно демонструється через дворянські зібрання: «і там і тут – дворяни, але в дворянських зборах вони стоять на становому ґрунті, діють винятково у вузько кланових інтересах». Члени ж земств, хоч вони й вийшли з дворян, за незначними винятками, «діяли не як дворяни, а як представники освіченої частини суспільства, як інтелігенти», «зі значною часткою ідеалізму».

Постійно у виданні друкувалися матеріали про: «Рух хворих Харківської губернської земської лікарні та її відділень за ...», «Про діяльність лікувальних пунктів за ...», «Відомість санітарно-бактеріологічних лабораторій за ...», «Порівняльна відомість про число епідемічних хворих у повітах за ...», «Відомість про рух віспяного детриту за ...», «Відомість про кількість виписаних сироваток за ...», «Відомість про укушених скаженими тваринами за ...», «Рух епідемічного персоналу за ...».

У 1914–15 рр. головною темою була воєнна: можливість виготовлення лікарських препаратів у лабораторії технологічного інституту, про вжиття заходів проти паразитів на поранених, забезпечення ранених одягом, про нові госпіталі в Куп'янському та Ізюмському повітах, про облаштування протезної майстерні при госпіталі «Зелений Берег», про освітлення в Охтирському госпіталі та ін.

Рекламувалися спеціалізовані видання: «Русский медицинский вестник», що видається під редакцією І. І. Ковалевського та М. І. Манасєїна; «Врач» – газета, присвячена всім питанням лікарської науки; календар «Синего креста» – настільна довідкова книга на 1900 р. А також: книжковий склад Харківського губернського земства проводить продаж книжок для читання, підручників, канцелярського приладдя, канцелярських меблів...; правління Харківського медичного товариства має честь повідомити, що в Протидифтерійному інституті Харківського медичного товариства продається сироватка; вісповий детрит губернського земського віспового телятника продається по 15, 30 і 50 к. за пробірку; та ін.

Передплата ціна: 2 крб на рік із доставкою. Земські лікарі Харківської губернії, які бажають мати 2-й екземпляр особисто для себе, платять 1 крб. Ціна за оголошення: 8 крб за сторінку, 4 крб за $\frac{1}{2}$ сторінки і 2 крб за $\frac{1}{4}$ сторінки.

40. ВРАЧЕБНАЯ ХРОНИКА ХЕРСОНСКОЙ ГУБЕРНИИ: Виходить двічі на місяць. – Херсон, 1892. № 1. – 1915. № 5/6, травень/червень.

Вид.: Херсонская губернская земская управа.

Друк.: Херсон, типография О. Д. Ходушиной (бывш. Ващенко); Типо-литография С. Н. Ольховикова и С. А. Ходушина, Потемкинская ул., соб. дом.

Прим.: існувала перерва у виході видання з 1906 до 1908 р.

Дод.: Хижняков В. В. Результаты регистрации трахоматиков и сифилитиков среди призывавшихся в воинских присутствиях; Программы для собиранія сесий (Составлены В. В. Хижняковым); Волохов П. П. О Когановских заведениях в Кирилловке; Ментов Н. Н. О фельдшерском персонале; Санитарный надзор за пришлыми сельско-хозяйственными рабочими; Денежная и материальная отчетность в земских медицинских участках; О соглашении Елисаветградского земства с фабриками г. Елисаветграда по обеспечению рабочих медицинской помощью; По вопросу об удалении нечистот из участков земских больниц; Меню обедов и ужинов, введенное в

жизнь Херсонских Богоугодных заведений с 29 апреля 1902 года та ін.

Покажчик змісту: Содержание «Врачебной хроники Херсонской губернии» за 1904 г., окремим випуском.

Наявність вид.: НБУВ: 1896 – № 1–14, 16, 21–24, 1897 – № 2–6, 8–9, 1914 – № 1–11, 1915 – № 1/2–4, 7–13, 15–22; ННМБ: 1892 – № 1–24, 1896 – № 1–24, 1897 – № 1–24, 1898 – № 1–24, 1899 – № 1–24, 1900 – № 1–24, 1901 – № 1–24, 1902 – № 1–11, 13–24, 1903 – № 1–24, 1904 – № 1–24, 1905 – № 1–24, 1908 – вип. 4, 1909 – вип. 1–5, 1910 – вип. 1–6, 1911 – вип. 1–6, 1912 – вип. 1–3, 1913 – вип. 1–5, 1914 – вип. 1–12, 1915 – вип. 1–6; ХДНБ – 1898 – № 1–24, 1899 – № 1–24, 1901 – № 1–24, 1902 – № 1–24; РДБ: 1897 – № 1, 16, 22, 1898 – № 1–21, 1900 – № 1–24, 1902 – № 1–24, 1903 – № 1–24, 1904 – № 1–24, 1905 – № 1–24, 1908 – вип. 1, 2, 1909 – вип. 1–5, 1910 – вип. 1–6, 1911 – вип. 1–6, 1912 – вип. 1–5, 1913 – вип. 1–5, 1914 – вип. 1–12, 1915 – вип. 1–6; РНБ: 1901 – № 1–24, 1902 – № 1–24, 1903 – № 1–24, 1904 – № 1–24, 1905 – № 1–24, 1905 – № 1–24, 1908 – вип. 1, 2, 1909 – вип. 1–5, 1910 – вип. 1–6, 1912 – вип. 1–4, 1913 – вип. 1–5, 1914 – вип. 1–12, 1915 – вип. 1–6.

Видання складалося з офіційної та практичної частин, а також інформаційних повідомлень, листів до редакції, відомостей про вшанування лікарів, оголошень, некрологів. Постійними були рубрики «Різноманітні лікарські нотатки» та «Земсько-медична хроніка».

У офіційній частині подавалися Постанови Херсонських губернських земських зборів із питань земської медицини; розпорядження Херсонського губернатора; циркуляри Медичного департаменту; висновки міських дум із питань медицини; звіти про з'їзди земських лікарів повітів, наради лікарів при Херсонській повітовій земській управі, роботу Херсонського віспяного телятника губернського земства; доповіді, прочитані на нарадах; протоколи засідань медичних комісій; інструкції та ін.

Практичну частину склали матеріали науково-популярної тематики: В. Гондзикович – «Епідемія висипного тифу в с. Губівка»; М. Левонтін – «Результати обстеження питних джерел Одеського повіту»; М. І. Тезяков – «Досвід застосування антидифтерійної сироватки в с. Благодатному Єлисаветградського повіту», «Матеріали про травматичні пошкодження, які трапляються у працівників від роботи з сільсько-господарськими машинами та знаряддями»; Г. Пінегін – «Доповідь про квартири допоміжного медичного персоналу в Єлисаветградському земстві»; [А.] П. Фролова – «Про школу лікарняних доглядальниць при Нагартавській лікарні», «Звіт про холерну епідемію 1910 року в Нагартавській медичній дільниці Херсонського повіту»; С. М. Равницький – «До питання про забезпечення лікувальних установ прислугою»; земск. лікар О. [А.] Юцевич – «Про сонячний нагрів грязі одеських лиманів (Досліди, проведені в земській грязелікарні на Хаджибейському лимані)»; Г. О. Назаретов – «Епідемія натуральної віспи в містечку Злинка Єлисаветградського повіту»; П. П. Волохов – «До терапії коклюшу»; М. М. Ментов – «Досвід подвірного віспощення» та ін. Окремі матеріали ілюструвалися малюнками, таблицями, графіками.

У № 9–10 (1–31 травня) 1902 р. надруковано «Нову номенклатуру хвороб», затверджених Медичним департаментом Міністерства внутрішніх справ №1697 від 11.02.1902.

Подавалися звіти діяльності лікувально-продовольчих пунктів для прийшлих робітників у Херсонській губернії. Звіти подавали завідувачі цих пунктів по кожному повіту, кожному населеному пункту.

Зокрема, лікувально-продовольчий пункт у містечку Новий Буг у 1897 році працював 65 днів – із 15 травня до 20 липня. На ньому зареєстровано 6675 робітників. Прийшли в Таврію на заробітки представляли такі губернії: Київська – 2370, Полтавська – 2001,

Херсонська – 1246, Чернігівська – 633, Курська – 67, Орловська – 50, Волинська – 15, Могильовська – 10, Тульська – 5, Подільська – 4, Харківська, Воронежська, Рязанська, Пермська – по 2, Катеринославська та Пензенська – по 1. За рівнем грамотності робітники розподілися: Полтавська – 22,5 %, Чернігівська – 21,5 %, Херсонська – 17,8 %, Київська – 15 %. За час роботи пункту видано 6477 обідів, із них 657 (10,1 %) – безкоштовних. У звіті зазначається, що одну порцію часто брали дві, іноді й три людини, тож число тих, хто обідав, – 7695. Середня кількість робітників, які обідали, – 120 за день. За допомогою до медичної амбулаторії звернулося 1075 осіб. Фіксувалися хвороби: органи зору – 23,3 %, травми – 17,9 %, захворювання органів травлення – 17,5 %, хвороби шкіри – 12,3 %, лихоманка – 7,4 %, інші хвороби – 21,6 %. Виявлено три випадки сифілісу та шість – гонореї.

На сторінках видання також піднімалися питання щеплень, медичної профілактики, популяризації наукової медицини, боротьби із забобонами та невіглаством населення.

Частина матеріалів подавалась у таблицях. Це, зокрема, «Порівняльні дані про епідемічні захворювання в губернії» та «Відомість про епідемічні захворювання в Херсонській губернії». «Відомість...» займала 12–18 сторінок. Таблиця складалась із 16 колонок, у яких указувалися назви волості та сіл, де живуть хворі, а також перелік хвороб – кір, скарлатина, віспа, тифи, дифтерит, шлунковий катар, свинка, коклюш, грип, сибірка та ін. Дані в таблиці подавалися по повітах і селах.

До постійних відносяться і «Різноманітні лікарські нотатки», «Географічний розподіл епідемічних захворювань у губернії», «Рух хворих у губернійській земській психіатричній лікарні та колонії», підготовлений завідувачем закладу.

Із № 2 за 1898 р. окрім текстового матеріалу географічний розподіл ілюструвався картами, які друкувалися двома фарбами – синьою та червоною.

У рубриці «Різноманітні лікарські нотатки» уміщено: «Випадок отруєння карболовою кислотою», «До казуїстики чужорідних тіл», «Випадок зрослих пальців правої руки в дитини», «Вплив *egysipelas* на лікування хронічних виразок», «Отруєння сім'ї із 4 осіб копчевою скумбрією» та інші повідомлення.

У разі виявлення помилок чи неточностей, у виданні друкувалися поправки.

41. ВРАЧЕБНО-ГИГИЕНИЧЕСКИЙ СПРАВОЧНИК: Справочное еже- месячное издание. – Харків, 1912. № 1, 1 квітня – № 3, 1 червня.

Ред.-вид.: Добин З. Я.

Адреса ред.: ул. Сумская, 6, аптека Ст. Щавинского.

Друк.: Харьков, Типография «Печатник», ул. Рыбная, 28.

Наявність вид.: РДБ: 1912 – № 1–3; РНБ: 1912 – № 1–3.

Журнал відігравав роль довідника, на сторінках якого подавалась інформація про дільничних медичних працівників, лікарів ветеринарних, зубних та інших профілів, повитух, фельдшерів, масажистів; подавав адреси лікувальних установ; фармацевтичні заклади. Подавалась довідкова та пізнавальна інформація, зокрема про гігієну квартири узимку, «правила довголіття», профілактику «розумової втоми» школярів, переваги водо- та електро-променевого лікування, необхідність користування рентгенівськими кабінетами. Передплата ціна на рік із пересилкою – 1 крб. Роздрібна ціна номера – 5 к.

42. ВРАЧЕБНО-ГИГИЕНИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ: Популярное издание. – Одеса, 1912. № 1, 15 лютого – № 4, травень.

Ред.: Телишевский А. Б.

Вид.: Баршак Ш. А.

Адреса ред.: Тираспольская, 17, кв. 15.

Друк.: Одесса, Типография Я. М. Сагала, ул. Кондратенко (Полицейская) № 40.

Нааявність вид.: ОННБ: 1912 – № 1–4; РНБ: 1916 – № 1-4.

Мета видання: популяризація в широких колах елементарних відомостей з особистої та громадської гігієни і санітарії, ознайомлення зі всіма новинками лікарсько-гігієнічної сфери. Основні відділи: громадська санітарія, гігієна, лікарський відділ, бактеріологічна інформація, аптечний відділ, ветеринарні дані, огляд вегетаріанства, юридичні питання, поточне життя, хроніка, різне, рецепти для домашнього ужитку, реклама.

У зверненні до читачів редакція наголошувала: «ми на жодну мить не сумніваємося, що наш новий орган друку зустрінє найтепліший прийом з боку приватних осіб і закладів, для потреб яких він нині видається... Тільки правильно зрозумілі санітарно-гігієнічні умови нашого життя можуть представляти величезну цінність у плані боротьби з різноманітними захворюваннями; не правильна ж оцінка цих умов приведе до діаметрально протилежних результатів [...] Ми старанно уникатимемо давати... поради з лікування, бо ми вважаємо, що заочне лікування наносить велику шкоду».

Надруковано: «Про облаштування філіальних станцій найближчої швидкої допомоги» та «Хто винен? (про необхідність влаштування нічних чергувань)», «Про туберкульоз» І. Альтшуллера, «Перша допомоги в нещасних випадках до прибуття лікаря» з продовженням А. Телишевського, «Завдання гігієни», «Кілька слів про кефір», «Гігієнічний догляд за волоссям» Medicus, «Боротьба з туберкульозними бацилами, або як потрібно уберігати себе від захворювання туберкульозом» С. Сагала, «Догляд за зубами» – без автора та ін.

Рубрики видання: «Хроніка», «Різне», «Із поточного життя», «Рецепти для домашнього вжитку» та ін. Досить наповненою була рубрика «Реклама»: «Крем-пудра «Антигрим», «Одеське товариство торгівлі аптекарськими товарами Ю. Лемке і К^о», «Торговий дім А. Болт і К^о», «Рослинний жир «Коконоль» та ін.

Журнал безкоштовно доставлявся: лікарям, санаторіям, лікарням, лічницям, аптекам, аптекарським магазинам, готелям, громадським і торговим установам. Видавці також зазначали, що видання є в усіх кафе міста, читальних залах клубів і готелів.

№ 1 Год издания первый. 15 Февраль 1912 года.

Врачебно-Гигиенический

Указатель.

Популярное издание
«под редакцией»
А. Б. Шелешевского.

Для бесплатной выдачи: Д-р И. В. Стасового, привок. В. А. Лаврова, Е. И. Гельдштейна и Ш. А. Баршак.

АДРЕСЪ РЕДАКЦИИ: Одесса, Тираспольская, 17, кв. 15. ☎ Телефонъ 27-63.

Редакция просит лишь, нежелательно посылать свои статьи в журнал, не указавъ имя или имя Д-ра И. В. Стасового или адресъ редакціи (заведая редакціей, съ указанием, какое именно изданіе и фамию). Отсылать статьи, присланные въ редакцію, безъ указанія фамили и имени Редактора или имени редакціи, не принимается. Статьи отъ 2-3 чиселъ посылать въ редакцію необходимо указать дату отправления корреспонденціи и въключить.

Въ концѣ номера помѣщены врачебный и справочный отдѣлы.

→ СОДЕРЖАНІЕ: →

1) Отъ редакціи. 2) Медика: Лаврова (Степанъ). 3) Д-ръ И. В. Стасовый. 4) Д-ръ А. Александровъ. 5) Общественная санитарія (Гигиеническая санитарія). 6) Прокля. В. А. Лаврова. 7) Д-ръ Е. И. Гельдштейнъ. 8) А. Телишевскій: Подоба лишить власти въ мѣстечкѣ епископа въ краѣвѣ епископа. 9) Рубинъ: Изъ истории оспы. 10) Коконоль (Лаврова). 11) Объявленіе.

Отъ Редакціи.

Целью ежемѣсячнаго изданія «Врачебно-Гигиенический Указатель» является информированіе общества по вопросамъ, имѣющимъ прямое или косвенное отношеніе къ врачебно-гигиеническому дѣлу (въ широкомъ смыслѣ слова).

Поставивъ въ главу угла широкую популяризацію свѣдѣній по гигиенѣ и санітаріи въ связи со знаніями по наукамъ биологическимъ, мы считаемъ, что изданіе «Врачебно-Гигиенический Указатель» отвлѣкаетъ необходимості, обусловленной важнѣйшей степенно развитія всякаго цивилизованнаго общества. Необходимості въ такомъ повременномъ изданіи данно уже назрѣла, вслѣдствіе чего возникло изданіе «Врачебно-Гигиенического Указателя» является ничѣмъ несравнимымъ и заслуживающимъ общественаго вниманія. Мы на одну минуту не сомнѣваемся, что нашъ новый органъ получитъ самый теплый приемъ со стороны лицъ и учрежденій, для нуждъ которыхъ онъ нинѣ издается. Мы уверены, что «Врачебно-Гигиенический Указатель» не только какъ вещь вообще произведетъ, такъ особенно тѣмъ, въ развѣтвленіямъ, которыми сопровождается съ врачебно-гигиеническимъ дѣломъ. Какъ и въ немъ интересъ, такъ въ интересѣ всего оставшаго общества содействовать тому, чтобы гигиена заняла въ нашей жизни то положеніе, которое она заслуживаетъ по своему огромному практическому значенію для жизни человека. Лишь правильно помня санитарно-гигиеническіе условия нашей жизни могутъ представлять громадую цѣнность въ смыслѣ борьбы съ различнаго рода заблѣженіями; неправильна-же оцінка этихъ условий приведетъ непременно къ диаметрально-противоположнымъ результатамъ. Такиимъ образомъ, правильная постановка врачебно-гигиеническаго дѣла тѣсно связана съ соблюденіемъ элементарныхъ правилъ гигиены и санітаріи и съ изученіемъ прикладныхъ знаній по биологическимъ наукамъ. Въ широкой же публикѣ на нинѣ правильной постановки врачебно-гигиеническаго дѣла можно популяризировать систематически по личній и общественной гигиенѣ, которая за послѣднее время получила особенно серьезное значеніе въ нашей жизни. Указателю задачъ «Врачебно-Гигиенический Указатель» выдѣляется на первый планъ.

Для болѣе тѣснаго общенія съ читающей публикой мы считаемъ необходимымъ ввести особый вопросъ и отвлѣчь. Нашъ повременный опытъ убѣждаетъ насъ въ томъ, что у каждаго изъ негражданинскихъ медиковъ, лишь вслѣдствіе много вопросовъ изъ области личной гигиены, и на нихъ нѣтъ у этой публики

43. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА ВОЛЫНСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Виходить раз на місяць. – Житомир, 1910. № 1, січень – 1916. № 11, листопад.

Ред.: Маниловский И. В. (1910, № 1 – 1911, № 4), Добровольский И. И. (1911, № 5 – 1912, № 7), Дверницкий В. Е. (1912 № 8–10), Прокоса К. Ф., Немоловский Ф. И., зав. сан. бюро (1912, № 11 – 1914, № 5), Соколовский К. В. і Немоловский Ф. И. (1914, № 6 – 1916, № 11).

Вид.: Волинская губернская земская управа.

Друк.: Житомир, Электрическая типография товарищества «Н. А. Бродович»; Электрическая типография И. Д. Гершенгорна, ул. Киевская, 12.

Прим.: Додаток до № 7 за 1911 рік «Количество обращений за врачебной помощью на 1000 жителей в каждой волости Волинской губернии в 1910 году».

Наявність вид.: НБУВ: 1911 – № 8, 10, 1912 – № 10–12, 1913 – № 2, 4, 1914 – № 12, 1915 – № 12, 1916 – № 11; ННМБ: 1909 – № 1–6, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 3–11, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 12, 1916 – № 6; ХДНБ: 1910 – № 5; ДАВО: 1911 – № 1, 1912 – № 1, 1913 – № 12; РНБ: 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–3.

Журнал мав офіційну та неофіційну частини. У першій подавалися редакційні статті, циркуляри і розпорядження Волинської губернської земської управи, протоколи засідань лікарсько-санітарної ради того чи іншого регіону (Дубно, Кременець, Луцьк, Заславль, Новоград-Волинський), зміни в складі земського медичного персоналу, звіти про хід епідемічних захворювань, журнали Волинської губернської управи у справах земського господарства. Оприлюднювалися звіти та короткі огляди діяльності земських медиків за певний місяць, друкувалися списки виконаних операцій (скажімо, у серпні 1909 р. земські лікарі зробили 37 операцій у Волинській губернії). Інформація супроводжувалася схемами, графіками, картами розповсюдження хвороб.

Особливе занепокоєння на початку ХХ ст. викликало поширення та боротьба з такими пошестями, як віспа, скарлатина, кір, коклюш, дифтерія, різні види тифу (висипний, черевний, поворотний, невизначений і змішаний), грип, кровавий пронос, туберкульоз, сибірка. На шпальтах виданнях представлені таблиці розповсюдження цих хвороб за повітами та кількісними показниками. Невипадково у редакційній статті, підписаній редактором І. Маніловським, відповідальним губернської управи у справах земського господарства, наголошувалося, що за поширеністю епідемій Волинь посідає одне з перших місць у Російській імперії. Це завдає значних втрат, але причини такого становища мало досліджені, медичні недоліки не аналізуються вчасно. Тому подібне видання має стати «живим органом земства», щоб кожний гласний і лікар могли висловитися, викликати обговорення наболілих проблем (1909. – № 1).

У неофіційній частині публікувалися огляди, статті, кореспонденції («Черевний тиф у Волинській губернії за десятиліття з 1899 по 1909 р.» І. А. Соболевського, «Про карткову реєстрацію хворих», «Колодязі й колодязна вода» [А.] Г. Позднякова, «Про тимчасові лічниці як захід боротьби з епідемією висипного тифу» І. В. Хрушика і т. д.). Порушувалися проблеми пошуку надійних методів подолання скарлатини (№ 4), впровадження стрептокової вакцини (№ 5), відкриття літніх яселпритулків (№ 6). Значна увага приділялася педіатрії (дитяча захворюваність, смертність, дієта), гігієні, санітарії, епідеміології, методам діагностики та лікування.

Із № 4 з'явився «Ветеринарний відділ», де описувалися головні ознаки тих чи інших хвороб та заходи боротьби з ними, подавалася статистика («Відомість про заразних хворобах на тваринах...»), короткий огляд діяльності ветеринарного персоналу Волині.

Своє місце займали наукові звіти земських медиків про відрядження: лікар Звонников із Дубно робив висновки про перебування на курсах із епідеміології і бактеріології холери при Інституті експериментальної медицини (№ 1), медики К. Цеханович із Радомишля і [Н.] Давидов із Умані поділилися досвідом і здобутками після відрядження (№ 6). Траплялися огляди періодичних земських видань із ветеринарної медицини (№ 1), уривки із санітарної хроніки інших губерній, зокрема Київської і Подільської (№ 3).

Крім публікацій теоретичного і практичного спрямування, висвітлювався досвід роботи медично-санітарних служб у Російській імперії і за кордоном, давалися поради щодо загартовування організму, дієти, запобігання виробничому травматизму тощо.

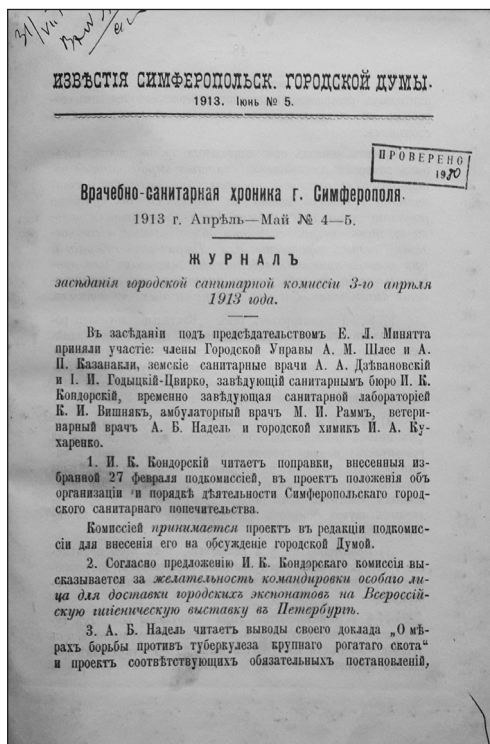
44. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА Г. СИМФЕРОПОЛЯ: Виходить щомісяця. – Симферополь, 1909. № 1, січень – 1916. № 12, грудень. Вид.: Таврическое губернское земство. Санитарное отделение. Симферопольская городская управа.

Друк.: Симферополь, типография Г. М. Эпеля, типография Таврического губернского земства.

Прим.: У 1909–1911 рр. «Врачебно-санитарная хроника» друкувалася на сторінках журналу «Известия Симферопольской городской думы», з 1912 р. також у складі номерів «Известий...» із самостійною нумерацією і пагінацією. У 1909–1911 рр. існував заголовок «Сведения о заразных болезнях и о состоянии врачебно-санитарного дела в Таврической губернии».

Наявність вид.: НБУВ: 1912 – № 7–11, 1913 – № 1–13, 1914 – № 7–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–12; ННМБ: 1909 – № 1–12, 1913 – № 1–12; РДБ: 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 2, 11, 12, 1913 – № 7/8, 1914 – № 1–12, 1915 – № 12, 1916 – № 1–12; РНБ: 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 9/10; БМДУ: 1912–1915.

Друкувалися журнали засідань міської санітарної комісії, журнали засідань вете-

ринарної ради, протоколи засідань міської управи з участю лікарів, різноманітні інструкції з організації медичної справи тощо.

Зустрічаємо, зокрема в 1909 р./, надруковані статті та виступи на важливі теми: «Про промисел морозива у м. Сімферополь» (1909. – № 5. – С. 1–8), «Про підготовчі санітарні заходи в очікуванні холери» (1909. – № 7–8. – С. 1–8) – санітарний лікар В. О. Мефодієв; «Про дослідження овечого сиру «бринзи» і закладів по його виготовленню» (1909. – № 6. – С. 1–4); «Санітарний опис закладів, що виготовляють квас і бузу» (1909. – № 6. – С. 5–9) – санітарний лікар Д. Д. Феліцин.

У таблицях: «Звіт міської санітарної лабораторії за [вказувався період]», «Звіт про діяльність міської санітарної організації по м. Сімферополю за ...», «Інфекційна захворюваність по м. Сімферополю за реєстраційними картками, що надійшли в санітарне бюро за ...», «Діяльність лікарень», «Діяльність амбулаторій», «Діяльність пологових притулків», «Звіт про діяльність міської безоплатної амбулаторії імені лікаря Аренда», «Рух хворих у міській заразній лікарні за ...», «Народились у місті Сімферополі за ...», «Відомості про померлих у місті Сімферополь за ...», «Відомості про діяльність міської ветеринарної амбулаторії за ...» та ін.

Для прикладу, кілька фактів. У жовтні 1909 року в міській безоплатній амбулаторії імені лікаря Аренда прийнято 1831 хворого: грип – 118, дизентерія – 25, рожа – 9 та ін. Зроблено 541 перев'язку, 511 ін'єкцій, 51 екстракцію зубів та інші процедури. Міською санітарною лабораторією в січні 1913 року проведено 140 санітарних аналізів. Досліджувалося: молоко коров'яче – 63 рази, масло коров'яче – 23, вода водопровідна – 10, сир голландський – 9 та ін. За січень 1913 року в Сімферополі померло 172 особи, серед яких 85 чоловіків та 87 жінок. Найбільше, 30 осіб, померло від хвороб розладу харчування, 22 – від хвороб органів дихання, 20 – органів травлення, 21 – бугорчатка легенів.

Періодично уміщувалися «Повідомлення від Сімферопольської міської управи», зокрема про таке: «Багаторазовими дослідженнями в міській санітарній лабораторії встановлено, що цукерки, пряники, цукрові іграшки, печива, тістечка та інші продукти, що готуються в місцевих цукеркових, пряникових і кондитерських закладах вельми часто фарбуються аніліновими та іншими шкідливими для здоров'я фарбами, забороненими законом»; «Численними аналізами встановлено, що в місцевих винних погребах нерідко зустрічається вино з домішкою саліцилової кислоти», «Дослідженнями зразків пшона, яке продається у місцевих бакалійних лавках, встановлено, що досить часто пшоно є підфарбованим, тобто підробленим» та ін. Публікувалися некрологи.

45. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНА ХРОНИКА ГОРОДА ОДЕССЫ: Орган Санитарного бюро отделения народного здравия Одесского городского управления. Выходить щомісяця. – Одеса, 1917. № 1/6.

Вид.: Одесская городская управа.

Прим.: Із 1897 р. журнал видавався під заголовком «Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Одессы» (див. № 120).

Наявність вид.: НБУВ: 1917 – № 1/6; ОННБ: 1917 – № 1/6; РНБ: 1917 – № 1/6.

46. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОЙ ГУБЕРНИИ: Журнал. – Виходив раз на місяць. – Катеринослав, 1898. № 1 – 1917. № 9/12, сентябрь–декабрь.

Вид.: Екатеринославская губернская земская управа, Санитарное отделение.

Друк.: типография губернского земства.

Дод.: Брошури з питань санітарії і профілактики заразних хвороб, списки земських лікарських дільниць і земського медичного персоналу (1907–1912); Программа отчета о деятельности госпиталей для больных и раненых. – Катеринослав, 1916. – 56 с.

Прим.: У 1904–1905 рр. журнал виходив як додаток до журналу «Вестник Екатеринославского земства».

Показчик змісту: За 1907–1909, 1911–1912 – окремі випуски (6–14 с.) річних показників змісту; за 1902 – в останньому номері року.

Наявність вид.: НБУВ: 1899 – № 1–12, 1901 – № 7–8, 1902 – № 3, 1903 – № 9–12, 1905 – № 4/5, 11, 1909 – № 6–9, 1910 – № 3–6, 8, 10–12, 1911 – № 1, 11, 12, 1912 – № 6, 7, 9–12, 1913 – № 3, 4; ННМБ: – 1898 – № 1–12, 1899 – № 1–12, 1900 – № 1–12, 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–8, 1906 – № 1–12, 1908 – № 1–3, 1909 – № 1–2, 1910 – № 1, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1/2–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–12, 1917 – № 3–12; ХДНБ: 1902 – № 3–11, 1903 – № 1–8, 1905 – № 1–11, 1909 – № 1, 10–12, РНБ: 1901 – № 1, 2, 1902 – № 3–12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 1–12, 1906 – № 1–12, 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–12, 1917 – № 1–9/12.

Журнал адресувався працівникам земської медицини, повідомляв про діяльність земської управи в справі охорони здоров'я населення. Подавав постанови Катеринославських губернських земських зборів, нотатки про спостереження за епідемічними захворюваннями, протоколи засідань з'їздів земських лікарів, програми їх діяльності, огляд земської медичної преси, передруки з російської та іноземної періодики, кореспонденції, оголошення.

У формі таблиць друкувалася інформація про географію поширення епідемічних хвороб, діяльність лікарських дільниць, щеплення від віспи, лікарські звіти, відомості про народжуваність і смертність, рух хворих у лікарнях тощо.

Приділялася фабрично-заводській медицині, забезпеченню умов праці та життя: «До питання про житло робочих на рудниках Донецького басейну» – І. І. Лященко (1912. – № 8), «До питання про санітарні умови помешкань гірників Донецького району» – В. М. Станіславський (1909. – № 10), «До питання про житлові умови гірників Донецького рну» – [А.] [Е.] Вартмінський (1909. – № 7–9), «Житло робочих Каменського та Орловського рудників Олексіївського гірничопромислового товариства» – Л. Лапшин (1911. – № 1).

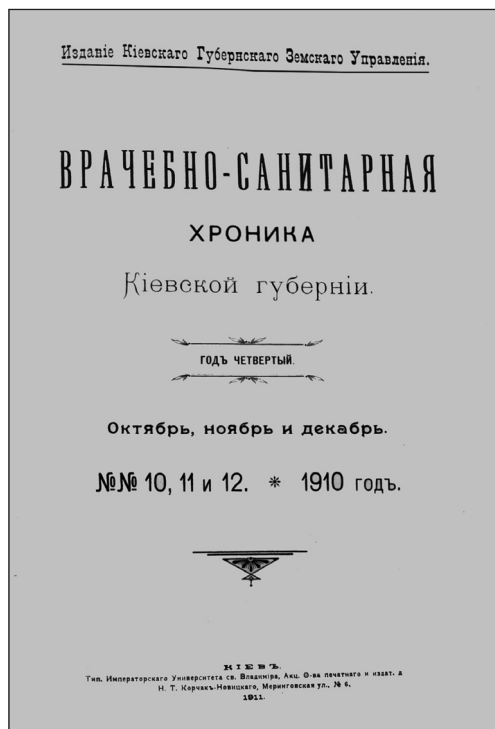
У 1910 р. саме на сторінках «Врачебно-санитарной хроники Екатеринославской губернии» побачила світ перша друкована праця «Холерна епідемія» Олександра Микитовича Марзеева. На той час він був студентом Московського медичного інституту, членом епідемічного загону по боротьбі з холерою в Катеринославській губернії. У майбутньому – відомий учений-гігієніст, директор Київського науково-дослідного інституту комунальної гігієни (1944–1956), академік Академії медичних наук СРСР (1944), доктор медичних наук (1935), професор (1940), Заслужений діяч науки УРСР (1935).

47. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА КИЕВСКОЙ ГУБЕРНИИ.

– Виходить щомісяця. – Київ, 1907. № 1, січень/лютий – 1916. № 4, жовтень/грудень (1917).

Ред.: Скворцов И. П., проф., зав. врач.-сан. бюро; Гаевский С. Н. (з 1910), чл. упр.; Суковкин М. А. (з № 11 за 1911).

Вид.: Киевское губернское земское управление, Киевское губернское земское и санитарное управление (з 1914).

Друк.: Киев, типография С. В. Кульженка, ул. Пушкинская, 4; із № 2 за 1907 р. – Печатня С. П. Яковлева, ул. Золото-воротская, 11; у 1916 р. – типография Императорского университета св. Владимира акционерного общества Н. Т. Корчак-Новицкого, ул. Меринговская, 6.

Дод.: «Приложение к «Врачебно-санитарной хронике Киевской губернии» (1913–1915) (див. № 91). Текущие сведения о деятельности лечебниц и эпидемической заболеваемости за декабрь 1913 г. – 1913. – 54 с. Текущие сведения о деятельности лечебниц и эпидемической заболеваемости за январь–июнь, ноябрь–декабрь 1914 г. (1914). Текущие сведения о деятельности лечебниц и эпидемической заболеваемости за январь–июнь 1915 г. (1916). Текущие сведения о деятельности лечебниц и эпидемической заболеваемости за сентябрь–октябрь 1915 г. (1915).

Приміт.: Окремі відбитки журналу вийшли під заголовком «Труды Киевского

отдела Русского общества охранения народного здравия» (1912–1913) (див. № 151).

Показчики змісту: В останньому номері відповідного року (1907–1908 в № 1, 2 за 1908 і 1909, за 1911–1913). За 1915 окремим вип. 8 с., за 1913 в № 6, за 1914, 1916 окремими вип. Арканов С. Указатель «Врачебно-санитарной хроники Киевской губернии» за 1907–1914 годы. – К., 1918. – 35 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–10, 1910 – № 3/4, 8–12, 1911 – № 1, 10–11, 1912 – № 1–9, 1913 – № 5–10, 1915 – № 9/12, 1916 – № 1/6; ННМБ: 1907 – № 1–12, 1908 – № 1/2–11/12, 1909 – № 1/2–11/12, 1910 – № 1/2–11/12, 1911 – № 1–12, 1913 – № 1/2–12; ХДНБ: 1912 – № 6–7; РДБ: 1907 – № 1–12, 1908 – № 1/2–11/12, 1909 – № 1/2–11/12, 1910 – № 1/2–11/12, 1911 – № 1, 4, 5, 10–12, 1912 – № 1/2–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 3, 4, 7–12, 1915 – № 1–12; РНБ: 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–12, 1909 – №

1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1, 4, 5, 10–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 3, 4, 7–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–4 (1917).

У редакційній статті І. Скворцов зазначав, що видання – «щомісячний звіт про стан земської медицини в Київській губернії» (1907. – № 1. – С. 94).

Програма часопису передбачала публікацію урядових розпоряджень та офіційних відомостей у лікарській і санітарній галузях («Щодо застосування цукру як живильного засобу у неврожайних губерніях», «З питання про хлороформування хворих фельдшерами», «Лікарсько-санітарні питання на I чергових Бердичівських земських зборах», ін.); розпоряджень і повідомлень Київського губернського земства, комітету, лікарсько-санітарної комісії, губернської управи, лікарських з'їздів і лікарсько-санітарного бюро щодо організації персоналу та лікувальних закладів («Журнал Київської Губернської управи» – про безплатне лікування осіб, які утримувалися в будинках арештантів, зміни в особовому складі постійного і тимчасового медичного персоналу, відпустки й відрядження, «Циркуляр дільничним лікарям», «Циркуляр міському і сільському дільничним лікарям», «Медичні питання на IV черговому Бердичівському повітовому земському зібранні В. Богдановича); статей і записок щодо земської лікарсько-санітарної справи та санітарного стану Київської губернії, у тому числі відповіді лікарів, відряджених для місцевих досліджень у випадку значних проявів тієї чи іншої повальної хвороби («Про завдання земської медицини взагалі й у Київській губернії зокрема», «З питання про дослідження питних вод», «Про медичну допомогу населенню у залежності від підготовки медичного персоналу», «Водогін, каналізація і черевний тиф у Києві», «Про матеріальну забезпеченість земськомедичного персоналу», «До питання про покращання постановки земської протиепідемічної допомоги населенню в Київській губернії» Є. Лепехіна, «Про шкільносанітарний нагляд у Канівському повіті» С. Арканова); відомостей по лікарсько-санітарній справі в інших земських губерніях («Епідемія черевного тифу в селі Подібному Уманського повіту в 1906–07 рр.» – санітарний звіт).

Головні відділи журналу: 1. «Держава і народне здоров'я» з підвідділами «Законодавство», «Розпорядження та постанови урядових органів»; 2. «Лікувально-санітарна справа» – «Організація лікувальної частини в губернії, у повітах, на дільницях», «Спеціальна лікувальна допомога», «Справа піклування та інші види благодійності» тощо; 3. «Лікувальносанітарна справа в містах» – «Організація лікувальної частини в окремих містах», «Санітарна організація окремих міст»; 4. «Гігієна праці. Лікарська допомога трудящим» – «Організація лікувальносанітарної частини на фабриках, заводах, у ремісничих і торгово-промислових закладах, промислах і для осіб інтелігентних професій», «Побут трудящих»; 5. «Гігієна дитячого віку» – «Дитяча захворюваність, смертність і боротьба з ними», «Фізичний і духовний розвиток та виховання дітей шкільного віку», «Санітарний стан шкіл» та ін.; 6. «Заразні хвороби і боротьба з ними»; 7. «Соціальні хвороби» – «Туберкульоз», «Сифіліс і венеричні хвороби»; 8. «Деякі спеціальні види допомоги населенню»; 9. «Гігієна. Санітарні дослідження і заходи» – «Санітарно-топографічні дослідження окремих місцевостей», «Медико-статистична реєстрація та методологія», «Забудова населених місцевостей», «Видалення нечистот», «Вода та водопостачання», «Харчування. Їжа та напої. Холодильники», «Бійниці. Утилізаційні заводи» та ін.; 10. «Розповсюдження гігієнічних знань» – «Популярна література», «Музеї. Виставки»; 11. «Керівництва, підручники, бібліографія»; 12. «Аптечна справа»; 13. «Медичні товариства та з'їзди» – «Товариства і з'їзди за спеціальностями», «Пироговські товариства і з'їзди» та ін.; 14. «Побут і освіта лікарів та їхніх помічників»; 15. «Varia»; 16. «Хроніка і Суміш».

Основу змісту складали таблиці, в яких подавалася така інформація: місячні відомості про діяльність підвідомчих земству лікувальних закладів (за розділами: міські лікарні і лікарські дільниці, стаціонарні лікарні, акушерська допомога, кількість операцій, амбу-

ланти; «Короткий огляд діяльності земського медичного персоналу Київської губернії»); дані про заразні захворювання («Короткий огляд епідемічних хвороб ...»); статистика діяльності лікарсько-санітарного бюро по лікарській і санітарній частині; витрати на ліки, перев'язувальні засоби, інструменти, віспяний детрит і лікувальні сироватки.

Надруковано некрологи та матеріали пам'яті таких лікарів і видатних науковців, як Роберт Кох, М. І. Пирогов, В. К. Високович, С. Руденко, В. О. Манасеїн, Г. Гр. Маньковський, М. О. Оболонський, В. Ф. Ананьїн та ін.

Серед активних авторів – Володимир Удовенко, який на той час служив земським дільничним лікарем Бердичівського повіту та земським санітарним лікарем цього ж повіту. В подальшому – доктор наук, професор. У часи УНР очолював санітарно-статистичний відділ медичної санітарної управи Генерального секретаріату внутрішніх справ. У період Гетьманату й Директорії був помічником директора санітарного департаменту профільного міністерства. За радянської влади – професор медичного та художнього інститутів у Києві, співробітник УАН. Засуджений у процесі СВУ, розстріляний у грудні 1937 р.

48. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА МИРГОРОДСКОГО УЕЗДНОГО ЗЕМСТВА. – Миргород, 1915–1917.

Джерело.: Медицинская периодическая печать / М. М. Левит [и др.] // БМЭ – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1980. – Т. 14. – С. 377–402 (1111–1187).

49. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА ПОДОЛЬСКОЙ ГУБЕРНИИ. – [Виходила раз на місяць]. – Кам'янець-Подільський, 1907. № 1, липень – 1915. № 4, квітень.

Ред.: Галицкий А. В., Пятин Л. А. (з № 2 за 1911 р.), Александров П. Н. (з № 3 за 1911 р.).

Вид.: Врачебно-санитарное бюро Подольского губернского земства.

Друк.: Каменец-Подольский, Типография губернского земства.

Дод.: Сведения о ходе заразных заболеваний в отдельных местностях Подольской губернии за декабрь 1913 года и январь 1914 года (1914 № 1, 1915 № 2–3); Обзоры погоды за первую четверть 1914 года (1913, 19 декабря – 1914, 18 марта) (1914).

Показчики змісту: за 1912–1913 годовые указатели. Отд. вып. 12–16 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1907 – № 2, 3, 6, 1911 – № 11, 1912 – № 3, 8–12, 1913 – № 8; ННМБ: 1912 – № 11/12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12; ХДНБ: 1907 – № 2–5, 1909 – № 1–2, 5, 1910 – № 8–10, 1912 – № 1, 8–10; РНБ: 1907 – № 1–6, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1/2–4.

На обкладинці уміщувався епіграф: «Майбутнє належить медицині попереджувальній». Цю тезу висунув Микола Пирогов, однак видавці «Хроніки...» цього не зазначають. Видання складалося з таких головних розділів: I. Оригінальні статті, звіти й доповіді;

II. Журнали лікарських нарад і комісій; III. Реферати; IV. Хроніка Подільської лікарсько-санітарної організації; V. Різноманітні відомості; VI. Епідемічний огляд губернії та проти-епідемічної діяльності медичного персоналу; VII. Відомості про діяльність земських лікувальних закладів Подільської губернії; VIII. Список видань, що надійшли до бібліотеки лікарсько-санітарного бюро; IX. Оголошення.

Публікувались офіційні розпорядження і повідомлення губернської управи, зміни в особовому складі земського медичного персоналу, щомісячні відомості про діяльність земських медичних структур (іноді окремо публікувалась більш докладна інформація про діяльність губернської земської лікарні), інформація про сиріт та покинутих дітей, які виховувалися за рахунок земського самоврядування; крім того, у 1907–1914 рр. в часописі подавалися відомості про зафіксовані випадки епідемічних захворювань, боротьбу з епідеміями, відомості про кількість лікувальних сироваток та віспового детриту, виписаних для лікарських дільниць Подільської губернії. Також уміщувалися статті на медичну тематику, обговорювались новини медицини тощо; наприклад, «Випадок гігантокліткової саркоми кісток гомілки у 12-ти річного хлопчика (з хірургічного відділення Кам'янецької губернської лікарні)» П. Фітовського, а також кілька статей, що розвінчували антинаукові методи діяльності лікаря М. В. Романовського, який заявляв про відкриття універсальних ліків від усіх хвороб.

Серед надрукованого – опис лікарні в містечку Браїлів, побудованої з ініціативи власників містечка Раллі. Розміщувався заклад у трьох окремих корпусах. Перший – інфекційне та терапевтичне відділення, другий – хірургічне та пологове, третій – шпиталь для поранених вояків, утримуваних за кошти Всеросійського Земського Союзу. При лікарні побудовані квартири для двох лікарів та шести фельдшерів. Обладнані пральня, конюшня на вісім стійл, каретний і дров'яний сараї, яма для зберігання льоду та морг. Забезпечувалася електроенергією і водопостачанням, опалювалася за допомогою голландських печей. Однак не дивлячись на це, у 1913 р. у Браїлові, акцентується увага в публікації, не було лікаря, а тільки два фельдшери. На засіданні Браїлівського санітарного опікування приймалося рішення про запрошення на роботу лікаря, але в тому випадку, якщо місцеве єврейське населення дасть згоду на виплату йому зарплати (1914. – № 5. – С. 552–566).

Залежно від року виходу пагінація в журналі або річна, або змішана.

50. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА ТАВРИЧЕСКОЙ ГУБЕРНИИ: Виходить щомісячно. – Сімферополь, 1893. № 1 – 1916. № 12.

Вид.: Санитарное отделение Таврической губернской земской управы.

Прим.: У 1909–1911 р. часопис виходив під назвою «Сведения о заразных болезнях и о состоянии врачебно-санитарного дела в Таврической губернии» (див. № 126).

Друк.: Симферополь, типография Таврического губернского земства.

Дод.: 1912, до № 12: Братцев Г. А. Обзор 9 заразно-эпидемических болезней в Мелитопольском уезде Таврической губернии за 1895–1911 гг. – 56 с. 1913, до № 12: Свод постановлений XI губернского съезда земских врачей и представителей земских учреждений Таврической губернии. – 42 с.

Показчики змісту: За 1912–1914 рр. – річні показчики, окремі випуски по 4 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1912 – № 3/4, 5, 10, 12; ННМБ: 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–12; ХДНБ: 1912 – № 5–12;

ТНУ: 1914 – № 3/4–12, 1915 – № 1/2–12, 1916 – № 1/4–5/7; НБТ: 1912 – № 1–12; 1913 – № 1–12; 1914 – № 1–12; 1915 – № 1–12; 1916 – № 1–12; РДБ: 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–12; РНБ: 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–12.

На сторінках журналу чимало матеріалів, присвячених історії розвитку медицини та функціонування лікарських дільниць у різних повітах губернії. Як правило, дописувачами виступали місцеві санітарні лікарі (скажімо, з Бердянського повіту писав І. Саввон, з Дніпровського – Л. Ульянов, з Алушти – М. Конопльов і т. д.). Постійно друкувалися звіти про діяльність санітарного нагляду, застосування нових ліків, проведення ефективних заходів у боротьбі з епідеміями тощо. Щодо мера представлені «Журнали» лікарських нарад, постанови земських зборів по медико-санітарній частині, наводилася статистика про перебіг та географію епідемічних захворювань у регіоні, а також таблиці «руху населення» (померлі, новонароджені, кількість шлюбів тощо) у Таврії.

У № 9 за 1914 р. уміщено статтю М. Конопльова «Досвід вивчення татарського села Південного берега Криму. Санітарно-статистичний опис татарської частини Алушти», у якій детально описані двори, будівлі, побут, заняття, одяг, харчування, соціальні взаємини серед кримських татар.

Писав часопис також про діяльність Феодосійської Пастерівської станції, відкриття на південному березі Криму санаторію для хворих на туберкульоз, організацію гідрологічного відділу при Таврійській губернській земській управі та заснування фонду на поліпшення водопостачання у краї, а також про інші події, що стосувалися санітарного нагляду в Ялті, Джанкої, Перекопі, Мелітополі, Алушті, інших місцевостях.

51. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА ЧЕРНИГОВСКОЙ ГУБЕРНИИ: Издание Черниговского губернского земства. – Чернігів, 1889–1893; 1916. № 1, лист./груд. – 1917. Березень/квітень.

Вид.: Санитарное бюро Черниговского губернского земства.

Друк.: Чернигов, типография губернского земства.

Наявність вид.: ННМБ: 1917 – січ./лют.; ЧОУНБ: 1917 – січ./лют., берез./квіт.; РДБ: 1916 – лист./груд, 1917 – січ.–квіт.; РНБ: 1916–1917.

Спеціалізоване видання друкувало основні матеріали (програми, правила, інструкції, постанови, циркуляри, форми звітів тощо) діяльності Санітарного бюро Чернігівського губерньського земства, відображало поточні заходи, фіксувало різноманітні форми діяльності бюро (курси, зібрання, засідання, з'їзди і т. д.).

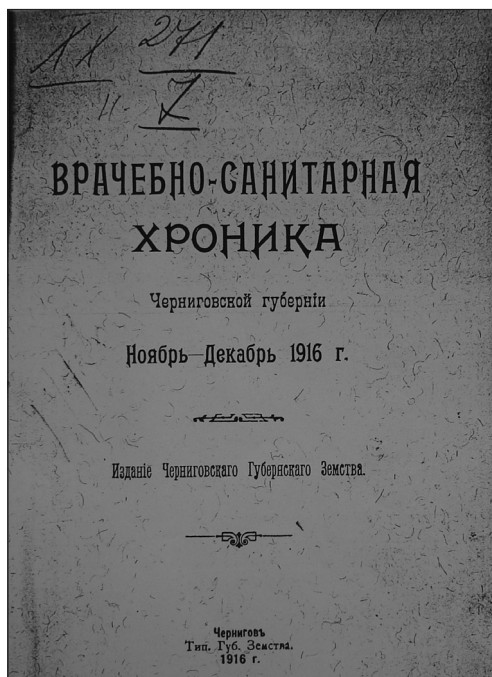
Перший випуск відкривався зверненням «Від санітарного бюро», в якому зазначалося: «Випускаючи 1-у книжку «Врачебно-санитарной хроники Черниговской губернии», санітарне бюро просить Повітові управи, ... земських лікарів, а також ... неземських лікарів, що працюють у губернії, прийти на допомогу санітарному бюро присиланням протоколів засідань лікарсько-санітарних рад та з'їздів, доповідей ..., статей із організаційних, санітарних, епідеміологічних та гідротехнічних питань ..., статей із звітів по влаштуванню санітарних попечительств, ясел-притулків ..., організації лікувальної та санітарної допомоги біженцям і т. д. Крім того ... висилати тижневі відомості по заразних захворюван-

нях... При діяльній підтримці товаришів лікарів та інших громадських діячів санітарне бюро сподівається поставити видання «Врачебно-санитарной хроники» на належну висоту...»

Переважна частина матеріалів першого випуску за 1916 р. належала М. А. Хворостанському, який: подав програму «найближчої діяльності» санітарного бюро Чернігівського губернського земства, накреслив завдання земства у боротьбі з епідеміями, запропонував об'єднати форми звітності на різних дільницях, висунув питання про загальногубернську виписку медикаментів і створення земського товариства з питань закупівлі й продажу лікувальних матеріалів, звітував про нараду представників земств і земських санітарних організацій про допомогу скаліченим. Інші автори – Н. І. Маркс (провізор губернської земської аптеки), Б. М. Васютинський (інженер-гідротехнік), В. А. Селенинський і А. Рабінерзон – на сторінках збірника повідомляли про культуру лікарських рослин, проблеми водопостачання в губернії, діяльність епідемічного загону в Новозибкові.

Подавалися журнали засідань (скажімо, медично-санітарної наради Чернігівської губернії чи Глухівської земської управи, санітарно-виконавчих комісій і санітарних рад різних повітів – Новгород-Сіверського, Глухівського, Стародубського тощо), а також відомості, що стосувалися медичного персоналу, епідемічних захворювань, наявності хворих у Чернігівській губернській земській лікарні, діяльності бактеріологічної лабораторії і т. д.

У випуску «Врачебно-санитарной хроники...» за березень–квітень 1917 р. розглядався цілий спектр медичних питань, як от: засідання надзвичайного Пироговського з'їзду, необхідність побудови бараків для інфікованих хворих, розширення мережі трубчатих колодязів у повіті, облаштування інфекційних відділень, становище ясел-притулків у Козелецькому повіті, перепис покалічених і душевнохворих, відкриття курсів із ортопедичної хірургії при Московському міському народному університеті, організація медичної допомоги жертвам війни і т. д. Наприкінці друкувалися повідомлення «Від санітарного бюро» й оголошення.

52. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНАЯ ХРОНИКА ЯЛТЫ. – Виходить щомісячно. – Ялта, 1912. № 1, січень – № 12, грудень.

Ред.: Косарев В. И., сан. врач.

Вид.: Ялтинская санитарная станция.

Прим.: На титульному аркуші вказано рік видання – 11-й; у 1910–1911 рр. виходив «Бюллетень [о состоянии Ялтинской погоды и о важнейших заразных болез-

нях в г. Ялте]» (див. № 19). Далі (1913–1915) часопис видавався під назвою «Санитарный бюллетень Ялты» (див. № 114).

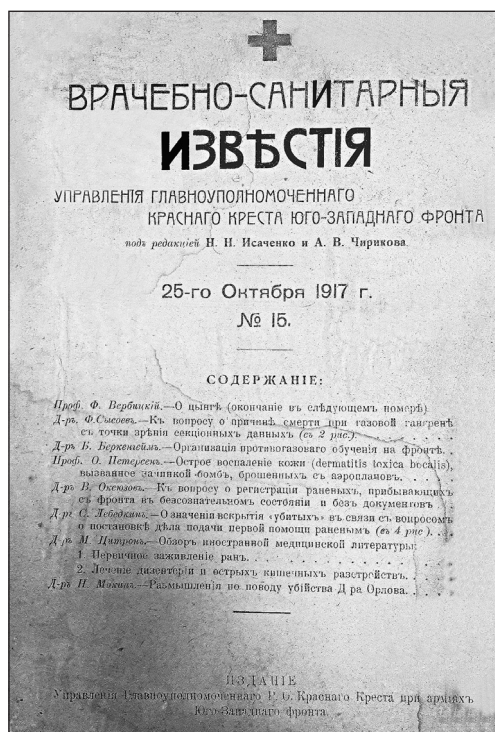
Нааявність вид.: РДБ: 1912 – № 2–12; РНБ: 1912 – № 1–12; БМДУ: 1912.

Друкувалися протоколи і журнали засідань міської санітарної станції і санітарних рад, інформація про санітарно-епідеміологічний стан. У № 2 за лютий місяць 1912 року подано опис Ялти. Автори, зокрема, вказували: «Розташована Ялта на схилах Кримського хребта Яйли, висота якого досягає біля Ялти до 5000 футів над рівнем моря. Ця висока стіна перешкоджає проникненню на південний берег Криму північних вітрів; із північного сходу Ялту захищає гора Авінда, висота якої 4800 футів, і скелястим Нікітським мисом, що тягнеться далеко в море. У результаті такого сприятливого місця розташування Ялта має середньорічну температуру + 13,6°C, при температурі зимових місяців + 4,8°C, весняних місяців + 8,6°C, літніх – + 23,4°C і осінніх – + 11,4°C».

53. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНЫЕ ИЗВЕСТИЯ УПРАВЛЕНИЯ ГЛАВНОУПОЛНОМОЧЕННОГО КРАСНОГО КРЕСТА ЮГО-ЗАПАДНОГО ФРОНТА. – Выходят двічі на місяць. – Київ, 1916. № 1, 9 квітня – 1918.

Ред.: Исаченко Н. Н., Чириков А. В.

Вид.: Управление главного уполномоченного Российского общества Красного Креста при армиях Юго-Западного фронта.

Друк.: Киев, типография «Мир науки», ул. Владимирская, 43.

Нааявність вид.: НБУВ: 1916 – № 9, 1917 – № 11, 12, 15; ННМБ: 1916 – № 1, 2, 4–9, 1917 – № 10–15; РДБ: 1916 – № 1–9, 1917 – № 10–15; РНБ: 1917 – № 10–15.

На шпальтах видання надруковані статті з різноманітних медичних питань, як-от: «Газово-гангренозна інфекція» [А.] Павловського, «Універсальна шина для лікування переломів плеча» Л. Диваніна, «Структура стінки травматичної артеріальної аневризми в її ранніх і середніх стадіях розвитку» Ф. Сисоева, «Заразні хвороби в армії і боротьба з ними» Ф. Вербицького, «До питання про ранню діагностику газової гангрені» А. Мінакова та С. Новицького. Значна увага авторів зосереджувалася на проблемах польової хірургії, якій, зокрема, присвячені такі *inhaltsk*: «Про вогне-стрільне поранення і переломи кісток кисті й пальців рук та їх планомірне лікування»

Н. Мокіна, «Хірургія периферійної нервової системи» М. Дітерікса, «Хірургія вогнепальних ушкоджень кровоносних судин» та «Терапія вогнепальних поранень черепа» О. Кримова, «Про поранення вибуховими кулями» [А.] Павловського, «Матеріали до питання про вогнестрільні поранення судин» М. Ладигіна. Більшість публікацій супроводжувалася малюнками. В окремих номерах подано «Огляди медичної літератури» М. Цитрона.

У рубриці «Хроніка» двотижневик інформував здебільшого про поточні події («14 з'їзд російських хірургів» С. Кузнецова, «Перший з'їзд російських рентгенологів і радіологів» [А.] Таля, «Короткий огляд діяльності лікувальних закладів Червоного Хреста на Південно-Західному фронті» А. Штейнфельда).

У рубриці «Бібліографія» анутовалися й рецензувалися найважливіші праці та видання, що стосувалися розвитку лікарсько-санітарної справи, зокрема у воєнних умовах. Серед таких праць – «Твори» М. Пирогова у двох томах.

54. ВРАЧЕБНО-САНИТАРНИЙ ОБЗОР. – Полтава, 1917. № 1, січень – № 5, травень.

Вид.: Медико-санитарное бюро Полтавского губернского земства.

Друк.: Полтава, электрическая типо-литогр. И. Л. Фришберга, ул. Котляревского.

Наявність вид.: ННМБ: 1917 – № 1–5; РНБ: 1917 – № 1–5.

Відкривався журнал зверненням медико-санітарного бюро до читачів. У цьому тексті видавці окреслили як політичну ситуацію, в якій з'являється новий журнал, так і завдання преси на тогочасному етапі. Зокрема вказувалося, що виданню «судилося з'явитися на світ у той щасливий, світлий час, коли кругом кипить робота всіх живих громадських сил по облаштуванню життя в новій вільній» державі. І подальший розвиток земської медицини вбачається в подальшій демократизації всього суспільства. Тож з'являючись до читача «у такий щасливий час, коли в усіх на думці одне: зміцнення нового ладу ... і створення нового життя для вільного народу, «Врачебно-санитарный обзор» – згідно із замислом видавців – повинен надати «потужну допомогу в з'ясуванні таких основ будови земської громадської медицини, які відповідають прагненням і потребам широких мас населення, охороні їхнього здоров'я, створенні нових санітарних умов у житті трудового населення та проведенні докорінних покращень у побутовій та трудовій його обстановці». Для кращої й повні-

Медино-санитарное бюро Полтавского губернского земства.		
ВРАЧЕБНО-САНИТАРНИЙ ОБЗОРЪ.		
№№	СОДЕРЖАНИЕ	Стр.
1.	Отъ медико-санитарнаго бюро	1—III
2.	Изя исторіи земской медицины въ Полтавской губерні: а) общія основанія устройства земской медицины въ Полтавской губерні; б) современное по оженіи земской медицины и выходы для обоснованія плана дѣятельности санитарной организціи. Санитарнаго врача И. И. Мельнича	1
3.	Планъ дѣятельности санитарнаго бюро и санитарныхъ врачей въ 1917 году	32
4.	Постановленіи 52 Полтавскаго губернскаго земскаго собранія и основанія для участія губернскаго земства въ борьбѣ съ эпидеміями	44
5.	Слѣва по медицинской части (§ 9)	53
6.	О Миргородскомъ источникѣ Санитарнаго врача И. И. Горюхова	54
7.	По вопросу о введении въ Полтавской губерні единообразной регистраціи амбулаторныхъ больныхъ въ земскихъ лечебницахъ. Санитарнаго врача И. И. Мельнича	69
8.	Журналь засѣданія Полтавскаго губернскаго санитарнаго общества 28 и 29 ноября 1916 года	80
9.	Совѣщаніе санитарнаго врача	104
10.	Протоколъ засѣданія санитарно-технической комиссіи 13 марта 1917 года	133
11.	Изя дѣятельности уездныхъ санитарныхъ обществъ: а) Золотоношскаго б) Переяславскаго в) Полтавскаго	136 147 165
12.	Описание профессиональныхъ установокъ въ-и Полтавѣ. Санитарнаго врача И. Г. Рубцова	167
13.	О черкашскомъ (Пироговскомъ) сѣвѣдѣ врачей въ Москвѣ 4—9 апреля. а) Общія характеристика и впечатлѣнія. Санитарнаго врача И. И. Мельнича б) Отношеніе сѣзда къ вопросу о созданіи керосинскаго союза врачей. Санитарнаго врача И. И. Горюхова в) Вопросъ военной-санитарной организціи на черкашскомъ Пироговскомъ сѣвѣ. Санитарнаго врача И. И. Фолькмана г) Общія организціи походы военнопленныхъ. Санитарнаго врача И. И. Горюхова	193 185 197
14.	Постановленія чрезвычайнаго Пироговскаго сѣзда	197
15.	Дѣла 4—8 апреля	202
16.	Литературическія отзывы	210
17.	Разныя сообщенія и извѣстія	245
18.	Общій счетъ	248
19.	Врачи Полтавской губерні	251
20.	Мѣсячныя итоги госпитальной дѣятельности	1—XVII

1917 годъ.

Январь—Май

№ 1, 2, 3, 4, 5.

Республиканское
Научно-Медицинское
Бібліотечное

Годъ изданія 1-й.

шої реалізації вказаної мети медико-санітарне бюро зверталось з «гарячим закликком до товаришів – лікарів, фельдшерів і земських діячів: несить свої думки, свої спостереження і свої настрої на сторінки Полтавського «Врачебно-санитарного обзора». Тільки шляхом колективного товариського обміну думками може бути знайдена та істина, керуючись якою, при дружних зусиллях, можна просунути вперед справу подальшого будівництва земської громадської медицини в Полтавській губернії» (№ 1–5. – С. I–III).

Програму часопису видавці окреслили шістьма пунктами: 1) Хроніка повідомлень про нові законоположення та офіційні розпорядження по санітарних питаннях; 2) Оригінальні статті, повідомлення і нотатки з питань медико-санітарного характеру, переважно за матеріалами місцевих спостережень і досвіду; 3) Із життя і діяльності земств та їхніх лікарсько-санітарних організацій; журнали засідань лікарсько-санітарних медичних рад, комісій, постанови земських зборів із медичної частини, звіти лікарів по окремих питаннях медичної та особливо спеціальної допомоги населенню та ін.; 4) Із життя і діяльності санітарної епідемічної організації: звіти епідемічних лікарів про хід епідемій і заходи боротьби з ними, повідомлення про санітарні піклування, читання, бесіди про участь місцевих сил із середовища населення в протиепідемічній роботі тощо; 5) Повідомлення з практики земств інших губерній із медико-санітарних питань; 6) Різні повідомлення та відомості про поточні справи лікарсько-санітарної організації: відрядження епідемічних загонів, призначення і звільнення медичного персоналу, некрологи, ювілеї та ін.

Як додатки анонсувалися: епідемічний листок (щомісячна хроніка), таблиці про госпітальну діяльність лікарських дільниць та ін.

Головні рубрики: «Епідемічні звіти», «Різні повідомлення та відомості», «Огляд преси», «Лікарі Полтавської губернії», «Місячні підсумки госпітальної діяльності» та ін.

У виданні публікувалися, зокрема, Постанови Полтавських земських зборів, протоколи засідань санітарно-технічної комісії, епідемічні звіти, план діяльності санітарного бюро і санітарних лікарів, журнал засідань Полтавської губернської санітарної ради, медичний кошторис тощо. Також уміщено розгорнутий звіт про роботу надзвичайного Пироговського з'їзду лікарів (Москва, 4–9 квітня 1917 р.) та його постанови. Статті: санітарного лікаря [Н.] Малигіна «Із історії земської медицини в Полтавській губернії», санітарного лікаря [Н.] Горохова «Про Миргородське джерело» та ін.

У формі таблиці подана інформація про забезпечення лікарями населених пунктів Полтавської губернії. Вказувався повіт і лікарська дільниця; ім'я, по батькові та прізвище медика; поштова адреса. Навпроти деяких населених пунктів замість прізвища лікаря стояв напис «Призваний».

Деякі публікації ілюструвалися малюнками.

Санітарне бюро доводило «до відома товаришів, що статті з медико-санітарних питань українською мовою завжди знайдуть широку гостину на сторінках Полтавського лікарсько-санітарного огляду» (№ 1–5. – С. III).

«Врачебно-санитарный обзор» медико-санітарного бюро Полтавського губернського земства вийшов тільки раз, щоправда під однією обкладинкою редакція збрала 5 номерів журналу.

55. ВСЕРОССИЙСКИЙ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК. – Виходить 2–4 рази на місяць. – Київ, 1912. № 1, 14 листопада – 1913. № 12, 21 квітня.

Ред.: Оссовський С. Д.

Вид.: Оссовський П. С.

Адреса ред.: ул. Большая-Владимирская, дом № 77; із № 6 – ул. Хрещатик, 41.

Друк.: типографія И. М. Розета, ул. Б.-Васильковская, 1; із № 3 – типографія акціонерного общества «Петр Барский в Кіеве», ул. Хрещатик, 40; із № 6 – типографія «Последних Новостей» на Думській пл., 3.

Наявність вид.: РДБ: 1912 – № 1–4, 1913 – № 5–12; РНБ: 1912 – № 1–4, 1913 – № 5–12.

Шпальти видання містили такі відділи: «Хроніка фармацевтичного життя» («IV з'їзд російських терапевтів», «Синдикат аптекарів», «Хіміко-бактеріологічні курси», «Прибутковість міських аптек», «Продаж сахарину», «Ювілей губернської земської аптеки», «Вибух в аптеці»); «Постанови медичної ради» (про дозвіл на виготовлення, ввезення та продаж препаратів і мазей у Росії, «Проект про безплатний перехід всіх приватновласницьких аптек Росії у власність держави чи міст і земств», «Про виготовлення тинктур взагалі і T-rae Valerianaе зокрема»); «Звіти» («Із звіту про стан народного здоров'я», «Список закордонних ліків і дозованих препаратів, розглянутих медичною Радою і дозволених на ввезення у 1911 р.», звіти міських аптек), статті з окремих питань теоретичної і практичної фармації (дослідження різних препаратів, «З історії медичної справи в Росії», «До питання про консервування резинових виробів», «Препарати мил», «Кисневі ванни», «Кефір та йогурт»); інформація про екстрені збори, нові аптеки, характеристика нових лікарських засобів («Нова земська аптека», «Гомеопатична аптека», «Аптека університету»); рекламні оголошення. З № 3 з'явилася рубрика «Бібліографія», з № 8 – «Торгові відомості», де подані ціни на різну фармацевтичну продукцію.

Подавалися рецепти приготування різноманітних лікувальних настоїв, настоянок, витяжок із різноманітних трав у домашніх умовах.

Перша сторінка відводилася під оголошення та довідки, зокрема про аптеки та діяльність провізорів: купівля і продаж аптек та аптечних магазинів, «продаж перевірених термометрів», «купівля і продаж фабрик штучних мінеральних вод», діяльність провізорів А. Шейкмана, В. Цетліна, П. Бикова, Б. Криковського.

Рекламувались аспірин Доктора Бауера, сізорин, вода для гоління, дитяче молоко Бакгауза, фосфорна паста для знищення пацюків.

Видання розповсюджувалося безкоштовно в аптеках, аптекарських магазинах, земських і міських управах, лікарняних закладах Російської імперії.

56. ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ №... ОБ ЭПИДЕМИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ В ВОЛЫНСКОЙ ГУБЕРНИИ С ... ПО ... 1917 ГОДА. – Житомир, 1917. № 1 – № 21, 1–15 вересня.

Ред.: Немоловский Ф. И., врач, заведующий Врачебно-санитарным бюро.

Вид.: Врачебно-санитарного бюро Волынской губернской земской управы, статистический отдел.

Адреса ред.: Житомир, ул. Петроградская, 17.

Наявність вид.: РДБ: 1917 – № 20, 21.

Видання складалося переважно з таблиць, де представлені місцевості губернії (скажімо, подані дільниці Житомирського повіту, як от: Коднянська (с. Закусилівка, Солотвин, Вертиківка), Кутузівська, Чуднівська, Черняхівська, Березівська та ін.), а також кількісні показники за видами захворювань (тиф, скарлатина, віспа, дизентерія, кір тощо). Наприклад, із 13 по 31 серпня 1917 р. у Волинській губернії зареєстровано 3 випадки висипного тифу, 44 – черевного, 506 – дизентерії, 22 – дифтериту, 4 – скарлатини і т. д. Зазначалося, в яких населених пунктах працювали епідемічні фельдшери, дільничні лікарі чи епідемічні загони.

57. ДНЕВНИК ВТОРОГО СЪЕЗДА ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПСИХИАТРОВ В КИЕВЕ. – Київ, 1905. № 1, 1 серпня – № 3, 8 вересня.

Дод.: Список членів 2-го съезда отечественных психиатров в г. Киеве (№ 2 до № 1).

Прим.: З'їзд відбувся 4–11 вересня 1905 р.

Наявність вид.: НБУВ: 1905 – № 1–3; РНБ: 1905 – № 1–3.

Публікувалася інформація, необхідна для проведення з'їзду. Це зокрема «Витяг зі статуту Київського психіатричного товариства», «Склад розпорядчого комітету з'їзду»,

«Про програмні теми», тези доповідей (серед них «До питання про законодавство про душевнохворих і психіатричні заклади» П. Тутишкіна, «Найважливіші завдання сучасної практичної психіатрії» М. Дрознеса, «Законодавство про душевнохворих» В. Сербського з Москви), промови («Психологічні основи виховання» І.Сікорського).

У промові «Особистість та умови її розвитку і здоров'я» В. Бехтерева, проголошеній на загальних зборах з'їзду, між іншим зазначалося: «Громадянська і політична свобода особистості – це водночас наріжний камінь і основна умова життєздатності сучасної держави. Головна умова для культурного життя народу, це його свобода розумова, економічна й політична; тільки за цих умов народ може розвивати свої сили і свій національний геній» (№ 2. – 4 верес.).

На з'їзді обговорювалося психотерапевтичний процес, його психологічні чинники (сумісність лікаря і пацієнта, атмосфера довіри та безпеки в психотерапевтичному контакті, вплив особливостей особистості психотерапевта на лікувальний процес). Поряд із роллю трудотерапії як

лікувального фактора, підкреслювалося також значення музикотерапії, правильно організованого відпочинку, умов оточуючого середовища, відзначався позитивний вплив санаторного лікування. Основним психотерапевтичним методом у той час залишався гіпноз.

58. ДНЕВНИК ДЕСЯТОГО СЪЕЗДА РУССКИХ ЕСТЕСТВОИСПЫТАТЕЛЕЙ И ВРАЧЕЙ В КИЕВЕ. – Виходить щодня. – Київ, 1898. № 1, 21 серпня – № 10, вип. II, 30 серпня.

Ред.: Лунд Л. Л.

Вид.: Распорядительный комитет съезда.

Друк.: Киев, типография С. В. Кульженка, ул. Б.-Васильковская, 23.

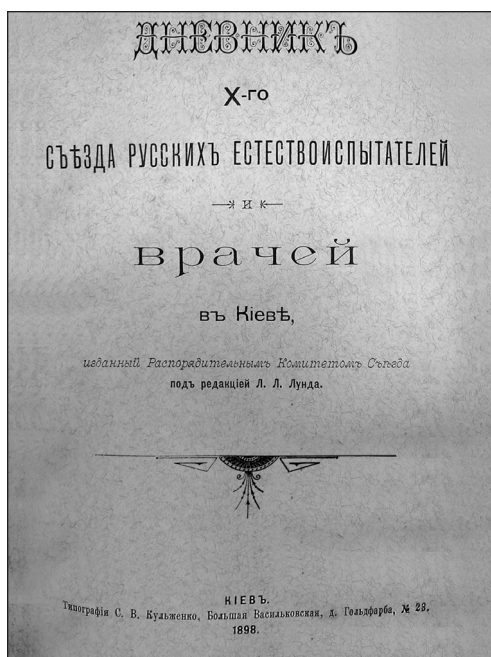
Дод.: Справочные сведения для членов X съезда русских естествоиспытателей и врачей в Киеве с 21 по 30 августа 1898 г.

Наявність вид.: НБУВ: 1898 – № 1–10 вип. II; РНБ: 1898 – № 1–10 вип. II; БАН: 1898.

Ідеологом проведення натуралістичних з'їздів став Карл Кеслер: німець за походженням, уродженець Дамрау (Східна Пруссія) він упродовж 1843–1862 рр. завідував кафедрою зоології Київського університету св. Володимира. Саму тут зорганізував два з'їзди викладачів природничих наук (в 1861 і 1862 років). Перейшовши до Санкт-Петербурзького університету він у 1867 р. ініціював проведення Першого з'їзду російських природознавців і лікарів, який і пройшов під його головуванням.

Передбачалося, що з'їзди проходитимуть у різних містах, сприяючи поширенню наукових знань і встановленню зв'язків між дослідниками. Проте вони збиралися лише в кількох містах: Петербург (I – 1867/68, VI – 1879, VIII – 1889/90, XI – 1901), Москві (II – 1869, IX – 1894, XII – 1909/10), Києві (III – 1871, X – 1898), Казані (IV – 1873), Варшаві (V – 1876), Одесі (VII – 1883), Тифліс (XIII – 1913).

Основна інформація стосувалася роботи X з'їзду, який проходив у Києві. Подавалися теми проведення науково-практичних зібрань природознавців і лікарів, програма засідань у 1898 р., особовий склад розпорядчого комітету, список членів з'їзду, промови, доповіді, тези виступів, дискусії, історія 10-ти з'їздів за 1867–1898 рр. Відводилося місце для публікації протоколів загальних зборів і засідань, де відображалася також необхідна фінансова статистика: рух сум із улаштування з'їзду, витрати на видання щоденника, друкування запрошень, залізничних посвідчень, членських квитків, організації загальних засідань, винаймання

приміщень тощо. Надруковано історичну записку про з'їзди. До речі, на Х з'їзд зареєструвалося 1079 учасників, серед яких було 55 жінок.

Мета з'їзду – сприяти науковій і навчальній діяльності на ґрунті природничих наук, спрямовувати цю діяльність, головним чином, на найближче дослідження Росії. Членами з'їзду може бути кожен, хто науково займається природознавством, але право голосу на з'їзді мають тільки ті вчені, хто надрукував самостійні твори або дослідження з природничих наук, а також викладачі цих наук при вищих і середніх навчальних закладах. На з'їзді працювало 12 секцій, серед яких анатомії та фізіології людини і тварини, наукової медицини, гігієни.

Окремо подано список доповідей за такими секціями: агрономії; астрономії; анатомії, фізіології і медицини, ботаніки; гігієни; зоології; метеорології; математики; механіки; мінералогії і геології; фізики і хімії. Теми доповідей свідчать про широкий спектр питань, що обговорювалися на поважному зібранні вчених (методи фізико-механічних і хімічних аналізів ґрунтів, застосування фотографії у вивченні зоряних світів, форми і джерела енергії на землі та небесних тілах, принципи хіміотерапії, гідравлічні удари, інтегрування рівнянь пружних коливань для кулі, поляризація Х-променів, синтез речовин групи індиго тощо).

Переважає більшість наукових виступів стосувалася безпосередньо Південно-Західного краю. Із-поміж таких доповідей, зазначених у «Дневнику...», варто назвати: «Про об'єднання методів фізико-механічних і хімічних аналізів ґрунтів» Н. Адамова, «Аналіз ґрунту при допомозі рослин» В. Вінера, «Природні й економічні умови для розвитку травосіяння в Південно-Західному краї» Т. Осадчого, «Про шляхи переселення рослин у Криму» В. Агеєнка, «Фауна одеських лиманів» П. Бучинського, «Про організацію природничо-історичного музею в Сімферополі» С. Мокржицького, «Про клімат східного узбережжя Чорного моря» Воейкова, «Про сонячне сяйво в Києві» І. Косоногова, «З геології Луцького повіту Волинської губернії» П. Тутковського та ін.

До найґрунтовніших праць із медицини варто віднести такі: «Імунітет і негативна хіміотерапія» Б. Верига, «Про будову еластичної тканини» М. Гарднера, «До питання про складові частини гемоглобіну» Д. Лаврива, «Гігієна і торгово-промислові системи» С. Житкова, «Казенна винна монополія і її гігієнічне значення» В. Фавра.

Надруковано доповідь С. Навашина «Нові спостереження над заплідненням у *Fritillaria tenella* u *Lilium martagon*» про відкриття ним подвійного запліднення у покрито-насіінних рослин. Це стало найбільш значущим відкриттям ХІХ ст. у галузі ботаніки, яке було зроблено в Києві.

Доповіді друкувалися у «Дневнику...», який виходив на другий день після виступу. Також кожен виступаючий отримував окремий відтиск своєї доповіді в кількості 100 шт.

В останньому номері опубліковано повний перелік учасників з'їзду з зазначенням їхніх посад. Підраховано, що всього були присутні 1694 особи, з них іногородніх – 117, міських – 577. Найбільша кількість дослідників відвідала секцію математики (підсекція хімії – 152, механіки й астрономії – 91) та секції географії, етнографії й антропології (підсекція статистики – 123 особи).

59. ДНЕВНИК ТРЕТЬЕГО ВСЕРОССИЙСКОГО СЪЕЗДА ВЕТЕРИНАРНЫХ ВРАЧЕЙ. – Харків, 1913. № 1, 29 грудня.

Ред.: Дедюлин А. В., проф.

Вид.: Организационный комитет съезда.

Прим.: З'їзд відбувався із 29 грудня 1913 до 6 січня 1914 р. (за старим стилем).

Наявність вид.: РНБ: 1913 – № 1.

Основний зміст: інформація для членів з'їзду, повідомлення від редакції, склад оргкомітету, витяг із «Положення про проведення III Всеросійського з'їзду», перелік секцій та їх завідувачів. Подавався також список опублікованих доповідей і додатків до них.

60. ДНЕВНИК ШЕСТОГО СЪЕЗДА ОБЩЕСТВА РУССКИХ ВРАЧЕЙ В ПАМЯТЬ Н. И. ПИРОГОВА. – Київ, 1896. № 1, 15 квітня – № 13, 15 травня.

Ред.: Ходин А. В.

Вид.: Организационный комитет съезда.

Друк.: Киев, типография С. В. Кульженка, Ново-Елисаветинская ул., дом 4.

Дод.: Доповіді до окремих номерів.

Приміт.: З'їзд відбувся 21–28 квітня 1896 р.

Наявність вид.: НБУВ: 1896 – № 1–13;

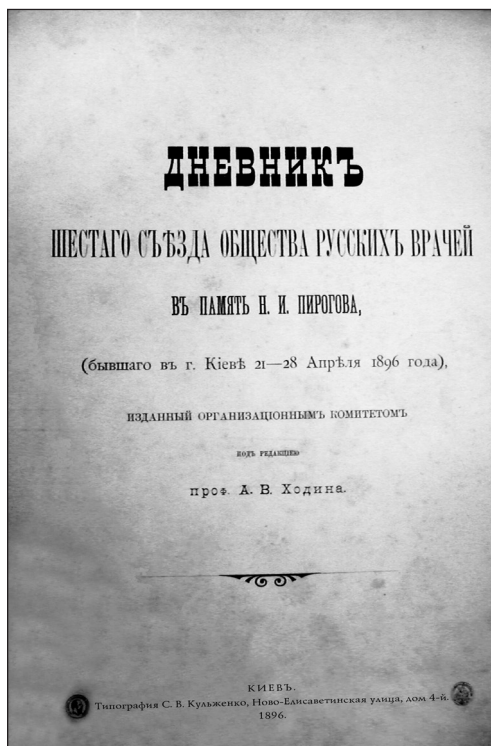
ННМБ: 1896 – № 4–7, 9–12; РНБ:

1896 – № 1–13.

Уміщено загальні матеріали про з'їзд («Статут Товариства російських лікарів», «Склад постійного правління», «Розклад занять з'їзду», «Програми за секціями»).

Доповіді подано за 12 секціями, найбільшими з яких були: анатомії, гістології, фізіології; патологічної анатомії і загальної патології; внутрішніх і дитячих хвороб, хірургії. На цих секціях прозвучали виступи про фізіологічну функцію щитівки (І. Ноткін), варіанти людського бронхіального дерева (Ф. Стефаніс), нову гіпотезу кольоровідчуття (С. Чиреев), форми розчинення білих кульок і їхнє клінічне застосування (С. Боткін), лікування легеневої чахотки креозотом і риб'ячим жиром (Ф. Штангеев), походження пухлин (М. Скліфосовський), трепанацію черепа (Б. Козловський).

На інших секціях обговорювалися питання акушерства і гінекології, шкірно-ве-

неричних захворювань, гігієни і судової медицини, загальної медицини, питань лікарського побуту, фабричної і морської медицини.

Період підготовки до VI Пироговського з'їзду мав виражене земське спрямування: його пріоритетом стали розвиток гуманістичних принципів, які зароджувалися в надрах земської медицини, а також робота, спрямована на їх удосконалення та популяризацію. Окрім того делегати виступали з доповідями про надання лікарської допомоги селянам, переселенцям, народам півночі, населенню середньоазійських і кавказьких губерній.

Ставилося питання про відсутність у країні єдиного державного закладу, яке б займалося питаннями організації надання лікарської допомоги населенню та регулюванням його законодавчого забезпечення.

Акцентуючи увагу на недостатній ролі держави щодо охорони здоров'я громадян, VI з'їзд дав доручення Правлінню наступного з'їзду продовжити розроблення питання про заснування в країні Міністерства народного здоров'я. Ця діяльність мала б здійснюватися за участі медичних товариств і колегіальних медичних закладів із урахуванням того, що «децентралізаційний устрій є загалом єдиним, який узгоджується із традиційним історичним ходом розвитку нашого суспільства, і таким, що відповідає самій суті лікувально-санітарної справи, яке не може бути сковане непорушними рамками, а навпаки, потребує ініціативи, можливості застосовуватися до найрізноманітніших і найскладніших місцевих обставин та умов».

Передплата «Дневника...» складала 1,50 крб.

61. ДНЕВНИК ЮЖНО-РУССКОГО ОБЛАСТНОГО СЪЕЗДА ПО БОРЬБЕ С ХОЛЕРОЙ. – Виходив щоденно. – Катеринослав, 1911. № 1 (26.III) – № 8 (4.IV).

Вид.: Организационный комитет съезда.

З'їзд проходив із 26 березня до 4 квітня 1911 р. Його проведення викликане перш за все з епідемією холери в Донецькому регіоні, що призвело до втечі працівників і закриття шахт, поглибило економічну кризу.

62. ДРУГ СЛЕПЫХ: Журнал об улучшении участи слепых. – Выходит тричі на рік. – Київ, 1887. № 1, б.д. – 1888. № 3, б.д.

Ред.-вид.: Андрияшев А. Ф.

Друк.: типография Е. Т. Керера, аренд. М. Пилюшенко и С. Бродовский.

Дод.: Слово в неделю о слепом (1887. – № 2). Отчет Киевского отделения Мариинского попечительства для призрения слепых (1887. – № 2). Расписание уроков в училище слепых Киевского отделения Мариинского попечительства для призрения слепых на 1887/88 год (1887 № 3).

Наявність вид.: ДПІБР: 1887 – вип. 1–3; РДБ: 1887 – вип. 1–3, 1888 – вип. 1–3; РНБ: 1887 – № 1–3, 1888 – № 1–3.

Намагаючись поліпшити становище у суспільстві людей, позбавлених зору, видання друкувало матеріали, які б привернули увагу громадськості до цієї проблеми, визначивши таку програму:

– «Становище сліпих у Росії і за кордоном» («Статистика»: в Росії – 67 тис. сліпих, в Австро-Угорщині – 41, Англії – 34, Франції – 30, Італії – 28 тис., «Статистика сліпих у Великобританії», «Сліпий самоучка», «Ялинка в Київському училищі сліпих»);

– «Заклади для презирства і виховання сліпих» («Про виховання сліпих у загальних початкових школах», «Школи для прихожих сліпих», «Правила прийому сліпих до Київського училища»);

– «Біографічні повідомлення про відомих сліпих» («Валентин Гаю», «Музей воскових фігур у Парижі», де йшлося про доктора Гюльбо, який, втративши зір, зібрав колекцію з усіма винаходами для полегшення важкого становища сліпих (1887. – № 1. – С. 39));

– «Огляд літератури для покращання долі сліпих» («Статті для читання сліпим дітям, які ще не вчилися грамоті»);

– «Навчальні посібники для сліпих» («3 приводу 54-го звіту завідувача пенсільванським інститутом сліпих»);

– «План і хід навчання в Київських закладах для сліпих» («Плани навчальних занять у Київському училищі сліпих», «Відвідування Її Імператорською Величністю Державного Імператорського Санкт-Петербурзького училища сліпих»);

– «Опис виробництва ручної праці, різних ремесл і кустарних промислів» («Плетіння корзин», «Про освітнє значення ручної праці взагалі й зокрема для сліпих», «Роботи по дереву»);

– «Різні повідомлення щодо турботи про сліпих» («Освіта сліпих в Австро-Угорщині», «Притулки сліпих у Лозанні, Швейцарії», «Ігри для сліпих дітей»);

– «Звіти про надходження пожертвувань на користь Київських закладів для презирства і виховання сліпих» (списки з зазначенням повіту, грошові звіти).

Надруковано «Проект статуту Київських установ для навчання і виховання сліпих», де, зокрема зазначено, що київські спеціалізовані навчальні заклади (училища для сліпих хлопчиків і училища для сліпих дівчат) обрали за мету надання сліпим дітям обох статей «розумову освіту і релігійно-моральне виховання, а також можливість самостійно здобувати засоби для свого існування» (положення 28). Передбачався «комплект учнів»: хлопчиків – 30, дівчат – 20. На навчання приймалися діти без різниці стану 7–11 років (положення 29) (1887. – № 1. – С. 14). Певні міркування для влаштування подібних училищ у Києві можна було почерпнути із «Витягу зі Статуту товариства сліпих, колишніх вихованців і вихованок Варшавського Інституту сліпих», надрукованого в журналі.

Видання мало дві постійні рубрики: «Різні повідомлення» та «Оголошення». Чимало подробиць зафіксовано у матеріалах першої рубрики. Зокрема, посилаючись на газету

«Киевское слово», редакція повідомляла таку статистику: в Києві налічується 169 сліпих, із них 112 чоловіків і 57 жінок. 36 із них, перебуваючи в Київському відділенні Маріїнського піклування, за місцем проживання належать до різних губерній. Ще більша кількість сліпих записана в Одесі – 200 осіб. У Харкові було відкрито училище для сліпих хлопчиків; навчальні посібники надійшли з Петербургу, а вчителька навчалась у Дрездені та місті на Неві (1887. – № 2. – С. 36–37). Друкувалися також інформації про становище сліпих за кордоном.

З другого номера за 1888 р. публікувалися заповіді, прислів'я, казки, пісні, вірші. Серед них – загальнознані твори «Ріпка» і «Півник», а також «Сліпі діти» І. Білоуса.

Передплата журналу на рік з пересилкою в усіх містах складала 1 крб.

63. ЕВРЕЙСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ГОЛОС: Орган бытовой и клинической медицины; Выходит четыре раза в год. – Одеса, 1908. № 1 – 1911. № 3/4.

Ред.: И. Б. Адесман, И. С. Гешелин, С. Е. Марьяшес, Я. М. Раймист.

Відп. ред.-вид.: С. Е. Марьяшес, Я. М. Раймист.

Адреса ред.: Одесса, ул. Коблевская, дом 34, квартира врача Я. Раймиста; ул. Петра Великого, 29, врач Раймист.

Друк.: Одесса, типография «Издатель Я. Шерман», Еврейская, 19.

Прим.: На останній сторінці журналу німецькою мовою подавалася його назва (Jüdische Medicinische stimme), зміст, склад редакторів, анотація, адреса.

Наявність вид.: ХДНБ: 1908 – № 1–4, 1911 – № 1/2–3/4; ОННБ: 1908 – № 4; РНБ: 1908 – № 1–4, 1909 – № 1–2/4, 1910 – № 1/2–3/4, 1911 – № 1/2–3/4.

Випускаючи перший номер журналу, редакція зауважувала, що спробує «створити ... орган», де б розміщувалися дослідження з питань збереження здоров'я та життя єврейської нації, «з іншого боку, у міру можливості», журнал повинен стати «стимулом для виникнення таких робіт» Також зазначалося, що «вважає ... за необхідне зазначити, що вона дивиться на всілякі дослідження питань фізичного і психічного здоров'я євреїв і як на дані, що дозволяють глибше зрозуміти і з'ясувати наші національні особливості. Можливо, систематизуючи роботи з питань єврейського народного здоров'я, журнал кладе початок також і майбутньої спільної роботи лікарів євреїв з різноманітних питань медицини» – підсумовувалось у редакційному зверненні.

Мета журналу визначалася так: сприяти з'ясуванню причин, особливостей, характеру та поширеності різних захворювань у євреїв і способів їх усунення, розробці питань, що стосуються різних сторін індивідуальної та громадської гігієни серед єврейських мас і з'ясуванню способів забезпечення єврейського населення медичною допомогою. Журнал приділяє також увагу історії медицини у стародавніх євреїв, наскільки вона відображається в біблійній і талмудичній писемності. Програма: оригінальні статті, критика та бібліографія, хроніка і суміш, медичний фейлетон, оголошення, листи та ін.

Опубліковано: С. Вайсенберг – «Євреї як раса», «Гігієна в звичаях і етиці євреїв», [А.] Віршубський – «До питання про алкоголізм серед євреїв», «Душевні та нервові захворювання по Біблії», В. Гандлер – «Фізичний розвиток єврейських дітей, які вступають до нижчої школи м. Одеса», Б. Довгопол – «Нарис санітарного стану єврейського населення Одеси», [А.] Елькінд – «До соціальної боротьби з виродженням», М. Мальденштам – «Трахома й еміграція в Америку», М. Паргамін – «До питання про статеві відправлення в єврейок», Г. Рабінович – «Емігранти і трахома», Л. Рохлін – «Про єврейські лікувальні заклади в Росії», «До питання про санітарний стан хедерів у м. Харків», Л. Розенфельд – «До питання про очні захворювання у євреїв», «Трахома і єврейська еміграція» та ін.

За даними, зібраними лікарем Л. Л. Рохліним, по всій Імперії 6895 цивільних лікарень, розміщених у 4101 населеному пункті. Кількість ліжок у цих закладах – 167543. Із «цього числа ми маємо спеціально єврейських лікувальних закладів, тобто таких, що утримуються єврейськими громадами на свої кошти» – 130 на 3890 ліжок у 117 населених пунктах (№ 1. – С. 8). У статті автор називає населені пункти, де працюють єврейські лікарні. На території України, що входила до складу Російської імперії, таких медзакладів нараховувалося: Волинська губернія – 23, Катеринославська – 3, Київська – 16, Подільська – 12, Полтавська – 4, Таврійська – 2, Херсонська – 4, Чернігівська – 1, у місті Конотоп. Найбільше єврейська лікарня – на 250 ліжок-місць – діяла в Одесі.

Зверталася редакція до зібраної в хедерах статистики в рамках обговорення перспектив біологічного відродження російського єврейства.

Деякі матеріали проілюстровані таблицями, малюнками, фотографіями.

Географія авторів охоплювала такі міста, як Берлін, Біла Церква, Бухарест, Варшава, Вільно, Двінськ, Єлисаветград, Женева, Київ, Москва, Париж, С.-Петербург, Харків, Царини та ін. Переважна більшість авторів була з Одеси.

На вставках із кольорового паперу друкувалася реклама: «Оздоровниця (санаторій) для нервових хворих лікаря Я. М. Дрознеса. Методи лікування проводяться по системі суворої індивідуалізації. При оздоровниці є спеціальні відділення для страждаючих алкоголізмом і морфінізмом»; «Кращий друг шлунку. Вино Сан-Рафаель. Тонічне, зміцнювальне, сприяє травленню»; «Лікар-єврей вкрай необхідний у місті Ново-Олександрії». Також рекламувалося: вина та коньяки «Товариства Кармель», торговий будинок медичних товарів М. Фурманського і В. Курика, мінеральна вода «Вальс Беатрис», гематоген «Грюнінг», вуглекисла ванна «Арс», самоучитель німецької, французької, англійської та латинської мов.

Подавалися оголошення про передплату на різноманітні видання: літературна і громадсько-політична щотижнева газета «Рассвет»; щомісячний журнал «Вестник курортів і лечебных учреждений»; «История евреев» проф. Греца, переклад із німецької.

Передплатна ціна на рік – 2 крб.

64. ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ О ДВИЖЕНИИ ЭПИДЕМИЧЕСКИХ БОЛЕЗНЕЙ В ПОЛТАВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Полтава, 1917. № 1, 22 травня – № 22, 23 жовтня.

Вид.: Медико-санитарное бюро Полтавского губернского земства.

Друк.: Полтава, электрическая типо-литография И. Л. Фришберга.

Наявність вид.: ННМБ: 1917 – № 3–5, 6, 8, 9, 11–22; РНБ: 1917 – № 1–22.

Видання «Еженедельного бюллетня...», згідно з програмою, визначеною санітарним бюро, запроваджено для «поточної обізнаності про стан губернії щодо епідемій». Відомості склалися на основі телефонограм, які подавалися із повітових управ у визначені терміни. Також указувалося, що у бюллетенях, окрім обліку епідемічних захворювань у повітах, відзначалася з'ява хоча б одиничних випадків висипного тифу, натуральної віспи та холери по селах. Основу кожного номера склали матеріали: «Захворіло у звітний період» (таблиця); «Повідомлення про діяльність епідемічних загонів губерньського земства»; «Рух висипного тифу».

Окрім того, у зв'язку зі значним розповсюдженням висипного тифу, осінню 1916-го і на початку 1917-го випускалися окремі листки про рівень захворюваності на висипний тиф та про діяльність епідемічних загонів губерньського земства.

Друкувалися поради громадянам, як уберегтися від захворювання а також що роботи при виявленні хворого на сипняк до приїзду лікаря; інструкції боротьби з головними переносниками хвороби – вошами та клопами – за допомогою сірки; про мобілізацію на фронт лікарів як чоловічої так і жіночої статі; як оберігати себе від кривавого проносу та ін.

Надрукований «Статут губерньської Лікарсько-санітарної ради Полтавського земства», прийнятий Народою (з'їздом) лікарів і представників земств Полтавської губернії (проходив із 30 липня до 2 серпня 1917 р.). До губерньської лікарсько-санітарної ради входили: повний склад губерньської земської управи, один представник від губерньського земського зібрання, по одному представнику від повітових земських управ і міських управ Полтави та Кременчука, один представник від технічної організації губерньської управи, завідувач санітарним бюро і його помічник, по одному санітарному лікарю від кожного повіту і по два представники (один лікар і один фельдшер) від повітових лікарсько-санітарних рад, представник губерньської ветеринарної організації, представник земської фармацевтичної організації та ін.

65. ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ ОБ ЭПИДЕМИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ В ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Катеринослав, 1915.

Вид.: Медико-санитарное бюро Екатеринославского губернского земства.

Приміт.: У 1911–1914 рр. бюллетень виходив під назвою «Эпидемический бюллетень Екатеринославского губернского земства» (див. № 178).

Наявність вид.: РНБ: 1915 – № 5, 30-36, 38, 46.

У виданні подавалися відомості про кількість хворих у всіх населених пунктах губернії. Відстежувалися такі хвороби, як кір, скарлатина, віспа натуральна, дифтерит, дизентерія, черевний, висипний, поворотний та нез'ясований тифи.

66. ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ САНИТАРНОГО БЮРО ГОРОДА ОДЕССЫ. – Одеса, 1916. № 1–39.

Приміт.: Див. «Еженедельный бюллетень санитарной статистики г. Одессы» (№ 67).

Наявність вид.: РДБ: 1916 – № 1–37, 39.

67. ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ САНИТАРНОЙ СТАТИСТИКИ Г. ОДЕССЫ. – Одеса, 1901. № 1 – 1916. № 39, вересень.

Вид.: Санитарное бюро Одесского городского общественного управления.

Приміт.: У 1916 р. бюллетень виходив під назвою «Еженедельный бюллетень Санитарного бюро г. Одессы» (див. № 66).

Наявність вид.: РНБ: 1901 – № 1–52, 1902 – № 1–52, 1903 – № 1–52, 1904 – № 1–52, 1904/1905 – № 53, 1905 – № 1–52, 1906 – № 1–52, 1907 – № 1–52, 1908 – № 1–52, 1908/1909 – № 53, 1909 – № 1–52, 1910 – № 1–52, 1911 – № 1–52, 1912 – № 1–52, 1913 – № 1–52, 1914 – № 1–52, 1914/1915 – № 53, 1915 – № 1–52, 1916 – № 1–39.

Основа видання – статистичні дані про народжуваність, смертність та метеорологічний стан за попередній тиждень. Зокрема у період від 26 травня до 1 червня 1902 року в Одесі народилося 187 дітей, із яких 111 хлопчиків і 76 дівчаток. За віросповіданням: православних – 109, іудеїв – 72, римо-католиків – 6.

Померла 181 особа: 96 чоловік і 85 жінок. Найбільше померлих – 52 – у віці від 0 до 5 місяців, 33 особи – 60 років і старше, 23 особи – 40–59 років. За віросповіданням: православні – 106, іудеї – 55, інші – 18. Випадки смерті фіксувалися по лікарських дільницях (яких у місті було 7) та по хворобах (перелік їх складався із 30–40 позицій). Серед найрозповсюдженіших – віспа, кір, скарлатина, іспанський грип, тифи, дизентерія, бугорчатка, сифіліс, рожа, сибірська виразка, новоутворення та ін. А також – стареча дряхлість чи вроджена слабкість.

Метеорологічні дані, наприклад, у вівторок 28 травня 1902 року, були такими: повітря в день прогрілося до 27,6°C, середньодобова температура становила 22,7°C тепла, тиск – 752,2 мм, відносна вологість – 81,7.

Санитарное Бюро Одесского Города Общественного Управления												
№ 1. ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ 1916 г. Санитарного Бюро г. Одессы.												
Bulletin hebdomadaire du Bureau Sanitaire de la ville d'Odessa.												
1-я неделя от 3 до 9 января 1916 г. 3-е semaine du 16 au 22 janvier 1916.												
Население города без пригородов и гар- жилок. (Population de la ville moins les villages suburbains et le garnison).												
Население города с пригородов. (Population de la ville et des villages suburb.)												
Население пригородов (populat. des vill. suburb.)												
Рождаемость, смертность и метеорологические данные по дням недели. Nataisances, décès et données météorologiques par jours de la semaine.												
Дни недели	Число случаев	Средняя температура воздуха	Средняя температура поверхности воды	Температура в° Температура			Высота барометра (средняя)	Влажность воздуха (средняя)	Направл. ветра (ex. 1-го квад.)	Скорост. ветра (в км/ч)	Сила ветра (в м. м.)	Дата de la semaine и du mois
				Мак. Мин.	Сред. Мин.	Сред. Мак.						
Случаи от пред- ыдущ. нед. в целом	200	9	62	—	—	—	—	—	—	—	—	Сред. de la semaine précéd. et suivante
Воскресенье	Январь 9	1	20	3,1	-2,0	3,1	754,4	8,7	75	WSW5	—	Dimanche Janv. 16
Понедельник	4	1	21	4,4	-0,4	2,0	757,9	2,9	56	NNW7	—	Lundi » 17
Вторник	5	4	90	3,0	-6,4	-0,9	760,5	2,9	65	NS	—	Mardi » 18
Среда	6	—	18	6,0	-9,4	-0,2	769,9	1,7	61	NNE8	—	Mercredi » 19
Четверг	7	—	26	2,1	-6,4	-0,9	767,2	3,5	90	SW6	—	Jeudi » 20
Пятница	8	—	21	4,3	-3,2	0,2	769,0	3,1	77	SSW7	—	Vendredi » 21
Суббота	8	—	16	3,1	-3,8	1,8	764,4	4,3	81	NNW4	—	Samedi » 22
Итого за неделю	209	0	211	—	—	—	—	—	—	—	—	Total
Рождаемость на 1000 жителей в городе за неделю (natalité p. 1000 habit. en ville pendant la semaine).												
Смертность на 1000 жителей в городе за неделю (mortalité) _____												
Рождаемость по участкам полу и вросповіданням.												

68. ЖИЗНЬ ФАРМАЦЕВТА: Двухнедельный журнал, посвященный защите интересов трудящихся фармацевтов и делу правильной постановки лекарственной помощи населению. – Київ, 1909. № 1, 10 вересня – 1911. № 14, 27 листопада.

Ред.: Новик М. И., Тамарин Л. М. и Новик М. И. (з № 12 за 1910), Тамарин Л. М. (з № 7 за 1911).

Вид.: Новик М. И.

Адреси ред.: Киев, ул. Жилыанская, 12; ул. Золотоворотская, 4.

Дод.: Вопросный лист об условиях труда служащих фармацевтов (1910. – № 2). Письмо комиссии Российского фармацевтического общества о пенсионной кассе (1910. – № 5).

Приміт.: Видання виходить за найближчої участі співробітників журналів: «Южный фармацевт» (Київ) (див. № 183) і «Фармацевтический труд» (Москва) (з № 6 за 1910 рік). З 1914 р. журнал видавався у Санкт-Петербурзі.

Наявність вид.: НБУВ: 1909 – № 1–3, 1910 – № 1–7, 10, 11, 13, 23, 24, 1911 – № 3–6, 8; ННМБ: 1911 – № 3, 4, 7–14; РДБ: 1909 – № 1–4, 6/7, 1910 – № 1–23/24, 1911 – № 2–14; РНБ: 1909 – № 1–6/7, 1910 – № 1–23/24, 1911 – № 1–14.

Заснований як орган Південно-Західного професійного товариства працюючих фармацевтів, із червня 1910 р. журнал фактично став виданням загальнодержавним. У ньому висвітлювалися питання фармакології та організації лікарської допомоги населенню, подавалися матеріали про робітничий рух, вирішення пенсійної проблеми в Росії, створення пенсійних кас, умов організації та функціонування фармацевтичної справи.

Головні рубрики журналу: «Передова», «Дискусійний відділ», «Хроніка», «Кореспонденції», «Поштова скринька», «Науково-практичний відділ», «Оголошення», «Огляд преси», «Листи з міст». У виданні висвітлювалися питання фармакології та організації лікарської допомоги населенню. Подавалися матеріали про робітничий рух, вирішення пенсійного питання у Росії, створення пенсійних кас, умов організації і функціонування фармацевтичної справи.

Провідною темою видання можна вважати продаж фальсифікованих лікарських препаратів: «Ніколи ще друковані сторінки не рябили такою кількістю фактів, що красномовно характеризують розгнуданість аптекарських торгашів. «Не обдуриш – не продаси» — ця заповідь баришника стала й символом віри вітчизняного аптекаря» (1910. – № 14–15); «Справник повіту з міським лікарем провели раптову ревізію аптекарського магазину М. Г. Берлянда. Ревізія тривала кілька годин, і в фіналі конфісковано значну кількість апте-

карських товарів і сильнодіючих речовин, заборонених до продажу» (1910. – № 17–18); «Мало яка аптека уникає заміни однієї речовини іншою, дешевшою, хоча й подібною; вживання сурогатів або, що буває не менш часто, злісної фальсифікації, що перекручує склад рецепту» (1911. – № 11–12); «Завершилася ревізія аптек по Петербурзькій губернії... Результати ревізії виявилися не на користь аптек: у деяких виявлений незаконний відпуск сильнодіючих речовин, в одній із аптек, наприклад, знайдена маса фальсифікацій» (1911. – № 11–12). Напрочуд сучасна тематика.

Ще одна тема, оприлюднена сто років тому, але «списана» із сьогодення – хабарі за працевлаштування: у Києві «учням не тільки не платять, але від них аптекарі беруть по 100–150 крб. за прописку» (1910. – № 17–18); «В Одесі один із таких «благодійників», п. Литвин, отримав від однієї аптекарської учениці 5 крб. за надання місця» (1910. – № 14–15); «маклер потребував від аптекарського учня 50 карбованців «гонорару» за місце» (1911. – № 11–12).

Автор С. Ал-ов написав матеріал «Пам'яті Герцена. До 40-річчя із дня смерті».

Передплата на рік складала 2,50 крб, на 6 міс. – 1,25, на місяць – 25 коп. Номер без пересилки коштував 10 коп. Представництва діяли в Петербурзі (Можайська, 31), Москві (Богословський пров.), Одесі (аптека Піскорського), Харкові (Премирівська, 6), Лодзі (Костянтинівська, 5).

69. ЖУРНАЛ МЕДИЦИНЫ И ГИГИЕНЫ: Издание общества научной медицины и гигиены при Императорском Харьковском университете; Выходив невизначено. – Харків, 1894. Т. 1, № 1 – т. 2, № 2.

Ред.: Ковалевский П. И., проф.

Вид.: Общество научной медицины и гигиены при Императорском харьковском университете.

Адреса ред.: ул. Новочернишевская, 4.

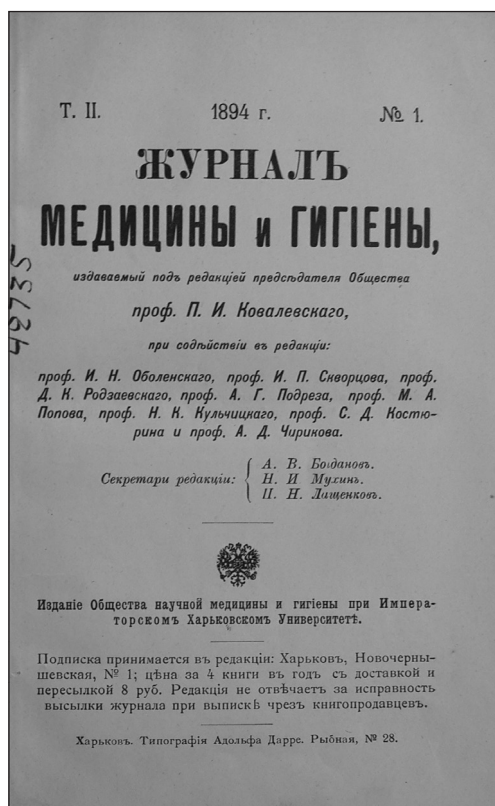
Друк.: Харьков, типография Адольфа Дарре, Рыбная ул., 28; типография И. М. Варшавчика.

Показчик змісту: Швалб М. Г. Указатель к «Трудам Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете» за 1883–1915 гг. – Харьков, 1955. – 25 с. Иванов Е. М. Указатель статей, помещенных в изданиях Общества научной медицины и гигиены // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета. – Харьков, 1911. – С. 200–208.

Наявність вид.: НБУВ: 1894 – т. 1, № 2; ННМБ: 1894 – т. 1, № 1–2, т. 2, № 1; ХДНБ: 1894 – т. 1, № 1, т. 2, № 1; РДБ: 1894 – т. 1, № 1–2, т. 2, № 1–2.

Голові товариства наукової медицини та гігієни при Імператорському Харківському університеті П. Ковалевському в редакційній роботі допомагали професори І. Оболенський, І. Скворцов, Д. Родзаєвський, А. Подрез, М. Попов, М. Кульчицький, С. Костюрин, А. Чириков.

Готуючи журнал, видавці звернулися до читачів із розлогим поясненням «Від редакції». У ньому, зокрема, зазначалося, що «Товариство наукової медицини та гігієни при Імператорському харківському університеті, яке постало із Товариства дослідних наук, ... на першому своєму засіданні прийняло рішення про видання своїх праць у формі пе-

ріодичного видання... Редакція журналу планує друкувати роботи з усіх галузей наукової та практичної медицини і гігієни як у формі оригінальних статей, так і у формі звітів про річні успіхи з тих чи інших спеціальностей... Редакція не сторонитиметься вмішувати детальні відгуки та звіти про наукові праці більш чи менш поважні, які заслуговують уваги того чи іншого лікаря... Майбутнє покаже, наскільки редакція може виправдати себе».

У журналі, зокрема, розміщено наукові статті: П. М. Барабашов, «Кілька слів щодо лікування трахоми»; [А.] В. Богданов, «До казуїстики icterus gravis – з епікритичними зауваженнями»; П. І. Ковалевський, «Родові психози»; І. І. Кравченко, «Про чужорідні тіла в сечовому міхурі»; П. М. Лашенков, «Нарис успіхів знань по гігієні за 1893 р.», «Сутність опору людського тіла електричному струму»; М. М. Миронов, «Поточні питання в галузі акушерства і гінекології в 1893 році»; М. І. Мухін, «Токсичний спастичний параліч», «Нарис успіхів по нейропатології за 1893 р.»; А. Г. Подрез, «Два випадки туберкульозного провідного перитоніту», «Теодор Біллорт і його значення в хірургії»; М. Ф. Попов, «Спадковість (із

біологічної точки зору)»; Д. К. Родзаєвський, «Значення олігодинамічних явищ для живого організму», «Значення діяльності Лавуазьє для біології»; І. П. Скворцов, «Основні питання лікувальної гігієни»; А. Д. Чириков, «Аналіз Боржомської Катерининської води після новітнього каптажу джерела»; О. І. Ющенко, «Hemiplegia facialis у ранньому періоді сифілісу» та ін.

Також надруковані Статут і склад Товариства наукової медицини і гігієни при Харківському університеті.

Передплата приймалася в редакції, ціна за 4 книги на рік з доставкою та пересилкою – 8 крб. Усього вийшло чотири номери журналу.

70. ЗАПИСКИ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОГО МЕДИЦИНСКОГО ОБЩЕСТВА. – Катеринослав, 1893–1903.

Ред.: Лешко-Попель И. В.

Вид.: Общество Екатеринославских врачей.

Друк.: Екатеринослав, типо-литография Губернского Правления; типография губернского правления.

Наявність вид.: ДОУНБ: 1899 – вип. 1.

Товариство почало діяти у 1874 році. 21 вересня (за ст. ст.) відбулося перше організаційне засідання. Мета діяльності – об'єднання медичних працівників міста для спільного вирішення складних питань та підтримка лікарів у їхній діяльності. Голова товариства – І. А. Бутаков, віце-голова – М. І. Болоховський. Члени товариства читали публічні лекції для населення, утримували безкоштовно лікарню для малозабезпечених верств населення, влаштовували курси підготовки нижчого медичного персоналу, проводили губернські з'їзди та скликало засідання спеціальних комісій по вивченню туберкульозу, малярії й холери. У «Записках...» друкувалися наукові доповіді та повідомлення, зроблені науковцями на засіданнях товариства, а також матеріали загальноосвітнього спрямування. Тематика: сучасний стан та розвиток медицини, педіатрія, хірургія, терапія, санітарія, річні звіти. Друкувалися протоколи з додатками конкретних випадків захворювань, діаграми смертності в період епідемій.

71. ЗАПИСКИ НОВОРОССИЙСКОГО УНИВЕРСИТЕТА МЕДИЦИНСКОГО ФАКУЛЬТЕТА. – Одеса, 1909. Вип. 1 – 1914. Вип. 8.

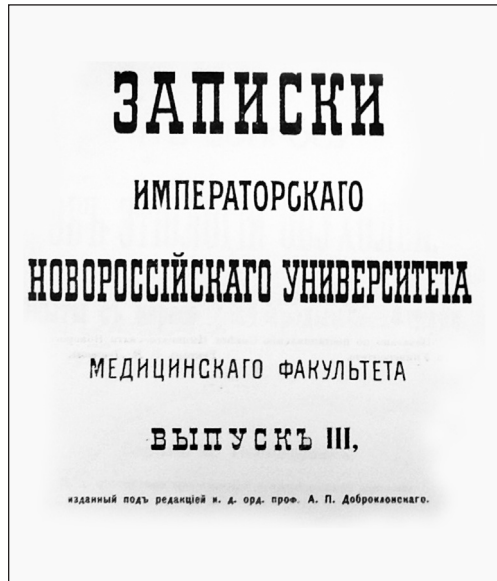
Ред.: Доброклонский А. П., орд. проф. та ін.

Вид.: Новороссийский университет.

Приміт.: Видання – це збірка монографій. До 1909 р. матеріали з медицини друкувалися переважно у виданні «Записки Новороссийского университета».

Наявність вид.: РНБ: 1909 – вип. 1–2, 1910 – вип. 3, 1912 – вип. 4, 1913 – вип. 5–7, 1914 – вип. 8.

Видання складалося з двох частин – теоретичної та практичної. Відповідно, у Першій друкувалися матеріали з історії та теорії медицини, результати досліджень тощо («Короткий історичний огляд вчення про гістогенез та етіологію новоутворень», «Історична замітка про перші досліди з пересадкою тваринних тканин і пояснення термінів «трансплантація», «імплантація», «щеплення» і т. д.», «Літературний нарис робіт з питань пересадки зародкової тканини в історичному розрізі»). У Другій частині розповідалися методики проведення практичних дослідів та їх підсумки («Задачі та цілі власних дослідів з пересадкою зародків тканини: Методика дослідів; Досліди з пересадкою різного віку зародків тканини курей в організм дорослої курки...»).

72. ЗДОРОВАЯ ЖИЗНЬ: Еженедельное прибавление к ежемесячному журналу «Вестник курортов и лечебных учреждений». – Харків, 1909. № 1, 25 грудня – 1911. № 6/7, б.д.

Ред.-вид.: Шляпошников М. С., д-р.

Адреса ред.: Харьков, Николаевская площадь, № 7.

Прим.: У 1912–1916 рр. друкувався як окремий розділ журналу «Вестник курортов и лечебных учреждений» (див. № 25).

Показчик змісту: Содержание журнала «Здоровая жизнь» за 1910 г. № 1–35/36 // Вестник курортов и лечебных учреждений. – 1910. – № 5/6, 9/10.

Наявність вид.: НБУВ: 1911 – № 1/2; РДБ: 1909 – № 1, 1910 – № 2–26, 29–38, 41, 42; РНБ: 1909 – № 1, 1910 – № 2/3–41/42, 1911 – [№ 1/2, січень]–35/6, [№ 1/2, березень] – № 6/7.

Звертаючись до читачів, редакція у № 1 за 1911 р. зазначала, що «журнал «Здоровая жизнь» ... головним чином присвячуватиме свої сторінки трактуванню питань поточного суспільного життя, торкаючись їх у різноманітних літературних формах, починаючи з публіцистичної і закінчуючи белетристичною та гумористично-сатиричною». Тобто, як ішлося далі, поряд із медичними статтями друкуватимуться матеріали «легкі та популярні», щоб надати журналові загальнодоступного характеру й наблизити до всіх верств відпочивальників. Саме за таким зразком будуються «видання закордоном, присвячені курортному життю». Певно саме на відпочиваючих розраховувалася стаття «Проституція та венеричні хвороби в Росії» (1911. – № 1–2).

Редакція залишала за собою право без згоди авторів змінювати та скорочувати надіслані матеріали.

Передплатна ціна на рік – 4 крб. Вартість одного номера журналу – 5 копійок.

73. ЗЕМСКИЙ ВРАЧ: Еженедельное издание по вопросам земской медицины (з № 2 за 1888 р.). – Чернігів, 1888. № 1 – 1892 № 25/26; Полтава, 1892. № 27/28 – 1894 № 16.

Ред.-вид.: Святловский Е. В.

Друк.: Чернигов, типография Губернского правления; Полтава, типография Л. Фришберга.

Прим.: Из № 43–44 від 20 листопада 1892 року зміст подавався англійською та німецькою мовами.

Додат.: брошура «Меры против заболевания дифтеритом», 1888.

Наявність вид.: НБУВ: 1892 – № 27/28–52, 1893 – № 1–52, 1894 – № 1–12, 15, 16; ННМБ: 1889 – № 1–52, 1893 – № 1–25; РНБ: 1888 – № 1–24, 25/26, 1889 – № 1–52, 1890, № 1–11, 12/13, 14–52, 1891 – № 1–50, 51/52, 1892 – № 1–26, 27/28, 29–32, 33/34, 35–50, 51/52, 1893 – № 1–45 (1893), 46–52 (1894) с Указ., 1894 – № 1–16, 17/18.

Перш ніж розпочати видання «нового земсько-медичного друкованого органу», видавці за певний час до цього звернулися до земських лікарів із відкритим листом. Той

відкритий лист був розісланий по медичних закладах. У першому ж номері «Від редакції» вони наголошували: «Хоч і небагато часу минуло звідтоді, як лист почав циркулювати між земськими лікарями – однак ми вже отримали чимало доказів, що переслідувані нами цілі переважно досягнуті й ми безбоязно виходимо у світ... Наша мета – закликати науку на допомогу населенню, яке потребує цієї допомоги і чекає не тільки зцілення, але й оздоровлення... В ім'я святої справи наукової допомоги хворому селянству ми запрошуємо вас, товариші, брати участь в органі, присвяченому цій справі, своїми спостереженнями, нотатками, кореспонденціями, присиланням протоколів ваших з'їздів, – словом усім, що може так чи інакше пролити світло на вирішення складної задачі, якій слугує «Земський врач».

Програму видавці визначали так:

1) керівні статті з загальних питань земської медицини, що містять у собі розробку основ санітарної земської діяльності; статті по гігієні селищ і сіл; статті з медичної статистики та медико-топографічні нариси; статті з фабричної гігієни; 2) оригінальні та перекладні статті про попередження (профілактики) і лікування хвороб, особливо епідемічних; 3) реферати з поточної російської та закордонної медичної літератури і переважно тих робіт, які мають особливий інтерес для земської лікарської діяльності; 4) звід усіх фактів із життя російської земської медицини за даними загальної преси; 5) кореспонденції з питань, що безпосередньо належать до земсько-медичної діяльності та її організації. Протоколи з'їздів земських лікарів дослівно або у витягах – на розсуд редакції.

Головні розділи газети: «Питання і відповіді», «Поштова скринька», «Кореспонденції», «Хроніка і суміш», «Реферати», «Бібліографія», «Оголошення».

Із газетою співпрацювали професор Ф. Ерісман, лікарі Д. Жбанков, Д. Нікольський, В. Португалов, В. Святловський, М. Тезяков, К. Шидловський та ін.

Це щотижневє періодичне видання відіграло значну роль у розвитку громадської медицини. У ньому вміщувалися матеріали з багатьох губерній Російської імперії. У коротких рефератах оперативно повідомлялося про вихід нових книжок, про відкриття в медичній галузі. Журнал вигідно відрізнявся від інших профільних видань своєю незалежністю та громадським підходом до справ поліпшення медичної допомоги сільському населенню. І це було не дивно, бо його започаткував Євген Володимирович Святловський – людина передових поглядів, доктор медичних наук, який все своє життя присвятив справі санітарного захисту робітників та селян.

Зокрема подавалися ґрунтовні статті про поліпшення медичної допомоги сільському населенню, розвиток медико-санітарної медицини і стаціонарної, розглядав плюси та мінуси «фельдшеризму», піднімав питання кадрового та економічного забезпечення земської медицини тощо. Друкувалися матеріали про запровадження сучасних методів діагностики та лікування різноманітних хвороб, використання нових ліків. У коротких ре-

фератах оперативно повідомлялося про вихід спеціальних книжок, про відкриття в галузі медицини, зроблені як в Російській імперії так і за кордоном.

До провідних тем відносяться: народжуваність і статеві-вікова структура населення; становлення і розвиток медичних закладів; якість питної води; зростання сільського травматизму в зв'язку з широким застосуванням машин, відсутністю належної техніки безпеки, залученням до виробничого процесу дітей і жінок; п'янство та ін.

Газета пропагувала постійні дитячі ясла, подвірні обходи населення, посімейний огляд, тобто ті форми роботи з населенням щодо профілактики захворювань, які й сьогодні обговорюються на різних рівнях.

Фактично в кожному випуску друкувалися реклама та оголошення: «Височайше затвержене Південно-російське товариство торгівлі аптекарськими товарами в Києві має честь запропонувати...»; «Гірка вода Саксленера джерела «Гуніади яность»...»; «Фельдшерця-акушерка, яка закінчила училище лікарських помічників у Петербурзі, бажає отримати місце в селі однієї з «малоруських» губерній» та ін.

Повідомлялося про передплату на такі видання, як: «Южный край»; «Новости терапии»; «Военно-санитарное дело», «Саратовский дневник», «Зубоврачебный вестник», «Одесские новости» та ін.

Останній номер «Земского врача» в Чернігові вийшов 14 липня 1892 року, №№ 25–26. Після переїзду Святловського до Полтави журнал до 1894 року видавався за місцем нового мешкання редактора, доки на 312-му примірнику не припинив існування.

74. ЗУБОВРАЧЕБНЫЙ ЕЖЕМЕСЯЧНИК: Журнал виходить ежемесячно (з № 2 за 1913); Журнал, посвященный вопросам научной одонтологии и быту зубоврачебной корпорации (з № 2 за 1915). – Одеса, 1913. № 1, квітень – 1916. № 12.

Ред.-вид.: Файнбраун Д. Л.

Друк.: Одеса, типографія «Коммерсант», Одеса, Успенская, 48 уг. Решельевской; Типографія вдови личн. Почетн. гражд. Э. П. Карлик, Одеса, Базарная № 19; Типографія Л. Бржозека.

Додат.: 1914 – Этиместная анестезия: 2 ч.

Прим.: Из № 1 за 1916 р. назва журналу подається англійською та німецькою мовами.

Наявність вид.: РНБ: 1913 – вип. 1–9, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12.

На першій сторінці першого випуску журналу вміщено повідомлення: «Розсилається безкоштовно всім лікарям-фахівцям, зубним лікарям, дантистам, зубним технікам, зуболікарським школам і багатьом лікувальним установам».

У третьому числі з'явилося звернення «Від редакції», у якому, зокрема, зауважувалося: «Спеціальні друковані органи, присвячені вітчизняному зуболікуванню, у нас ... ще не настільки поширені, як у Західній Європі, зокрема в Німеччині та Англії, хоча одонтології там набагато менше ніж в Росії ... Ми поставили на чільне місце поміщати в нашому журналі наукові реферати, доповіді та статті, що стосуються зуболікувальної клініки і техніки та разом із цим дати по можливості широку популяризацію теоретичних знань, практичних прийомів і відомостей по одонтології. Широке місце на сторінка журналу буде відведено надзвичайно важливому відділу «Громадська та шкільна гігієна зубів і порожнини рота», і відділу «Поштова скринька», де colleg'ї матимуть можливість обмінюватися думками з потрібних питань. У разі неотримання відповідей на запитання від colleg' редакція візьме на себе обов'язок відповідати на всі запропоновані питання. Наш журнал у великій кількості буде розсилатися товаришам безоплатно, але для розвитку і процвітання нашої молоді справи і для подолання багатьох перешкод ... редакція сподівається на підтримку з боку colleg', які, думається, прийдуть на допомогу друкуванням своїх робіт на сторінках журналу.

Головні рубрики видання: «Хроніка», «Практичні відомості», «Критика і бібліографія», «Хроніка шкільного зуболікування», «Поштова скринька», «Огляд преси», «Наші ювіляри», «Оголошення» та ін.

Фактично в кожному номері подавалися звіти та протоколи засідань з'їздів і конгресів, звіти про роботу членів «Одеського Одонтологічного Товариства».

Однак головну тематичну складову визначали професійні матеріали, зокрема такі, як: «Туберкульоз легень, як наслідок недостатньої гігієни зубів ротової порожнини» (переклад із німецької Р. М. Хесін); «Про каучукові протези» А. Шульмейстера; «Оперативне зуболікування» лікаря Пловіча; «Гігієна і профілактика зубів під час вагітності» Р. М. Літичевської-Хесін; «Можливі неприємні наслідки звичайного способу зміцнення коронок і мостів і заходи попередження» зубного лікаря Б. Меве; «Терапія при кровотечі» Dr. med. Simonis (переклад зубного лікаря І. І. Цукерканделя); «Novocaine і його застосування в зуболікуванні» D-r med. E. Neumann; «Зуболікування на фронті» І. Я. Гепштейна; «Хірургічні протези порожнини рота» Prof. H. Watson-Turner та ін.

Основна рекламна площа відводилася під: емальований цемент D-га Ascher'a; «Умови виконання замовлень Зуболікарського депо торгового дому Д. Файнбраун и К^о»; «Крісло ХХ століття».

У перший рік існування журнал розсилався безкоштовно; на 1914 рік передплатна ціна складала 1 крб; на 1917 рік оголошено – 2 крб. У 1917 році журнал не видавався.

75. ЗУБОВРАЧЕБНЫЙ ПОСРЕДНИК: Выходит ежемесячно. – Одеса, 1913. № 1, б.д.

Ред.-вид.: Файнбраун Д. Л.

Адреса ред.: Одеса, Екатерининская, 32.

Друк.: Типография «Торговый Мир», Одесса, Троицкая, 25.

Наявність вид.: РНБ: 1913 – № 1.

Це журнальне видання на 18 сторінок формату А4 повністю присвячене рекламі.

Основна площа відведена торговому дому «Д. Файнбраун и К^о», який пропонує: «Крісло, бормашини, плювальниці, штативи, цементи ... Усього 30 найменувань... За досить

помірними цінами»; «Одиничні крампонові та безкрампонові зуби»; «Коронки зі зйомними штифтами»; «Термометри для вулканізатора: без металевої гільзи 80 коп., з металевою гільзою 1 крб.»; «Ложки для зняття відбитків, з олова» та ін.

Уміщено рекламу закордонних організацій: «Новий Harvardid. Найрозповсюдженіший у світі емалевий цемент. Berlin W. 10 Regenten str. 9»; «Перша в світі фабрика зуболікарських крісел, бормашин, вулканізаторів, шлейф-машин, стінних рукавів, пресів, рефлекторів та інших зуболікувальних апаратів. Adam Schneider, Berlin, Kastanienallee, 71»; «Хлор-егил Dr Speier'a Анестоль D-ra Speier'a. Випробувані, всесвітньо-відомі засоби, абсолютно нешкідливі хімічні продукти. Berlin, V. Schinke str. 18/19».

Переважна більшість рекламних матеріалів ілюстрована малюнками та фотографіями, оформлена рамками та шрифтами різного кеглю.

Окрім реклами у виданні жодного іншого рядка: ні звернення до читачів, ні програми журналу. Вказувалося, що передплатна ціна 1 крб. на рік; видання розсилається безоплатно всім лікарям-фахівцям, зубним лікарям, дантистам, зубним технікам, зуболікарським школам і багатьом лікувальним установам.

Вийшло лише одне нумероване число журналу. Із квітня 1913 р. засновник почав видавати журнал «Зубоврачебный ежемесечник» (див. 74).

76. ИЗВЕСТИЯ КИЕВСКОЙ РЕНТГЕНОВСКОЙ КОМИССИИ. – Выходят 1–2 раза на месяц. – Київ, 1915. № 1, 15 липня – 1917. № 12.

Вид.: Комиссия помощи раненым рентгеновским исследованием; Комиссия помощи раненым рентгеновским исследованием при Киевском областном военно-промышленном комитете (з № 9/12 за 1916).

Ред.: Зонненштраль А. А.

Адреса ред.: Киев, ул. Фундуклеевская, 46; з № 4 за 25 жовтня 1915 р. на ул. Паньковской, 14, кв. 6; з № 13 за 1916 р. на ул. Стрелецкой, 13.

Друк.: Киев, типография Р. К. Лубковского.

Покажчики змісту: Річні покажчики (1915–1916). Окремі вип. 1–2 с. і на обкладинці журналу за 1916 р.

Наявність вид.: НБУВ: 1915 – № 1–4, 6, 1916 – № 1–9/12, 1917 – № 1–12; ННМБ: 1915 – № 1, 5; НБМ: 1915 – № 1–6, 1916 – № 1–9/12, 1917 – № 1–4; ХДНБ: 1915 – № 1–6, 1916 – № 1–9/12; РДБ: 1915 – № 1–6, 1916 – № 1–9/12, 1917 – № 1, 2/4; РНБ: 1915 – № 1–6, 1916 – № 1–9/12, 1917 – № 1, 2/4.

Редакція вважала, що зібраний фаховий матеріал у результаті повинен стати звітом Київської рентгенівської комісії перед російським товариством, яке у відповідальний момент мобілізації усіх сил країни для «гідної участі Росії у світовій боротьбі» має контролювати діяльність кожної підзвітної організації. З іншого боку, видання «прагнути до обслуговування потреб внутрішнього життя Комісії, фіксуючи деталі її діяльності, а також своїм матеріалом для читання готуючи нових працівників у Комісії» (1915. – № 6. – 25 груд. – С. 243–244).

Програма видання передбачала публікацію повідомлень (різноманітні заходи Комісії: збори, виставки, з'їзди тощо), витягів із протоколів загальних зборів, засідань бюро, підкомісій; матеріалів про функціонування і діяльність комісії («Відомості Київської рентгенівської комісії», список членів, «Нарис виникнення і діяльності Комісії допомоги пораненим рентгенівськими дослідженнями», «Розвиток фінансової частини Комісії допомоги пораненим рентгенівськими дослідженнями»).

Друкувалися нариси, звіти про діяльність різних рентгенівських кабінетів; зміст лекцій і читань членів Комісії, реферати їхніх розвідок. Це, скажімо: «Універсальний покажчик тривалості експозиції при рентгенографуванні» інж.-техн. А. Желтова, «До питання про локалізацію сторонніх предметів у тілі поранених» [А.] Таля, «До ювілею проф. В.-К. Рентгена» Ч. Б., «Об'єднання рентгенівських організацій у Росії» О. Зонненштрала, «Касета для рентгенівських знімків» П. Харченка. У таблицях подано «Мережу рентгенівських кабінетів у м. Києві Комісії допомоги пораненим рентгенівським дослідженням».

Необхідним компонентом структури спеціалізованого журналу вважалися бібліографія, огляди літератури та кореспонденції. Під рубрикою «Хроніка» опубліковані замітки й дописи «Рухливий кабінет для шпиталів міста», «Умови користування лабораторією з поладження рентгенівських трубок», «Анкета про роботу рентгенівських кабінетів Комісії». Подавалися «Практичні нотатки з рентгенотехніки», «Оголошення».

До редакційного комітету журналу входили професори Ч. Бялобржеський, М. Дукельський, І. Косоногов, інж.-тех. А. Желтов, асистенти Університету св. Володимира А. Зарубін, М. Перье, П. Харченко, викл. Колегії Павла Галагана А. Яницький та ін.

Передплата на 6 міс. складала 2 крб, з 1916 р. на рік – 5 крб. Окремий номер коштував 25 к., з 1916 р. – 50 к.

77. КИЕВСКИЙ ВРАЧЕБНЫЙ ВЕСТНИК: Орган Киевского союза врачей. – Выходит 2–4 рази на місяць. – Київ, 1917. № 1–4/5, 9 листопада.

Ред.: Редакционная комиссия Киевского союза врачей. Председатель редакционной комиссии В. Н. Михайлов.

ИЗВѢСТІЯ

КІЕВСКОЇ РЕНТГЕНІВСЬКОЇ КОМІСІЇ

Изданіе Комисіи Помощи Раненым Рентгеновским Исслѣдованіемъ.

Журналъ выхажаетъ 1–2 раза въ мѣсяцъ изъ числа выходящихъ матеріаловъ.

ПОДПИШНАЯ ЦѢНА
за годъ вѣдъ въ мѣсяцъ 3 руб. 2 руб. Отд. № 40 мѣс.
Подписка—1 рубль—30 р.
1/2 стр.—15 руб., 1/4 стр.—7 р. 50 к.

Платежи и объявленія принимаются въ Бюро Комисіи ежедневно, кромѣ праздничныхъ.—Кіевъ, Гоголевскій Курганскій 22.
Телефонъ 31-66.

Составъ Редакціоннаго Комитета:

Проф. Ч. Т. Бялобржескій, проф. М. П. Дукельскій, инж.-техн. А. М. Желтовъ, ассист. Унив. Св. Владиміра А. Н. Зарубинъ, проф. І. І. Косоноговъ, ассист. Унив. Св. Владиміра М. Н. Перье, прив.-доц. Наталка. Инст. Инж. Александра П. Н. А. Петрова, прив.-доц. Вишен. Ж. К. В. К. Роше, ассист. Унив. Св. Владиміра П. Я. Харченко, прив.-доц. Коллегіи Павла Галагана А. Н. Яницькій, отвѣст. редакторъ, прив.-доц. Павл. Владиміръ. Докт. Корнеліусъ А. А. Зонненштралъ, секретарь редакціи А. З. Гроувальдъ.

Адресъ Редакціи:
Кіевъ, Фундукосская, 46, тамъ же, гдѣ редакція журнала „Комисіи“. Телефонъ 31-66.

Пріемъ на редакціонныхъ ящикахъ отъ 11 до 1 часовъ, кромѣ праздничныхъ.

Во редакціи, какъ и Бюро Комисіи, открыты пріемъ писемъ и объявленій.

Кіевъ. № 3. Сентября 15-го 1915 г.

СОДЕРЖАНІЕ.

А. І. Кордыць. Прогнозы и перспективы рентгеновскихъ лучей.

А. Таля. Изъ опыта о локализации вторичныхъ продуктовъ въ члѣвѣ раненого.

А. М. Желтовъ. Польза рентгеновской кабинетъ Комисіи Помощи Раненымъ Рентгеновскимъ Исслѣдованіемъ.

Обращеніе странамъ изъ книги для записей экспедицій, произведенныхъ въ рентгеновскихъ кабинетъ Комисіи П. Р. П. И.

И. И. Черныя. Краткія свѣдѣнія о дѣятельности рентгеновскаго кабинетъ № 2 при 3-омъ эвакуационномъ госпиталѣ Облгоспита Зомскаго Комитета Кіевскаго округа.

А. С. Миряцкая и В. И. Рапота. Краткія отчеты о дѣятельности рентгеновскаго кабинетъ № 6 при лазаретѣ Вѣрховнаго Зомскаго Соеза № 7.

В. Голыновъ и А. Ивановъ. Краткія свѣдѣнія о дѣятельности рентгеновскаго кабинетъ № 14 при госпиталѣ Россійскаго Общества Краснаго Креста отряда Северо-Американскихъ Соединенныхъ Штатовъ.

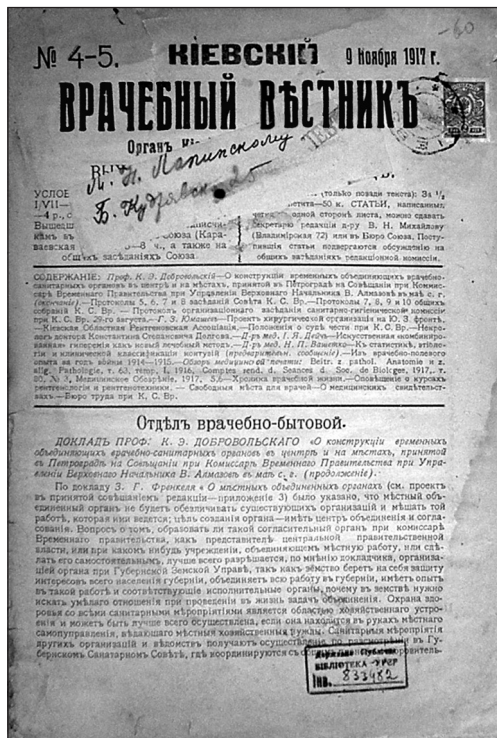
Профессоръ І. І. Косоноговъ. Рентгеновскій кабинетъ дѣтской санитарной вѣсны проф. Борзова въ Луцкѣ, Таврической губ.

Я. С. Бялобржескій. Рентгеновскій аппаратъ въ 3-омъ эвакуационномъ госпиталѣ Вѣрховнаго Зомскаго Соеза.

Практическія замѣтки по рентгенотехникѣ.

Изъ читальни.

Объявленія.

Адреса ред.: Киев, Б.-Владимирская, 72.
 Друк.: Киев, типография «Прогресс», ул. Б.-Владимирская, 61.

Додат.: 1917, № 4/5 – «Положение о Центральном врачебно-санитарном совете при Врменном правительстве», «Постановление о Центральном врачебно-санитарном органе».

Наявність вид.: НБУВ: 1917 – № 2-4/5; ННМБ: 1917 – № 3, 4/5; РНБ: 1917 – № 2-4/5.

Девіз: «Об'єднання діячів інтелігентної праці». Таке прагнення проходило і крізь «Доповідь Київської спілки лікарів 3 липня 1917 р.» (П. Семенов), де стверджувалося, що сила в «об'єднанні рука об руку з організованими робітниками для завоювання волі і незалежності» (№ 2. – С. 3). Також виголошувалися лозунги «свобода праці», «знищення залежності», «державне страхування трудових мас». Діяльність редакція вбачала в «закріпленні класової свідомості й охороні культурних цінностей».

Частина публікації носила офіційний характер: «Протоколи засідань ради Київської спілки лікарів (КСЛ)», «Протоколи загальних зборів», «Звіт з'їзду лікарів-венерологів у Південно-Західному краї» (3-6 травня 1917 р.), «Протокол організаційного засідання санітарно-гігієнічної комісії КСЛ», «Повідомлення про реформу вищих навчальних закладів».

Вісник представлений такими рубриками: «Відділ лікарсько-побутовий», «Відділ науково-медичний», «Новини практичної медицини» «Огляд медичної преси», «Хроніка лікарського життя», «Із життя медичних факультетів», «Вільні місця для лікарів» (конкурси на ті чи інші посади в медичних закладах).

Основу «Відділу лікарсько-побутового» склали доповідь «Про конструкцію тимчасових об'єднань лікарсько-санітарних органів у центрі й на місцях» проф. К. Е. Добровольського, доповідь «Проект хірургічної організації на Південно-Західному фронті» Г. З. Юмашева, протоколи. Також надруковано повідомлення про діяльність Київської обласної рентгенівської асоціації, оголошення про курси рентгенології та рентгенотехніки, некролог лікаря Костянтина Степановича Долгова, «Положення про суд честі при Київській спілці лікарів». Складалося «Положення...» з чотирьох розділів: А. Завдання і склад суду честі; Б. Суд дисциплінарний; В. Третейський суд честі між товаришами; Г. Захист інтересів лікарського стану КСЛ і його окремих членів. Затверджувався суд честі для «захисту гідності лікарського стану й підтримки морального рівня в галузі професійної лікарської діяльності на належній висоті, а також і для захисту професійних інтересів як всього стану в цілому, так і його окремих членів» (№ 4/5. – С. 16).

У «Відділі науково-медичному» побачили світ стаття «Штучна «комбінована» гіперемія, як новий лікувальний метод» д-ра мед. І. Я. Дейча, повідомлення «Стан кров'яного тиску при цинзі» приват-доц. В. [Н.] Михайлова, попереднє повідомлення «До статистики, етіології і клінічної класифікації контузій» д-ра мед. М. П. Вашетка (у період Першої світо-

вої війни працював військовим лікарем), витримка із довідника «Із лікувально-польового досвіду за рік війни 1914–1915», інформація про засідання «Бюро праці при КСЛ» і затвердження Статуту цієї громадської організації.

Передплата з доставкою на 6 міс. складала 5 крб, без неї – 4 крб.

78. КРАСНЫЙ КРЕСТ ЮЖНОГО РАЙОНА: Газета работников Красного Креста Южного района; Орган Исполнительного комитета и Медицинского совета. – Одеса, 1917. № 1, 15 серпня – 1918.

Ред.: Натансон Я. (№ 1–8), Уцеховский А.

Наявність вид.: ОНБ: 1917 – № 1–12, 1918 – № 13; РНБ: 1917 – № 1–12.

79. КРЫМСКИЕ КУРОРТЫ: Выходит с мая по сентябрь; Три раза в семь дней. – Симферополь, 1913. № 1, 5 травня – 1914. № 28, 23 серпня.

Ред.-вид.: Усов С. А.

Ред.: Бычков С. Е. (з № 12 за 1914).

Вид.: Усова О. Д.

Наявність вид.: РДБ: 1913 – № 1–5, 8–25, 27–43, 1914 – № 1–10, 12–28, РНБ: 1913 – № 1–43, 1914 – № 1–28.

80. КРЫМСКИЙ КУРОРТНЫЙ ЛИСТОК: Бесплатное приложение к газете «Южные ведомости»; Выходит тричі на тиждень. – Симферополь, 1911. № 1, 1 травня – 1914. № 28, 23 липня.

Ред. різночасово: Усов С. А. (1911–1913), Розловский Д. М. (1911–1913), Бычков С. Е. (1913–1914).

Вид.: Усов С. А. (1911–1914), Розловский Д. М. (1911–1912).

Друк.: Симферополь, типография Д. О. Харченко; типография Нкатковича.

Прим.: 33 номери газети за 1913–1914 рр. вийшли під заголовком «Крымские курорты» (див. № 79).

Наявність вид.: РДБ: 1911 – № 1–63, 1912 – № 1–56, 1913 – № 8, 24, 1914 – № 1–28; РНБ: 1911 – № 1–63, 1912 – № 1–56, 1913 – № 1–46, 1914 – № 1–28.

Основу видання склали різноманітні оголошення – розклад роботи лікарів, позиції квартир, вартість послуг. Рекламувалися також різноманітні книги, магазини залізних товарів, друкарські машинки тощо. Друкувалися рекомендації лікарів, показання лікувальних властивостей чорноморських курортів.

Описувалися пляжні пригоди. Одна з них відбулася біля Алупки: «Близько полудня від скелі Айвазовського в напрямку Місхору показався моторний човен із трьома пасажирами, з яких двоє були в матроських костюмах і третій у цивільному. Порівнявшись із берегом, де купаються чоловіки, пасажир у штатському швидко зробив знімок купальників і потім попрямував до пляжу, де купалися дами, і там, як виявилось, зупинив мотор і, незважаючи на обурені протести, зробив кілька знімків і зник у напрямку Ялти».

Автором матеріалу «Експерсії із Феодосії» виступив журналіст, кримознавець, хранитель Феодосійського музею старовини Веніамін Гейман.

Місцеве життя відображалось у постійній рубриці «Хроніка»: «Автомобільне сполучення Феодосії з Судакром розпочалося, і щоденно автомобілі туди йдуть переповнені...»; «Відомий белетрист, який протягом усього літа проживав у Коктебелі, граф Олександр Миколайович Толстой виїхав до Москви»; «Судак. Погода кінця серпня на рідкість хороша. У день буває навіть жарко. Купання на морі хороше, температура води в морі весь час стояла 18°. Нечисленні гості, які залишилися на виноградний сезон, продовжують купатися посилено в морі та гріються на сонці...»; «З кожним роком Судак, як курорт, сильно розростається, на березі за весну знову з'явилося близько 7–8 нових дач. Одночасно зі зростанням курорту підіймаються і ціни на землю. Шкода, що в Судакру немає ні громадського саду для гулянь, ні навіть клубу. Як пункт для розваг і веселощів, Судак далеко відстав від інших курортів...»; «Одеське «Чорноморське благодійне товариство» влаштовує цікаву дводенну морську прогулянку з Одеси в Алупку, Ялту і назад в Одесу. Для експерсії надається один із першокласних пасажирських пароплавів. Під час плавання на пароплаві влаштовуються розваги. А після прибуття пароплава в Алупку відбудеться огляд Шуваловських палаців і пам'яток самої Алупки, а потім огляд Ялти та її околиць. Для експерсантів нічліг буде на самому пароплаві»; «Селища Ризького узбережжя конкурують і успішно в справі залучення публіки з Кримом...»; «Курортний сезон, який розпочався, Феодосія зустріла з такою ж злочинною байдужістю (ми говоримо про міське господарство), як і в колишні роки. Ніщо не змінилося ні на йоту. Все так же не діє обрана торік курортна комісія... Досі ніяк не може організуватися або навіть легалізуватися товариство курортного благоустрою, організоване групою приватних осіб. Ніяких рішуче великих проектів у найближчому майбутньому не передбачається, і ніякого, мабуть, поліпшення нашого благоустрою не створюється...»; «В Ялту прибула дружина покійного письменника Ф. М. Достоевського – Г. Г. Достоевська. Ганні Григорівні тепер вже під 70 років, але відчуває вона себе досить бадьоро. Скориставшись перебуванням у Ялті, вона, між іншим, зайнялася приведенням у порядок свого маєточку, що знаходиться в районі Чайної вул...» та ін.

Друкувалися і матеріали, не пов'язані з курортним життям. В одному з них указувалося, що «в Німеччині існує товариство для реформування чоловічого костюму, яке розіслало газетам такий «циркуляр»: «У теплу пору року необхідно стежити за тим, щоб бути одягненими гігієнічно і не носити на собі нічого зайвого. До частин гардеробу, без яких можна обходитися при гарній погоді, належить насамперед капелюх. Особливо шкідливо, звичайно, носіння твердого капелюха; саме твердий капелюх служить часто причиною того, що чоловіки в наш час так рано лисіють... Принагідно нагадуємо, що недавно в якості офіційного літнього костюму для чоловіків ми рекомендували блузу-сорочку...»

81. КУРОРТНЫЙ ПОСРЕДНИК: Листок объявлений и справок для южного берега Крыма; Выходить 1-4 раза на тиждень. – Ялта, 1904. № 1, 1 серпня – № 29, 8 грудня.

Ред.-вид.: Захари И. М.

Адреса ред.: Ялта, Боткинская улица, д. Яковлевої.

Наявність вид.: РНБ: 1904 – № 1-29.

«Курортный посредник» можна вважати одним із перших рекламних видань в Україні, основною в яких була медична тематика. Зокрема рекламувалися: «Водолікувальня жінки-лікаря Гурьян. Має всі новітні пристрої для обслуговування хворих: душами..., напівваннами..., ваннами і т. д.»; «Отель «Марііно»; «Отель «Ялта»; «Для тих, хто їде в Ялту рекомендується «Московський готель» на Пушкінському бульварі»; «Місцева тютюнова фабрика П. В. Панаіотова пропонує скористатися дозволом відправляти тютюн і цигарки для діючої армії в Маньчжурії»; «На березі моря і в прибережній смузі помістя «Кацивелі» земля ділянками продається мірою від 220 до 1000 квадратних сажнів. Ціна від 3 до 20 крб. за квадратний сажень»; «У зв'язку з ремонтом палаців огляд помістя Його Величності «Лівадія» в подальшому, до особливого повідомлення, припинений»; «Сьогодні, 1 серпня, в залі Ялтинських громадських зборів спектакль-концерт, присвячений пам'яті А. П. Чехова».

Редакція повідомляла, що газета «всім, хто їде на Південний Берег Криму, роздається безкоштовно: в Севастополі, Байдарках і Алушті. Передплатна ціна: з доставкою і пересилкою на рік – 2 крб., на півроку – 1 крб 50 к., на 3 місяці – 1 крб.

82. КУЯЛЬНИЦКИЙ КУРОРТНЫЙ ЛИСТОК, ИЗДАВАЕМЫЙ ОДЕССКИМ ОБЩЕСТВОМ БЛАГОУСТРОЙСТВА КУЯЛЬНИЦКОГО ЛИМАНА: Выходит три раза в неделю на протяжении летнего сезона. – Одеса, 1905. № 1 / 2, 21 травня – № 6, 2 серпня.

Ред.: Брусиловский Е. М., д-р. Амброжевич П. М., д-р. Козловский В. Н.

Вид.: Комитет О-ва благоустройства Куяльницкого лимана.

Наявність вид.: ОНБ: 1905 – № 1/2-6; РДБ: 1905 – № 1/2-6; РНБ: 1905 – № 1/2-6.

Куяльник – відомий грязьовий курорт, заснований у 1833 р. лікарем Ерастом Андрієвським. У 1833-34 рр. на курорті збудовано першу водогрязелікувальницю; з часом збудовані приватні дачі та пансіонати, кам'яні лікувальниці, прокладено залізницю до Одеси. На початку ХХ ст. на курорті одночасно могло розміститися близько 7000 осіб. Для їхнього інформаційного обслуговування й було засновано газету.

На сторінках видання обговорювалися курортні потреби, вказувалися найоптимальніші шляхи їх реалізації, подавалася довідкова інформація: списки хворих, які прибули на лікування, відомості про вільні квартири, розклад руху транспорту тощо.

Зокрема подавалася характеристика курорту: концентрація озерної ропи в різні роки коливається від 20 до 260 г солей на 1 л води; хлоридно-натрієві води мінеральних джерел використовуються для ванн і пиття при гіпоацидних гастритах, хронічних колітах, захворюваннях печінки й жовчного міхура; клімат характеризується як степо-

во-морський, середня температура січня–лютого – 2,6–1,8°, липня–серпня – 23–22°, температура води в літній час досягає 28–30°, відносна вологість коливається від 60 % до 88 %.

Описувалася паркова територія, де хворі могли познайомитися з незвичними для місцевих умов різноманітністю видів рослин. У парку зустрічалися окремі екземпляри столітніх дерев. На території влаштована мережа каналів для стоку атмосферних опадів у штучний ставок з мініатюрним острівцем, що знаходився в нижній частині парку. У ставку плавали лебеді й дикі качки, а побережжя обсажені плакучими вербами.

Розповідала газета про діяльність Товариства допомоги бідним хворим, про організовані ними бараки, де утримувалося до 50 осіб.

83. МЕДИКО-САНИТАРНИЙ СБОРНИК: Журнал, посвященный вопросам научной, практической и общественной медицины. – Одеса, 1918. № 1. – 1920.

Ред.: Парин В. Н.

Вид.: Российское Общество Красного Креста (Юго-Крест), Одесса.

Додат.: проф. С. Груздев – «Вступ до курсу факультетської терапевтичної клініки»; С. Щ. – «До боротьби з висипним тифом».

Рубрики журналу: «Внутрішні хвороби», «Шкіряні і венеричні хвороби», «Хірургія», «Реферати», «Медичні Товариства», «Критика та бібліографія», «Із життя Червоного хреста», «Хроніка» та ін.

У виданні, зокрема, надруковано: В. Кузнецов – «Випадок поранення черепа з переміжною головний водянкою на ґрунті малярії», П. Часовников – Лечение огнестрельных переломов костей конечностей, В. Парін – «Оперативне втручання при вогнепальних пошкодженнях кровеносних судин», Л. Беркович – «Шелепне протезування» та ін.

Також у кожному числі вміщувалися повідомлення про діяльність Одеського дерматологічного товариства, Медичного товариства при Новоросійському університеті, Київського товариства лікарів, Київського хірургічного товариства та ін.

84. МЕДИЦИНСКИЙ ВЕСТНИК. – Кам'янець-Подільський, 1911.

Джер.: Памятная книжка Подольской губернии на 1911 год. – Каменец-Подольский, 1911.

85. МЕСЯЧНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ: Херсонская городская управа. Санитарное бюро. – Херсон, 1913, березень/серпень – 1914, грудень.

Вид.: Херсонская городская управа, санитарное бюро.

Наявність вид.: НБУВ: 1914 – груд.; РДБ: 1913 – трав./серп., лист./груд., 1914 – січ./лют., серп., жовт., груд.

Публікувалися відомості про кількість населення, кількість народжених, кількість одружених, про епідемічну ситуацію.

86. НАШ ЖУРНАЛ: Орган школ военных фельдшеров Киевского гарнизона. – Київ, 1917. № 1.

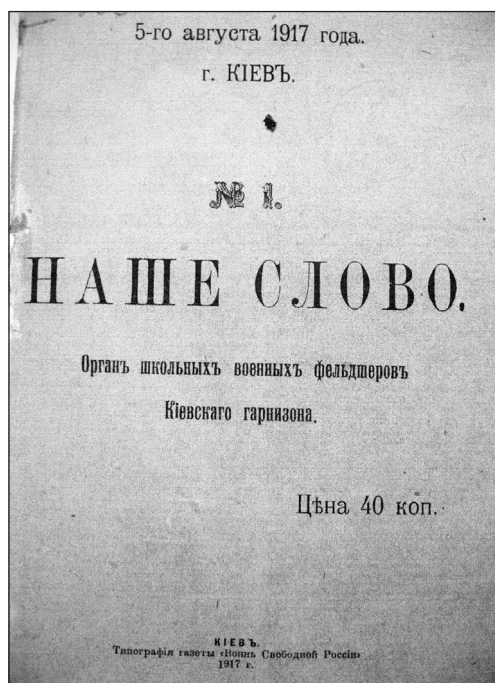
Ред.: Крамар Д.

Вид.: Союз школы военных фельдшеров.

87. НАШЕ СЛОВО: Орган шкіл військових фельдшерів Київського гарнізону; Орган шкільних військових фельдшерів Київського гарнізону (№ 2); Орган військових лікарських помічників Київського гарнізону (№ 3/4); Орган Союзу військових секцій і організації лікарських помічників Київського військового округу (№ 5/6). – Виходить двічі на тиждень. – Київ, 1917. Вип. 1–2. № 1, 5 серпня – № 5/6, 1/31 жовтня.

Ред.: Редакційна комісія.

Вид.: Правління Союзу військових секцій і організації лікарських помічників Київського військового округу (№ 5/6).

Адреса ред.: ул. Арсенальная, писать фельдшеру Гудзию.

Друк.: типографія газети «Воин свободной Россіи».

Прим.: Перші два випуски були на правах рукопису: Ильинский Л. К. Список повременных изданий за 1917 год. – С. 111.

Наявність вид.: РДБ: 1917 – № 1–5/6; РНБ: 1917 – № 1–5/6.

Видання відкривалося україномовним привітанням редакційної комісії Всеукраїнському з'їздові помічників лікарів.

Шпальти часопису займали здебільшого офіційні матеріали: «Про Всеукраїнський фельдшерський з'їзд у Києві», «Резолюція Всеукраїнського фельдшерсько-акушерського з'їзду», «Статут Всеукраїнського союзу товариств помічників лікарів», «Коротка фельдшерська історія», список осіб, які внесли пожертвування на журнал «Наше слово», «Кілька слів з приводу Всеросійської конференції ротних фельдшерів», «Протокол з'їзду представників військових секцій і організацій лікарських помічників військового округу».

Рубрики журналу: «Хроніка» («Про іменні списки членів корпорації», «Всеросійська спілка помічників лікарів шляхів сполучення», «Відомості про наші місцеві об'єднання», «Склад Центрального Виконавчого комітету»); «У наших організаціях» (наказ київського військового округу на театрі військових подій); «Скарбничка» («Факти і цифри», «Сімейні справи»); огляд преси «З газет» («Про військових лікарських помічників»).

Містилося два фейлетони «Про заміну», «Гарячий протест», вірші А. Пр., «Проект» (пісенька на мотив «Ой по горі, по горі») Я. Оси та «Казка дійсності» Чернобр. № 3/4 надрукував україномовну історичну статтю «Український парламент – Українська ЦР» Я. Чигринця.

Дописувачі видання: К. Захарченко, Південь, Чернобр., Пе-пе, А. Пр., Д. К., Я. Оса, ін. Вартість окремого номера становила 40 к.

88. НЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ О ВАЖНЕЙШИХ ЭПИДЕМИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ В КИЕВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Київ, 1911. № 1, 1/8 вересня – 1912. № 18, 8/16 травня.

Вид.: Киевская губернская земская управа. Врачебно-санитарное бюро.

Друк.: Киев, типография Акционерного общества М. Т. Корчак-Новицкого, ул. Меринговская, 6.

Наявність вид.: РДБ: 1911 – № 1–4, 6–8, 1912 – № 3–5, 7–9, 11, 14–18; РНБ: 1911 – № 1–3, 6, 9–16, 1912 – № 4–5, 7–8, 11, 14, 17.

Кожен номер складався з таблиці, де вказувалися назви селищ, число уражених пунктів і кількість хворих. До широко розповсюджених епідемічних захворювань належали віспа, скарлатина, дифтерія, дизентерія, різні форми тифу.

89. ПОМОЩЬ РАНЕНЫМ: Однодневная газета. – Катеринослав, 1914. № 1, 21 октября.

Ред.: князь Урусов Н. П., уполномочен. Рос. о-ва Кр. креста.

Вид.: Екатеринославские управление Российского общества Красного Креста.

Наявність вид.: РНБ: 1914.

Князь Микола Петрович Урусов – відома й популярна в Катеринославі особистість. 20 лютого 1908 р. обраний у Катеринославські губернські предводителі дворянства; 5 вересня 1912 р. Катеринославським земством обраний у члени Державної ради; з початком Першої світової війни призначений головноуповноваженим Товариства Червоного Хреста при Чорноморському флоті. Обіймав посади почесного голови низки громадських організацій. Ініціював у Катеринославі «Дні Червоного хреста», де збиралися кошти на допомогу пораненим. Кошти від реалізації газети також надійшли для підтримки Червоного Хреста. У виданні надруковано оголошення та місцеві новини. На першій сторінці зазначено, що в цей день місцеві газети не друкуватимуть телеграм із фронту.

90. ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗУБОВРАЧЕВАНИЕ: Журнал; Выходит один раз в месяц. – Одеса, 1910. № 1, листопад – 1916. № 20.

Ред.: різночасово – Сиротинський П. П. (1910–1914), Коп А. И., Минкер М. О. (з № 12 за 1914 р.)

Вид.: Коп Александр.

Адреса ред.: Одесса, ул. Кондратенко, № 21. Почтовый ящ. 612.

Друк.: Одесса, типография «Порядок» С. К. Цессарского, Успенская, 4.

Наявність вид.: ОНБ: 1910 – № 1–12, 1911 – № 3–12, 1912 – № 1–24, 1913 – № 1–20, 1914 – № 1–9; РНБ – 1910/1911, № 1 (листопад) – 2 (грудень) (1910), 3 (січень) (1911), 4–5 (1911), 6 (квітень) (1911), 1912 – № 1–20, 1913 – № 1–20, 1914 – № 1–18, 19/20, 1915 – № 1–18, 19/20, 1916 – № 1–18, 19/20.

КАМЕРСКАЯ ГУБЕРНСКАЯ ЗЕМСКАЯ УПРАВА
Врачебно-Санитарное Бюро.

(Слано въ печать 19 декабря).

НЕДЕЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ
о наивысших эндемических заболеваний въ Киевской губернии.

№ 12 За время съ 23 по 30 ноября 1911 года.

Название городов и селений.	Тиф.				Название городов и селений.	Тиф.			
	Оса.	Дефр.	Диспан.	Вспомог.		Оса.	Дефр.	Диспан.	Вспомог.
Киевский уезд.									
Число пер. пункт.	6	2	28	2	Большая			1	1
большая	21	2	28	2					
Варшавский уезд.									
Будивка	1		20		Гомельский уездок.				
с. Клязьма	1		2		м. Гостомыль				
д. Губочинъ	1		1		Жидова				
с. Соф. Бороздиновъ	1		1		д. Раковна				
д. Ходокова	1		1		х. Рудка				
Павловъ	1		1		д. Рудковскій уц.	С	а	н	а
Войрина	1		1		Вертебский уезд.				
Жорнава	1		1		Число пер. пункт.	2	6	11	24
Львиска	1		1		большая	10	11	1	24
Германовский уездок.									
с. Германовъ	4		3		Перемышльский уездок.				
с. Семеновъ	3		3		Вербочь				
с. Тарн. Слобода	1		1		Навасильевъ уездок.				
с. Матюшевъ	1		1		м. Кавацки	4			
Надольский уездок.									
д. Шарубинъ	6		6		с. Р. Мехоринцы				
Макаровский уездок.	1		1		Львовский уездок.				
м. Митавинъ	1		1		д. Чесн.				
Надпальковна	4		4		с. Верболомъ				
с. Гуринщина	4		4		с. Туроны				
д. Буковина	1		1		с. Халемичувъ				
с. Филовъ	1		1		Нарвакский уездок.				
д. Копръ	1		1		с. Смаринцы				
д. Лединщина	1		1		с. Талаянъ				
д.т.т. Вольновъ	1		1		с. Овчары				
Цымерский уездок.	1		1		Ново-Прудский уц.				
Цымеръ	1		1		м. Н. Пруданъ				
Катюжица	1		1		с. Турбавъ	6	6	1	
Прельский уездок.	1		1		д. Кашишова	1			
Триполье	5		5		Порубинский уц.				
Дерява	1		1		м. Погребиче				
с. Шарбанова	1		1		с. Гушачи				
с. Брыловъ	1		1		Ольжичевский уездок.				
с. Бурлава	1		1		Вузылицы				
с. Новоселка	1		1		Османовка				
с. Обуховъ	1		1		Манчигъ				

Вспомогательн. Вспомог. 21-го Октября 1914 г.

ПОМОЩЬ РАНЕНЫМЪ

№ 12944 ОДНОДНЕВНАЯ ГАЗЕТА
издается Императорскимъ Управленіемъ Российскаго Общества Краснаго Креста,
поль редакцій князя Н. П. УРУСОВА.
МѢСТНЫЯ ГАЗЕТЫ СЕГОДНЯ ТЕЛЕГРАМЪ НЕ ВУДЮТЪ ВЫПУСКАТЬ.

ВЫРУЧКА ОТЪ ЭТОЙ ГАЗЕТЫ ПОСТУПИТЬ ВЪ ПОЛЬЗУ КРАСНАГО КРЕСТА

БИЧЬ МІРА
Содержитъ: **СОРВАННАЯ РОЗА**, **ДРОВОВСКОЕ-БРАКОНЬЕРЪ**, **МАСКАРАДЪ**, **Уао учителинъ**, **Дядькиной**, **Бандиты и злыри**.

У першому номері зауважувалося, що «редакція із задоволенням прийматиме до опублікування статті й роботи своїх читачів, які підходять за обсягом та змістом. Статті без означення умов гонорару вважаються безкоштовними. Бажані, переважно, роботи з питань практичного зуболікування, відомості й опис досвіду по техніці тощо».

Основну мету журналу видавці вбачали в тому, щоб дати читачам як наукову інформацію, так і практичні відомості для щоденної роботи стоматологів. Особлива увага зверталася на протезну техніку, технічні новачі у галузі зуболікування, подавалися розлогі поради початківцям.

Відділи видання: «Від редакції», «Листи в редакцію», «Практичні нотатки», «Поштова скринька», «Із життя Товариства», «Бібліографія», «Оголошення», «Некролог».

Подавалися переклади зі спеціалізованих іноземних видань: «Archiv fur Zahnheil Kunde», «Zahnarztliche Rundschau», «Zeitschrift fur Zahnarztliche Ortopedie».

Зокрема, надруковано: «До методів зуболікувального діагностування» [А.] Л. Редальє; «До питання про алюмінієві протези» К. В. Руфь; «Які заходи безпеки повинен вжити одонтолог щодо туберкульозного хворого»; «Чому потрібно зберігати молочні зуби» Я. [А.] Корнеліус; «Три рідкісні випадки зняття відтисків» Я. С. Плотицер; «До питання про кокаїнізацію» І. Генштейн; «До питання про зуболікувальну таксу» М. Кутуков та ін.

Окремо висвітлювалася діяльність товариства дантистів, зубних лікарів і лікарів, які займаються зуболікуванням, що називалося «Одеське одонтологічне товариство». Створене воно у 1897 р. під орудою І. І. Марголіна.

Журнал широко ілюстрований малюнками та фотографіями.

Значний обсяг складав розділ оголошень, із якого професіонали дізнавалися про новачі в установці штафтів, продаж шліфувальних каменів, бурів, гумових присосок, операційних крісел, асептичних шаф, столів для інструментів тощо. Окремо подавалися повідомлення про найм на роботу зубних лікарів і техніків, стоматологів, інших фахівців.

91. ПРИЛОЖЕНИЕ К «ВРАЧЕБНО-САНИТАРНОЙ ХРОНИКЕ КИЕВСКОЙ ГУБЕРНИИ»: Текущие сведения о деятельности лечебниц и эпидемической заболеваемости. – Київ, 1913. Ненум. вип., грудень – 1915, травень/червень.

Ред.: Суковкин М. А.

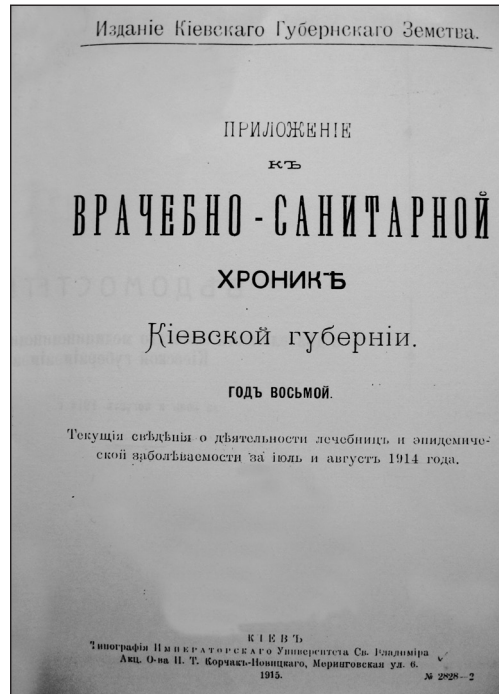
Вид.: Киевское губернское земское управление, Киевское губернское земское и санитарное управление (з 1914).

Друк.: Киев, типография Императорского университета св. Владимира акционерного товарищества Н. Т. Корчак-Новицкого, ул. Меринговская, 6.

Прим.: Видання виходить як додаток до «Врачебно-санитарной хроники Киевской губернии». До 1913 р. поточні відомості друкувалися на сторінках «Врачебно-санитарной хроники Киевской губернии» (див. № 47).

Наявність вид.: НБУВ: 1913 – груд., 1914 – січ./лют.–листоп./груд., 1915 – січ./лют.–трав./черв.; РНБ: 1913 – ненум. вип., груд., 1914 – січ./лют.–листоп./груд., 1915 – січ./лют.–трав./черв.

Основу змісту склали таблиці, в яких подавалися дані по характеристиці лікарських дільниць, а також відомості по розповсюдженню заразних захворювань – холера, черевний тиф, скарлатина та ін.

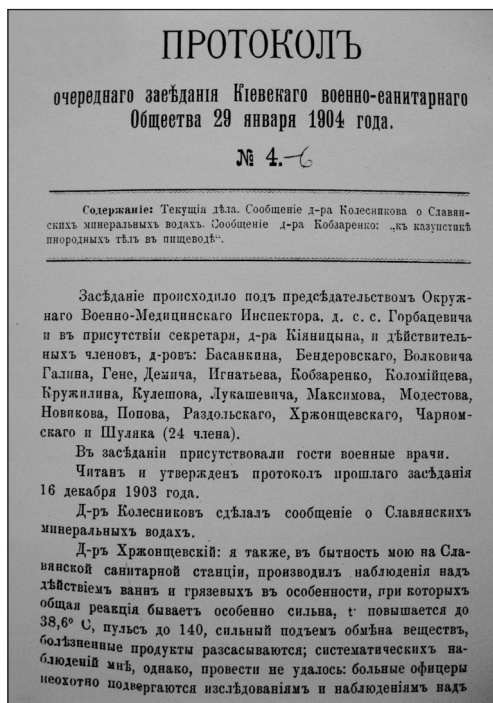

92. ПРОТОКОЛ [ОЧЕРЕДНОГО] ЗАСЕДАНИЯ КИЕВСКОГО ВОЕННО-САНИТАРНОГО ОБЩЕСТВА И ПРИЛОЖЕНИЯ К НИМ. – Виходять щороку (1886/89–1890). – Київ, 1886/89 № 1, 4 листопада (1890) – 1907. Т. 21 (1908).

Друк.: типография И. М. Кушнеров и К^о в Москве, Киевское отделение на Библиковском б-ре, 8б.

Дод.: Ведомость об осмотре глаз у нижних чинов войск Киевского военного округа во время лагерных сборов 1888 года (1889). Отчет казначея Киевского военно-санитарного общества за 1888 год (1889). Брошури з питань гігієни і санітарії (1902).

Приміт.: У 1907 р. Т. 21 (1908) вийшов під назвою «Труды Киевского военно-санитарного общества» (див. № 149). Позначення «том 21» за 1907 р. відноситься до

21-го року створення Товариства (1886 р.). Відомостей про вихід протоколів у 1906 р. нема.

Наявність вид.: РДБ: 1886/89 (1890), 1895/96 – № 1/3, 1896/97 – № 1–8/9, 1898 – № 1–6, 1899 – № 1–4, 1900 – № 1–6, 1901 – № 1–8, 1902/03 – № 1/2–7, 1903/04 – № 1/2–7, 1904/05 – № 1/3–6; РНБ: 1886/89 (1890), 1890, 1895/96 – № 1/3, 4/5, 1896/97 – № 1–8/9, 1898 – № 1–5, 1899 – № 1–4, 1900 – № 1–6, 1901 – № 1–8, 1902/03 – № 1/2–7, 1903/04 – № 1/2–7, 1904/05 – № 1/3, 4/5, 1907 – т. 21 (1908).

Основний зміст видання складали протоколи звичайних та екстрених засідань Військово-санітарного товариства, на яких ішлося про забезпечення продовольством, одягом і спорядженням військових чинів у мирний час, казармове життя та його умови (нари, опалення, освітлення), табір і таборове життя (приміщення, підготовка

санітарів), військовий час (марші та походи, санітарні поїздки, необхідна їжа та напої). Також друкувалися наукові дослідження («Про руйнівну дію сучасних куль», «Про хвороби випробуваних новобранців Київського військового округу за 1883–1886 рр.», «Очна хворобливість у військах Київського округу в останні роки»), санітарні огляди з лікарняних закладів Київського військового округу у відповідному році.

93. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ АКУШЕРСКО-ГИНЕКОЛОГИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА В КИЕВЕ, СОСТОЯЩЕГО ПРИ УНИВЕРСИТЕТЕ СВ. ВЛАДИМИРА. – Выходят два раза в год, в начале каждого семестра. – Київ, 1886. Вип. 1 – 1913. Вип. 28.

Вид.: Императорский университет св. Владимира, Физический институт университета (1913).

Друк.: Киев, типография С. В. Кульженка, ул. Ново-Елисаветградская, 4; К., типография Императорского университета св. Владимира акционерного общества печатного и издательского дела Н. Т. Корчак-Новицкого, Меринговская ул., д. № 6.

Прим.: У випусках 26–28 надруковані протоколи за 1901–1911 рр.

Дод.: Три малюнки в тексті і дві таблиці (1888/89 вип. 3). Ляхницкий И. Новый способ приготовления обеззараженных палочек тунело (из киевской акушерской клиники) (1888/89 вип. 3). Богаевский А. Kystoma Ovari proliferum glandulare dextrum. Ovariotomy completa duplex (из кременчугской земской больницы)

(1888/89 вип. 3). Доклад комиссии о применении массажа к лечению женских болезней (1888/89 вип. 4). Глазная клиника и квартиры акушеров и ординаторов акушерской клиники (таблица) (1896 вип. 19).

Покажчики змісту: Содержание первых пяти томов «Протоколов заседаний Акушерско-гинекологического общества в Киеве» за 1886–1891 гг. // Протоколы заседаний Акушерско-гинекологического общества в Киеве. – 1893. – Т. 6. – Вип. 12. – С. I–X. Неелов Н. К. «Протоколы заседаний Акушерско-гинекологического общества в Киеве», состоящего при университете св. Владимира, с приложениями (1886–1899) // Двадцатипятилетие ученой деятельности профессора Г. Е. Рейна. – К., 1900. – С. 337–351 (на С. 339–348 надрукований систематичний покажчик змісту «Протоколов...»).

Наявність вид.: РДБ: 1888/89 – вип. 3, 4, 1900 – вип. 24, 1902 – вип. 26; РНБ: 1887 – вип. 1, 2, 1888/89 – вип. 3, 4, 1889/90 – вип. 5, 6, 1890 – вип. 7, 8, 1891 – вип. 9, 10, 1892 – вип. 11, 12, 1893 – вип. 13, 14, 1894 – вип. 15, 16, 1895–1912, 1913 – вип. 28.

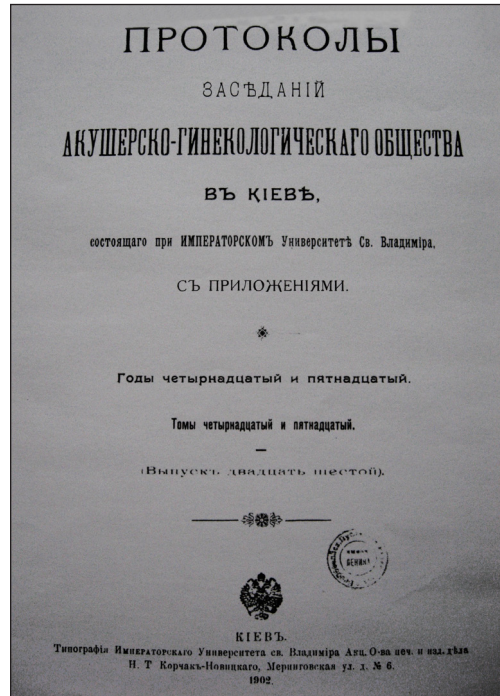
Акушерсько-гінекологічне товариство в 1887 р. організував і довгий час очолював завідувач кафедри акушерства, жіночих і дитячих хвороб, професор Георгій Єрмолайович Рейн (1854–1942). Членами Товариства були В. Образцов, Г. Писемський, В. Підвисоцький, С. Томашевський та ін.

«Протоколы...» містили: детальну інформацію про склад постійних та почесних членів товариства з характеристикою кожного; звіти («Звіт про лікування хронічного цервікального ендометриту припіканням цинковими галунами»); доповіді комісій («Доповідь фінансової комісії», «Доповідь комісії про перегляд Статуту товариства», «Доповідь комісії про повторні курси для повитух»), організаційні питання («Нова будівля акушерської факультетської клініки університету св. Володимира») тощо.

У повному обсязі друкувалися наукові дослідження та розробки в акушерсько-гінекологічній галузі, обговорені на засіданнях товариства («До питання про етіологію рухливих нирок», «Демонстрація хворої з істеричною відрижкою», «До питання про дренавання черевної порожнини», «Деякі цифрові дані, пов'язані зі статистикою статевих відправлень єврейок», «Питання щодо збирання відомостей про російське народне акушерство»).

Постійно друкувалися авторські матеріали, серед яких: Д. Абуладзе – «До питання про вплив захворювання на холеру на перебіг вагітності», [А.] Афанасьєв – «До питання про мікроорганізми післяпологових відділень», Л. Давідсон – «До питання про оперативне лікування фіброміом матки» та ін.

Активно на сторінках «Протоколов...» виступав Г. Ф. Писемський – доктор медицини, професор, у подальшому заслужений діяч науки УРСР. Першу доповідь – «Випадок

ненормальної волосатості в жінок» – майбутній світило акушерсько-гінекологічної справи опублікував у 1889 році (Т. 8). Усього у виданні ним оприлюднено, за нашими підрахунками, 18 праць. Серед них такі: «Демонстрація мікроскопічних препаратів фаллопійових труб після повторної операції кесаревого розтину», «Кілька слів про асептику при штучному збудженні передчасних пологів», «До питання про застосування безгнилосного способу при пологах», «Випадок череворозтину після розриву матки під час пологів у жінок із кіфотичним тазом».

Публікації супроводжували дебатами та доповнення членів товариства.

Останні шпальти видання відведено під список книг і журналів, які надійшли до бібліотеки Акушерсько-гінекологічного товариства в Києві.

94. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ И ТРУДЫ ОБЩЕСТВА КРЕМЕНЧУГСКИХ ВРАЧЕЙ С ПРИЛОЖЕНИЯМИ. – Кременчук, 1889–1910 гг.

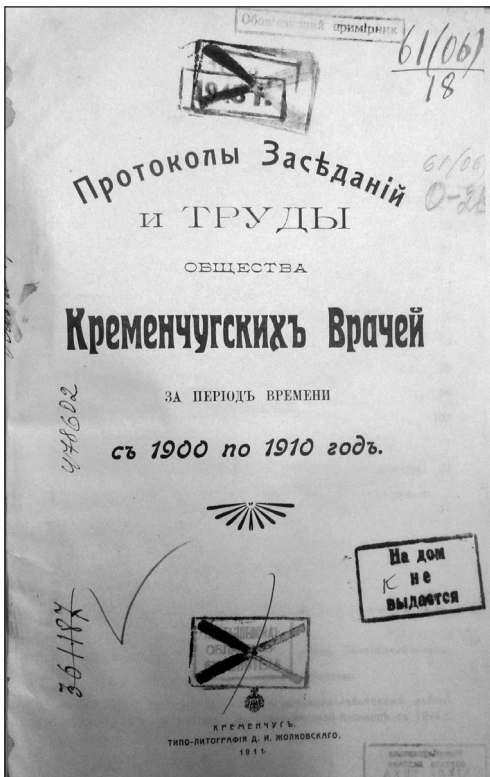
Друк.: Кременчук, типография М. Л. Розенталя; типография Розенталя и Апатова; типо-литография Д. И. Жолковского.

Наявність вид.: ННМБ: 1900/1910 (1911).

Професійне медичне Товариство в Кременчуці засноване 29 травня 1885 р. за ініціативою вільнопрактикуючого лікаря [Н.] М. Мельника, який і став першим головою. Упродовж 1888–1905 рр. Товариство очолював лікар-хірург, доктор медицини Оксентій Трохимович Богаєвський. Мета діяльності визначена так: «підтримання єдності серед місцевих лікарів, обміну думками і різними практичними спостереженнями у галузі, а також надання лікарям шляхом облаштування бібліотеки можливості слідкувати за сучасним станом медичної науки». Загальна чисельність Товариства доходила до 80 осіб. У 1905 р. з політичних причин О. Т. Богаєвський склав із себе обов'язки голови і Товариство очолив Омелян Данилович Зубенко. У лютому 1909 р. головою обрано Михайла Івановича Глаголева.

Серед почесних членів – Д. Ахшарумов, Ф. Ерісман, М. Скліфосовський, Л. Гіршман та ін.

Основа видання – протоколи засідань лікарського Товариства з додатками конкретних випадків захворювань за різні роки. Під час засідань затверджувалися звіти роботи організації, заслуховувалися наукові доповіді про різноманітні хвороби

людей і тварин та способи й методи діагностики й лікування, обговорювалася робота лікарень.

27 квітня 1902 р. на засіданні Товариства обговорювали далеко неоднозначно сприйняту професійним медичним середовищем книгу В. Вересаєва «Записки врача». З головним повідомленням виступив старший лікар губернської земської лікарні, голова Товариства О. Т. Богаєвський. У «Трудах...» опубліковано матеріал М. І. Глаголева «Огляд «Записок врача» Вересаєва». Товариство після обговорення дійшло висновку, що книга Вересаєва «повинна бути визнаною безумовно корисною як для Товариства, так і для лікарського світу» (С. 39).

Під час засідань заслухані, зокрема, доповіді: Дохневського П. – «Хвороби дітей шкільного віку, їхні причини та способи попередження», «Абас-Туман, як санітарна станція»; Глаголева М. – «Кременчук у санітарному плані»; Богаєвського О. – «Кіста яєчника в гермафродита»; Гурьєвич Н. – «Враження від бальнеологічного з'їзду»; Кальєвича К. – «Про дію хініну при черевному тифі», Кудіша [А.] – «До питання про лікування вродженої клишоногості», Зубенка О. – «Випадок вродженого положення серця на правій стороні»; Ліхтенштейна М. – «Про Кавказькі курорти та світлолікування» та багато ін.

У другій частині видання – «Труды...» – друкувалися найзначиміші доповіді та повідомлення. Зокрема: Глаголев М. – «Статистичний огляд ракових захворювань, що спостерігались у Кременчуцькій губернській земській лікарні з 1894 р. до 1902 р.», «Короткий клінічний огляд 56 випадків раку матки за даними Кременчуцької губернської земської лікарні»; Васенко М. – «Дослідження продажного молока в м. Кременчук на вміст у ньому грязі», «Дослідження Кременчуцького молока. Санітарний нарис»; Моргуліс Б. – «Короткий нарис сучасного стану питання про холеру», «Короткий нарис сучасного стану питання про туберкульоз»; Родіонов П. – «З приводу епідемії черевного тифу серед Кременчуцького гарнізону в 1907 р.»; Табориський Я. – «Про збудника трахоми» та ін.

95. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ И ТРУДЫ ОБЩЕСТВА СИМФЕРОПОЛЬСКИХ ВРАЧЕЙ. – Симферополь, 1889/90. Т. 1 – 1911. Т. 16.

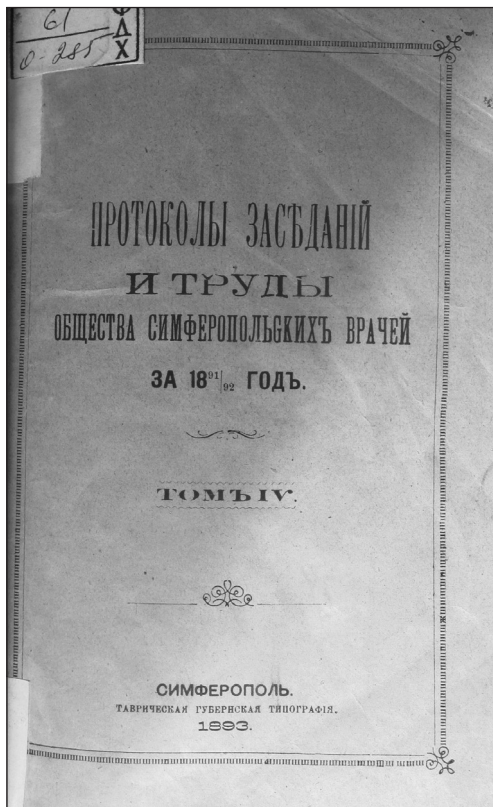
Друк.: Симферополь, Таврическая губернская типография.

Прим.: За 1888/1889 рр. видання вийшло під назвою «Протоколы заседаний Таврического медико-фармацевтического общества» (див. № 102); На т. 12 за 1900 р. помилково надруковано – т. 11.

Наявність вид.: ННМБ: 1892 – т. 3, 1893 – т. 4, 1901 – т. 13; ТНУ: 1892 – т. 3, 1893 – т. 4, 1902 – т. 14, 1909 – т. 15; РНБ: 1900 – т. 12, 1901 – т. 13, 1902 – т. 14, 1903/1904 – т. 15, 1907/1908 – т. 16.

У 1868 р. у Симферополі утворено «Таврійське медико-фармацевтичне товариство лікарів», одним із засновників якого став Микола Миколайович Бетлінг. 13 липня 1890 р. перейменоване в «Таврійське товариство Симферопольських лікарів», у 1909 р. – «Товариство Симферопольських лікарів». У різні роки його очолювали: Адольф Гнатович Трахтенберг, Микола Андрійович Арендт, П. Л. Алянчиков.

Видання виходило раз на рік як підсумок діяльності. Складалося з двох частин – «Протоколы...» і «Труды...». У першій частині друкувалися протоколи чергових та річних засідань. Збори відбувалися 2-3 рази на місяць за винятком літа. Обговорювалися питання організації медичної допомоги та санітарно-профілактичної роботи, улаштування лаборато-

товариства. Вони стосувалися хірургії, хвороб внутрішніх органів та нервових, клімато-терапії, гігієни та інших галузей медицини: Бухштад А. О. – «Про застосування іхтіолу в гінекології»; доктор мед. Грейденберг Б. С. – «Періодичний нейро-психоз на істерико-дегенеративному ґрунті»; Юфе Г. І. – «До питання про Броун-Секаровські впорскування», «Ехінокок очниці»; Каблуков О. Ф. – «200 екстракцій катаракт. Із хірургічного відділення Таврійської Губернської Земської лікарні»; жінка-лікар Машковцева О. А. – «Нотатки про різні способи дезінфекції при заразних захворюваннях», «Випадок ехінокока очниці у 2-річної дитини», «Випадок емпієми гайморової порожнини у 6-місячної дитини (з панофтальмитом)»; Моргуліс Ю. А. – «Випадок псевдолейкемії»; Педьков І. Л. – «Сап на людях у Бердянському повіті»; Покровський О. М. – «До розпізнавання удаваної німоти і глухонімоти у призваних до військової служби новобранців»; Руднев П. П. – «Антифебрін, як антисептичний і безпечний засіб»; Смірнов І. В. – «Мікроскопічний препарат сибірської виразки»; Сочеванов Є. М. – «Дезинфекція житлових приміщень та ізоляція заразних хворих у сім'ях різного майнового забезпечення», «До казуїстики інородних тіл кишківника»; Шер С. Б. – «Про трахому у військах» та ін.

На сторінках видання виступив Володимир Вікторович Корсаков – доктор медицини, журналіст, відомий як дослідник Китаю. У «Протоколах...» (1892) він надрукував розлогу статтю «Проституція в Симферополі», у якій показав поширення цього явища в місті, умови проживання в будинках розпусти, принципи роботи й заробітки, зупинився на питаннях медицини загалом та лікування повій (1892. – Т. 3).

рій та амбулаторій, аналізу медико-статистичних даних захворюваності, боротьби з проституцією, поточної роботи Товариства тощо.

Уміщували звіти секретаря, скарбника, бібліотекара, списки членів Товариства. Книгозбірня лікарями збиралась упродовж усіх років діяльності організації. Очолювали її лікарі Абрам Якович Гідалевич, Борис Савелійович Гренденберг, Ольга Аркадіївна Машковцева, у 1911 р. кандидатом у бібліотекарі прийнятий Василь Захарович Аргунинський-Долгоруков.

Проходили й так звані «екстрені» та «особливі» засідання, які присвячувалися або вирішенню термінових професійних питань, або пам'яті померлих медиків. Так, 31 жовтня 1892 р. вшанували пам'ять А. Г. Трахтенберга; засідання від 28 листопада 1902 р. присвячене М. М. Бетлінгу. Також вшановувалася пам'ять почесних членів – С. П. Боткіна, О. П. Доброславіна, Е. Е. Ейхвальда, В. А. Манасейна та ін. На засіданні 10 грудня 1893 р. відзначали 25-річчя діяльності Товариства.

У розділі «Труды...» надруковано тексти доповідей, виголошених на засіданнях

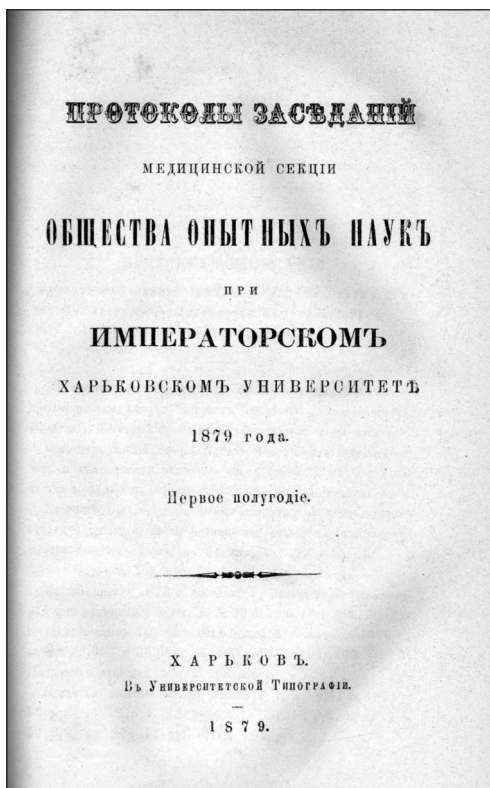
96. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ МЕДИЦИНСКОЙ СЕКЦИИ ОБЩЕСТВА ОПЫТНЫХ НАУК ПРИ ИМПЕРАТОРСКОМ ХАРЬКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ. – Харків, 1873–1886.

Друк.: Харків, университетская типография.

Наявність вид.: НБУВ: 1877, 1878, 1879 – полугодие 1(1879); РНБ: 1874 (1875), 1875 (1876), 1876 (1877), 1877 (1879), 1879 – полугодие 1 (1879), 2 (1881), 1880 (1881), 1883 (1884), 1885 (1886), 1884 (1886).

Друкувалися протоколи засідань Секції товариства дослідних наук при Харківському університеті. Очолював секцію професор, завідувач кафедри госпітальної хірургії, декан медичного факультету Іван Кіндратович Зарубін (1835–1904). Він ініціював створення при Товаристві дослідних наук медичної секції, перетвореної з часом у Товариство наукової медицини та гігієни. Секцію і товариство він очолював з часу створення упродовж 20 р.

На засіданнях розглядалися професійні медичні питання та діяльності товариства, заяви на вступ до Товариства. Заслуховувалися й обговорювалися повідомлення, доповіді та реферати членів Товариства й запрошених лікарів. Серед розглянутих проблем: «Про кліматичні умови південного берега Криму», «Про заходи проти чумних епідемій в Астраханській губернії», «Про методи дослідження хліба та молока» (Якобій), «Визначення дубильних речовин і попелу в чорному чаї» (Чугін), «Про вагу тіла в епілептиків», «До вчення про галюцинації», «Ціла низка злочинів під дією протрагуючого епілептичного еквіваленту» (Ковалевський), «Про випадок перелому основи черепа зі вдалим видужуванням» (Зарубін), «Експериментальні дослідження над пороками клапанів серця» (Очаковський), «Огляд успіхів ларингоскопії та риноскопії за 1878 рік» «Про видалення чужорідних і штучних поліпоподібних тіл із гортані тварин» (Шилтов), «Судово-психіатричний випадок убивства в стані швидкоминучого божевілля» (Андрузький), «Випадок колосальної аневризми безіменної артерії» (Калмиков), «Нотатки про санітарні умови міста Харкова» (Томашевський), «До питання про будову слизової оболонки тонких кишок і механіку всмоктування» (Кульчицький) та ін. Частина з цих повідомлень надрукована в «Протоколах...». Зокрема, як свідчить опублікований звіт секретаря секції Пономарьова, у 1878 р. пройшло 5 засідань і заслухано 10 повідомлень.

97. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ ОБЩЕСТВА ВРАЧЕЙ ЧЕРНИГОВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Чернігів, 1871–1894.

Приміт.: Видання змінювало назви: 1871–1872 №13/14, 1873 №16/18, 1888 – «Протоколы заседаний Общества врачей Черниговской губернии (с незначительными изменениями)»; 1889/1890 – «Труды Общества врачей Черниговской губернии» (див. № 159).

Наявність вид.: РНБ: 1871 – № 1–2, № 3/4; 1872 – № 5–14, 1873 – № 16/18, 19/23, 1887/1888 – № 1–18.

98. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ ОБЩЕСТВА КИЕВСКИХ ВРАЧЕЙ. – Київ, 1862/63. № 1, жовтень–листопад – 1893/94. Т. 1 вип. 4 (1896).

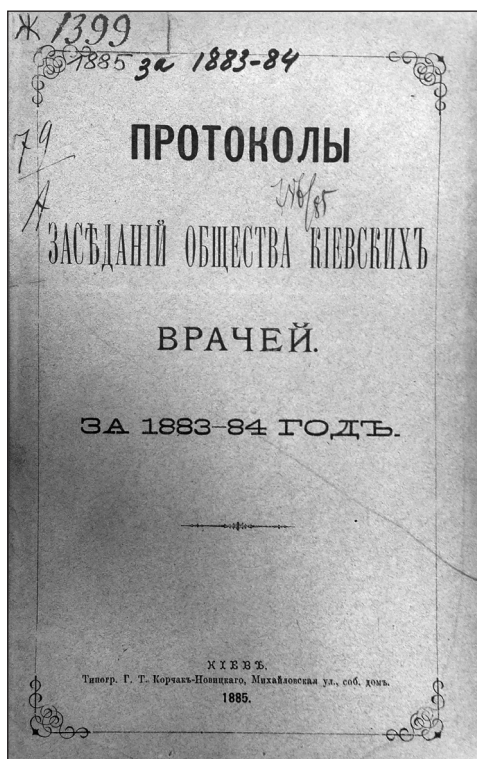
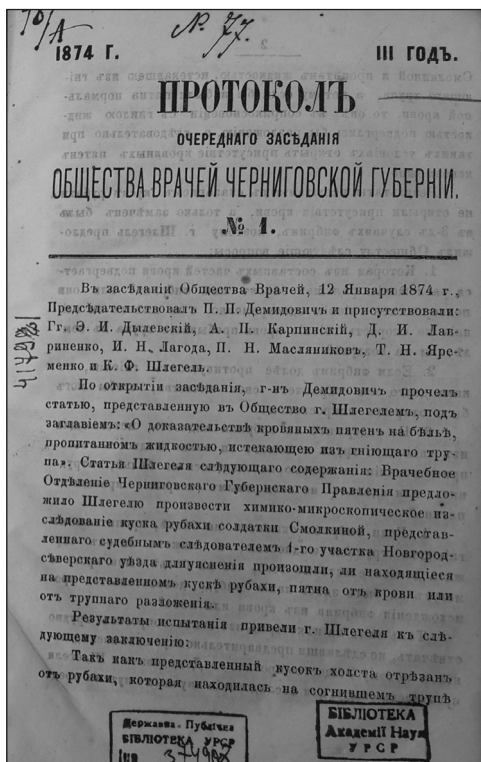
Вид.: Общество Киевских врачей.

Ред.: Секретари Общества. Різночасово: В. Миллиот, Маковецкий, Б. Козловский, П. Марковский.

Друк.: Киев, типография Г. Т. Корчак-Новицкого, Михайловская ул., № 4.

Приміт.: Деякі числа вийшли під назвою «Протоколы заседания общества Киевских врачей с приложениями»; із 1894 р. видання має назву «Труды Общества киевских врачей с приложением протоколов» (див. № 161).

Наявність вид.: НБУВ: 1862/63 – № 1–17, 1873 – № 7, 1874 – листоп., 1874/75 – № 1–10/14, 1875 – груд., 1875/76 – дод., 1876/77 – дод., 1878/79 – № 1–11, дод. – вип. 1, 2 (1880), 1879/80 (1881) і дод. – вип. 1, 2, 1880/81 – № 1–10, дод. – вип. 1, 1881/82 – № 1–11, дод. – вип. 1, 1882/83 – № 1–16, дод. – вип. 1, 2, 1883/84 – № 1–14 (1885), дод. – вип. 1, 2, 1884/85 – № 1–12, дод. – вип. 1, 2, 1885/86 – № 1–16, дод. – вип. 1, 2, 1886/87 – № 1–17, дод. – вип. 1, 2, 1887/88 і дод. – вип. 1 № 1–12 вип. 2 № 13–17 (1889), 1888/89 – № 1–15, дод. – вип. 1, 2, 1890/91 – № 1–12, дод. – вип. 1, 2; РДБ: 1863/64 – № 8–11, 1864/65 – № 1–9, 11–15, 1865/66 – № 1–15, 1866/67 – № 1–14, 1867/68 – № 3–11, 1870/71 – № 1–5, 1872/73 – № 1–14, 1873/74 – № 1–14, 1874/75 – № 1–14, 1875/76 – дод., 1876/77 – дод. (1878), 1878/79 – вип. 1, 2 (1880), 1879/80 – вип. 1, 2 (1880), 1880/81 – вип. 1, 1881/82 – вип. 1 (1882), 1882/83 – дод. (1884), 1883/84 – дод. (1885), 1884/85 – дод. (1886), 1886/87 і дод. – вип. 1, 2, 1887/88 і дод. – вип. 1, 2 (1889), 1888/89 і дод. – вип. 1, 2, 1889/90 і дод. – вип. 1, 2, 1891/92 – т. 1 вип. 1–3 (1895), 4 (1896); ННМБ: 1863 – № 1, 1864 – № 1, 1865 – № 11, 12, 1867 – № 3, 11, 1868 – № 3–11, 1870 – № 3–4, 1872 – № 3, 1873 – № 2, 1874 – № 3–13, 1875 – дод., 1878/79 (1880) і дод. – вип. 1, 2, 1879/80 (1881) – вип. 1, 1881/82 – вип. 1, 1882/83 – вип. 1, 1883/84 – вип. 1, 1884/85 – вип. 1, 1885/86 – вип. 1, 1886/87 і дод. – вип. 1, 2, 1888/89 – дод., 1891 – дод. РНБ: 1862/63 – № 1–17, 1863/64 – № 1–13, 1864/65 – № 1–15, 1865/66 – № 1–15, 1866/67 – № 1–14, 1867/68 – № 3–11, 1870 – № 1–5, 1872/73 – № 1–14, 1873/74 – № 1–13, 1874/75 – № 1–10/14, 1875/76 – дод., 1876/77 – дод., 1878/79 (1880) і дод. – вип. 1, 2 (1880), 1879/80 (1881) і дод. –

вип. 1, 2, 1880/81 і дод. – вип. 1, 1881/82 і дод. – вип. 1, 1882/83 і дод. – вип. 1, 2, 1883/84 і дод. – вип. 1, 2, 1884/85 і дод. – вип. 1, 2, 1885/86 і дод. – вип. 1, 2, 1886/87 і дод. – вип. 1, 2, 1887/88 і дод. – вип. 1, 2 (1889), 1888/89 і дод. – вип. 1, 2, 1889/90 і дод. – вип. 1, 2, 1891/92 – т. 1 вип. 1–3 (1895), 4 (1896); БАН: 1882–1896.

Протоколи інформували читачів про засідання Товариства київських лікарів (за місяцями) – «У цьому засіданні відбувалося таке»: п. Классон демонстрував під мікроскопом препарати поперечно-смугастих м'язів і прочитав статтю, в якій виклав власний погляд на мікроскопічну будову м'язової тканини; п. Мацион представив товариству попереднє повідомлення про результати своїх досліджень поперечно-смугастих м'язів; п. Талько демонстрував нутрощі черевної порожнини, виїняті з трупа хворої, яка померла від дизентерії; п. Квятковський прочитав основні положення, яких комітет, призначений Товариством, знайшов корисним застосувати до вишукування коштів для припинення сифілітичної зарази і які за ініціативи уряду можуть бути розроблені докладніше офіційними, компетентними особами та ін.

У наукових публікаціях піднімалися, наприклад, такі проблеми: «До казуїстики паралічів лицьового нерва, що залежать від катару середнього вуха і про хірургічне лікування барабанної порожнини при цьому» (д-р М. Галин), «Гомеопатія з наукової точки зору» (проф. Д. Родзаєвський), «Гомеопатія з наукової точки зору», «Дифтерія в Києві 1870–1888 рр.» (проф. Н. Хржонцевський), «Випадок травматичного пошкодження черепа з порушенням цілісності мозку» (проф. К. Сапежко), «Сучасний стан питання щодо лікування кістково-суглобного туберкульозу» (д-р Козловський), «Демонстрація трьох хворих

із ушкодженням черепа і самого мозку» (Петровський), «Патологія шоку болі й жаху» (проф. І. Сікорський), «До казуїстики спастичного спинного паралічу» (М. Папинський), «До лікування сухотних шкіряними змазуваннями гваяколом» (Ф. Леш).

Некрологи пам'яті: проф. С. Боткіна (автор І. Сікорський), д-ра Беззаботнова (Яновський), д-ра Красковського (Неєлов), проф. Д. Родзаєвського (К. Пеплинський).

Важливим і необхідним стала публікація «Лікарських етичних правил», підписаних президентом Товариства київських лікарів Н. А. Хржонщевським і затверджених 7 жовтня 1889 р. Вони регламентували майже всю лікарську діяльність, зокрема ставлення лікарів до хворих, взаємини лікарів, винагороди.

Цикл публікацій присвячено постаті К. Сапежко, дисертація якого стала тріумфом для медицини – «Клінічний матеріал до питання про пересадку слизової оболонки».

Друкувався список книг і журналів, які надійшли до бібліотеки Товариства Київських лікарів.

99. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ ОБЩЕСТВА НАУЧНОЙ МЕДИЦИНЫ И ГИГИЕНЫ ПРИ ХАРЬКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ. – Харків, 1895–1914.

Ред.: Пенский П. Ю., проф, Пенский П. Ю. и Чуевский И. А., приват-доцент (1901/1907), Поляков П. А. (з 1912).

Друк.: Харьков, типография «Мирный труд», Девичья ул., д. №14.

Прим.: «Протоколы» за 1900–1907, 1912 рр. приброшуровані до видання «Труды Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете» (див. № 162).

Покажчик змісту: Указатель к Трудам Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете за 1883–1915 гг. / Сост. М. Г. Швалб ; Под ред. проф. Л. И. Гуревича. – Харьков, 1955. – 23 с.

Наявність вид.: РНБ: 1900/1901 (1904), 1902/1903 (1904), 1904/1907 (1908), 1912 (1913), 1913 (1914).

Протоколи інформували читачів про засідання Товариства, друкували наукові повідомлення й авторські статті. У них, зокрема, піднімалися такі проблеми: «Дрібні крововиливи на поверхні черепного мозку як постійне явище при епілепсії» (В. Анфімов); «Словесна сліпота. Coecitas verbalis» (Я. Анфімов); «Про застосування протидифтерійної сироватки при дифтерії» (І. Баранников); «Теорія слухових відчуттів на основі нових даних» (Ф. Іванов); «Повідомлення про вплив метеорологічних умов на організм людини» (П. Кравцов); «Кілька слів про ацидофільні зерна в елементах слизової оболонки кишкового каналу» (М. Кульчицький); «Про соляний обмін при вживанні вод Vischy і Боржому» ([А.] Михайлов); «Штучна хімічна муміфікація трупів людей, птахів, холоднокровних і теплокровних тварин» (І. Михайловський); «Сухість очей і його лікування» (О. Незнамов); «Про внутрішньочеревні зрощення, гесп. шлунку, патогенез і діагностика їх» (І. Оболенський); «До питання про оперативне лікування гіпертрофії простати» (Б. Пржевальський); «Про походження везикулярного дихання» (М. Светухін); «Фізіологічна дія Рентгенівських променів» (І. Тарханов); «Про об'ємне визначення формених елементів крові» (І. Чуевський) та ін.

У «Протоколах...» за 1913 р. надрукований звіт про 15-літню діяльність Товариства (від 17 грудня 1897 до 17 грудня 1912 р.), де зазначалися основні віхи від заснування цієї

професійної організації у 1872 р., коли 27 осіб затвердили Статут «Товариства дослідних наук», до передостаннього року, коли кількість осіб зростає до 155. За звітний період виголошено 370 доповідей і повідомлень. Секретар Товариства, доктор М. М. Павлов зазначив, що Товариство медицини і гігієни – це «продукт внутрішнього вченого життя Університету, живе з ним нерозривним життям, служить йому по можливості сил і допомагає Університету виконувати його місію бути світочем і провідником науки».

У «Протоколах...» також надруковано вітальні адреси московському військовому шпиталю з нагоди його 200-річчя та з нагоди 25-річної наукової діяльності фармаколога, професора Андрія Дмитровича Чирікова.

100. ПРОТОКОЛИ ЗАСЕДАНИЙ ОБЩЕСТВА ОДЕССКИХ ВРАЧЕЙ.

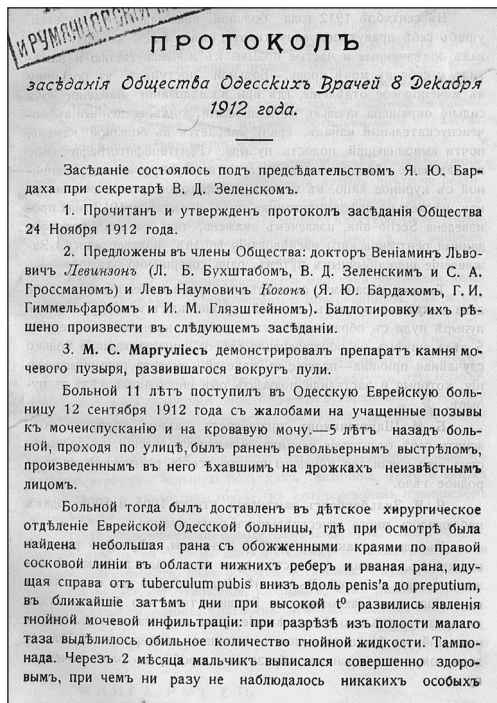
– Одеса, 1868. Вип. 1, 13 січня – 1913. 19 січня / 2 березня.

Вид.: Общество Одесских врачей.

Прим.: Існують припущення, що у 1873, 1875 і 1878–1879 рр. «Протоколи...» окремо не видавалися. За 1904–1913 рр. «Протоколи...» друкувалися на сторінках «Трудов Общества одесских врачей» (див. № 163).

Наявність вид.: НБУВ: 1868 – вип. 1, 1870 – вип. 1, 2, 2/3, 1872 – вип. 3, 1872 – 18 лист. (1873), 1877, 1880/1881 – № 1, 2, 5–20, 22, 1881/1882 – № 1–10, 18–21, 1882 – № 1, 2, 1883 – № 10–18, 1884 – № 1–19, 1885 – № 1–18, 1887 – № 19, 20, 1885/1886 – б.н., 1888 – № 1–20, 1888/1889 – № 1–8; РДБ: 1868 – вип. 1–3 (1870), 1869 – вип. 1 (1870), 1870 – вип. 1–3, 1871 – вип. 1–3 (1871/1872), 1872/1873, 1874 (1876), 1880/1881 – № 1–3, 5–8, 10–13, 19–22, 25, 1881/1882 – № 3–10, 1882/1883, 1883/1884 – № 1–16, 18, 19 (1884), 1884/1885, 1885 – № 7, 8, 10–16, 1885/1886 – № 1–14, 16–18, 1886/1887 – № 1–12, 14, 16 18–20, 1888 – № 3, 1888/1889 – № 1–16 (1889/1890), 1888/1890 – № 2, 4, 5, 7, 8, 11, 16 (1889/1891), 1891 – 4 трав., 1903 – 28 берез.–1 лист. (1903/1904), 1912 – 8 груд. (1913), 1913 – 19 січ. – 2 берез.; РНБ: 1903 – № 1–10, 1904 – № 11; БАН: 1868–1889/1890.

Товариство одеських лікарів засноване в 1849 р. і вважається другим медичним науковим товариством в Україні. У другій половині XIX ст. Одеське товариство було одним із найбільших та найвагоміших у Російській імперії. Першими членами Товариства стали 20 медиків – вихідців із різних країн, що пов'язано з багатонаціональним

складом тогочасної Одеси: вихованці німецьких, французьких, австрійських університетів, а також Харківського, Вільнюського та Дерптського. У різні роки Товариство очолювали: Н. Бернштейн, М. Скліфосовський, Г. Мінх, Й. Мочутковський, Г. Духновський, Я. Бардах.

У «Протоколах...» друкувалися повідомлення про роботу Товариства: поточна діяльність, прийом нових членів, наукові виступи тощо.

Голова Товариства М. В. Скліфосовський у виданні, присвяченому 20-річчю Товариства, писав: «... вивчення статистики хворобливості та смертності спричинить неодмінне вивчення кліматичних особливостей нашого міста і тих умов загалом, за яких розвиваються ті чи інші хворобливі форми, превалюючи над іншими. Від вивчення подібних питань ми маємо право очікувати великої користі для загальної гігієни. Неможна не погодитися, що подібні завдання повинні бути приналежністю саме провінційних медичних товариств і повинні складати суттєву частину програми їх занять».

Одеса стала одним із провідних центрів проведення щеплення від віспи. За давними «Протоколов...», із 1869 по 1871 р. в Одесі щеплено віспу 23 тис. осіб і ревакциновано 11 тис. осіб. Як результат, захворюваність віспою зменшилася до одиничних випадків.

Товариство одеських лікарів займалося також питаннями боротьби з малярією, поворотною гарячкою, дифтерією, приділяло увагу санітарним питанням тощо. Усе це знаходило відображення на сторінках видання.

101. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ ТАВРИЧЕСКОГО МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА ЗА ... [1888/1889]: Виходять щорічно. – Сімферополь, 1890. Т. 1.

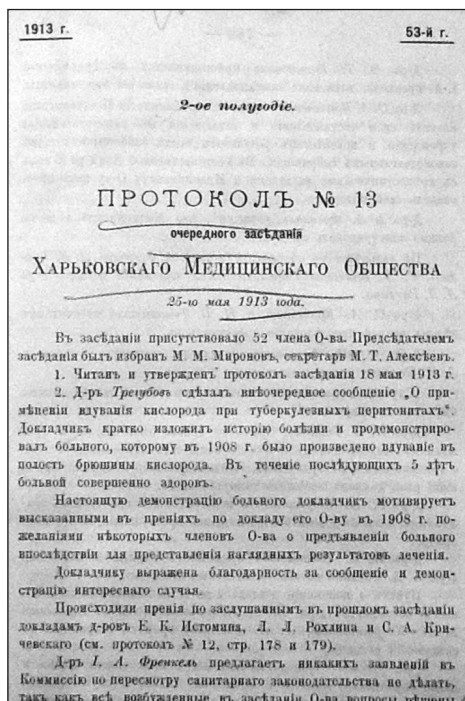
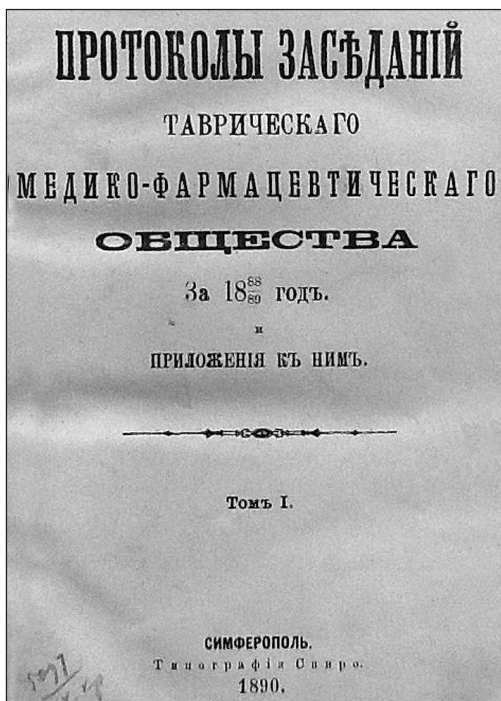
Джер.: Русская периодическая печать. 1703–1900 гг. : Библиография и графические таблицы. – Пг., 1915. – С. 134.

Приміт.: У подальшому видання виходило під назвою «Протоколы заседаний и труды Общества симферопольских врачей» (див. № 95).

102. ПРОТОКОЛЫ ЗАСЕДАНИЙ ХАРЬКОВСКОГО МЕДИЦИНСКОГО ОБЩЕСТВА. – Харків, 1861/1863 – 1916. Вип. 2.

Друк.: Харьков, типо-литография К. П. Счасни, Сумская ул., д. №1.

Приміт.: Видання змінювало назви: «Протокол собрания Харьковского медицинского общества» (1861/1863), «Протоколы годичного заседания Харьковского медицинского общества и Отчет деятельности членов Харьковского медицинского общества» (1871 – № 1, 1872 – № 1, 1874 – № 1, 1877 – № 1, 1878 – № 1, 1879 – № 1). У перших номерах за 1871–1879 рр. друкувалися також «Отчеты деятельности членов Харьковского медицинского общества [за 1870–1878 гг.]». «Протоколы» за 1914–1916 рр. друкувалися у «Харьковском медицинском журнале» (див. № 177). До 1906 р. одночасно з «Протоколами...» видавалися «Труды Харьковского медицинского общества» (див. № 173).

Дод.: Приложения к №... (1873 – вип. 1, 2, 1874 – вип. 1, 3, 1875 – вип. 1–4, 1876 – вип. 1–3, 1877 – вип. 1–3, 1878 – вип. 1, 2, 1879 – вип. 1, 2, 1880 – вип. 1, 2, 1881 – вип. 1 (№ 1–10), 1а, 1882 – вип. 2, 1884 – вип. 2, 1885 – вип. 4, 1886 – вип. 6).

Наявність вид.: НБУВ: 1873 – № 1–17, 1874 – № 1–17, 1875 – № 1–18, 1876 – № 1–18, 1877 – № 1–18, 1878 – № 1–12, 1879 – № 1–20, 1880 – № 1–17, 1882 – ч. 10–16, 1883 – ч. 1–17, 1884 – ч. 1–18, 1885 – ч. 1–18, 1886 – № 1–5, 15–19, 1887 – № 2–9, 1888/1889 – № 2–16, 1890 – № 1–16, 1891 – № 1–15, 1892 – № 1–12, 26–31, 1893 – № 1–18, 1894 – № 1–16, 1896 – № 9–16, 1897 – № 1–8, 10–21, 1898 – № 1–22, 1899 – № 1–20, 1900 – № 1–10, 1901 – № 1–20, 1902 – № 1–14, 1903 – № 1, 2, 5–19, 1904 – № 1–11, 1906 – вип. 1–2, 1907 – вип. 1–2, № 1–23, 1908 – вип. 1–2, № 1–36, 1909 – № 1–35, 1910 – вип. 1–2, № 1–31, 1911 – вип. 1–2, № 1–29, Приложения з 1873 по 1886; РНБ: 1862/1863, 1870 – № 2, 16/23, 1871 – № 1, 1872 – № 1, 1873 – № 8/12, 1874 – № 1, 1876 – № 1–2/9, 1877 – № 1–11/18, 1878 – № 1 – 7/ 17, 1879 – № 1–6/9, 1883 – № 1 2/17, 1884 – № 1–12/18, 1885 – № 16/18, 1886 – № 1–15/19, 1887 – № 2/9–19/21, 1888 – № 2–6, 8/15, 1889 – № 1/7–13/16, 1890 – № 1/9–10/16, 1891 – № 1/9–10/19, 1892 – № 1/12–26/31, 1893 – № 1/8–9/18, 1894 – № 1/5–6/18, 1895 – № 1/11–12/19, 1896 – № 1/8–9/16, 1897 – № 1/9–10/21, 1898 – № 1/11–12/22, 1899 – № 1/3–13/22, 1900 – № 1/3–11/13, 1901 – № 1/4–15/20, 1902 – № 1/4, 1903 – вип. 1–3, 1904 – № 1/11–12/17, 1906 – 1 вип., 1907 – 1 вип, 1907 – вип. 1–2, 1908 – вип. 1–2, 1909 – вип. 1–2, 1910 – вип. 1–2, 1911 – вип. 1–2, 1912 – вип. 1–2, 1913 – вип. 1–2; БАН: 1861–1913.

Друкувалися протоколи засідань Харківського медичного товариства, до складу яких входили окремі виступи або певні матеріали. Скажімо, виступ «Про внутрішнє споживання карболової кислоти при хронічних висипах» О. Х. Кузнецова, доповідь Д. Лямбля, повідомлення проф. В. Ф. Грубе зі своєї приватної практики, кілька публікацій Н. Сочави (про заснування медично-статистичного бюро при Харківському медичному товаристві та ін.). Окремою темою у 1870 р. стала історія хвороби Настасії Прогляди, записана ординатором Терапевтичної клініки Н. Даніні та зачитана на засіданні товариства В. Я. Скабічевським, а також низка інших матеріалів (кілька статей і повідомлень), пов'язаних із цим обстеженням і процесом лікування.

За протоколами засідань можна встановити певні віхи діяльності Харківського медичного товариства. Наприклад, у 1862–1863 рр. секретарем був Д. Кисельов, у 1871 р. віце-президентом значився Д. Лямбль, а секретарем – Н. Сочава, у № 8 за 1872 р. віце-президентом названо В. Лашкевича, а вже наступного номера, травень того ж року, президентом значиться проф. В. Грубе (секретар залишався незмінним). У протоколах за 1913 р. головами засідань різного часу подано Є. Браунштейна і М. Трофимова, а секретарями – В. Таккенбуша і Л. Рохліна.

У 1871 р. Харківське медичне товариство відзначило десятиліття своєї діяльності. В поданому звіті зазначалася така статистика поширення «Протоколів...»: передплату оформили 9 осіб, окремих номерів було продано: № 1 – 70, № 2 – 21, № 3 – 12, № 4 – 76 примірників. У цей час до Товариства входило 74 члени.

Примірники «Протоколів ...» надсилалися у Санкт-Петербург, Москву, Іркутськ, Курськ, Київ, Полтаву, Тифліс, Дерпт, Саратов – в університети, медичні товариства, редакторам фахових видань (зокрема на адресу «Харьковских губернских ведомостей» чи петербурзького журналу «Медицинский вестник»).

Деякі протоколи виходили з уточненням: надзвичайне засідання (скажімо, 11 листопада 1873 р.) чи публічне засідання (30 листопада 1913 р.). У деяких заголовках указано: протокол річного засідання, протокол чергового засідання, протокол зібрання, протокол наукового засідання, протокол надзвичайного адміністративного засідання і т. д.

Протоколи також мали додатки. Скажімо, у додатку за 1913 р. вміщено: доповідь правління і господарчої комісії Харківського медичного товариства; повідомлення про відкриття курсів із клінічної мікроскопії, бактеріоскопії і хімії; біографічні відомості лікарів; окрема автобіографія та перелік наукових праць члена-кореспондента ХМТ С. Салтикова; інструкція наглядачеві; програма для курсів хімічного відділення.

Ціна за річне видання складала (зокрема у 1872 р.) 2 крб. сріблом. Російським медичним виданням та «Университетским известиям» пропонувався взаємообмін. Бажаючих передплатити протоколи за попередні роки та поточні випуски редакція просила звертатися до секретаря товариства і до книжкового магазину «Харківська книжкова торгівля».

103. ПРОТОКОЛЫ И ТРУДЫ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ ОБЩЕСТВА БОРЬБЫ С ЗАРАЗНЫМИ БОЛЕЗНЯМИ. – Катеринослав, 1903.

Друк.: Катеринослав, типография губернского земства.

Наявність вид.: ННМБ: 1903.

Уміщені Протокол загальних зборів Катеринославського відділення та Журнала засідань Ради. Надруковані також «Програма діяльності лікаря, відрядженого Катеринославським відділенням товариства боротьби із заразними хворобами»; звіт про діяльність ясел-притулку в с. Майорському Маріупольського притулку; Клопотання голови Ради про видачу субсидії відділенню товариства боротьби із заразними хворобами; Звіт лікаря Г. Рейзе про сифіліс у селах Губиниха та Миколаївка Новомосковського повіту. У формі таблиць подана інформація про розподіл хворих сифілісом по формах хвороби, віку, роду лікування, локалізації первинного враження і способу зараження в селах Губиниха та Миколаївка та загалом про захворюваність у цих населених пунктах. Найбільше виявлено хворих на сифіліс – 82, дизентерію – 24, коклюш – 19, грип – 17, бугорчатку – 16.

104. ПРОТОКОЛЫ КИЕВСКАГО ОФТАЛЬМОЛОГИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА [ЗА 1905, 1911–1912 ГОДЫ]. – Київ, 1905–1912.

Ред.: Ходин А. В., Мандельштам М. Э.

Приміт.: Протокол 1-го засідання [№ 1] 20 мая 1904 г. напечатан в «Вестнике офтальмологии».

Друк.: Москва, Типо-литография товарищества И. М. Кушнерев и К^о на ул. Караваневской, 5.

Київське офтальмологічне товариство засноване в 1904 р. Першим головою став Макс Еммануїлович Мандельштам (1839–1912): випускник Харківського університету (1862), стажувався у видатного Гельмгольца.

У виданні містилися протоколи засідань за різний період та тексти доповідей.

105. ПРОТОКОЛЫ КИЕВСКОГО ПСИХИАТРИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА: Приложение к журналу «Вопросы нервно-психической медицины». – Київ, 1898/99. Вип. 1 (1899) – 1900/01.

Друк.: Лито-типография Товарищества И. Н. Кушнирев и К^о в Москве. Киевское отделение, Караваевская ул., д. № 5.

Приміт.: Видання виходить як додаток до журналу «Вопросы нервно-психической медицины» (див. № 37).

Показчики змісту: У кінці відповідного року (1898/99–1899/00).

Наявність вид.: РДБ: 1898/99 – вип. 1 (1899), 1899/00; РНБ: 1898/99 – вип. 1 (1899).

Надруковано протоколи сімох засідань членів товариства з квітня 1898 до квітня 1899, які містили тексти доповідей із зазначенням основних ідей, обговорення, відповіді доповідачів. У випусках розглядалися такі питання: «Про ненормальну волосатість» Я. Шпицера, «Випадок сирингомиємії» Петровського (3-тє засідання, грудень 1898), «Випадок сімейного церебрального спастичного паралічу» А. Кульженка тощо. Було обговорено кілька доповідей: «Випадок травматичного враження спинного мозку» В. Селецького, «Про неузаконену експертизу і про шкоду її для справи правосуддя» І. Сікорського, «Про вплив алкогольних напоїв на здоров'я і моральність Росії», де зазначалося про збільшення числа вбивств під впливом алкоголю, стверджувалося, що «бідність тягне за собою алкоголізм», а для його зменшення «необхідно збільшення народного благоустрою» (1898/99. – Вип. 1. – С. 37, 39); «Про розривання шлюбу у випадку душевної хвороби одного з подружжя» проф. Н. Оболонського, де зазначалося, що це «не гуманно, не можна розривати шлюб, якщо є діти, можна, якщо є матеріальне забезпечення та інший член родини буде доглядати хворого» (1898/99. – Вип. 1. – С. 41).

106. ПРОТОКОЛЫ КИЕВСКОГО СИФИЛИДОЛОГИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА. – Київ, 1901. № 1.

Ред.: Томашевский С. П.

Джер.: Левит М. Медицинская периодическая печать в России и СССР (1792–1962). – С. 164.

Ініціатором створення наукового товариства лікарів-дерматологів у Києві виступив доктор медицини, професор С. П. Томашевський. Статут Київського Сифілідологічного і Дерматологічного Товариства при Імператорському Університеті св. Володимира затверджене 30 березня (ст.ст.) 1900 р. На першому урочистому засіданні Товариства (21 травня 1900 р.) організатор виголосив промову «Про мотиви заснування та найближчі задачі діяльності Київського сифілідологічного і дерматологічного товариств». У виступі, опублікованому на сторінках «Протоколов...» ішлося про те, що сучасні питання сифілідології настільки «багаточисельні, різноманітні і складні, носять нерідко настільки специфічний характер, що вирішення їх часто буває не під силу окремій особі, і успіх тут можливий лише при взаємному і дружньому науковому спілкуванні та допомозі». Тож осердя доповіді – заклик до проведення заходів із профілактики венеричних захворювань, підвищення рівня наукових досліджень у галузі дерматології та сифілідології.

107. ПРОТОКОЛЫ ОБЩЕСТВА ВРАЧЕЙ ВОЛЫНСКОЙ ГУБЕРНИИ.

– Житомир, 1885. № 1 – № 5 (1886).

Друк.: Житомир, типография Е. В. Коровицкой.*Наявність вид.*: РДБ: 1885 – № 1–5 (1886).

Товариство лікарів Волинської губернії засноване в 1886 р. Першим його президентом став губернський лікарняний інспектор, доктор медицини, статський радник Григорій Федорович Брунс. Віце-президент – Станіслав Оскарович Доманевський.

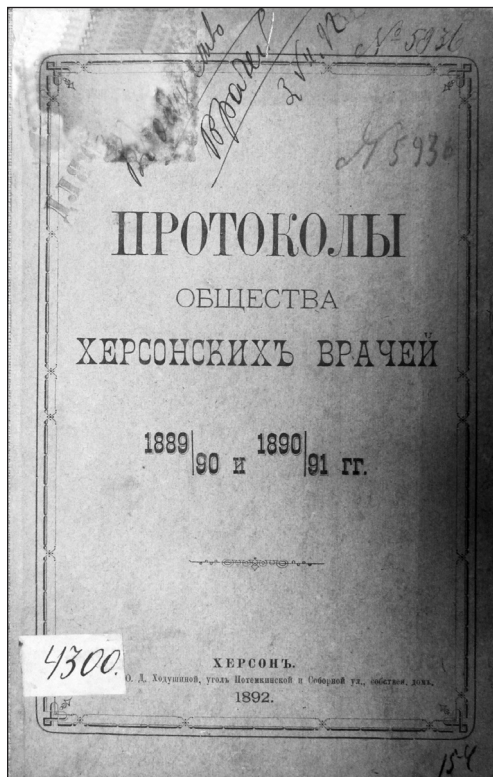
108. ПРОТОКОЛЫ ОБЩЕСТВА ХЕРСОНСКИХ ВРАЧЕЙ. Ежегодник.

– Херсон, 1871–1902.

Вид.: Общество Херсонских врачей.*Приміт.*: З 1894/95 рр. заголовок видання: «Протоколы и труды общества Херсонских врачей».*Друк.*: Херсон, типография губернского правления; типография О. Д. Ходушиной (бывшая Н. О. Вашенко), уг. Потемкинской и Соборной ул., частный дом; Русская типо-литография К. Д. Шрейбера, ул. Потемкинская; .*Наявність вид.*: ННМБ: 1892, 1893, 1894, 1895; ХОУНБ: 1871, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1901, 1902.

Херсонське лікарське товариство зареєстроване в 1870 р. на базі лікарського кабінету, організованого лікарем Германом Григорович Тарле. Він же й виступив одним із членів-засновників Товариства. У подальшому засідання проходили в Херсонській публічній бібліотеці. Товариство очолювали: Гнат Михайлович Троїцький, Моріс Львович Поппер, Яків Іванович Петровський, Ростислав Сотнічевський, Борис Федорович Бонч-Осмоловський, Микола Олександрович Каменський, Михайло Дмитрович Горбенко. Почесні члени Товариства: Луї Пастер – основоположник сучасної мікробіології та імунології; В'ячеслав Авксентійович Манасєїн – терапевт і громадський діяч, професор; Микола Васильович Скліфосовський – знаменитий хірург, професор, директор Імператорського клінічного інституту великої княгині Олени Павлівни в Санкт-Петербурзі; Федір Федорович Ерісман – фундатор основоположних принципів суспільної гігієни та соціально-гігієнічного напрямку медицини.

Уміщувалися Протоколи чергових і пу-

блiчних засiдань, що вiдбувалися раз на один-два мiсяцi. Традицiйно на кожному засiданнi спершу читалося наукове повiдомлення, потiм обговорювався санiтарний стан мiста, i в кiнцi розглядалися поточнi питання Товариства. Також друкувалися Протоколи рiчних звiтних засiдань, звiти про фiнансову, наукову та просвiтницьку дiяльнiсть Товариства Херсонських лiкарiв. Зокрема в перiод вiд вересня 1889 до вересня 1890 р. Товариство об'єднувало 30 членiв, вiдбулося сiм засiдань. Одне, публiчне, засiдання присвячене сторiччю вiд дня смертi лiкаря-фiлантропа Джона Говарда.

Значну частину видання займали «Приложения» до Потоколiв – тексти доповiдей, виголошених на засiданнях Товариства. Серед надрукованого: Бонч-Осмоловський Б. Ф. – «Про зшивання переломiв ключици з використанням мiдного дроту», Вiтвицький Р. М. – «До питання про значення субарахноiдальних простатитiв», провiзор Волон – «Про стан аптечної справи в м. Херсон», Гошкевич М. I. – «До казуїстики сапу (*malleus humidus*) у людей», «Про укушення людей чорними павуками», Диканська Єв. Є. (перша жiнка-офтальмолог у мiстi) – «Два випадки гострої глаукоми», Зеленський Гр. – «Випадок травматичного нейрозу в дитини», «Про кращий спiсiб перев'язки пуповини (спiсiб Сутугiна)», Поппер М. Л. – «Про необхiднiсть нового способу забою худоби», «Про шляхи розповсюдження iнфекцiйних хвороб», «Про розлучення з медичної точки зору», «Заходи проти чуми у зв'язку з її бактерiологiєю», Уваров М. С. – «Про важливiсть формулювання сучасних наукових поглядiв на заразнi хвороби», Фукс I. – «Випадок екстирпацiї матки через пiхву» та iн.

У доповiдi «Про розлучення з медичної точки зору» М. Л. Попер звернув увагу на застарiлiсть законiв про розривання шлюбу. Для засвоєння нових понять народною масою, тобто «для переходу нових iстин у свiдомiсть народу», пише автор, «потрiбен бiльш-менш значний промiжок часу, який iнодi вимiрюється цiлими столiттями». Новонароджена iдея «повинна витримати вперту боротьбу з iдеями, що вiдживають», i «чим ця боротьба упертiша, наполегливiша й тривалiша, тим краще, тим вiрнiше вироблене цiєю боротьбою вчення» (С. 43). Як приклад нерозумiння сучасниками автор наводить теорiю пиомi ваги Архимеда, вiдкриття законiв акомодаци i рефракцiї ока Авгазена й Альгацалi. «Можна навiть подумати, – читаємо в матерiалi, – що для цього треба було, ймовiрно, змiна самої будови мозкової тканини, змiна, що дала можливiсть утилитися новим iдеям» (С. 43). Зараз, безперечно ж, цi процеси вiдбуваються швидше, адже iснують школи, iнформацiя розповсюджується пресою. Але не дивлячись на це, читаємо у М. Л. Попера, «засвоєння нових iдей здiйснюється усе ж повiльно в силу необхiдного закону «для нових iдей новi мiзки» (С. 44). I саме завдяки таким умовам навiть вiджила iдея довго утримується в народних масах. Особливо «це помiтно в релiгiйних поняттях i звичаях народу та в правових його вiдносинах. Укажемо мiж iншим на святкування Iвана купала з давнiми язичницькими пiснями й плиганням через палаюче вогнище» (С. 44). Говорячи про стiйкiсть у народних масах рiзноманiтних уявлень, автор наводить для прикладу «закони про розривання шлюбу». Закони цi встановленi понад 200 рокiв тому. Зрозумiло, що в той час «не могло бути прийняте до уваги сучасне вчення про заразнi хвороби, а мiж тим ця прогалина лягає нерiдко важким тягарем на поєднаних шлюбом» (С. 44). Називаються тяжкi хвороби, такi як сифiлiс, туберкульоз легень, проказа. «I дiйсно, – вигукує автор, – яке ми маємо право вимагати в таких випадках спiльного спiвжиття» (С. 44), знаючи, що цим «пiддаємо небезпечi здоров'я i життя одного з подружжя» (С. 45). Автор розумiє, що викладенi причини розривання шлюбу вимагатимуть певного часу для внесення змiн у закон. Однак скорочення цього часу частково лежить i на вiдповiдальностi медикiв. «Лiкарi, i тiльки лiкарi можуть з'ясувати всю важливiсть такої змiни застарiлих законоположень про розривання шлюбу. Пропаганда у пресi, пропаганда живим словом на з'їздах лiкарiв – ось способи, якими ми повиннi користуватися для вiршення пiднятого тут питання» (С. 45), – констатує М. Л. Попер.

109. ПРОТОКОЛЫ СОБРАНИЙ И ТРУДЫ ОБЩЕСТВА ФЕОДОСИЙСКИХ ВРАЧЕЙ. – Феодосия, 1896.

Друк.: Феодосия, типография И. М. Косенко.

110. РЕНТГЕНОВСКИЙ ВЕСТНИК: Выходит выпусками по мере накопления материала. – Одеса, 1907. Т. 1, вип. 1, 27 липня – 1909. Т. 1, вип. 3.

Ред.-вид.: Розенблат Я. М., д-р.

Ред.: Вальтер П. А., проф.

Адреса ред.: Одесса, угол Решельевской и Кондратенко ул., дом Баржанского, № 11.

Друк.: Одесса, типография газеты «Одесские новости», Екатерининская, 8.

Наявність вид.: ННМБ: 1909 – т. 1, вип. 3; ОННБ: 1907 – т. 1, вип. 1; РНБ: 1907 – т. 1, вип. 1, 2.

Програма журналу: 1) самостійні статті по рентгенології; 2) критика нових робіт по рентгенології; 3) реферати; 4) оголошення.

Зокрема, надруковано такі матеріали: «До семіотики паралічу грудино-черевного нерва» D-г Holzknacht та D-г Hofbauer, Вена, переклав із рукопису D-р П. М. Каменецький; «До питання про патологію та фізіологію дихання» D-г L. Hofbauer та D-г G. Holzknacht, Вена, переклав із рукопису П. М. Каменецький; «Стан і рух діафрагми під час посиленого дихання в положенні на боці» D-г L. Hofbauer та D-г G. Holzknacht, Вена, переклав із рукопису П. М. Каменецький; «Випадок лікування Dermatitis Herpetiformis Duhringi Рентгеновськими променями» Є. С. Главче; «Походження Рентгенівських опіків і спосіб зміни інтенсивності рентгенівських променів» Kien Wock; «Звіт про перший Рентгенівський конгрес у Берліні» 30 квітня – 3 травня 1905 р.; «Доповідь, прочитана на 3-му конгресі німецького Рентгенологічного товариства в Берліні» 1.05.1907 р. та ін.

Усі нові матеріали розміщувалися зі спускової сторінки.

Журнал виходив випусками 1 раз на 2–3 місяці. Кожні 4 випуски складали том. Варість тому 6 крб.

111. РУССКИЙ ЖУРНАЛ КОЖНЫХ И ВЕНЕРИЧЕСКИХ БОЛЕЗНЕЙ: Выходит ежемесячно. – Харків, 1901. Т. 1, № 1 – 1917. Т. 34, № 12, грудень.

Ред.-вид.: Зеленев И. Ф., проф.

Адреса ред.: Харьков, Сумская ул., 6.

Друк.: Харьков, типография И. А. Гессен.

Прим.: Из № 9/10 за 1911 р. журнал издавался у Москві. Перенесення журналу з Харкова пов'язано з переходом І. Ф. Зеленева в Московський університет.

Показчик змісту: За 1901–1916 рр. піврічні показчики до т. 1–32 в останньому номері відповідного тому.

Нааявність вид.: НБУВ: 1902 – т. 3, № 1–6, т. 4, № 7–12, 1910 – т. 19, № 1–6, т. 20, № 7–12, 1911 – т. 21, № 1–6, т. 22, № 7–12, 1912 – т. 23, № 1–3, 5, т. 24, № 1–12; ННМБ: 1901 – т. 1, № 1–5/6, т. 2, № 7–12, 1902 – т. 3, № 1–6, т. 4, № 7–12, 1903 – т. 5, № 1–6, т. 6, № 7–12, 1904 – т. 7, № 1–6, т. 8, № 7–12, 1905 – т. 9, № 1–6, т. 10, № 7–12, 1906 – т. 11, № 1–6, т. 12, № 7–12, 1907 – т. 13, № 1–6, т. 14, № 7–12, 1908 – т. 15, № 1–6, т. 16, № 7–12, 1909 – т. 17, № 1–6, т. 18, № 7–12, 1910 – т. 19, № 1–6, т. 20, № 7–12, 1911 – т. 22, № 7–12, 1912 – т. 23, № 1–6, т. 24, № 7–12, 1913 – т. 25, № 1–6, т. 26, № 7/8–11/12, 1914 – т. 27, № 1–6, т. 28, № 7/8–11/12, 1916 – т. 31, № 1–2; ХДНБ: 1901 – т. 1, № 2–5/6, т. 2, № 7–12, 1909 – т. 17, № 1–6, т. 18, № 7–17, 1910 – т. 19, № 1–6, т. 20, № 8–12, 1911 – т. 21, № 1–6, т. 22, № 7–12; СумДУ: 1902 – т. 3, № 1, 4, 6, т. 4, № 7, 9, 11; РДБ: 1901 – т. 1, № 1–5/6, т. 2, № 7–12, 1902 – т. 3, № 1–6, т. 4, № 7–12, 1903 – т. 5, № 1–6, т. 6, № 7–12, 1904 – т. 7, № 1–6, т. 8, № 7–12, 1905 – т. 9, № 1–6, т. 10, № 7–12, 1906 – т. 11, № 1–6, т. 12, № 7–12, 1907 – т. 13, № 1–6, т. 14, № 7–12, 1908 – т. 15, № 1–6, т. 16, № 7–12, 1909 – т. 17, № 1–6, т. 18, № 7–12, 1910 – т. 19, № 1–6, т. 20, № 7–12, 1911 – т. 21, № 1–6, т. 22, № 7–8; РНБ: 1901 – т. 1, № 1–5/6, т. 2, № 7–12, 1902 – т. 3, № 1–6, т. 4, № 7–12, 1903 – т. 5, № 1–6, т. 6, № 7–12, 1904 – т. 7, № 1–6, т. 8, № 7–12, 1905 – т. 9, № 1–6, т. 10, № 7–12, 1906 – т. 11, № 1–6, т. 12, № 7–12, 1907 – т. 13, № 1–6, т. 14, № 7–12, 1908 – т. 15, № 1–6, т. 16, № 7–12, 1909 – т. 17, № 1–6, т. 18, № 7–12, 1910 – т. 19, № 1–6, т. 20, № 7–12, 1911 – т. 21, № 1–6, т. 22, № 7–9/10.

Програма журналу: I відділ – шкірні хвороби; II відділ – сифіліс і м'який шанкр; III відділ – перелой та його ускладнення; IV відділ – критичні огляди; V відділ – протоколи і звіти про засідання наукових товариств; VI відділ – рецензії та бібліографія; VII відділ – хроніка.

Основним завданням журналу видавці ставили підвищення рівня кваліфікації спеціалістів та залучення лікарів інших спеціальностей до боротьби з венеричними та заразними захворюваннями шкіри.

Журнал жваво відгукувався на всі нові наукові події, що відбувалися в галузі дерматології та венерології як у Російській імперії, так і за кордоном. У ньому публікували оригінальні наукові роботи теоретичного і прикладного характеру такі вітчизняні вчені-дерматовенерологи, як [А.] Пospelов, О. Петерсон, В. Тарновський, М. Членов, Г. Мещерський, С. Яковлев та ін.

Уміщено кілька робіт про саркоїд Бека, зокрема дослідження П. Павлова (1903, № 9 і 10) та В. Терєбинського (1906, № 1, 2, 3 і 4).

Багато праць на сторінках журналу надрукував його засновник, редактор і видавець І. Ф. Зеленев – відомий сифілідолог, доктор медицини, професор. Зокрема: «Перелойна лихоманка», «Сучасний стан викладання шкірних і венеричних хвороб у Росії» (1901), «До питання про хвороби самостійних сальних залоз», «Fossae subcutanae atrophicae syphil» (1903), «Ргутний оперізуючий лишай» (1906), «Чорний сифілітичний шанкр» (1907), «До морфології блідої спірохети» (1909) та ін.

Передплатна ціна на рік – 8 крб., для студентів – 5 крб., за кордон – 10 крб.

112. РУССКИЙ СЕЗОННЫЙ ЛИСТОК: Популярно-бальнеологическая газета; Выходит с 15 апреля по 1 сентября; Выходит щотижнево. – Керч, 1889. № 1 – 1899.

Ред.-вид.: Филимонович Д. К.

Адреса ред.: Соборная площадь, № 3.

Друк.: типо-литография Х. Н. Лаго и К°, Воронцовская улица, дом Салатича.

Прим.: У 1898 і 1899 рр. вийшло лише по одному номеру.

Наявність вид.: РДБ: 1897 – № 1; РНБ: 1889–1899.

Друкувалися оригінальні статті, описи відомих на той час родовищ мінеральних вод, повідомлення з курортних міст, оголошення.

Передплатна ціна на увесь сезон із пересилкою – 1 крб.

113. САМОПОМОЩЬ: Ежемесячный иллюстрированный журнал технический, сельскохозяйственный, педагогический и гигиенический; Популярный журнал гигиены, сельского хозяйства, техники, домоводства и педагогики (з 1902); Журнал для всех популярной гигиены, домашней медицины, практического сельского хозяйства, домоводства, популярной техники, педагогики и воспитания детей (з № 5). – Одеса, 1902. № 1, квітень – № 4, травень.

Ред.-вид.: Зарубин И. И.

Додат.: 1902 – серія «Библиотека «Самопомощи» (всього 11 випусків у Петербурзі).

Прим.: У 1901 р. й далі журнал виходив у Петербурзі, згодом з 1903 до 1912 р. знову в Петербурзі під назвою «Будьте здоровы».

Наявність вид.: РНБ: 1902 – № 1–4.

Подавалися статті про першу допомогу та при невідкладних станах, розповідалося про лікувальні властивості природних речовин, приділялася увага профілактиці хвороб та лікувальній фізкультурі. Щодо номера п'ять–шість сторінок відводилося під рекламні тексти та малюнки: шведський бальзам, ванна-крісло, мило й чорнило, склад квіткового насіння, медичні показники модного жіночого одягу тощо.

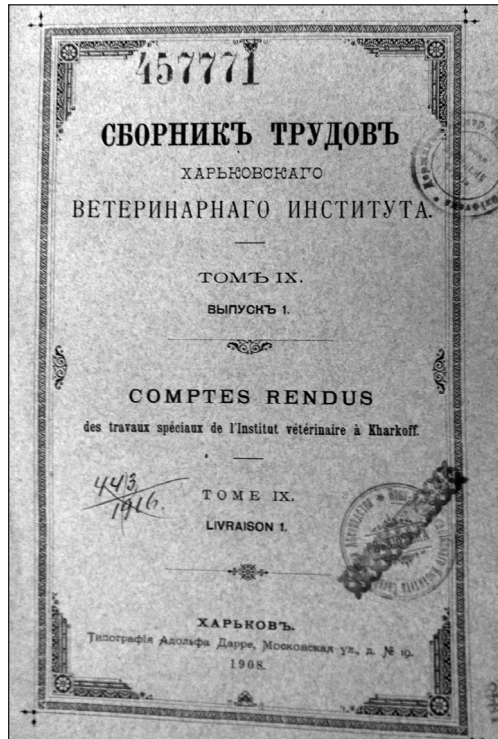
114. САНИТАРНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ ЯЛТЫ: Выходит щомісячно. – Ялта, 1913. № 1, січень – 1915. № 12, грудень.

Ред.: Косарев В. И., санитарный врач.

Прим.: У 1910–1911 рр. виходив «Бюллетень [о состоянии Ялтинской погоды и о важнейших заразных болезнях в г. Ялте]» (див. № 19). У 1912 р. видавалася «Врачебно-санитарная хроника Ялты» (див. № 52).

Наявність вид.: РНБ: 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12; БМДУ: 1913.

1907 – т. 8 вип. 2–5, 1908 – т. 8 вип. 6, т. 9 вип. 1, 1909 – т. 9 вип. 2–3, 1910 – т. 9 вип. 4–5, 1911 – т. 9 вип. 6, т. 10 вип. 1–4, 1912 – т. 10 вип. 5–6, т. 11 вип. 1–4, 1913 – т. 11 вип. 5–6, 1914 – т. 12 вип. 1–6; ХДНБ: 1889 – т. 1, 2, 1891 – т. 3, 1895 – т. 4, 1898 – т. 5, 1904 – т. 6, 1905 – т. 7 вип. 1, 2, 1906 – т. 8 вип. 1, 1907 – т. 8 вип. 2–5, 1908 – т. 8 вип. 6, т. 9 вип. 1, 1909 – т. 9 вип. 2, 3, 1910 – т. 9 вип. 4, 5, 1911 – т. 9 вип. 6, т. 10 вип. 1/2, 3/4, 1912 – т. 10 вип. 5/6, т. 11 вип. 1/4, 1913 – т. 11 вип. 5/6, 1914 – т. 12 вип. 1/4–5/6, 1915 – т. 13 вип. 1/4, 1916 – т. 13 вип. 5, 1918 – т. 14 вип. 1/4–5/6; ЦНБ ХНУ: 1911 – т. 10 вип. 3, 4, 1917 – т. 13, 1918 – т. 14 № 1–4, 1919 – т. 14 вип. 5, 6; РДБ: 1887 – т. 1 (1889), 1888 – т. 2, 1889/1891 – т. 3, 1891/1895 – т. 4, 1896/1898 – т. 5, 1904 – т. 6, 1905 – т. 7, вип. 1–2, 1906 – т. 7, вип. 6, т. 8, вип. 1, 1907 – т. 8, вип. 2–5, 1908 – т. 8, вип. 6, т. 9, вип. 1, 1909 – вип. 2–3, 1910 – т. 9, вип. 4–5, 1911 – т. 9, вип. 6, т. 10, вип. 1–4, 1912 – т. 10, вип. 5–6, т. 11, вип. 1–4, 1913 – т. 11, вип. 5–6, 1914 – т. 12, вип. 1–6, 1915 – т. 13, вип. 1–4, 1916 – т. 13, вип. 5, 6; РНБ: 1887 – т. 1 (1889), 1888 – т. 2, 1889/1891 – т. 3, 1891/1895 – т. 4, 1896/1898 – т. 5, (1904) – т. 6, (1905) – т. 7, вип. 1–2, 1906 – т. 7, вип. 6, т. 8 – вип. 1, 1907 – т. 8, вип. 2–5, 1908 – т. 8, вип. 6, т. 9, вип. 1, 1909 – вип. 2–3, 1910 – т. 9, вип. 4–5, 1911 – т. 9, вип. 6, т. 10, вип. 1–4, 1912 – т. 10, вип. 5–6, т. 11, вип. 1–4, 1913 – т. 11, вип. 5–6, 1914 – т. 12, вип. 1–6, 1915 – т. 13, вип. 1–4, 1916 – т. 13, вип. 5, 1917 – т. 13, вип. 6.

Основу видання складали наукові статті та звіти ветлікарів, учених, професорів та студентів ветеринарного інституту, а також фундаментальні дослідження, які стосуються анатомічних і фізіологічних особливостей тварин. Збірник мав дві частини – офіційну та неофіційну. В офіційній частині публікувалися: річні звіти, рецензії наукових статей, відгуки про дисертації та наукові праці студентів, огляд викладання та розподіл лекцій. У неофіційну частину входили: статті, дослідження, спостереження та повідомлення з усіх галузей ветеринарної медицини та з історії інституту, рецензії книги та праці ветеринарно-медичного змісту, бібліографічні замітки та відгуки, звіти про засідання ветеринарних спільнот, курси викладацького персоналу.

Друкувалися наукові праці з гігієни, анатомії, хірургії, бактеріології, зоотехніки. Піднімалася питання щеплень тварин, сприйняття азотистих речовин у кормах, кишкових захворювань травоядних тварин, фізіологічних функцій залоз, важливості фармакології для ветеринарних лікарів, лікування віспи овечок, інфекційних захворювань тварин тощо. Випуски видання містили курси операційної хірургії для ветеринарних лікарів та студентів.

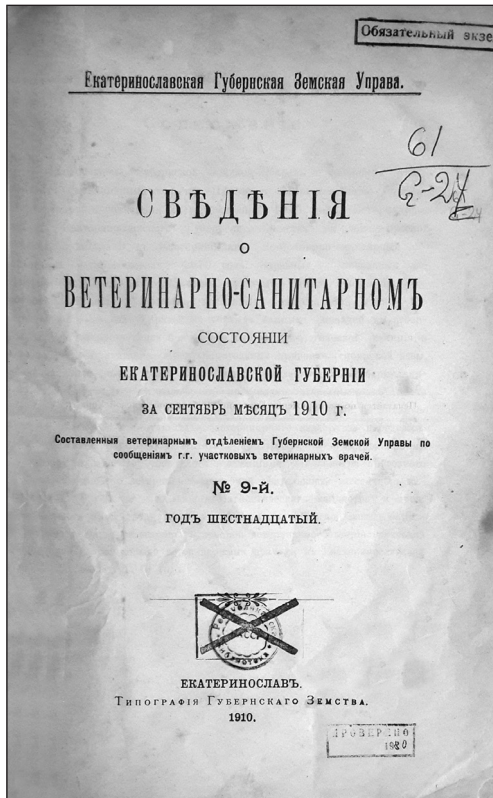
Однією з провідних стали теми сибірської виразки та сапу тварин – маловивчених на той час хвороб. Іноді з'являлися публікації щодо захворювання тварин на рак.

Уміщувалися некрологи, присвячені, зокрема, Р. Коху, почесному членові Харківського ветеринарного інституту; О. С. Брію, професору мінералогії; М. А. Богословському, професорові та ін.

Редакція журналу видавала книги: Регенбоген, проф. Ветеринарного Інститута в Берліне. Compendium фармакологія для ветеринарних лікарів. Перевод с предисловием и примечаниями профессора В. А. Мостинского; Фон-Френденрейх Эд., директор бактериологической лаборатории при швейцарской сельскохозяйственной станции в Берне. Бактериология в молочном хозяйстве. Перевод студента М. Потудина, под ред. проф. М. Ф. Иванова; Конев Д. Ф. Метод ослабления и приготовления вакцин бешихи свиней и результаты их применения, 1907; Краснов А. Н. Путеводитель по ботаническому саду и оранжерее Харьковского ветеринарного института; Ковалевский С. Проблема полов на основании опытов произвольного влияния на пол зародыша та ін.

Передплата одного тому (шість випусків) із пересилкою – 3 крб.

116. СВЕДЕНИЯ О ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНОМ СОСТОЯНИИ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОЙ ГУБЕРНИИ: Журнал. – Выходит раз на місяць. – Катеринослав, 1894. № 1 – 1917. № 6, червень.

Ред.: номера подписывали должностные лица; без подписи (з № 6 за 1903 р.); Полешко Н. А. (з № 5 за 1916 р.).

Вид.: Екатеринославское губернское земство, Екатеринославская губернская земская управа.

Друк.: Екатеринослав, типография губернского земства.

Арх. джер.: РІА: Ф. 776. – Оп. 17. – 1916. – Спр. 168.

Наявність вид.: НБУВ: 1916 – № 8; ННМБ: 1910 – № 10; ДОУНБ: 1909 – № 8, 1915 – № 10, 1916 – № 2, 6–7, РНБ: 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 1–9, 1906, 1907 – № 1–12, 1908 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–12, 1917 – № 1–6.

Завдання журналу: поширювати дані про ветеринарно-санітарний стан, які склалися ветеринарним відділом губернського земського правління за даними дільничних ветеринарних лікарів; інформацію про рішення земств; подавати корисні поради

для ветеринарних лікарів і тих, хто утримував худобу. Друкувалися постанови та розпорядження губернської земської управи й різні повідомлення, протоколи повітових нарад, результати ветеринарно-санітарних оглядів, звіти про діяльність земської ветеринарно-бактеріологічної станції, діагностичних кабінетів і дільничних ветеринарних лікарів, місячні ветеринарно-санітарні огляди. Друкувалася хроніка.

У формі таблиць подавалися «Сведения...» про: розміри надходження худоби в місця її продажу, випасання, вигодовування, забою та утилізації з технічною метою; результати ветеринарного нагляду за переміщенням худоби і сирих тваринних продуктах; ветеринарний нагляд за місцями забою худоби і станціями для огляду привозного м'яса; про ветеринарно-лікарську діяльність за ... місяць; діяльність діагностичних кабінетів та ін.

Розповідалося про боротьбу з такими захворюваннями як чума, сап і сибірка, збитки від яких болісно відбивалися на тваринництві.

Із науково-теоретичними та науково-практичними працями виступав старший ветеринар Катеринославського губернського земства, керівник Катеринославської ветеринарно-бактеріологічної станції Євдоким Теличенко.

Останні номери кожного року (окрім 1908) виходили в наступному році. Частина матеріалів друкувалася під заголовком «Додатки».

117. СВЕДЕНИЯ О ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНОМ СОСТОЯНИИ КИЕВСКОЙ ГУБЕРНИИ:

Ветеринарный отдел Киевской губернской управы по делам земского хозяйства; Ветеринарный отдел Киевской губернской земской управы (жовт./груд. за 1911 р.). – Виходять щомісяця. – Київ, 1909, січень – 1911, жовтень/грудень.

Ред.: номери підписували должностные лица.

Друк.: Киев, типо-литография Акционерного общества Н. Т. Корчак-Новицкого, ул. Меринговская, 6.

Приміт.: З 1913 р. видання має назву «Ветеринарная хроника Киевской губернии» (див. № 31).

Наявність вид.: РДБ: 1909 – січ.-листоп., груд.; РНБ: 1909 – січ.-листоп., груд., 1910 – січ.-жовт., груд., 1911 – січ.-верес., жовт./груд.

Кожен номер містив місячний звіт зареєстрованих у Київській губернії зем-

ським ветеринарним персоналом різних хвороб у тварин (сап, сибірська виразка, короста, сказ, чума свиней тощо), подавалася статистика про збільшення та зменшення кількості хвороб. До звіту додавалися дані про хід повальних заразних хвороб тварин у Київській губернії, таблиця про число заразних пунктів окремо по кожній місцевості, інформація про щеплення. Також друкувалися резолюції, постанови управ про різні призначення, відрадженьня, звільнення та переводи.

118. СВЕДЕНИЯ О ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНОМ СОСТОЯНИИ ХАРЬКОВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Виходять щомісяця. – Харків, 1907. № 1, квітень – 1916. № 1/2, січень/лютий.

Вид.: Ветеринарное бюро Харьковской губернской земской управы.

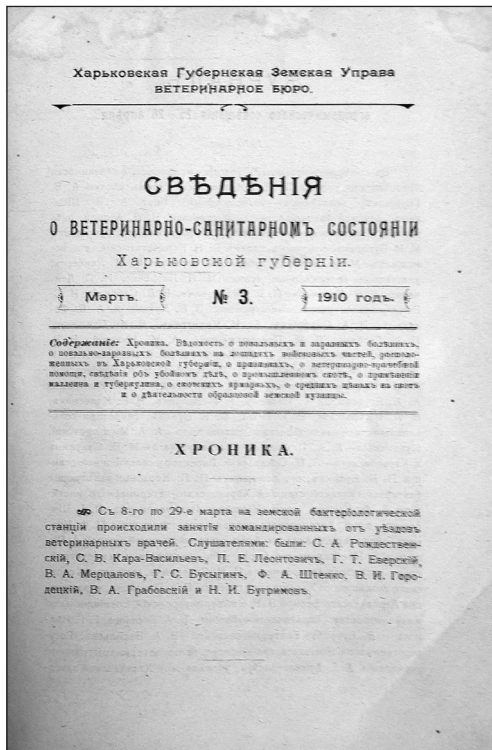
Ред.: номера подписывали должностные лица: Глушков А., член губернской управы (1910), Акишев В. В., председатель губернского управления (з № 11/12 за 1914), Добросельский П. П., зам. председателя управления (№ 3/4, 8–11 за 1915); 1916 без подписи.

Друк.: Харьков, типография «Печатное дело», Конторская, Клешевский пер. № 3; Клочковская ул. № 5.

Прим.: Окремі відбитки з журналу видрукувані під назвою «Труды Общества ветеринарных врачей в г. Харькове за XIV год. С 19 февраля 1910 по 24 февраля 1911». – Харьков, 1911. – 43 с. (див. № 158).

Наявність вид.: ХДНБ: 1910 – № 1, 3–12, 1911 – № 1–12; РДБ: 1907 – № 1–9, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–2; РНБ: 1907 – № 1–9, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–12, 1910 – № 1–12, 1911 – № 1–12, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–12, 1914 – № 1–12, 1915 – № 1–12, 1916 – № 1–2.

У переважній більшості тексти належать до офіційно-інформаційного різновиду. Друкувалися урядові циркуляри, доповіді та журнали нарад, журнали засідань комісій, які скликала Харківська губернска, земська управа, Постанови з'їздів, Постанови Харківських губернських земських зборів з питань ветеринарії, ветеринарно-санітарні огляди за місяць, списки рекомендованої літератури по ветеринарії тощо.

Зокрема в огляді за січень 1910 р. зазначалося, що заразно-повальні хвороби на домашніх тваринах і птиці зареєстровані в 662 пунктах на 2935 тваринах. Вказувалося розповсюдження епізоотій: сибірка – зареєстрована в 11 повітах губернії, вразила 86 тварин із яких 46 голів пало; ящур – в усіх повітах зареєстровано 1478 хворих голів, чума свиней – існувала у двох повітах, зареєстровано 31 хвора тварина, падіж – 16, вилікувано – 6. Також подавалися відомості по таких хворобах: сап, короста, мит (*Coryza contagiosa equorum*), інфлюенца, актиномікоз, бацилярна рожа, сказ.

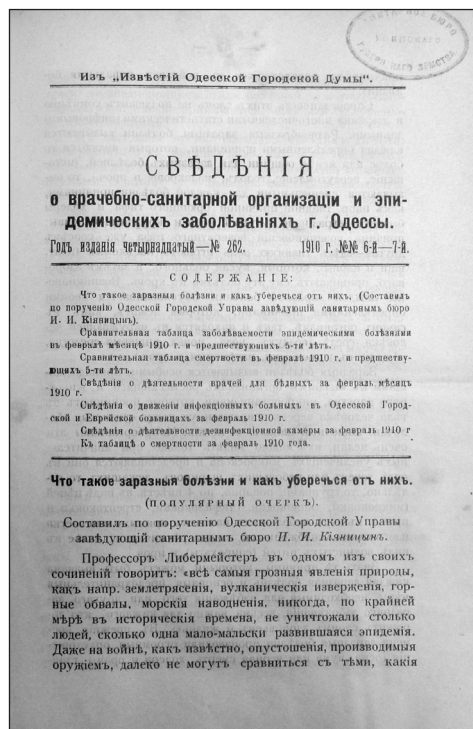
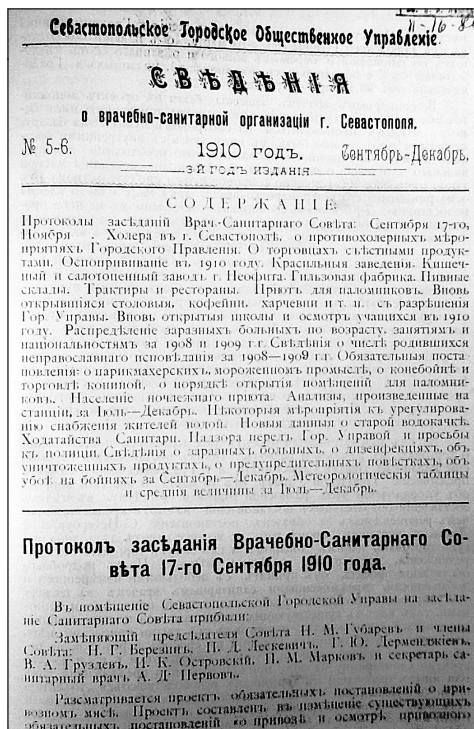
Основна група текстів оформлялася у вигляді таблиць. Традиційні табличні дані для кожного номера такі: «Відомості про заразні та повальні хвороби за (вказувалися місяць і рік)», «Відомості про запобіжні щеплення сибірської виразки за (місяць і рік)», «Відомості про попереджувальні щеплення рожі свиней за (місяць і рік)», «Відомості про застосування антирождистої лікувальної сироватки за (місяць і рік)», «Відомості про ветеринарно-лікарську допомогу за (місяць і рік)», «Відомості про різництво за (місяць і рік)», «Відомості про оглянуту промислову худобу за (місяць і рік)», «Відомості про застосування малеїну за (місяць і рік)», «Відомості про застосування туберкуліну (місяць і рік)», «Відомості про ярмарки худоби за (місяць і рік)», «Відомості про діяльність зразкової земської кузні в м. Золочів Харківської губернії».

Головні теми: хроніка губернського правління; відомості про епідемічні та заразні хвороби, щеплення, ветеринарну допомогу; ярмарки, середні ціни на худобу; повально-заразні хвороби коней військових частин; випадки з практики ветеринарних лікарів тощо.

Друкувалися відомості про засідання Товариства ветеринарних лікарів у Харкові та доповіді, які там читалися («Принципи влаштування холодильників та їх санітарно-економічне значення», «До питання про реорганізацію ветеринарно-фельдшерської шкільної справи», «Про діагностичне значення малеїну», «Про кріоскопічне дослідження молока» та ін.). Очолював Товариство ветеринарний лікар, екстраординарний професор Ветеринарного інституту Олександр Васильович Дедюлін, секретар – [А.] М. Петров.

Значне місце відводилося науковим статтям, повідомленням та рефератам: «Пронос сосунів» проф. І. Гордзялковського; «Боротьба з ящуром в Данії» К. Меля; «Про дію сонячного світла на вакцини сибірської виразки» Теличенка та ін.

У кожному номері представлені матеріали під рубрикою «Хроніка», де надруковані відомості про: заняття на повітовій бактеріологічній станції відряджених від земств ветеринарних лікарів; тритижневі курси для земських ветеринарних лікарів при бактеріологічній станції губернського земства; експорт тварин в Італію; роботу ветеринарних товариств; вихід друком нових книг; розпізнавання бацил сибірської виразки у фекальних масах трупів; відрядження ветеринарних лікарів на дільниці; діяльність контрольних молочних товариств у Швеції; австралійську баранину на петербурзькому ринку; діагностичне значення внутрішньошкірної туберкулінової реакції; боротьба з сапом в Англії; про дорожнечу м'яса та ін. Привертає увагу добірка «Хроніка» в № 9 за грудень 1907 р.: редакція розповідала, зокрема, про рослинне молоко в Китаї. Виробляється воно із сої: ці зерна розварюють і розтирають. Заливши водою, отримується білувата рідина, схожа на молоко. Додаючи в неї мінеральних солей, відбувається процес звуджування. У результаті отримується сир, який китайці називають то-юу. Далше редакція розповідає про харчову важливість отриманого продукту.

119. СВЕДЕНИЯ О ВРАЧЕБНО-САНИТАРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ г. СЕВАСТОПОЛЯ:

Севастопольское городское общественное управление. – Выходит щомісячно. – Севастополь, 1908. № 1, січень – 1911. № 3 / 4, травень / серпень.

Наявність вид.: РНБ: 1908 – № 1-6, 1909 – № 1-5/6, 1910 – № 1-5/6, 1911 – № 1-3/4.

120. СВЕДЕНИЯ О ВРАЧЕБНО-САНИТАРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ И ЭПИДЕМИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ г. ОДЕССЫ;

Выходят 2 раза в месяц; Ежемесячно (з 1915). – Одеса, 1897. № 1 – 1916. № 9/10 (324), грудень.

Вид.: Санитарное бюро Одесского городского общественного управления.

Ред.: Матковский Т. А., Анагности Д. Г., секр. город. упр. (з № 23/24 за 1909), проф. Стефанович Ф. С., (з № 21/22 за 1913). Окремі номери також підписували завідувачі санітарного бюро: Васильевский Н., Киянин И. И., проф. Орлов Л. В., Попов А.

Друк.: Одесса, «Славянская» тип. Н. Хрисогелос, Полицейская улица, № 8; ул. Кондратенко, № 8.

Прим.: Додаток до журн. «Известия Одесской городской думы». Наскрізна нумерація від початку видання. За 1901–1902 рр. «Сведения...» друкувалися в «Известиях Одесской городской думы». Із 1917 р. журнал видавався під заголовком «Врачебно-санитарная хроника г. Одессы» (див. № 45).

Наявність вид.: ННМБ: 1900 – № 1–24, 1902 – № 1–24, 1905 – № 1–24, 1907 – № 1–24, 1909 – № 1–24, 1910 – № 1–24; РДБ: 1897 – № 1–15, 17–24, 1898 № 1–24, 1899 – № 1–24, 1900 – № 1–15, 17–24, 1901 – № 1–9, 11–24, 1902 – № 1, 2 (122) – 24 (144), 1903 – № 1 (145) – 24 (168), 1904 – № 1–24, 1905 – № 7 / 8, 1906 – № 1–24, 1907 – № 1–24, 1908 – № 1 (231) – 24 (247), 1909 – № 3 (249) – 6, 9–24, 1910 – № ?, 7–24 (269), 1911 – № 1 (270) – 9, 11, 1912 – № 1 (282) – 14, 17/20 – 23/24 (292), 1913 – № 1–14, 23/24, 1914 – № 1–14, 1915 – № 7/8 (317)–12 (320), 1916 – № 1 (321) – 6 (322); РНБ: 1901 – № 1–24, 1902 – № 1–24, 1903 – № 1–24, 1904 – № 1–24, 1905 – № 1–24, 1906 – № 1–24, 1907 – № 1–24, 1908 – № 1–24, 1909 – № 1–24, 1910 – № 1–24, 1911 – № 1–23, 1912 – № 1–24, 1913 – № 1–24, 1914 – № 1–24, 1915 – № 1/2 (314) – 12 (320), 1916 – № 1/3 (321) – 9/10 (324).

Головний зміст «Сведений...» складали: звіти про наради при санітарному бюро Одеського міського громадянського правління та діяльність медичних установ; протоколи засідань – міської санітарної комісії, санітарно-виконавчого комітету й особливої наради по боротьбі з чумною заразою, наради членів міської лікарсько-санітарної організації, санітарних кураторств; різноманітні дані про епідемічний стан і рівень захворюваності.

На лікарських нарадах обговорювалися питання боротьби з різноманітними хворобами та санітарно-гігієнічні заходи. Зокрема: боротьба із сапом; нагляд за правильним проведенням дезінфекції ганчір'я на фабриці Голомба; улаштування нагляду за якістю льоду, що його привозять до міста; побудова дешевих бань із пральнями та дезінфекційними камерами; зрошення полів; огляд лиманів тощо. Розглядалися скарги медичних працівників.

Серед постійних звітів – діяльність бактеріологічного інституту за попередні роки та щомісячна робота міської дезінфекційної камери. А також – міських лікарів для бідних, земського ветеринарного лікаря, по відділеннях Одеської міської лікарні та ін.

Друкувалися повідомлення, доповіді, записки, звіти лікарів на різноманітні теми: «Санітарний стан нічліжних притулків на I санітарній дільниці» лікаря Л. Ф. Падалки; «Записка про непорядкованість у санітарному плані берегової смуги Пересипу між газовим заводом і Нафтовою гаванню» голови Пересипського санітарного опікування П. С. Чеховича і санітарного лікаря Ф. І. Мартем'янова; «Про фальсифікацію сиропів, фруктових і ягідних есенцій» Р. [Н.] Полякова; «Проект реорганізації окулістичної допомоги в Одесі» складений О. К. Вальтером, К. С. Горським, Є. П. Пориваєвим; «До питання про боротьбу з собачим сказом в Одесі» лікаря О. Ф. Скршивана; «Санітарний звіт про десять міських шкіл Одеси» Є. Л. Яницької; «Санітарні умови побуту сільськогосподарських працівників на приватних городах Одеських полів зрошення» [Е]. Я. Фрейфельда; «Що таке заразні хвороби і як уберегти від них (популярний нарис)» завідувача санітарним бюро Одеської міської управи І. І. Кияніцина та ін.

Основа видання – «Сведения»: про діяльність лікарів для бідних за попередній рік; про рух інфекційних хворих по Одеській міській та Єврейській лікарнях; розподіл епідемічних захворювань по місту за [...] місяць; загальна кількість хворих, оглянутих у лікарні. Така інформація подавалась у таблицях. Ще один розділ «Сведений» – «Порівняльні відомості про епідемічні захворювання по пізніших бюлетенях і різні замітки, що стосуються громадської санітарії» – подавалися текстом. Описувалися карткові дані про епідемічні захворювання, що надійшли до Санітарного бюро міського громадського управління. Де-

тально аналізувалася кожна хвороба (інфлюенца – іспанський грип, віспа, кір, скарлатина, дифтерія, різні види тифу та ін.) по лікарських дільницях. Також уміщувався хід епідемічних захворювань по всій Херсонській губернії. Розподіл епідемічних хвороб по дільницях Одеси ілюструвався картою, надрукованою у дві фарби – чорна і червона.

Уміщувалися Циркуляри Медичного департаменту Міністерства Внутрішніх справ. А також різноманітні постанови: «Про виготовлення і продаж штучних вуглекислих напоїв» та ін.

Знаходилося місце на сторінках видання і для різноманітних повідомлень: рішення, прийняті Міжнародним ветеринарним конгресом у Баден-Бадені щодо боротьби з туберкульозом домашніх тварин; у зв'язку зі збільшенням прокажених у Кубанській області, уряд дозволив облаштувати недалеко від однієї зі станцій Новоросійської залізниці лепрозорій; результати дослідів, проведених у Палермо, про збереження і розмноження хвороботворних бактерій та ін.

121. СВЕДЕНИЯ О ВРАЧЕБНО-САНИТАРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ И ЭПИДЕМИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ г. ХАРЬКОВА. – Выходит щомесячно. – Харьков, 1901. Вип. 1, січень – 1906. Вип. 2.

Вид.: Санитарное отделение Харьковского городского общественного управления.

Ред.: доктор Лашенков П. Н., д-р медицины Фавр В. В. (з 1905).

Прим.: У 1913–1916 рр. видавалися «Сведения о деятельности санитарной организации и об эпидемических заболеваниях г. Харькова» (див. № 124).

Дод.: 1901 – Лашенков П. Н. Брюшной тиф в Харькове (1885–1900 гг.): Доклад Харьковскому отделу Русского Общества охранения народного здоровья. – СПб, 1901. – 4 с.; Медицинский отчет Харьковской городской детской больницы (до вип. 1–11).

Друк.: Харьков: Типография «Печатное Дело» князя К. Н. Гагарина, Клочковская ул., д. № 5; Типография и литография Н. В. Петрова, Рыбная улица, № 32.

Наявність вид.: ННМБ: 1901 – № 1, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 1–8; РДБ: 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 3/4–9/10; РНБ: 1901 – № 1–12, 1902 – № 1–12, 1903 – № 1–12, 1904 – № 1–12, 1905 – № 3/4–9/10, 1906 – № 1/2.

Видання засноване в 1901 р. за ініціативи санітарного лікаря Харкова П. М. Лашенкова. Після переїзду його до Томського університету на посаду професора кафедри гігієни, до обов'язків редактора приступив доктор медицини, завідувач санітарним відділом Харківської міської управи В. В. Фавр.

За час існування журналу склалася його структура: I. Оригінальні статті, доповіді, звіти, повідомлення та ін.; II. Обов'язкові постанови, інструкції; III. Санітарна комісія; IV. Народи шкільних лікарів; V. Лікарсько-санітарні нотатки; V. Статистичні відомості.

У розділі першому надруковано виступи міських лікарів, доповідні записки медиків, звіти про діяльність закладів і персоналу, заперечення на доповіді колег, проекти різноманітних постанов: Гамалій К. М. – «Програма практичної діяльності санітарного лікаря в умовах її виконання в Харкові», Петровський І. С. – «Харківська міська шкільна колонія. Звіт за 1905 рік», Светухін М. І. – «Про шкідливий вплив пуху тополь на жителів Харкова», Фавр В. В. – «Про участь міського управління в нагляді за проституцією і про заходи проти неї», «Про біологічне очищення стічних вод арештантського відділення».

Обов'язкові постанови та інструкції стосувалися порядку утримання в чистоті вулиць і площ; роботи шкільних лікарів; облаштування і порядку утримання ретирадних місць, ватерклозетів, стічних труб; запровадження санітарного нагляду над господарствами, які займаються реалізацією молока і молочних продуктів від власних корів; утримання дворів, у яких зупиняється худоба, що при ганяється в Харків із промисловою метою та ін.

Основний обсяг видання відводився під статистичні відомості: «Діяльність міської дезінфекційної камери», «Дезінфекція приватних квартир», «Діяльність амбулаторій», «Рух хворих у лікарнях», «Відомості про епідемічні хвороби», «Розподіл епідемічних захворювань по місту», «Відомості про роботу міського утилізаційного заводу».

122. СВЕДЕНИЯ О ДВИЖЕНИИ ОСТРЫХ ЖЕЛУДОЧНО-КИШЕЧНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ В ТАВРИЧЕСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Симферополь, 1894. № 1 – 1895. № 22.

Заголов.: 1894 № [4]–17 Сведения о движении острых желудочно-кишечных заболеваний в Таврической губернии; 1894 № 18 – 1895 Движение холерных и подозрительных по холере заболеваний.

Вид.: Таврическое губернское земское санитарное бюро.

Прим.: Описано за каталогом РНБ.

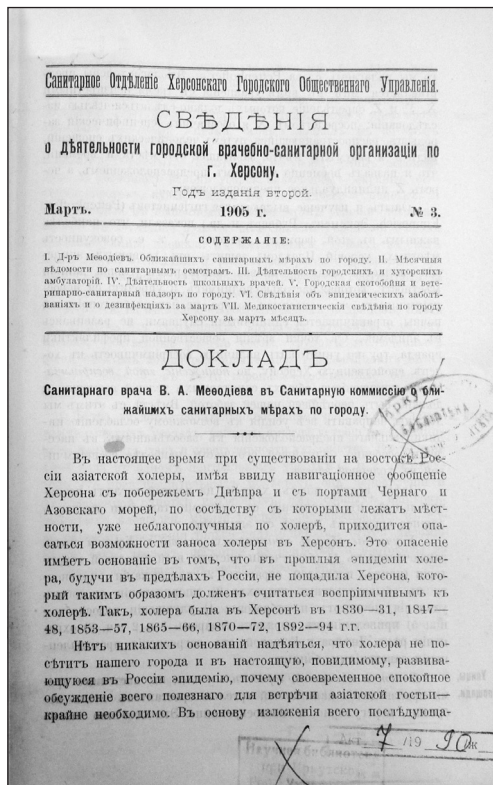
Наявність вид.: РНБ: 1894 – № [4]–20, 1895 – № 21–22.

123. СВЕДЕНИЯ О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОРОДСКОЙ ВРАЧЕБНО-САНИТАРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПО г. ХЕРСОНУ. – Выходит щомісячно. – Херсон, 1904. № 1, січень – 1905. № 12, грудень.

Вид.: Санитарное отделение Херсонского общественного управления.

Ред.: городской санитарный врач В. А. Мефодиев.

Друк.: Херсон, типо-литография М. И. Ковалева, Суворовская улица, дом В. Г. Тарле.

Наявність вид.: ННМБ: 1905 – № 2–5;
РДБ: 1904 – № 2–12, 1905 – № 1–12;
РНБ: 1905 – № 2–4.

Видання складалося з протоколів засідань санітарної і міської комісії, протоколів лікарських нарад, положень та інструкцій, доповідей, виголошених у санітарній комісії. Основа журналу – різноманітні «Сведення»: «Місячна відомість по санітарних оглядах», «Діяльність міських і хуторських амбулаторій», «Діяльність шкільних лікарів», «Міська скотобійня і ветеринарно-санітарний нагляд по місту», «Відомості про епідемічні захворювання і про дезінфекції за березень», «Медикостатистичні відомості по місту Херсону за [рік і місяць]», «Населення міста Херсон: народилося, померло».

Доводилися до відома громадян результати різноманітних лабораторних обстежень: молока, коров'ячого масла, сметани, харчових консервів, кільки, кам'яновугільних фарб, прохолоджу вальних напоїв, виноградних, солодких і бочкових вин, води тощо. Зокрема, у січні 1904 року виявлено і вилучено з продажу 8 фунтів червивого сала та 6 пудів червивої солонини, 19 фунтів гнилої ковбаси. Наве-

дено список 38 продавців, у яких виявлене недоброякісне молоко – знижена частка сухої речовини, підвищена кислотність, виявлений уміст води. Із обстежених упродовж 1904 р. на базарах і в магазинах пряників, халви, цукерок, тістечок, дитячих цукрових іграшок, пасхальних прикрас тощо виявлено 40,3 % недоброякісних. Перевірялися вироби на вміст кам'яновугільної фарби. Найбільше кам'яновугільних домішок виявлено у фарбі для яєць – 100 %, далі йдуть пасхальні прикраси – 59 %, цукерки – 23,9 %, пряники – 22,7 % від перевірених.

У «Доповіді» в Санітарну комісію про найближчі санітарні заходи по місту міський санітарний лікар В. О. Меводієв указував: «В даний час при існуванні на сході Росії азиатської холери, маючи на увазі навігаційне сполучення Херсона з побережжям Дніпра і з портами Чорного та Азовського морів, ... доводиться побоюватися можливості занесення холери в Херсон». Звичайно, знешкодити прихід цієї недуги до Херсону неможна, але знизити це покращенням загальних санітарних умов можна, і це повинно бути нашим найпершим завданням. Далі автором розписано проведення всіх необхідних заходів: на вулицях і площах, у дворах, проведення асенізацій, у промислових закладах, на базарах, у народних їдальнях і чайних, при водопостачанні, охороні чистоти громадських водойм, розвиток у людей необхідних гігієнічних знань, посилення санітарної організації (1905. – № 5. – С. 1–15).

124. СВЕДЕНИЯ О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ САНИТАРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ И ОБ ЭПИДЕМИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ г. ХАРЬКОВА.

– Харків, 1913. Вип. 1, січень/квітень – 1915. Вип. 2, вересень/грудень.

Прим.: У 1901–1906 рр. видавалися «Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Харькова» (див. № 121). Матеріали цього спрямування друкувалися також на сторінках журналу «Известия Харьковской городской думы».

Показчик змісту: За 1915 р. річний показчик в останньому випуску цього року.

Наявність вид.: РДБ: 1915 – січ.–квіт., верес.–груд., 1916 – січ./квіт.–трав./груд.; РНБ: 1913 – 3 вип. (б. н.), 1914 – вип. 1–2, 1915 – вип. 1–2, 1916 – вип. 1–2.

Головні рубрики видання: «Статті та доповіді» (А. П. Григорович, «Про боротьбу з віспою в місті Харкові», «Про санітарні заходи по відношенню до висланих у Харків із району військових дій»; «До питання про закриття будинків терпимості в Харкові» та ін.), «Інструкції та обов'язкові постанови» («Проект інструкції лікувально-санітарної комісії», «Проект інструкції лікареві міського водопроводу»), «Протоколи засідань санітарної комісії» («Про поливання вулиць річковою водою», «Про порядок використання заповіданого Є. [А.] Губенком капіталу», «Про боротьбу з фальсифікацією продуктів харчування» та ін.), «Звіт про діяльність санітарного бюро», «Статистичні відомості» («Про інфекційні хвороби», «Про дезинфекцію приватних квартир та речей у дезинфекційних камерах», ін.).

125. СВЕДЕНИЯ О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ САНИТАРНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ И О ХОДЕ ЭПИДЕМИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ г. ОДЕССЫ. – Одеса, 1897–1898.

Вид.: Одесское городское общественное управление; із № 3 – Санитарное бюро Одесского городского общественного управления.

Прим.: Упродовж 1899–1916 рр. видавалися під заголовком «Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Одессы» (див. № 120).

Наявність вид.: РНБ: 1897 – № 1–24, 1898 – № 1–24 и Указатель.

126. СВЕДЕНИЯ О ЗАРАЗНЫХ БОЛЕЗНЯХ И О СОСТОЯНИИ ВРАЧЕБНО-САНИТАРНОГО ДЕЛА В ТАВРИЧЕСКОЙ ГУБЕРНИИ:

Виходять щомісячно. – Сімферополь, 1909. № 1, січень – 1911. № 12, грудень.

Вид.: Таврическая губернская земская управа. Санитарное отделение.

Прим.: Далі у 1912–1916 рр. видавалася «Врачебно-санитарная хроника Таврической губернии» (див. № 50).

Дод.: 1909–1910 – Недельный бюллетень о важнейших эпидемических болезнях в Таврической губернии (друкувався у складі «Сведений...»).

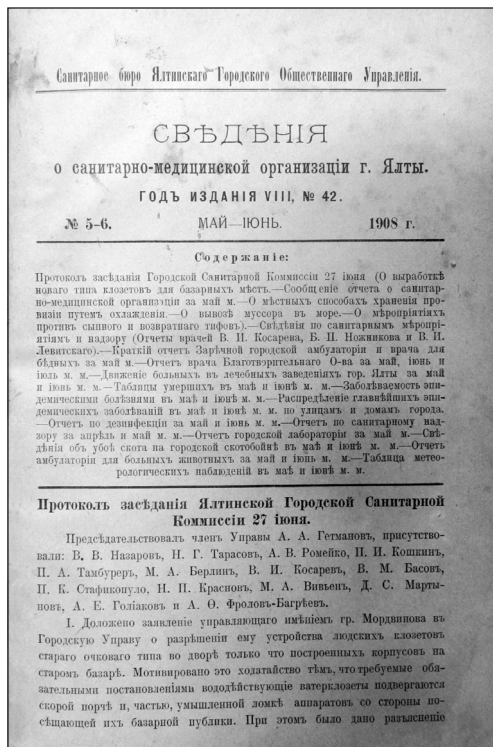
Наявність вид.: РНБ: 1909 – № 1–11/12, 1910 – № 1/2–7/12, 1911 – № 1–12.

На сторінках видання друкувалися постанови земських сесій і Таврійських губернських земських зборів щодо медицини, програми нарад, огляди про епідемічні хвороби в Таврійській губернії тощо.

127. СВЕДЕНИЯ О САНИТАРНО-МЕДИЦИНСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ г. ЯЛТЫ: Выходитъ щомісяця. – Ялта, 1901. № 1 – 1914. № 50.

Вид.: Санитарное бюро Ялтинского городского общественного управления.

Ред.: Косарев В. И., городской санитарный врач, Розанов П. П., заведующий санитарным бюро (№ 5–8 за 1905), Фролов-Багреев А. Ф., заведующий санитарным бюро (із 1908).

Наявність вид.: ННМБ: 1908 – № 1–12; РДБ: 1905 – № 1/2 (24)–11/12 (29), 1906–1908, 1909 – № 1–6 (45), 7/12 (46), 1910 – № 47 (1911), 1911 – № 48 (1912), 1912 – № 49 (1913), 1913 – № 50 (1914); РНБ: 1901 – № 2, 1902 – № 3–10, 1903 – № 11–17, 1904 – № 1/2 (18)–11/12 (23), 1905 – № 1/2 (24)–11/12 (29), 1906–1908, 1909 – № 1–6 (45)–7/12 (46), 1910 – № 47 (1911), 1911 – № 48 (1912), 1912 – № 49 (1913), 1913 – № 50 (1914).

Видання складалось із двох частин – офіційної та медичної, санітарної та ветеринарної. Головне інформаційне наповнення першої частини – доповіді міського громадського управління; постанови Думи по санітарних питаннях; доповіді Ялтинського медичного товариства тощо. На засіданнях Ялтинської міської санітарної комісії піднімалися питання: збільшення субсидії земству на утримання лікувальних закладів; проведення заходів попередження появи в місті холери; заходи проти висипного та поворотного тифу; постачання до шкіл

кип'яченої води; про поховання мусульман; ввезення сміття в море; облаштування мотору для електричного освітлення готелю «Джаліта»; про безкоштовне відвідування бань бідними школярами; обеззараження промивних вод на міській бойні; перенесення двору для худоби за межу міста та багато інших.

Переважна більшість інформації у другій частині подана в таблицях, і були: звіти лікарів – міського, для бідних, благодійного товариства; рух хворих у лікувальних закладах Ялти; таблиці померлих за [вказувався місяць]; захворюваність епідемічними хворобами; розподіл головних епідемічних захворювань за ... по вулицях і будинках міста; звіт про де-

зінфекцію за ...; звіт по санітарному нагляду за ...; звіт міської лабораторії за ...; відомості про забій худоби на міських бойнях за ...; звіт амбулаторії для хворих тварин за ...; таблиці метеорологічних спостережень.

Так, наприклад, рух хворих у лікувальних закладах м. Ялти фіксувався по земсько-міській лікарні, прийомному покої, притулку для хроніків по 29 хворобах. Це такі недуги, як кір, скарлатина, віспа, грип, усі види тифу, рожа, гострий суглобний ревматизм, бугорчатка, сифіліс, хвороби внутрішніх органів, новоутворення та ін. Згідно з цими даними, упродовж січня 1908 р. у лікарнях Ялти померло 7 осіб: по двоє від дифтерії та бугорчатки, по одному від черевного тифу, загального розладу харчування, хвороби органів травлення. І саме з діагнозом дифтерія найбільше (14 із 105) поступило на лікування. Усього ж за січень у місті померло 43 особи. За віком найбільше: до 1 року – 5, від 1 до 4 років – 8, від 20 до 39 років – 8; найменше (по двоє) у віці від 10 до 14 і від 15 до 19 років.

У січні–лютому 1908 р. медичним персоналом проведено 482 санітарні огляди базарів, готелів, ресторанів, пекарень, кондитерських, лавок та інших дворів і торгово-промислових закладів. Контролювалося молоко, хліб, риба, вода, гриби, фрукти та ін. За підсумками цих оглядів знищено майже 6 з половиною пудів провізії: гнила риба, зіпсовані копченості, сирий житній хліб, гнилі яблука.

Друкувалась і реклама, зокрема повідомлялося про передплату «Известий Симферопольской городской думы», журналу «Общественный врач».

128. СВЕДЕНИЯ О ХОДЕ ЗАРАЗНЫХ БОЛЕЗНЕЙ В ПОДОЛЬСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Кам'янець-Подільський, 1901. № 1 – 1916.

Прим.: Видання виходило як додаток до газети «Подольские губернские ведомости».

Джер.: Библиография периодических изданий России. 1901–1916: в 4 т. / Респ. публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина; сост.: Л. Беляева, М. Зиновьева, М. Никифоров. – Ленинград: [ГПБ], 1958–1961. – Т. 3: Р–Я. – С. 148.

129. СЕЗОННЫЙ ЛИСТОК СЛАВЯНСКИХ МИНЕРАЛЬНЫХ ВОД:

Популярно-бальнеологическая газета. – Слов'янськ, 1889. № 1 – 1916. № 5, 7 серпня.

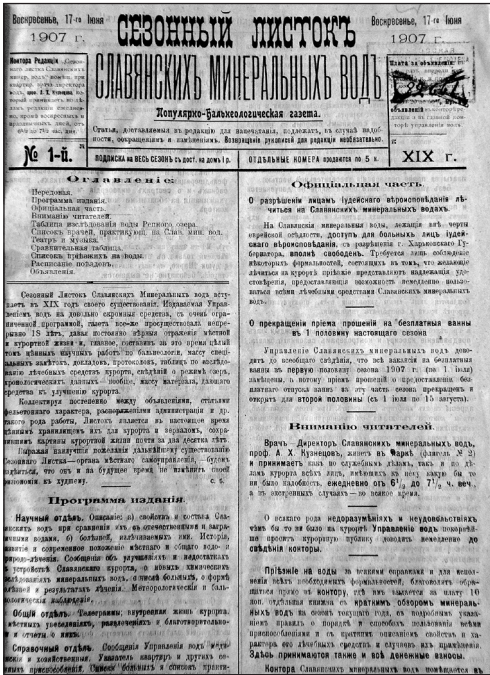
Вид.: Управление Славянских минеральных вод.

Ред. різночасово: Скрыльников В. Т. (1894), Кузнецов А. Х., заслуженный профессор Императорского Харьковского университета (1901–1902, 1907–1910); Залеский С. И. (1903–1906); Фолькман Л. В., врач (1910); Коршун С. В., профессор (1911–1913, 1916); Коссовский В. Н., д-р медицины (1914–1915). Обов'язки редактора виконував лікар-директор.

Контора ред.: при квартире врача-директора Славянских минеральных вод.

Друк.: Славянская типография А. О. Котлярова, ул. Харьковская, частный дом.

Покажчик змісту: За 1901–1906 рр. річні покажчики в останньому номері відповідного року.

Нааявність вид.: ХДНБ: 1898 – № 1–10, 1900 – № 1–14, 1901 – № 1–15, 1903 – № 1–14, 1907 – № 1–7, 1908 – № 1–12, 1909 – № 1–14; РДБ: 1903 – № 1–13/14, 1910 – № 1–14, 1911 – № 1–14, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–10, 1914 – № 1–11, 1915 – № 1–9, 1916 – № 1–5; РНБ: 1889–1894, 1896–1900, 1901 – № 1–15, 1902 – № 1/2–15, 1903 – № 1–13/14, 1904 – № 1–15, 1905 – № 1–15, 1906 – № 1–11, 1907 – № 1–11, 1908 – № 1–13, 1909 – № 1–13/14, 1910 – № 1–14, 1911 – № 1–14, 1912 – № 1–12, 1913 – № 1–10, 1914 – № 1–11, 1915 – № 1–9, 1916 – № 1–5.

У першому номері видавці вказували, що газета складатиметься з трьох основних розділів: науковий, загальний, довідковий. Подаватимуться також рубрики «Оголошення», «Вісті та чутки».

Перший – науковий – відділ відводився під матеріали щодо складу та властивостей Слов'янських мінеральних вод, їх

порівняння з вітчизняними та закордонними; опис і форми хвороб, які лікуються водами; історія, розвиток і сучасний стан місцевого водолікування; покращення й недоліки в організації лікування; нові хімічні дослідження мінеральних вод; результати лікування; метеорологічні та бальнеологічні дослідження.

Другий відділ – загальний – телеграми Російського Телеграфного Агентства; внутрішнє життя курорту; розповіді про розважальні та благочинні заходи тощо.

У довідковому відділі – повідомлення управління водами; покажчик квартир; списки прибулих на води і списки лікарів.

У щопершому числі газети майже за кожен рік уміщувався матеріал про місто Слов'янськ та його мінеральні води. Зокрема зауважується, що Слов'янська мінеральна вода відома з 1646 року, але їх лікувальні властивості почали використовуватись із 1832 року. Найбільшу відомість здобули озера «Ріпне» та «Вейсове». Клімат «помірно-жаркий і сухий. Надмірна сухість дещо поміншується випаровуванням широкої поверхні солоних озер, що також впливає на озонування повітря, що не сприяє зародженню та розвитку в ньому хвороботвірних мікроорганізмів. Певно останньою обставиною обумовлюється той, констатований багатьма лікарями, факт, що в період лютування та розповсюдження в нашій вітчизні різних епідемій, вони тут або зовсім не спостерігаються, або, якщо й проявляються в окремих випадках, то втрачають свій гострий характер» (1900. – № 1. – С. 2).

У різні часи в газеті вміщені: «Правила для тих, хто користується Слов'янськими мінеральними водами»; «Зміна концентрації Ріпного та Вейсового озер у липні та серпні 1897 р.» В. Пашкова; «Ацетиленове освітлення», «Про хімічний склад води Ріпного та Вейсового озер» [Н.] Степанова; «Розважання курорту: театр», «Розважання курорту: оркестр» Д. [А.]; «До питання про етіологію ревматизму» С. Г.; інші.

Рекламувалися: «Вино Сан-Рафаель. Пропонується як тонічне, зміцнює і таке, що сприяє травленню»; «Азовсько-Донський комерційний банк. Відділення в Слов'янську»;

«Слов'янський міський громадський банк»; «Сільськогосподарська і кустарно-промислова ярмаркова виставка з 8 до 20 вересня 1901 р., в м. Слов'янськ Ізюмського повіту, Харківської губернії»; «Друкарня Котлярова в м. Слов'янськ. Прийом замовлень на друкування»; «При Слов'янських мінеральних водах поблизу Грессерівського парку вигідно продається дача»; «Розклад руху пасажирських і товарно-пасажирських поїздів по Слов'янській залізничній лінії на літній період»; «Учитель гімнастики, який закінчив Празьку гімнастичну академію, дає уроки для дорослих і хворих»; «Акушерка-масажистка (12 років практики) приймає хворих»; «Театр і музика. Афіша».

Газета постійно відчувала проблеми з коштами на видання. Свідчать про це звернення до читачів про фінансову допомогу, які публікувалися фактично в кожному номері. Ось одне з найхарактерніших: «Як і раніше, редакція звертається з уклінним проханням до пп. членів Слов'янського бальнеологічного товариства, практикуючих на курорті лікарів і місцевих діячів про сприяння їй у виконанні її завдань і її старань нести посильну службу на користь Слов'янського курорту» (1901. – № 1. – С. 2).

Передплата на весь сезон – 1 крб. Окремі номери продаються по 5 коп.

130. СОВРЕМЕННАЯ КЛИНИКА: Ежемесячный медицинский журнал оригинальных и переводных лекций и статей по клинической терапии. – Харьков, 1893. [№ 1], січень – 1896. № 3/4, квітень.

Ред.: Богомоллов Т. И., профессор Императорского Харьковского Университета.

Адреса ред.: Инструментальный переулоч, дом Верховских.

Друк.: Харьков, типо-литография Х. М. Аршавской, премн. М. Гордона.

Прим.: У 1893–1894 рр. журнал издавался у Петербурзі.

Наявність вид.: ХДНБ: 1895 – № 1–4, 6–12; РДБ: 1895 – № 1–10/12, 1896 – № 1–3 / 4; РНБ: 1895 – № 1–10/12, 1896 – № 1–3/4.

Програма журналу така: 1) оригінальні та перекладні лекції і статті переважно з клінічної терапії, а також бактеріології, фармакології, патологічної хімії та інших прикладних наук, безпосередньо пов'язаних із клінічною та практичною медициною; 2) загальні нариси та короткі реферати з окремих медичних питань; 3) портрети та біографії сучасних клініцистів; 4) бібліографічний покажчик і рецензії на нові книги з питань медицини, які видаються в Росії та закордоном; 5) оголошення.

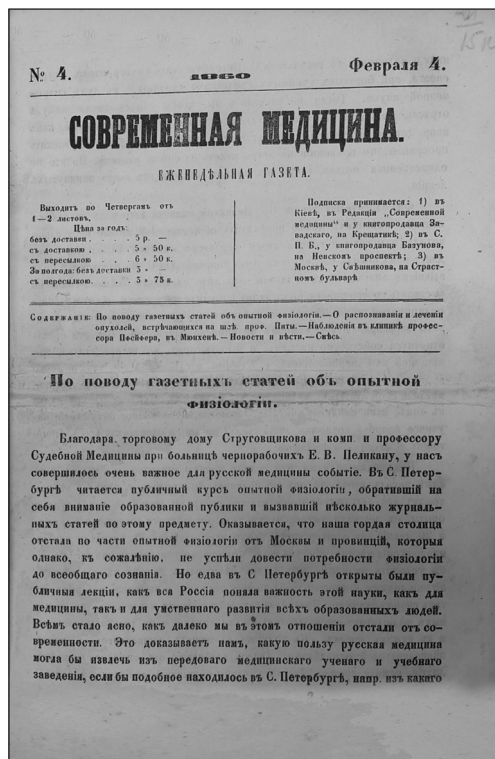
Передплата на рік становила 4 крб. Приймалася вона в редакції та в усіх книжкових магазинах.

131. СОВРЕМЕННАЯ МЕДИЦИНА: Еженедельная газета; Еженедельная газета для врачей (з № 1 за 1864 р.). – Київ, 1860. № 1, 14 січня – Варшава, 1880. № 41, жовтень.

Ред.-вид.: Вальтер А. П.

Ред.: проф. Вальтер А. П., д-р Деньковский Г. Д., Эргардт Ф. Ф. и Фененко Н. Ф. (з № 2 за 1861), Вальтер А. П. и Эдгардт Ф. Ф. (з № 41 за 1862), Вальтер А. П. (з № 21 за 1863).

Друк.: Киев, в университетской типографии.

Дод.: «Современная медицина. Прибавление. Клинические лекции и госпитальные отчеты» (1860) (див. №132). «Современная медицина. Судебно-медицинское прибавление» (1863) (див. № 133). История прогресса англійского законодательства по части общественной гигиены. Чрезвычайное прибавление (1861). Притворство, принятое за умопомешательство (Судебно-медицинское исследование). Из «Университетскихъ известій» 1867 г. (1867).

Прим.: Из № 18 за 1874 р. газета выходила у Варшаві. У 1880 р. видання припинилося.

Покажчик змісту: Алфавитный указатель статей за 1860–1862, 1865–1869, 1871–1873 гг.

Наявність вид.: НБУВ: 1860 – № 1–51, 1861 – № 1–26, 29–52, 1862 – № 1–21, 23, 25, 27–51, 1863 – № 1–16, 18–33, 36–52, 1864 – № 1–26, 32, 33, 43–50,

1865 – № 1–6, 8, 9, 23–37/38, 1866 – № 1–41, 1867 – № 1–22, 24, 25/26, 28–37, 1869 – № 1–41, 1870 – № 1–41, 1871 – № 1–41, 1872 – № 1–10, 12–18, 20–41, 1874 – № 1–17, 20–32, 35, 38–80, 1875 – № 2, 12, 18–41, 1876 – № 1–40, 1877 – № 1–39, 1879 – № 1–37, 1880 – № 1–3, 4–20, 22, 23, 25–32, 38–41; ХДНБ: 1876 – № 1–19, 21–41; ННМБ: 1860 – № 10–38, 40–47, 49–50, 1861 – № 1–6, 8–52, 1862 – № 1–7, 9–52, 1874 – № 5, 6, 35, 38, 40, 1875 – № 1–3, 6–12, 18–23, 25–27, 29–33; ОННБ: 1866 – № 9–23; РДБ: 1860 – № 1–3, 6, 7, 14–41, 43–51, 1861 – № 1–26, 29–35, 37–45, 47, 49–52, 1862 – № 1, 2, 4–19, 21–52, 1863 – № 1–52, 1864 – № 1–50, 1865 – № 1–18, 37–50, 1866 – № 1–42, 1867 – № 1–41, 1868 – № 1–42, 1869 – № 1–42, 1870 – № 1–41, 1871 – № 1–42, 1872 – № 1–42, 1873 – № 1–42, дод. – № 1–15, 1874 – № 1–17, дод. – № 1–4; РНБ: 1860 – № 1–51, 1861 – № 1–52, 1862 – № 1–52, 1863 – № 1–52, 1864 – № 1–50, 1865 – № 1–50, 1866 – № 1–42, 1867 – № 1–42, 1868 – № 1–42, 1869 – №

1–42, 1870 – № 1–42, 1871 – № 1–42, 1872 – № 1–42, 1873 – № 1–42, 1874 – № 1–17; БАН: 1860–1874.

Редактор-видавець Олександр Вальтер у першому номері зазначав: «за допомогою гласності й безкорисного друкованого слова відшуковуються шляхи для покращення нашого побуту; піднімаються питання, які підтримує вся освічена публіка; в усіх сферах державного побуту й адміністрування помітне прагнення до реформ шляхом критики, логіки та публічності. Чується загальний голос про освічення мас і про участь їх у русі європейської ідеї... Хіба це не час відродження!.. Але це відродження повинне розпочатись із гласності... Під впливом цієї думки склався план видання газети «Современная медицина». Безпосереднім зразком для неї не могла слугувати жодна з відомих європейських медичних газет... «Совр. мед.» повинна була обрати дещо винятковий напрям, вона повинна була примкнути до якоїсь школи. Вона обрала девізом своїм школу фізіологічну, як тому, що положення цієї школи вона вважає найвірнішими й такими, що можуть мати величезне майбутнє, так і тому, що зі вчення цієї школи найкраще випливають ті погляди, які «С. М.» має намір захищати щодо влаштування нашого медичного побуту».

Згідно з фізіологічним напрямом у медицині, організм – це єдине ціле, а нервова система відіграє провідну роль у життєдіяльності, забезпеченні зв'язку організму з навколишнім середовищем.

Основна тематична домінанта – матеріали практично-лікарського значення. Зокрема «Про розпізнавання та лікування пухлин, що зустрічаються на шиї» проф. Піти, «Про ескудат молочного виду» лік. Хойновського, «Про показання для прободіння порожнини підреберної плівки» лік. К. Іскерського, «Про дію ефірів на людський організм та внутрішнє його застосування» лік. З. Стрельцова, «Крик немовляти в матковому рукаві і кілька слів про оживлення уявномерлих новонароджених» лік. Лазаревича та ін.

Зосереджуючи увагу на медичних питаннях, видання розглядало чимало інших соціально важливих тем: «Думки про реформу російської школи» О. Вальтера, «Лікування пневмонії в терапевтичній клініці київського військового шпиталю» В. Дунаєва, «Дещо про управління лікарень у повітових містах Московської губернії», «До теорії гострого отруєння фосфором», фейлетон «Кілька спогадів лікаря, який служить на флоті», «Нотатки медика про свою службу». Часопис критикував тодішній розвиток медико-санітарної справи в Імперії та ставив нагальним завданням перебудову вищої школи. Порущувалися питання боротьби з такими соціальними хворобами, як проституція, алкоголізм та ін.

Основні рубрики газети: «Вчені товариства» («Товариство київських лікарів»); «Новини»/«Новини і вісті» («50-літній ювілей д-ра М. Cheliusa», «Притулок п'яниць», «Трактат про афазію» І. Талька, «Хвороби європейських знаменитостей», «Постанова Полтавських губернських земських зборів про улаштування медичної частини в губернії»); «Нові книги» (з медицини); «Фейлетон» (передрук з газети «Кавказ» «Нотатки з подорожі по кавказькій лінії» дра К. Козловського); «Учені новини» («Смертельний перитоніт після внутрішньоматкової ін'єкції», «Випадок смерті від хлороформу», «Новий метод зберігання м'яса у запас», «Лікування тифу холодною водою»); «Суміш»; «Оголошення» (книжки, періодичні видання).

Обсяг газети до 1870 р. збільшився, кількість публікацій зросла. Окрім суто медичних статей почали з'являтися політичні огляди, які торкалися медичних питань. Друкувалися лекції професорів, лікарів, як-от «Про втрату мови від закупорювання артерії Сильвеневої борозди» Німейєра, «Про водний хлорал» Фішкіна, «Погляд на ревматизм» Гороховцева.

Передплата приймалася на рік і півроку, з доставкою і з пересилкою. У різні роки ціна для Києва складала від 5 до 8 крб. Окрім редакції, передплату приймали в книготорговця Завадського на Хрещатику, у Санкт-Петербурзі – у Базунова на Невському проспекті, у Москві – у Свешнікова на Страсному бульварі.

132. СОВРЕМЕННАЯ МЕДИЦИНА. ПРИБАВЛЕНИЕ. КЛИНИЧЕСКИЕ ЛЕКЦИИ И ГОСПИТАЛЬНЫЕ ОТЧЕТЫ. – Київ, 1860. № 1–48.

Ред.: Вальтер А. П. и Деньковский Г. Д.

Приміт.: Видання виходить як додаток до газети «Современная медицина» (див. № 131).

Наявність вид.: НБУВ: 1860 – № 8, 11, 14, 16, 19, 21, 25, 28, 34, 38, 43, 48.

Майже всі публікації розміщувались у кількох номерах. Це лекції «Про хвороби серця і великих судин» та «Розширення вен» проф. Мерінга, «Із медичної клініки проф. Шкоди» («Замітки про Брайтову хворобу»), «Випадок гострого прогресуючого паралічу без анатомічної причини» д-ра медицини Ф. Цитовича, цикл матеріалів «Із медичної клініки проф. Опольцера у Відні» («Гостре запалення з частковим розм'якшенням спинного мозку», «Запалення легенів»). Уміщувався перелік нових книг.

133. СОВРЕМЕННАЯ МЕДИЦИНА. СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОЕ ПРИБАВЛЕНИЕ. – Київ, 1862. № 1 – 1865. № 34.

Приміт.: Видання виходить як додаток до газети «Современная медицина» (див. № 131).

Наявність вид.: НБУВ: 1863 – № 3; РДБ: 1862 – № 1–3, 1863 – № 1–3, 1864 – № 1, 1865 – № 32, 34.

Додаток містив велике дослідження «Чи дійсно прапорщик Доліво-Добровольський одержимий божевіллям?» лікаря Ф. Едгардта (декан медичного факультету університету св. Володимира).

134. СПРАВОЧНЫЙ ЛИСТОК ВТОРОГО ВСЕРОССИЙСКОГО СЪЕЗДА ФЕЛЬДШЕРОВ, ФЕЛЬДШЕРИЦ И АКУШЕРОВ В г. КИЕВЕ.

– Выходит по мере накопления материала. – Київ, 1909. № 1, 9 червня – № 2, 12 червня.

Ред.: Довгальский Д. И.

Вид.: Правление Союза обществ помощников врачей.

Друк.: Киев, предприятие «Типографский труд», ул. Фундуклеевская, 31.

Наявність вид.: РНБ: 1909 – № 1, 2.

У виданні описано роботу з'їзду: програма, учасники, час проведення тощо. Доповіді розподілялися за двома секціями: 1) умови праці й побуту помічників лікарів у різних закладах; 2) система освіти помічників лікарів (Рада Київського товариства допомоги лікарям «Про приватні фельдшерські школи», Рада Курського товариства допомоги лікарям «Про реорганізацію фельдшерських шкіл», «Існуюча і необхідна освіта фельдшерів» А. Горбачова).

Перша секція, в свою чергу, мала три підсекції:

а) служба в земських і міських закладах, служба сільських фельдшерів на переселенських пунктах, серед іногородців тощо. Служба ветеринарних фельдшерів («Станови-

ще фельдшерсько-акушерського персоналу в земствах» Д. Вострова, «Про умови праці й побуту помічників лікарів у Саратовській губернії» Д. Лосева, «Самостійні фельдшерські пункти в Харківській губернії» П. Жаданівського);

б) служба в міських закладах («Умови праці фельдшерсько-акушерського персоналу в лікарнях і амбулаторіях м. Москви» М. Карсницької, Рада Санкт-Петербурзького товариства допомоги лікарям «Служба фельдшерів у міських закладах м. Санкт-Петербург»);

в) служба в промислових закладах (правління Союзу товариств помічників лікарів «Про становище фельдшерсько-акушерського персоналу на фабриках і заводах», правління Донецького товариства допомоги лікарям «Медицина в промислових закладах і служба в них»).

Окрім того розміщено доповіді про взаємодопомогу, пенсійні каси, страхування.

В одній із доповідей (автор – Н. Ф.) зазначалося: «Прагнення нашої корпорації (Союз товариства помічників лікарів – авт.) базуються, головним чином, на обслуговуванні медичних потреб народних мас. II Всеросійський з'їзд повинен сконцентрувати побажання і волю більшості свідомих членів фельдшерської корпорації, інакше він не виконає головного свого призначення – точно і виразно висловитися про те, чого хоче фельдшерська корпорація» (№ 1. – С. 1–2).

135. СПРАВОЧНИЙ ЛИСТОК ОБЛАСТНОГО СЪЕЗДА ЮГА РОССИИ ПО БОРЬБЕ С ЭПИДЕМИЯМИ В КИЕВЕ. – Київ, 1913. № 1, б.д. – № 6, 20 березня.

Вид.: Киевское губернское земство.

Друк.: типография Бр. Каплун.

Прим.: З'їзд відбувся 16–25 березня.

Наявність вид.: РНБ: 1913 – № 1–6.

Надруковано перелік доповідей, розклад проведення з'їзду, список його учасників (майже 300 осіб із різних куточків країни), програма засідань. Усього діяло чотири секції: земська, міська, промислова і шляхів сполучення.

Опубліковано, зокрема, програмні доповіді: «Тютюнові плантації Півдня Росії» А. Амстердамського, «Про розповсюдження гігієнічних знань у народі» Т. Вашкевич-Кожевникової, «Питання сільського водопостачання та засоби його поліпшення» Н. Єрмолинського. Виступи делегатів стосувалися питань розповсюдження епідемій та заходів боротьби з ними. Тези та резюме доповідей не друкувалися, подавалися лише назви.

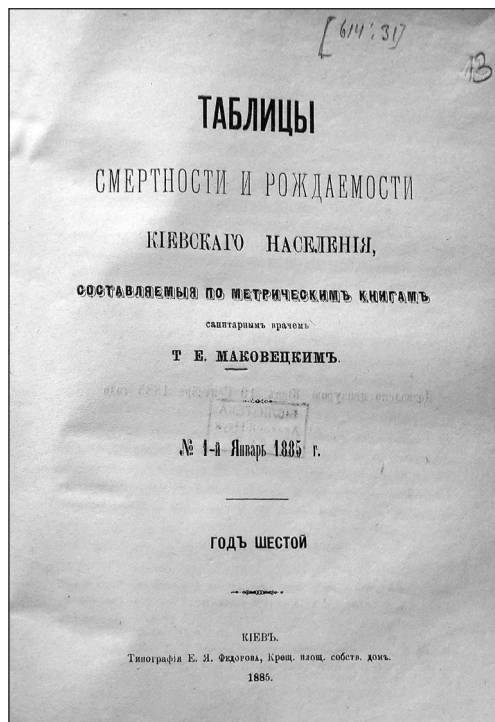
Під час роботи з'їзду учасникам пропонувалися такі екскурсії: на дезінфекційну та водогінну станції, до санаторію в Пущі-Водиці, Київського бактеріологічного інституту, Георгіївських лікарень.

136. ТАБЛИЦЫ СМЕРТНОСТИ И РОЖДАЕМОСТИ КИЕВСКОГО НАСЕЛЕНИЯ, СОСТАВЛЯЕМЫЕ ПО МЕТРИЧЕСКИМ КНИГАМ.

– Выходятъ щомісяця. – Київ, 1880. № 1, січень – 1887. № 12, грудень.

Ред.: Маковецкий Т. Е., Новицкий Ф. О. (із 1886 р.).

Вид.: Общество киевских врачей.

Друк.: типография Е. Я. Федорова, Крещатинская площ., собств. дом; із № 9 за 1887 р. – типография Д. С. Повальського, Михайловская ул., № 8.

Наявність вид.: РДБ: 1883 – № 1–12, 1884 – № 7–12, 1885 – № 1–12; РНБ: 1880 – № 1–12, 1881 – № 1–12, 1882 – № 1–12, 1883 – № 1–12, 1884 – № 7–12, 1885 – № 1–12, 1886 – № 1–12, 1887 – № 1–12.

Видання утворено через відсутність медико-статистичного бюро і виходило як особливий додаток до протоколів засідань Товариства київських лікарів, яке «на засіданні 24 січня 1881 р. постановило друкувати їх на свої кошти» (1880. – № 1. – С. 3).

Сторінки часопису склалися з таблиць, які повторювалися в кожному номері, і відрізнялися від попередніх іншими цифрами: «Смертність київського населення за церковними приходами і лікарнями у зв'язку з загальною смертністю, зі смертю від деяких інфекційних хвороб, чахотки легенів, раптових випадків і з народжуваністю» (дані подано за приходами: церковні приходи Подолу, приходи старого і нового Києва, приходи Печерська, лікарні); «Розподілення померлих за віком, статтю, віросповіданням, частинами міста, станами і хворобами»; «Смертність від інфекційних хвороб за статтю, частинами міста, станами і званнями»; «Загальний висновок щодо дитячої смертності у відповідному місяці» (наприклад, 1881 р. – 232 хлоп., 175 дівч., 1887 – 237 хлоп., 196 дівч. У примітки виносили самогубства та нещасні випадки).

У кінці таблиць подавалися загальні висновки до них.

У останньому номері за 1881 р. подана «Порівняльна таблиця смертності в Києві, Санкт-Петербурзі і деяких столицях Західної Європи»: у Києві – число жителів на 1874 р. (інші роки не вказувалися) становила 127.251, із них померло 349; у СПб число жителів на 1881 р. – 927.467, із них померло 2.429; Берлін – 1.123.574 – 2.174; Лондон – 3.829.751 – 6.891. Причому від інфекційних хвороб у Києві померло найбільше людей – 32,4, у СПб – 19,4, Лондоні – 18,0, Берліні – 17,0.

137. ТЕРАПЕВТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ: Журнал, посвященный всем отраслям терапии. Выходит два раза в месяц. – Одеса, 1908. № 1 – 1915. № 6.

Ред.: д-ры медицины Гринфельд А. И., Пуриц К. Н., Сабанеев И. Ф.

Вид.: 1908–1909 № 1–9 А. И. Гринфельд и С. В. Можаровский; 1909 № 10 – 1915 А. И. Гринфельд.

Адреса редакції: Одесса, Книжный магазин С. В. Можаровского, Дерибасовская ул., № 20; відділення редакції: Москва, Б. Полянка, д. 55.

Друк.: Одесса, типография газеты «Одесские новости», ул. Екатерининская, 8.

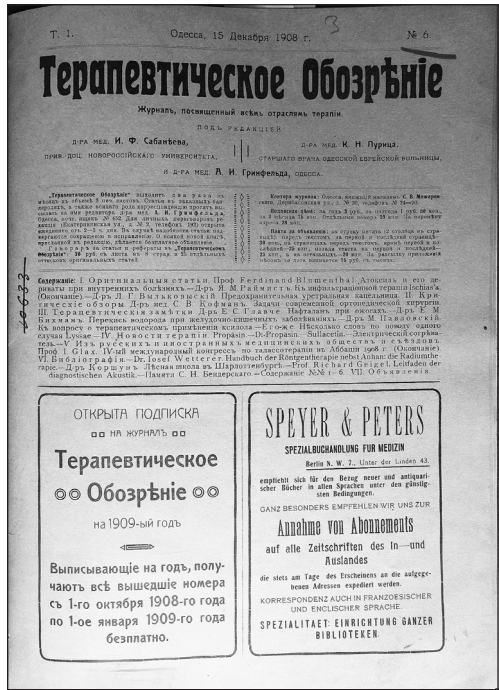
Дод.: Сабанеев И. Ф. Общая картина влияния лиманного лечения на местный туберкулез. – Одесса-Москва, б.г. – 55, 4 с. (Клинические лекции журнала «Терапевтическое обозрение»).

Прим.: Видавалася спеціальна «Библиотека «Терапевтического обозрения».

Наявність вид.: ННМБ: 1908 – № 1–6, 1909 – № 1–24, 1910 – № 1–24, 1911 – № 1–24, 1912 – № 1–24, 1913 – № 1–24, 1914 – № 1–14, 1915 – № 1–6; ОННБ: 1908 – № 1–6, 1909 – № 1–24, 1910 – № 1–24, 1911 – № 1–24, 1912 – № 1–24, 1913 – № 13–24, 1914 – № 1–14, 1915 – № 1–6; РНБ: 1908 – № 1–6, 1909 – № 1–24, 1910 – № 1–24, 1911 – № 1–24 и указ. указ.: Припл. к 1912 г., 1912 – № 1–24, 1913 – № 1–24, 1914 – № 1–13, 1915 – № 1–4, 6.

Головні рубрики журналу: «Оригинальні статті», «Критичні огляди», «Реферати», «Новини терапії», «Терапевтичні нотатки», «Із практики», «Із російських та іноземних медичних товариств і з'їздів», «Бібліографія», «Листи в редакцію».

Основу журналу складали науково-теоретичні публікації з різних галузей медицини. В рубриці «Оригинальні статті», яка відкривала кожен номер, надруковано, зокрема, матеріали таких авторів: Бардах Я. Ю. – «Папастер і Лістер», Воротинський Б. І. – «Сучасна терапія алкоголізму», Безредка О. М., Мечников І. І. – «До питання про проти-тифозні щеплення», Боришпольський Б. С. – «Про лікування тремтінням і про прилад, що застосовуються при цьому лікуванні», Бухштаб Л. Б. – «До питання про лікування легеневого туберкульозу штучним пневмотораксом», Вальтер О. К. – «З приводу організації окулістичної допомоги в провінції», Вульф М. В. – «Про психоаналітичний метод лікування (Теорія Фрейда)», Дрознес Л. М. – «Біопсихологічна основа марення душевнохворих»; Зільберберг Я. В. – «Лістерівська антисептична пов'язка і еволюція її аж до антисептики», Купфер [А.] – «Повідомлення з галузі боротьби з проказою», Райміст Я. М. – «До інфільтраційної терапії Ischias'a», Розенблат Я. М. – «До лікування сарком Рентгенівськи-

ми променями» та ін. Широко представлені закордонні автори: R. Kobert – «Про сучасний стан фармакології та фармакотерапії», B. Laguer – «Показання та способи застосування теплих джерел Wiesbaden'a», A. Neisser – «Про лікування сифілісу ртуттю і арсацетином»; M. Jacobsohn – «Сучасний стан питання про лікування перелою у чоловіків»; Ferdinand Blumenthal – «Атоксил і його деривати при внутрішніх хворобах», Brieger L. – «Лікування хвороб серця і судин фізичними методами» та ін.

У «Критичних оглядах» представлені такі матеріали: Вайнштейн Ю. М. – «Терапевтичне значення вчення про «опсоніни», Зільберберг Л. А. – «До питання про внутрішньовенні впорскування лікувальних засобів при серцевих хворобах», Горн Е. Л. – «Про значення кухонної солі в дієтотерапії», Вільковський Л. Г. – «До питання про боротьбу з венеричними хворобами», Lucoll – «Лікування круглої виразки шлунку», Winternitz H. – «Сучасний стан питання про іодипін» та ін.

У 1912 р. журнал опублікував низку статей, серед яких дослідження І. В. Мурашова, про нові методи гірудотерапії. Зокрема досліджувалася дія п'явок на зупинку кровотеч. Робився акцент на тому, що п'явки варто застосовувати при легеневих і носових кровотечах.

Головною темою № 5 за 1914 рік стало питання викиднів. Ця проблема розкривалася у матеріалах проф. Орлова В. М. «Про злочинний викидень і про заходи боротьби з ним», Мандельштам І. Г. «Пандемія штучного викидня і заходи боротьби з нею; показання до штучного викидня», Гіммельфарба Г. І. «Історичний нарис питання про викидень», Лібермана Я. Е. – «Вигнання плоду в російському законодавстві». Далі в журналі йшли «Дебати з приводу вищенаведених доповідей», у яких взяли участь член окружного суду К. В. Ляхницький, проф. Б. Ф. Веріго, лікарі [А.] Г. Богров, С. М. Шор, [А.] Ф. Спір, І. М. Берлін, жінка-лікар О. [А.] Перкель.

Частина публікацій супроводжена малюнками, фотографіями, графіками та іншими елементами візуалізації.

Повідомлялося про надходження медичних книг до редакції.

Уміщувалися некрологи.

Друкувалася реклама, що переважно розміщувалася на повну сторінку: «Торговий дім І. Табачник і Л. Уманський. Фабрика і склад медичних, бактеріологічних і хімічних інструментів, апаратів та приладів»; «Краща мінеральна вода французьких джерел, чудова на смак, «Вальс Беатрис»; «Одеський санаторій, Французький бульвар, 40. Лікарня для хворих, які страждають внутрішніми, нервовими, жіночими та хірургічними недугами»; «Санаторій «Жизнь» товариства російських лікарів у кращій частині Гелуана»; «Санаторій для дорослих і дітей лікаря Коломана Сейгу, Аббація. Лікування посиленням харчуванням і проти огрядності»; «Палестинські вина і коньяки «т-ва Кармель». Не поступаючись за своїм складом самим кращим закордонним сортам, палестинські вина, завдяки своїй доступності, а головне завдяки своєму зміцнюючій та збуджуючій дії на організм, привернули до себе увагу кращих представників медицини»; «Вино «Сен-Рафаель» кращий товариш шлунку, прекрасне на смак»; відкрита передплата на щомісячний журнал «Хірургія», загальнодоступний медичний журнал «Акушерка», «Известия Императорской военно-медицинской академии», «Харьковский медицинский журнал»; «Книжковий магазин і бібліотека для читання С. В. Можаровського. Є великий вибір книг по медицині як перекладних, так і російських авторів»; «Книговидавництво «Освобождение труда». «Литературное наследие» К. Маркса і Ф. Енгельса, в 4 т., з передмовою до російського видання Ф. Мерінга» та ін.

Передплатна ціна журналу на рік складала в різний час 3–4 крб., на півроку – 1 крб. 50 коп. – 2 крб. Передплата приймалася в редакції та Московському представництві журналу, в усіх поштово-телеграфних відділеннях і книжкових магазинах Російської Імперії.

138. ТРУДЫ ... ГУБЕРНСКОГО СЪЕЗДА ЗЕМСКИХ ВРАЧЕЙ И ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ЗЕМСТВ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Катеринослав, 1897. Вип. 1. – 914. Т. IV.

Вид.: Катеринославская губернская земская управа.

Друк.: Катеринослав, типо-литогр. Л. И. Сатановскаго; типография губернского земства; Тип. Торгового Дома «Нейте и Мясоедов»; тип. К. А. Андрущенко.

Прим.: Роки скликання з'їздів: 1880 – попередній, 1883, 1888, 1889, 1891, 1893, 1895, 1897, 1900, 1903, 1910, 1914; До 1897 р. виходили «Протоколы заседания V съезда земских врачей Екатеринославской губернии»; У 1914 р. видання вийшло під назвою «Труды XI губернского съезда земских врачей и представителей земских учреждений Екатеринославской губернии».

Наявність вид.: ННМБ: 1897 – вип. 1, 1898 – вип. 2, 1901 – вип. 1, 1903 – вип. 5–6, 1910 – т. 1–3, 1914 – т. 1–4; ХДНБ: 1897 – вип. 1, 1901 – вип. 1., 1914 – т. 1.

У Катеринославській губернії відбулося 11 з'їздів лікарів та один попередній. Ці форуми не мали чітко визначеного порядку проведення та наступництва.

Перші «Труды...» надруковані тільки після сьомого з'їзду, який працював 26 вересня – 4 жовтня 1897 р. Головною темою видання була організація санітарної служби. У виданні надруковані Проект земської лікарсько-санітарної організації губернії і Проект обов'язкових санітарних постанов для жителів усіх станів. З'їзд зазначив, що з прийняттям цих постанов у губернії повинен бути встановлений санітарний нагляд «з метою поліпшення санітарного стану губернії через установи санітарної організації, в якій виконавцем нагляду мають бути дільничні лікарі, санітарні лікарі, санітарні піклувальники». Також уміщено: Статут для лікарів, службовців повітових земств Катеринославської губернії; Інструкцію для медико-санітарного відділення Катеринославського губернского земства; Інструкції для санітарних піклувальників; Інструкція для губерньських з'їздів земських лікарів та представників земств Катеринославської губернії. Підготовкою VII з'їзду займався земський лікар Костянтин Концевич.

У «Трудах...» VIII з'їзду, що проходив 20–30 серпня 1900 р., опубліковані матеріали про підстави та форми участі губерньського земства в боротьбі з епідеміями. Голова управи М. В. Родзянко доповів висновок губерньської управи і проект основних положень діяльності інституту санітарно-епідемічних лікарів у зв'язку з правилами участі Катеринославського губерньського земства в боротьбі з епідеміями.

«Труды...» IX з'їзду, що проходив 20–30 серпня 1903 р., розкрили такі теми: стан фельдшерської школи при губерньській земській лікарні, переповнення повітових земських лікарень, діяльність губерньських санітарно-епідемічних лікарів у кожному з повітів, організація аптечної справи та найбільш дешеві способи придбання медикаментів, робота санітарного відділення губерньської земської управи, сучасний лад і стан земської медицини в повітах губернії, п'ятиріччя колонії душевнохворих та ін.

139. ТРУДЫ ... СОВЕЩАНИЯ ВЕТЕРИНАРНЫХ ВРАЧЕЙ ПРИ ГУБЕРНСКОЙ УПРАВЕ ... – Харків, 1905. 1 ненум. вип. – 1913. 1 ненум. вип.

Вид.: Харьковская губернская земская управа (ветеринарное бюро).

Друк.: Харьков, тип. «Печатное дело», ул. Клочковская, № 5 (1905, 1908, 1910), «Печатное дело» кн[язя] К. Н. Гагарина, ул. Клочковская, № 5 (1906), Товарищество «Печатня С. П. Яковлева», Гончаровский бульвар, № 6/2.

Прим.: Народи відбувалися: 24–27 жовтня 1905 р., 11–15 вересня 1906 р., 24–27 липня 1908 р., 5–6 жовтня 1910 р., 3–5 листопада 1911 р., 6–8 листопада 1912 р.

Наявність вид.: ХДНБ: 1905 – 1 ненумер. вип., 1906 – 1 ненумер. вип., 1908 – 1 ненумер. вип., 1910 – 1 ненумер. вип., 1912 – 1 ненумер. вип., 1913 – 1 ненумер. вип.

140. ТРУДЫ ... СЪЕЗДА ВРАЧЕЙ И ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ЗЕМСТВ ХАРЬКОВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – Харків, 1899. 1 ненум. вип. – 1913. Т. II.

Вид.: Харьковская губернская земская управа (санитерное бюро).

Друк.: Харьков, паровая тип. и литогр. Зильберберг, ул. Рыбная, № 30; типография «Печатное дело», ул. Конторская, пер. Клещевский, № 3; Товарищество «Печатня С. П. Яковлева», Гончаровский бульв., № 6/2.

Прим.: У 1912–1913 р. видання виходило під назвою «Труды IX съезда врачей и представителей земских учреждений Харьковской губернии».

Наявність вид.: ХДНБ: 1899 – 1 ненумер. вип., 1912 – т. 1.

II з'їзд (1877) розглянув питання про устрій санітарної частини, обов'язки дільничних та санітарних лікарів, про санітарні умови фабрик і заводів та ін.

На з'їзді 1881 р. розглянуто 28 питань, більшість із яких присвячена питанням боротьби з епідеміями.

Відзначаючи важливість періодичного органу в боротьбі з хворобами, VI з'їзд (1896) запропонував видавати «Врачебную хронику Харьковской губернии».

У «Трудах...» VII з'їзду (1898) надруковані доповіді: про виконання рішень VI з'їзду, організацію в повітах лікарських рад, про необхідність створення в губернії жіночої фельдшерської школи, заснування в Харкові курсів для лікарів, про заходи боротьби з сифілісом, про віспощення, шкільну гігієну, боротьбу з епідеміями та ін.

На з'їзді також піднято питання про необхідність поліпшення становища душевнохворих на Сабуровій дачі. З-поміж іншого заслухано й обговорено доповідь В. І. Яковенка «Про заходи упорядкування піклування про душевнохворих і необхідності діяльної участі в цій справі всієї земськомедичної організації». За розрахунками автора на 1 січня 1891 у Російській імперії нараховувалося від 127 000 до 191 000 душевнохворих, тобто від 1500 до 6000 хворих на одну губернію. Для вирішення проблеми він пропонував: розширення лікувальних площ; облаштування заміських лікарень для «тихих» душевнохворих; передача «спокійних хроніків» за плату в селянські сім'ї; стягнення плати за лікування; запровадження в лікарні для душевнохворих посади лікаря з психіатричною освітою та ін. Є. Р. Клевезаль у своєму виступі розповів про реконструкцію Сабурової дачі – розширення приміщень для хворих, квартири для лікарів, фельдшерів і прислуги в нових будівлях, ре-

монт приміщень для інвалідів. Однак, зауважував доповідач, зробленого «недостатньо – для правильного догляду психіатричної лікарні необхідно, щоб усі ординатори її разом зі старшим лікарем жили в лікарні, жили одним із нею життям». У результаті дискусій на з'їзді прийнято «Положення», яким визначалися основні моменти становища душевнохворих у Харківській губернії та шляхи зміни системи надання психіатричної допомоги на Сабуровій дачі.

141. ТРУДЫ ВРАЧЕБНОГО СОВЕТА ХАРЬКОВСКОГО УЕЗДНОГО ЗЕМСТВА. – Харків, 1900–1913.

Прим.: У 1911 р. вийшли під назвою: «Труды врачебного совета Харьковского уездного земства 1910 года и комиссии медицинских врачей 1909–1910 года».

Друк.: Харьков, тип. «Печатное дело», ул. Конторская, Клещевский пер., № 3.

Наявність вид.: ХДНБ: 1900 (за 1898–1900), 1911 (за 1910), 1912 (за 1911), 1913 (за 1912).

142. ТРУДЫ ВРАЧЕБНОЙ КОМИССИИ И СОВЕЩАНИЯ ВРАЧЕЙ ПРИ КИЕВСКОЙ ГУБЕРНСКОЙ УПРАВЕ ПО ДЕЛАМ ЗЕМСКОГО ХОЗЯЙСТВА 10–13 ФЕВРАЛЯ 1911 г. – Київ, 1911. Б. н.

Вид.: Киевское земское управление.

Друк.: типография Императорского университета св. Владимира Акционерного общества типографского и издательского дела Н. Т. Корчак-Новицкого, ул. Меринговская, 6.

Наявність вид.: РДБ: 1911 – б. н.

У центрі всіх публікацій – програми занять лікарської комісії на 1911 р., протоколів засідань лікарської комісії при Київській губернській управі у справах земського господарства, зібрання лікарів тощо – питання організації заходів (підготовчих, попереджувальних, ліквідаційних) проти епідемії холери, відкриття тимчасових лікарських пунктів, проведення заходів лікарської опіки. Зокрема друкувалися доповідь лікарсько-санітарного бюро «Свідчення про епідемію холери в Київській губернії у 1910 році» (за окремими повітми), протоколи зібрання лікарів, «Список предметів, виключених із нормального каталогу постановою лікарської комісії 12 лютого» (на латині).

На останніх сторінках опубліковано у таблицях «Сифілітичну індивідуальну картку» (щодо вприскуванню препарату «Salvarsana»), «Форму річного звіту» (стан діяльності відповідної дільниці повіту Київської губернії), «Форму звіту віспощеплення», «Форму реєстраційної картки».

143. ТРУДЫ ВРАЧЕЙ ОДЕССКОЙ ГОРОДСКОЙ БОЛЬНИЦЫ. – Одеса, 1875. Вип. 1 – 1887. Вип. 6.

Ред.: Строганов Н. А., Погребинский М. Г., Колачевский С. Н.

Вид.: Одесская городская больница.

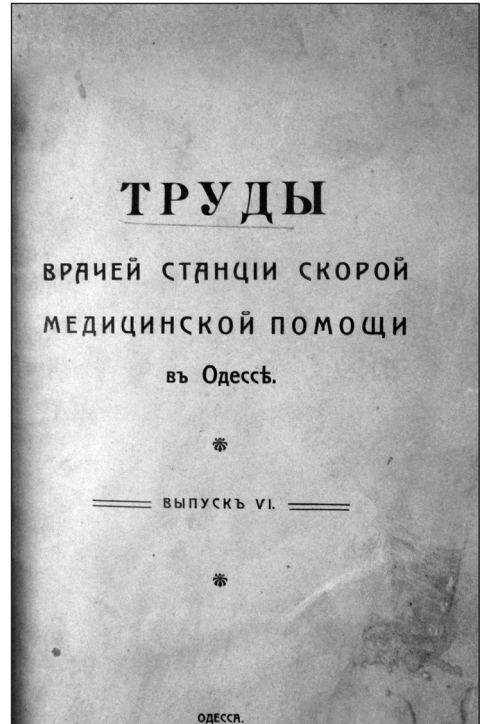
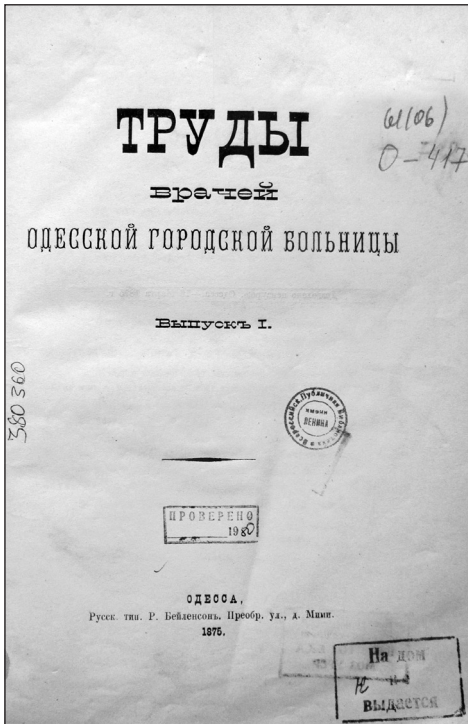
Друк.: Одесса, Франко-русская тип. Л. Даникана, ул. Ланжероновская, д[ом] Карузо, № 36.

Наявність вид.: НБУВ: 1875 – вип. 1, 1876 – вип. 2, 1877 – вип. 3; ХДНБ: 1881 – вип. 4; РДБ: 1876 – вип. 2, 1877 – вип. 3, 1887 – вип. 5, 6; РНБ: 1875 – вип. 1, 1876 – вип. 2, 1877 – вип. 3, 1881 – вип. 4, 1887 – вип. 5, 6.

144. ТРУДЫ ВРАЧЕЙ СТАНЦИИ СКОРОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ В ОДЕССЕ. – Одеса, 1907. Вип. 1 – 1912. Вип. 6.

Друк.: типография акционерного Юж.-Рус. о-ва Печатного дела, Пушкинская, № 18.

Прим.: Деякі видання мали такі публікації: вип. 2 – Гаврилов Н. К. К вопросу о ядовитых рыбах Одесской бухты. Його ж. Новый портативный асептический прибор для подкожного вливания физиологического раствора хлористого натра. Вип. 5 – Островский И. П. К вопросу о введении однообразной регистрации случаев самовольной смерти в России. – 1911.

Наявність вид.: ННМБ: 1909 – вип. 3, 1912 – вип. 12; РДБ: 1908 – вип. 2, 1909 – вип. 3, 1911 – вип. 5, 1912 – вип. 6.

Друкувалися щорічні статистичні звіти діяльності Одеської швидкої допомоги за минулі роки, а також різноманітні матеріали, створені за результатами діяльності закладу: «Самогубства і замах на самогубства в Одесі» (І. П. Островський), «Інорідні тіла за даними Одеської станції швидкої допомоги за 8 років – 1903–1911» (В. В. Флоровський), «Швидка медична допомога і рятувальна справа на Міжнародній гігієнічній виставці в Дрездені» (П. Б. Резников) та ін.

145. ТРУДЫ ГУБЕРНСКОГО САНИТАРНОГО СОВЕЩАНИЯ ПО ВОПРОСАМ БОРЬБЫ С ХОЛЕРОЙ ПРИ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОЙ ГУБЕРНСКОЙ ЗЕМСКОЙ УПРАВЕ. – Катеринослав, 1908.

Друк.: Катеринослав, тип. Губ. земства.

Наявність вид.: ННМБ: 1908 – вип. 1.

Нарада проходила 31 березня – 3 квітня 1908 р. Санітарна служба губернії, очолювана А. А. Сидовичем, проаналізувавши виникнення та розвиток епідемії холери в губернії у 1907 р., намагалася попередити виникнення епідемії в майбутньому.

Видання складалось із трьох частин: I. Протокол засідань губернської наради; II. Доповіді учасників; III. Додатки. У першому розділі названо делегатів, відбито хід наради, оприлюднено прийняті рішення.

Найоб'ємніший другий розділ, де надруковано тексти виступів. Серед них: «Холерна епідемія 1907 р. в місті Катеринославі і боротьба з нею» Л. [А.] Ребініна, «Як уберегти себе та інших від холери» – склали В. І. Вовченко та С. Є. Корженевський; «До питання про дезінфекцію при холері» С. А. Томіліна, «Про попереджувальні проти холери щеплення» М. І. Лук'янченка, «До питання про популяризацію медичних відомостей» І. І. Стеллецького та ін.

Додатки: «Протокол засідання комісії санітарних лікарів (реєстраційні картки програми курсів для санітарів і сестер милосердя, програма епідемічного звіту)», «Доповідь комісії по популяризації медичних знань», «Протокол комісії з питання про дезінфекцію» та ін.

146. ТРУДЫ ЕЛИСАВЕТГРАДСКОГО ОТДЕЛА РУССКОГО ОБЩЕСТВА ОХРАНЕНИЯ НАРОДНОГО ЗДРАВЬЯ (1899–1901). – Єлисаветград, 1897, вип. 1 – 1901, вип. 4.

Друк.: Єлисаветград, «Экономическая типография» М. Френкеля и Г. Резникова.

Прим.: Частина матеріалів друкувалась під заголовком «Приложение».

Наявність вид.: РНБ: 1899/1900 – вип. 3 (1901), 1900/1901 – вип. 4 (1901).

147. ТРУДЫ КИЕВСКОГО АКУШЕРСКО-ГИНЕКОЛОГИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА. – Київ, 1899. № 1 – 1902.

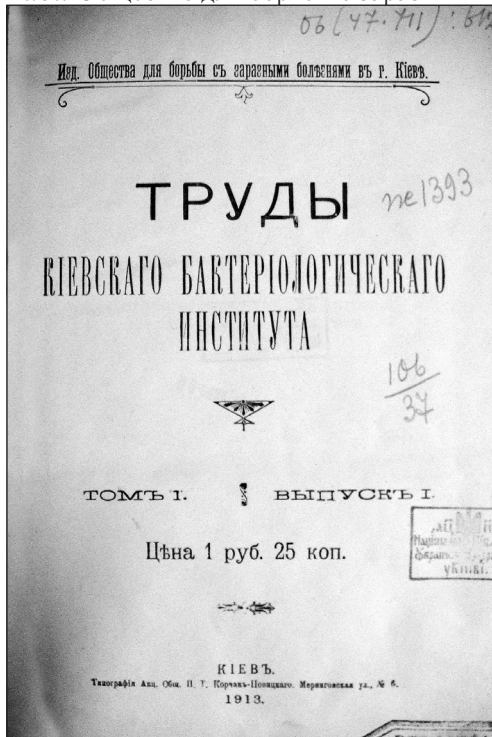
Джер.: Жбанков Д. Н. Библиографический указатель по общественной медицинской литературе за 1890–1905 гг. Общество русских врачей в память Н. И. Пирогова. – С. XV.

148. ТРУДЫ КИЕВСКОГО БАКТЕРИОЛОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА.

По мере накопления материала. – Київ, 1913. Т. 1 вип. 1 – 1917. Т. 2 вип. 2.

Ред.: Линдеман В. К.

Вид.: Общество для борьбы с заразными болезнями в г. Киеве.

Друк.: типография Императорского университета св. Владимира Акционерного общества типографского и издательского дела М. Т. Корчак-Новицкого, ул. Меринговская, 6.

Наявність вид.: НБУВ: 1913 – т. 1, вип. 1–3, 1914 – т. 2, вип. 1–3, 1917 – т. 1, вип. 1, 2; РДБ: 1913 – т. 1, вип. 1–3, 1914 – т. 1, вип. 4, 1916 – т. 2, вип. 1, 1917 – т. 2, вип. 2; РНБ: 1913 – т. 1, вип. 1–3, 1914 – т. 2, вип. 1–2.

Надруковано: «Про вплив алкоголю на інтенсивність секретії шлункового соку» А. Єгорова, «До питання про тільця Negri» Д. Ястрембського (із відділення експериментальної медицини Київського бактериологічного інституту), «До питання про розповсюдження тифу і дизентерії мухами» д-ра Д. Махова. Майже кожне дослідження містило список літератури. Представлені також дослідження студентів Бактеріологічного інституту («Про коклюшний мікроб Bordet Gengou» П. Попова).

149. ТРУДЫ КИЕВСКОГО ВОЕННО-САНИТАРНОГО ОБЩЕСТВА (1907 Т. 21 (1908)) – див. «Протоколы заседаний Киевского военно-санитарного общества» (№ 92).

Київське військово-санітарне товариство створене 9 жовтня 1886 р. Мета діяльності: надання військовим лікарям, фармацевтам, ветеринарам і службовцям Київського гарнізону можливості взаємного обміну думками та спільного обговорення питань зі сфери гігієни в цілому і військової профілактики, зокрема, щодо застосування для санітарних потреб військ, розташованих у районі Київського військового округу; полегшення різнобічного огляду й обговорення даних питань шляхом зближення військових лікарів, фармацевтів і ветеринарів з командирами окремих частин, інженерами, особами, які завідували військовими хлібопекарнями, обмундирувальними майстернями, продуктовими магазинами, інтендантськими складами тощо, а також тими представниками громадянського відомства, які, за своїм службовим положенням чи спеціальними знаннями, могли сприяти найбільш практичному вирішенню питань попередження чи припинення епідемічних і епізоотичних хвороб; сприяння поширенню у військах Київського військового округу гігієнічної інформації щодо збереження здоров'я, а також охороні людей від захворювання заразними або епідемічними хворобами, притаманними даній місцевості, через влаштування усних бесід, випуск інструкцій і брошур на мові, доступній солдатам.

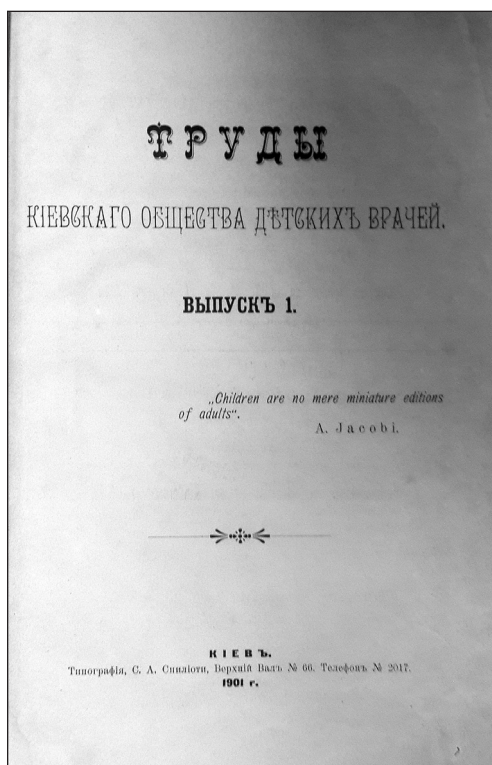
150. ТРУДЫ КИЕВСКОГО ОБЩЕСТВА ДЕТСКИХ ВРАЧЕЙ. – Київ, 1901. Вип. 1 – 1903. Вип. 3.

Друк.: Киев, типография С. А. Спирини, ул. Верхний Вал, 66.

Наявність вид.: НБУВ: 1901 – вип. 1, 1902 – вип. 2, 1902 – вип. 3; РДБ: 1901 – вип. 1, 1902 – вип. 2; РНБ: 1901 – вип. 1, 1902 – вип. 2, 1902 – вип. 3.

Історія Товариства почалася 12 грудня 1899, коли ініціативна група вчених медичного факультету Київського університету св. Володимира звернулася до київського губернатора М. І. Драгомирова з проханням затвердити статут Київського товариства дитячих лікарів. Ініціативну групу очолював приват-доцент, доктор медицини Іван Віссаріонович Троїцький (пізніше він став засновником Харківського товариства дитячих лікарів, а також ініціатором проведення першого Всеросійського з'їзду педіатрів у 1908 р.). Перше наукове засідання товариства педіатрів відбулося 29 вересня 1900 р.

Згідно зі статутом, Товариство ставило мету «служити успіхам педіатрії та то-

вариського зближення лікарів, які працюють у цій галузі медицини», а також «стежити за розвитком вчення про дитячі хвороби» і спостерігати за появою захворювань у дітей, «вказуючи способи і методи попередження їх розповсюдження».

Виступаючи на першому засіданні зі «Вступною промовою голови» І. В. Троїцький наголосив, що «добробовісне виконання покладених на нас Статутом зобов'язань призведе до бажаних результатів, дасть нам високе моральне задоволення і напевно позбавить у майбутньому від серйозних докорів сучасників» (вип. 1. – С. 5).

«Труди...», що складались із загальної та адміністративної частин, здебільшого інформували про перебіг засідань організації, основні питання, що розглядались у професійному колі. Подавались тексти доповідей та виступів на фахових зібраннях. Серед них: «Класифікація і номенклатура хворих кров'яних клітин» А. О. Карницького, «Два випадки мікроцефалії з явищами ідіотизму в одній і тій же родині» М. І. Равиковича, «Живильний режим Київського літнього дитячого санаторію (колонії) впродовж 1896–1900 р.» І. Троїцького, «Літні колонії (санаторії) для учнів» Ф. Чорномор-Задерновського, «Фізична освіта дітей шкільного віку і дитячі санаторії» Ф. Бурчака, «Випадок натуральної віспи у триденної дитини» Б. Войцеховського, «Анатомо-фізіологічні основи застосування механотерапії у дитячому віці» і «До питання про сучасні способи лікування розумово відсталих дітей» К. Полтовича, «Випадок серозного менінгіту» Б. Клебанова.

Кілька матеріалів присвячено молоку: «Проект обов'язкових постанов із улаштування й утримання молочних ферм і з нагляду за утриманням корівників і молочних корів у місті Києві» (автор М. Кобилянський) та «Молочне питання і стерилізація молока» (О. Лазарєв).

Ціна випуску складала 1 крб.

Зміст паралельно подавався французькою мовою.

151. ТРУДЫ КИЕВСКОГО ОТДЕЛА РУССКОГО ОБЩЕСТВА ОХРА- НЕНИЯ НАРОДНОГО ЗДРАВЬЯ. – Київ, 1912. Вип. 1 – 1913. Вип. 3.

Друк.: Киев, типография Императорского университета св. Владимира Акционерного общества печатного и издательского дела М. Т. Корчак-Новицкого, Меринговская улица, д. № 6.

Приміт.: Видання виходить як відбитки «Врачебно-санитарной хроники Киевской губернии» (№ ...).

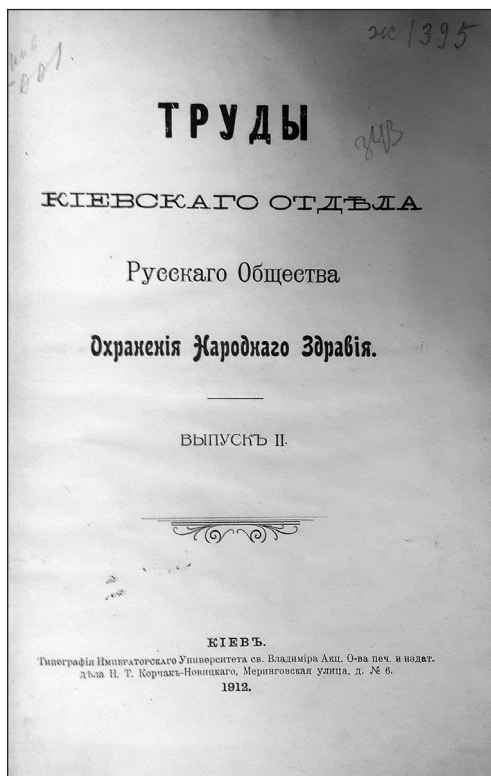
Наявність вид.: НБУВ: 1912 – вип. 2, 1913 – вип. 3.

«Русское общество охранения народного здравья» засноване 1874 року в Петербурзі з метою сприяння «поліпшенню громадського здоров'я та санітарних умов». Мало представництва у 27 містах. Київський відділ очолював Київський, Подільський і Волинський генерал-губернатор, генераль-ад'ютант Федір Федорович Трепов (молодший), товариш голови – доктор медицини В. І. Орнатський, скарбник – Л. І. Бродський. До Товариства входили Київський губернатор М. І. Суковкін, ректор Київського університету св. Володимира М. М. Цитович, директор Київського політехнічного інституту І. Д. Жуков, професори університету, лікарі-практики, представники промислових підприємств.

Виступаючи на перших зборах членів-засновників Київського відділення Товариства (14 травня 1902 р.) професор В. Д. Орлов визначив мету організації, яка полягала у «сприянні покращенню суспільного здоров'я в Росії» і розвитку гігієни: дослідження патогенних причин, що порушують розвиток організму; виявлення способів попередження і усунення шкідливих для здоров'я впливів на виникнення хвороб; сприяння урядовим і громадським

зкладам, а також приватним особам у вирішенні гігієнічних питань і проведення санітарних заходів; влаштування гігієнічних з'їздів і виставок; відкриття гігієнічного музею, бібліотеки та лабораторії; читання, збори та публічні лекції з гігієни; поширення гігієнічних відомостей за допомогою різних видань, журналів і інших способів».

На сторінках «Трудов...» друкувалися журнали загальних зборів Київського відділу Товариства, Протоколи та витяги з протоколів засідань комісії і лікарських нарад, матеріали про діяльність відділень у різних містах Російської імперії, річні звіти, відомості про санітарний стан містечок Південно-Західного краю і заходи, необхідні для покращення їх тощо. Піднімалися питання: охорони праці на промислових підприємствах, водопостачання в селах, санітарно-гігієнічного стану в навчальних закладах, фізичного розвитку дітей у школах, поживної цінності харчових продуктів, загальної та виробничої гігієни, санітарного стану на бойнях. Матеріали ілюструвалися графіками, таблицями, малюнками.

152. ТРУДЫ КИЕВСКОГО ПСИХИАТРИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА. –
Київ, 1898. № 1 – 1900.

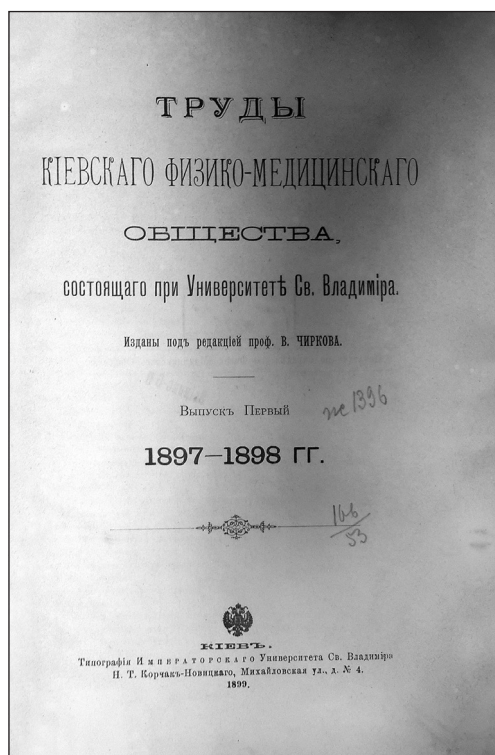
Джер.: Жбанков Д. Н. Библиографический указатель по общественной медицинской литературе за 1890–1905 гг. Общество русских врачей в память Н. И. Пирогова. – С. XV.

153. ТРУДЫ КИЕВСКОГО ФИЗИКО-МЕДИЦИНСКОГО ОБЩЕСТВА,
СОСТОЯЩЕГО ПРИ УНИВЕРСИТЕТЕ СВ. ВЛАДИМИРА. – Київ,
1897/98. Вип. 1 – 1915.

Ред.: Чирков В., Высокович В. К.

Друк.: Киев, типография Императорского университета св. Владимира Акционерного общества печатного и издательского дела М. Т. Корчак-Новицкого, Меринговская улица, д. № 6.

Прим.: Вип. 1 за 1897/1898 вийшов у 1899 р.

Наявність вид.: НБУВ: 1897/98 – вип. 1, 1899/00 (1901) – вип. 2; РДБ: 1897/98 – вип. 1, 1899/00 (1901) – вип. 2; РНБ: 1897/98 – вип. 1, 1899/00 (1901) – вип. 2; БАН: 1899/00 (1901).

Статут Київського фізико-медичного товариства при Київському університеті затверджений 21.09.1896 р., а 5 грудня відбулося засідання засновників. Першим головою товариства обрано проф. Михайла Івановича Стуковенкова, секретарем – проф. М. Оболенського. Урочисте відкриття діяльності відбулося 2 березня 1897 р. Після раптової смерті М. Стуковенкова головою обрано проф. М. Тихомирова. У подальшому головами обиралися: К. Вагнер, В. Чернов, К. Трітшель, В. Образцов.

Завдання полягало у сприянні подальшому розвитку медицини та суміжних галузей природознавства, використання результатів фундаментальних досліджень у медичній практиці, вивчення місцевих природно-історичних і санітарно-медичних умов. Поєднання медицини і природознавства відповідало тодішній світовій практиці.

Друкувалися протоколи засідань Київського фізико-медичного товариства, головні доповіді й тематика дискусій, а також «Звіт про діяльність Фізико-медичного товариства за 1898–1899 рік» К. Вагнера, «Звіт про стан і діяльність Фізико-медичного товариства за 1900–1901 р.» Ю. Лайденбаха.

У зверненні «Від редакції» першого випуску видавці зазначали: «Пропонуючи читачам перший випуск ..., ми не можемо не пошкодувати, що розподіл протоколів і повідомлень вийшов не в тому вигляді, як це мало б бути. Наприклад, дебати з приводу повідомлення професора Л. Малиновського надруковані раніше, ніж саме повідомлення. У подальших випусках такий порядок буде змінено, хоча в ущербність швидкості друкування протоколів і повідомлення будуть друкуватися перед протоколами, в яких будуть розміщені дебати за темою цього повідомлення» (Вип. I. – 1897/98).

Серед публікацій: «Історичний зв'язок між медициною та природознавством» І. Сікорського, «Про діафрагмальну астму» В. Чиркова, «Atrophia unguium idiopathica» та «Atrophia unguium tussotica» О. Ліндстрема, «Випадок складного антиклозу ступні» М. Тихомирова, «Про застосування судинного шва» Є. Черняхівського, «Окраска невроглії по способу Weigert'a» В. Високовича, «Нарис розвитку хірургії за ХІХ століття» Ф. Борнгаупта, «Злочин чи судова помилка» та «Збочення статевого чуття» М. Оболенського, «Роль опору людського тіла в сучасній електродіагностиці» Г. Де-Метца, «Новий спосіб визначення вогкості в штукатурці» студ. Маржецького та ін.

Уміщувалися також звіти про наукову діяльність професорів, дебати з питань, які обговорювалися на засіданнях, огляди наукової діяльності, некрологи.

Повідомлялося про діяльність антропологічного музею та наукової бібліотеки Товариства. Основу музею складала черепа, скелети й препарати кісток, знайдених під час археологічних розкопок міста Керкінітид під Євпаторією, під час прокладання труб у Києві.

154. ТРУДЫ КИЕВСКОГО ХИРУРГИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА, СОСТОЯЩЕГО ПРИ УНИВЕРСИТЕТЕ СВ. ВЛАДИМИРА: Протоколы и научные доклады. – Київ, 1908/09. Вип. 1 – 1912/1914. Вип. 5.

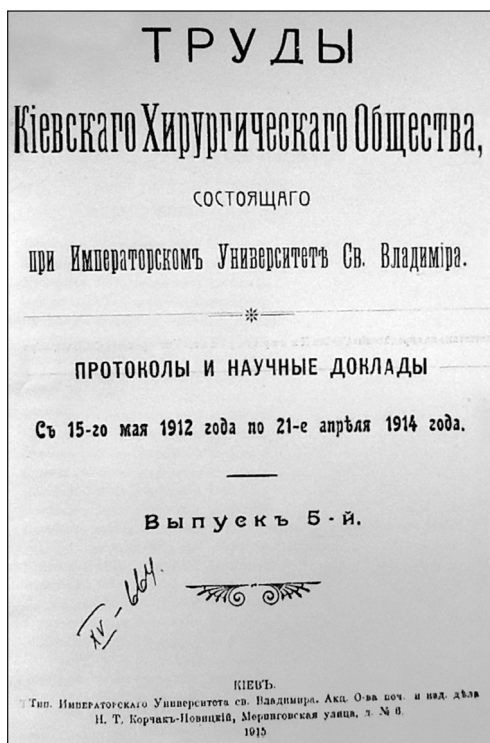
Друк.: Київ, типографія Імператорського університету св. Володимира Акціонерного общества типографського и издательського дела М. Т. Корчак-Новицького, ул. Меринговская, 6.

Приміт.: Вип. 1–4 – відбитки з журналу «Университетские записки»: вип. 5 – додаток до «Университетских записок» за 1914 р.

Наявність вид.: НБУВ: 1908/09 – вип. 1, 1909/10 – вип. 2, 1910/11 – вип. 3, 1911/12 – вип. 4, 1912/1914 – вип. 5; РДБ: 1908/09 – вип. 1, 1909/10 – вип. 2, 1910/11 – вип. 3, 1911/12 – вип. 4, 1912/1914 – вип. 5; РНБ: 1908/09 – вип. 1, 1909/10 – вип. 2, 1910/11 – вип. 3, 1911/12 – вип. 4, 1912/1914 – вип. 5.

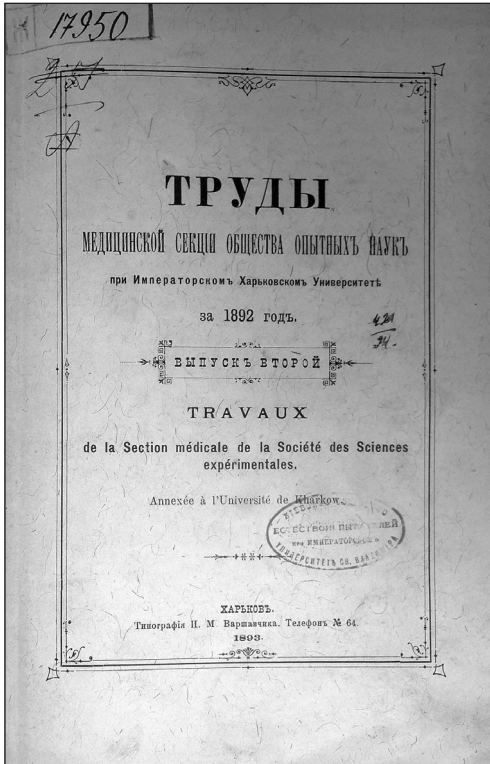
Хірургічне товариство засноване в 1908 р. при Київському університеті за ініціативи професора М. М. Волковича. До Товариства входили хірурги, терапевти, гінекологи, отоларингологи, урологи, анатоми. З першого ж року створення Товариство почало видавати «Труды Киевского хирургического общества».

Випуски складались із трьох частин: протоколи чергового засідання; наукові повідомлення; повідомлення та автобіографії нових членів товариства (П. Мей, Г. Станіславський, С. Тимофєєв, Г. Степанов та ін.). Серед наукових досліджень: «До питання про пошук паличок туберкульозу в сечі» С. Тимофєєва, «До питання про лікування проникаючих ран грудної клітки» В. Бушуєва, «Випадок пухлини мозку» П. Бабицького, «Випадок видалення селезінки» М. Юкельсона, «Рідкісний випадок каменю сечового міхура» А. Крилова, «Про спостереження менінгококового цереброспинального менінгіту, вилікуваного за допомогою трепанації соскоподібного відростка з розкриттям черепної порожнини і дренаванням субдурального простору», «До питання про застосування судинного шва при лікуванні аневризми», «Про оперативне лікування ангіосклеротичної гангрени» Є. Черняхівського, «До казуїстики оперативного лікування пухлин мозку» В. Войно-Ясенецького, «До питання про зміни режиму у хворих після гінекологічних операцій» В. Віттенбурга, «Дані до лікування губкоподібних свищів чоловічого члена» М. Волковича та ін.

155. ТРУДЫ МЕДИЦИНСКОЙ СЕКЦИИ ОБЩЕСТВА ОПЫТНЫХ НАУК ПРИ ИМПЕРАТОРСКОМ ХАРЬКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ [за 1883 и след. годы]. – Харків, 1884–1894.

Ред.: Богданов А. В., приват-доцент.

Друк.: Харків, в университетской типографии (1884–1885); тип. Каплана и Бирюкова, ул.Рыбная, № 30 (1886); тип. Адольфа Дарре, ул.Рыбная, № 28 (1888–1892); Х., типография И. М. Варшавчика (1893).

Приміт.: У 1873–1886 рр. видання виходило під назвою «Протоколы заседаний медицинской секции Общества опытных наук при Императорском Харьковском университете» (див. № 96). У 1895–1916 рр. видання виходило під назвою «Труды Общества научной медицины и гигиены при Императорском Харьковском университете» (див. № 162).

Наявність вид.: НБУВ: 1884, 1888 – вип. 2, 1890 – вип. 1, 1891 – вип. 1–2, 1892 – вип. 2, 1893 – вип. 1; ХДНБ: 1884 (за 1883 р.), 1885 (за 1884), 1886 (за 1885), 1888 (за 1886, 1888), 1889 (за 1889), 1891 (за 1890, 1891), 1892 (за 1892), 1893 (за 1893 р.).

Основу видання склали наукові статті. Зокрема надруковано: «Про нижчі організми при крупозному запалення легень (із таблицею)», «Мікрококи перелою (з рисунками)» В. К. Високовича; «Анатомічні зміни при отруєнні миш'яком (з таблицею)» Є. Е. Шмідта; «Про деякі формах плісняви в шлунково-кишковому каналі (з таблицею)» Е. Ф. Важеєвського; «Про культури віспяного контагію (з таблицею)» М. М. Серебрякова; «Про розвиток пальців у людського зародка (з рисунками)», «Нотатки про значення наукових рисунків (з рисунками)» М. Ф. Кашенка; «Ехінокок печінки» В. К. Соколова; «До питання про тонку будову слинних залоз (з рисунками)», «Подвійне фарбування карміном і пікриноювою кислотою» М. К. Кульчицького; «Laukonostosis Sp. (з рисунками)» А. І. Якобія; «До казуїстики гнійного запалення приниркової жирової капсули, як наслідки кам'яної хвороби (paraperphritis calculosa)» І. К. Зарубіна; «Досліди пересадки (реплантації і трансплантації) суглобних поверхонь епіфізів (експериментальне дослідження)» Ю. Р. Пенського; «До лікування ексудативних плевритів» Я. Є. Ялового та ін. Статті широко ілюструвалися малюнками, діаграмами, фотографіями й таблицями. В окремих номерах малюнки надруковані на вкладках у кілька кольорів обсягом від 3 до 8 сторінок.

У деяких виданнях зміст подавався двома мовами – російською та латинською.

156. ТРУДЫ ОБЛАСТНОГО СЪЕЗДА [5-ГО ФЕВРАЛЯ 1881 ГОДА В Г. ХАРЬКОВЕ] О МЕРАХ ПРОТИВ ДИФТЕРИЙНОЙ ЭПИДЕМИИ.

– Харків, 1881, 1 нумер. вип.

Вид.: Губернские управы земств, участвовавших в съезде.*Друк.:* Харьков, типография И. М. Варшавчика, угол Николаевской и Немецкой улиц, № 1/2.*Наявність вид.:* ХДНБ: 1881 – 1 нумер. вип..**157. ТРУДЫ ОБЛАСТНОГО СЪЕЗДА ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ЗЕМСТВ ЮЖНЫХГУБЕРНИЙ РОССИИДЛЯИЗЫСКАНИЯМЕРБОРЬБЫ С ВРЕДНЫМИ НАСЕКОМЫМИ И ПРОТИВ ЭПИЗООТИЙ С 11 ПО 20 ФЕВРАЛЯ 1885 ГОДА В г. ХАРЬКОВЕ.** – Харків, 1885, 1 нумер. вип.*Вид.:* Земства, участвовавшие в съезде.*Друк.:* Харьков, тип. Губернского правления.*Наявність вид.:* ХДНБ: 1885 – 1 нумер. вип.**158. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА ВЕТЕРИНАРНЫХ ВРАЧЕЙ В г. ХАРЬКОВЕ ЗА XIV ГОД.** – Харків, 1911.*Див.:* «Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Харьковской губернии» (№ 118).**159. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА ВРАЧЕЙ ЧЕРНИГОВСКОЙ ГУБЕРНИИ.** – Чернігів, 1887/1888 (1889) – 1891/1892 (1894).*Ред.:* Святловский Е. В., председатель.*Вид.:* редакция «Земского сборника Черниговской губернии».*Друк.:* типография губернского земства.*Приміт.:* Попередньо та в певны роки одночасно видавалися «Протоколы заседаний общества врачей Черниговской губернии» (1871–1894) (див. № 97).*Наявність вид.:* ННМБ: 1889–1890; РДБ: 1887–1888 (1889), 1889–1890 (1892); РНБ: 1889/1890 (1892).

Основний зміст «Трудов...» склали протоколи засідань Товариства чернігівських лікарів (так, у випуску за 1889/1890 рр. це протоколи від 17 січня, 4 квітня, 20 липня, 5 жовтня, 7 листопада 1889 р. і т.д.), а також фінансові звіти Чернігівського медичного товариства за підписом скарбника Д. Лавриненка. Додатками тут слугували наукові статті

фахівців, серед яких лікарі М. Воскресенський («Випадок розриву матки під час пологів»), В. Шеболдаєв («Жертви гнилокрів'я», «Два випадки численних ехінококів»), П. Щитков («Свайник-великан (сказ вовчиці)») тощо.

160. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА ДЕТСКИХ ВРАЧЕЙ ПРИ ИМПЕРАТОРСКОМ ХАРЬКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ ЗА 1912/1914 ГОД. –
Харків, 1915. Вип. 1.

Друк.: Харків, тип. «Мирный труд», ул. Девичья, № 14.

Приміт.: зміст «Трудов...» подано двома мовами – російською та англійською.

Наявність вид.: ХДНБ: 1915 – вип.1; РНБ: 1915 – вип. 1.

Надруковані офіційні документи Товариства: Протокол установчих зборів «Товариства дитячих лікарів при Імператорському Харківському університеті», Статут, Протоколи засідань за 1912–1915 рр., звіт про діяльність Товариства за 1913 р., фінансовий звіт за кінець 1912 і 1913 рр., список членів-засновників і список усіх членів. Ініціював створення Товариства професор І. В. Троїцький, членами-засновниками стали: професори А. Зоммер і Я. Постоев, лікарі [А.] Браунштейн, М. Воронін, [А.] Кочяранц, П. Емінет і студент Б. Головинський. Статут Товариства затверджено 7 червня 1912 р., установчі збори відбулися 9 грудня 1912 р.

Основу склали наукові статті: «Аритмії дитячого серця» І. Троїцького, «Вузькі артеріальні судини як самостійна форма росту», «Кров'яні пластинки при сифілісі та Wassermann'івська реакція» П. Емінеля, «Сучасний стан питання про шкільні парти» [А.] Рабиновича, «До казуїстики ниркових камінців у дітей» [Н.] Филипова, «Про реакцію v. Riquet у дітей» [А.] Браунштейна, «До гематології заразних хвороб у дітей» І. Баранникова, «До питання про реакцію шкіри v. Riquet у грудних дітей» М. Вороніна, «Клініка дитячих хвороб проф. С. v. Riquet (у Вені) та ін. Уміщені також матеріали науково-практичного змісту: «Випадок збільшеної печінки у дівчинки 12 років» [А.] Іванова, «Випадок сліпоти центрального походження після коклюшу» [А.] Браунштейна, «Гігієна вагітності, пологів і післяпологового періоду (настанови батькам)» І. Шибраєвського.

Надруковані звіти про I Всеросійський з'їзд дитячих лікарів у Петрограді, I Міжнародний з'їзд дитячих лікарів у Парижі, інші матеріали.

Епіграфом «Трудов...» видавці поставили слова відомого американського вченого-педіатра А. Якобі: «Для вивчення питань, які стосуються педіатрії, потрібно засновувати спеціальні Товариства».

161. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА КИЕВСКИХ ВРАЧЕЙ С ПРИЛОЖЕНИЕМ ПРОТОКОЛОВ за ... год. – Виходять 2–4 рази на рік. – Київ, 1894. Т. 1 вип. 1 – 1913. Ненум. вип.

Ред.: Голови товариства Київських лікарів.

Друк.: Киев, типография Императорского университета св. Владимира Н. Т. Корчак-Новицкого, Михайловская ул., д. № 4; Тип. А. М. Пономарева п. у. И. И. Врублевского, Крещатик, № 58-2.

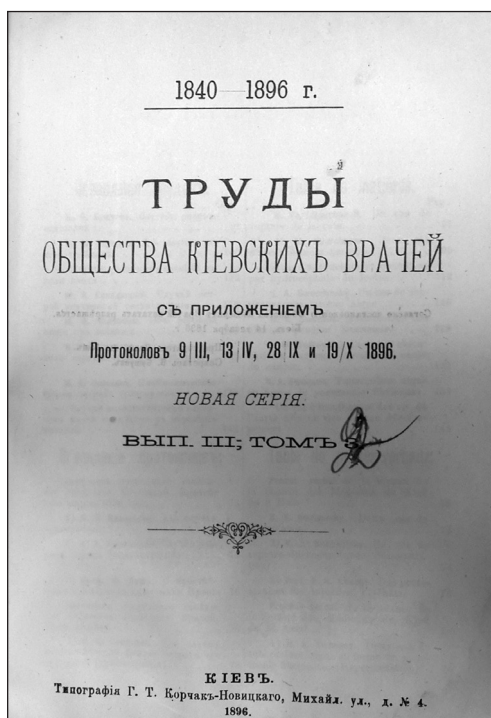
Дод.: Отчет о торжественном годичном заседании Общества Киевских врачей 28 октября 1895 г.; Отчет о торжественном годичном заседании Общества Киевских врачей 29 октября 1896 г.; Протоколы і рахунки Товариства київських лікарів (1905–1911).

Приміт.: У 1862/63–1891/92 рр. видання виходило під назвою «Протоколы заседаний общества киевских врачей» (див. № 98). «Протоколы» Товариства за 1901–1911, 1913 рр. друкувалися у складі «Трудов...», за 1912–1914 рр. – у «Врачебной газете» за відповідні роки. Т. 5 вип. 1 (1901) присвячений президенту товариства К. Г. Трутшелю; т. 6 вип. 3 (1903) присвячений пам'яті Ф. А. Леша; т. 9 вип. 1 (1907) присвячений віце-президенту Товариства В. К. Високовичу; вип. 3 за 1906 р. (1908) присвячений пам'яті М. І. Пирогова.

Наявність вид.: НБУВ: 1895 – т. 1, вип.

1–3, 1896 – т. 1, вип. 4, т. 2, вип. 1–3, 1897 – т. 3, вип. 1, 2, 1898 – т. 3, вип. 3, т. 4, вип. 1–3, 1899/00 – т. 5, вип. 1, 2, 1900/01 – т. 6, вип. 1, 1901/02 – т. 6, вип. 2, 1901/03 – т. 6, вип. 3, 1903/04 – т. 7, вип. 1, 1904/05 – т. 8, вип. 1, 2, 1906 – т. 8, вип. 3, 1907 – т. 9, вип. 1, 1907/08 – т. 9, вип. 2, 1909/10 – т. 9, вип. 3, 1913 – нenum. вип.; ННМБ: 1894 – т. 1, вип. 1, 1895 – т. 1, вип. 1–3, 1896 – т. 1, вип. 2–3, 1896 – т. 1, вип. 4, т. 2, вип. 1–2, 1901 – т. 5, вип. 2, т. 6, вип. 1, 1903 – т. 6, вип. 2–3, 1904 – т. 7, вип. 1, 1905 – т. 7, вип. 2, т. 8, вип. 2, 1907 – т. 8, вип. 2, т. 9, вип. 1, 1908 – т. 9, вип. 2, 1910 – т. 9, вип. 3, 1911 – т. 9, вип. 1, 1912 – т. 10, вип. 2; РДБ: 1895 – т. 1, вип. 1–3, 1896 – т. 1, вип. 4, т. 2, вип. 1–3, 1897 – т. 3, вип. 1–3, 1898 – т. 4, вип. 1, 2, 1899 – т. 4, вип. 3, 1900 – т. 5, вип. 1, 1901 – т. 5, вип. 2, 1902 – т. 6, вип. 1, 1903 – т. 6, вип. 2, 3, 1904 – т. 7, вип. 1, 1905 – т. 8, вип. 1, 2, 1907 – т. 9, вип. 1, 1908 – т. 8, вип. 3, т. 9, вип. 2, 1910 – т. 9, вип. 3, 1911 – т. 10, вип. 1, 1912 – т. 10, вип. 2, 1913 – нenum. вип.; РНБ: 1895 – т. 1, вип. 1–3, 1896 – т. 1, вип. 4, т. 2, вип. 1–3, 1897 – т. 3, вип. 1, 2, 1898 – т. 3, вип. 3, т. 4, вип. 1–3, 1899/00 – т. 5, вип. 1, 2, 1900/01 – т. 6, вип. 1, 1901/02 – т. 6, вип. 2, 1901/03 – т. 6, вип. 3, 1903/04 – т. 7, вип. 1, 1904/05 – т. 8, вип. 1, 2, 1906 – т. 8, вип. 3, 1907 – т. 9, вип. 1, 1907/08 – т. 9, вип. 2, 1909/10 – т. 9, вип. 3, 1913 – нenum. вип.; БАН: 1895–1900.

Товариство Київських лікарів засноване 29 жовтня (11 листопада) 1840 р. за ініціативою лікарів К. Ф. Боссе, Л. Ф. Гротковського, Ф. Ф. Мерінга. Статут затверджено 21 січня 1850 р. Організацію різночасово очолювали: І. П. Кудрявцев, В. О. Караваєв, С. П. Алфер'єв, К. Я. Гюббенет, Н. А. Хржонщевський, Ю.-Ф. І. Мацион, П. І. Перемежко, Г. М. Мінх, Ф. О. Леш, К. Г. Тритшель, В. П. Образцов.

У 1894 р. Товариство почало видавати не «Протоколи...», як раніше, а саме «Труды...», адже істотною складовою діяльності були наукові дослідження і повідомлення членів Товариства. Нова назва, як зазначено у передмові до першого випуску, «більше відповідає меті й духу видання» (1895. – С. 1).

На сторінках збірника вміщені доповіді фактично з усіх галузей медицини. Зокрема: «Патологія шоку, болі й жаху» проф. І. Сікорського, «Атипова грижа пахової області та радикальна операція її» лікаря М. Галина, «Попереднє повідомлення про результати, здобуті російською експедицією, відрядженою для вивчення чуми в Бомбеї» проф. В. Високовича, «Війни та епідемії», «Проект обов'язкових постанов для побудови житлових приміщень у м. Києві», «Наші громадсько-санітарні потреби нинішнього часу» проф. О. Корчак-Чепурківського, «Кумис і кумисолікувальні станції Росії» лікаря Варавки, «Про причини виникнення та розвитку холерної епідемії в Києві у 1907 р.», «Про значення бактеріологічного дослідження для етіології і профілактики дифтерії» лікаря Є. Скловського, «До питання про піхвальне вирізання матки з придатками при їх важкому захворюванні» прив.-доц. М. Воскресенського, «Гострий остеомієліт тазу» лікаря Г. Биховського, «До питання про оперативне лікування звуження воротаря шлунку» автореферат прив.-доц. К. М. Сапежко, «Основний вуглекислий кобальт як реактив на вільну соляну кислоту шлункового соку» студента С. Квятковського, «До вчення про щитовидну залозу» лікаря І. Ноткіна, «Огляд діяльності Київської Комісії медичних народних читань при Товаристві київських лікарів за 1899–1902 р.» О. Беляєва, «Про приготування протидифтерійної сироватки в Києві та способах її застосування» проф. О. Д. Павловського, «Короткий звіт про епідемії тифів у Києві 1897–98» М. К. Гамалії, «Випадок цирозу лівої легені» проф. Ф. О. Леша, «Клінічні форми апендициту» проф. В. П. Образцова та ін.

«Історія кумису дуже давня. Ще задовго до Різдва Христового на сході, за словами Геродота, скіфи готували якийсь напій із молока кобил» – розпочинає свою розлогу статтю «Кумис і кумисолікувальні станції Росії» лікар С. Варавка. Оповідаючи історію цього напою, автор вказує, що згадується кумис і в Іпатіївському літописі, і в «Слові о полку Ігоревім», однак його лікувальним властивостям присвячено лише кілька дрібних статей. Лікар С. Варавка у своїй праці описав 27 кумисолікувальних станцій, які, до речі, діяли не тільки на сході, а також і на території України, зокрема в містечку Славута Волинської губернії. Охарактеризовано способи приготування напою, хвороби, при яких він застосовується, принципи вживання тощо. Подані також розрахунки вартості лікування.

Подавалися протоколи засідань Товариства київських лікарів та дискусії з приводу доповідей, а також щорічні звіти про діяльність цієї наукової громадської організації. У кінці кожного випуску містився список нових книг, які надійшли до Товариства.

Частина матеріалів проілюстрована малюнками.

У деяких номерах надруковані виправлення до виявлених помилок.

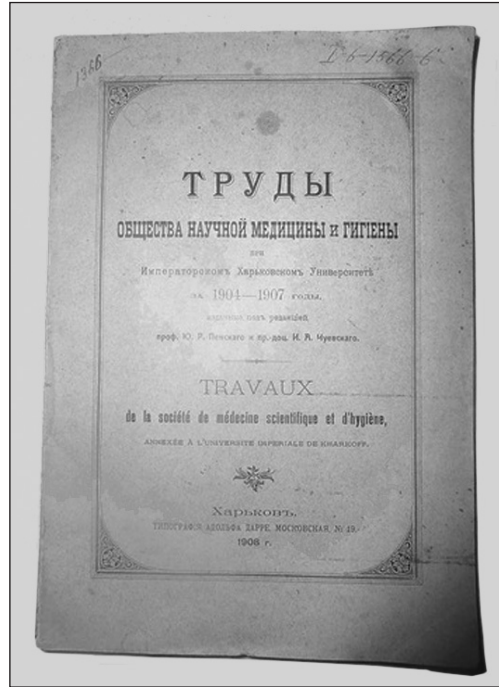
Вартість випусків коливалася в межах 45–50 коп.

162. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА НАУЧНОЙ МЕДИЦИНЫ И ГИГИЕНЫ ПРИ ИМПЕРАТОРСКОМ ХАРЬКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ. – Харків, 1895. Т. 1. – 1916. Вип. 1.

Ред.: Пенский Ю. Р. (1900–1904); Пенский Ю. Р., Чуевский И. А. (1904–1907), Чуевский И. А. и Ряснянский М. П. (1909); Поляков П. А. (1911–1912, 1915, 1916), Зоммер А. Г. (1913, вип. 2).

Друк.: Харьков, тип. Адольфа Дарре, ул. Московская, № 19 (1900–1912); тип. «Мирный труд», ул. Девичья, № 14 (1912–1916).

Приміт.: Титульний аркуш паралельно російською та французькою мовами. У 1893 р. Товариство наукової медицини та гігієни реорганізоване в самостійне наукове Товариство при Харківському університеті з Медичної секції Товариства дослідних наук, що з 1883 г. видавало свої «Труды...». Чимало окремих випусків присвячувалися діяльності видатних членів Товариства, зокрема: вип. 1 за 1913 р. присвячений почесному члену й голові Товариства Я. П. Анфімову, вип. 2 – на честь почесного члена Товариства П. А. Полякова; вип. 1 за 1915 р. – на честь почесного члена Товариства М. К. Кульчицького. У складі «Трудов...» за 1900–1907, 1912 рр. друкувалися «Протоколы заседаний Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете» (див. № 99).

Показчик змісту: Указатель к «Трудам Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете» за 1883–1915 гг. / Сост. М. Г. Швалб; Под ред. Л. И. Гуревича. – Х. : Изд-во ун-та, 1955. – 25 с. (316 назв.). – Темат. указ.; Иванов Е. М. Указатель статей, помещенных в изданиях Общества научной медицины и гигиены // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета. – Харьков, 1911. – С. 200–208.

Наявність вид.: ХДНБ: 1900 (за 1898 р.), 1904 (за 1900/1901, 1902/1903), 1912 (за 1911/1912, 1912), 1913 – вип. 2 за 1913 р., 1915 – вип. 1 за 1914 р., 1916 – вип. 1 за 1915 р.; ЦНБ ХНУ: 1895 – вип. 1, 2, 1896 – вип. 1, 2, 1897 – вип. 1, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1911, 1912, 1913 – вип. 1, 1914 – вип. 1, 1915 – вип. 1, 1916; РНБ: 1900 (1901), 1900/1901 (1904), 1902/1903 (1904), 1904/1907 (1908), 1907/1909 (1909), 1911/1912 (1912), 1912, 1913 – вип. 1, 2, 1914 – вип. 1 (1915), 1915 – вип. 1 (1916).

Тематично статті торкалися усіх галузей медицини, а також біології, гістології, паразитології, мікробіології. Найбільше статей розглядало питання фізіології (61), анатомії (34) та гістології (31). Якщо ж звернутися до практичної медицини, то найчастіше розглядалися питання ендокринології (22), інфекційних хвороб (20), хірургії (18), серцево-судинної системи (18), шлунково-кишкового тракту (16) та ін.

У «Трудах...», зокрема, надруковано: «До питання про вплив витяжок із мозкового придатку на газообмін (О. С. Аладов), «Про вплив селезінки та щитовидного апарату на морфологічний склад крові» (Б. Страдомський), «Явище періодичності у розвитку люд-

ського організму. Значення цього явища педагогічне, медичне загалом і в етіології інфекційних хвороб зокрема» (І. Я. Атласов), «Офтальмологічні спостереження із закордонного відрядження» (П. М. Барабашов); «До питання про вплив строфантину і дигіталісу на кровопостачання серця теплокровних тварин», «Кроворозподіл у живому організмі та кровопостачання окремих органів його», «Псекупсія мінеральної води» (І. П. Чуевський); «До питання про іодотирин» (А. Д. Нюренберг); «До питання про розподіл еластичної речовини у травному тракті» (Л. І. Чаусов); «Про хімізм утворення сечовини в організмі» (проф. В. Л. Гулевич); «До питання про вплив anesona's на організм холоднокровних і теплокровних тварин» (В. І. Ісаєв); «Випадок мікроцефалії» (О. В. Тихонович, І. А. Баранников), «Гігієнічне дослідження пива харківських пивоварних заводів» (М. Ф. Попов) та ін.

Друкувалися на сторінках видання наукові дослідження студентів, зокрема про: оперативне лікування трійчастого нерва (О. В. Тихонович), сечогінні властивості бузини ([А.] Фрейфельд та І. Фельдман), лимоннокислий кобальт як протиотруту при отруєнні синильною кислотою (В. П. Мосе-Швілі), фармакологічні властивості зубрівки (Ф. І. Тарасов) та пероніна (Істомін і Тихорецький) та ін.

На сторінках «Трудов...» надруковані праці відомих учених і громадських діячів: Іван Миколайович Оболенський – учений-терапевт, клініцист, професор – «Про лікування туберкульозу лімфою за методом проф. Роберта Коха», «Лікування нефритів бруньками», «Про терапевтичне значення та вживання Боржомської води Катерининського джерела», ін.; Микола Костянтинович Кульчицький – професор Харківського і Лондонського університетів, останній Міністр народної освіти Російської імперії – «До питання про будову селезінки», «Подвійне зафарбовування карміном і пікриною кислотою», «Про взаємне поєднання гладких м'язових волокон», ін.; Володимир Костянтинович Високович – професор, основоположник харківської школи бактеріологів – «Про бактерії сибірської виразки та деяких септикемії», «Мікрококи перелою» та ін.; Василь Якович Данилевський – академік, видатний український учений, під чийм безпосереднім керівництвом уперше синтезовано вітчизняний інсулін – «Дослідження по порівняльній паразитології крові. І. Зоопаразити крові у птахів», «Дослідження по порівняльній паразитології крові. II. Зоопаразити крові у плазунів»; Павло Іванович Ковалевський – видатний вчений-психіатр – «Пахідермічна деменція і пахідермічний ідіотизм», «Родові психози», ін.

163. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА ОДЕССКИХ ВРАЧЕЙ. – Одеса, 1904. Вип. 1 – 1914. Вип. 13, б. д.

Ред.: Зеленский В. Д. (вип. 12–13).

Друк.: Одесса, «Коммерческая» типография и литография Б. Сапожникова, Ришельевская ул. № 27; типография «Техник», Екатерининская ул. № 58.

Приміт.: На сторінках журналу під заголовком «Приложение» друкувалися доповіді, звіти, списки членів Товариства, протоколи засідань Товариства за 1903, 1904–1905, 1910–1913 рр. У надзаголовку «Трудов...» вказано ім'я колишнього голови і почесного члена Товариства Й. Й. Мочутковського.

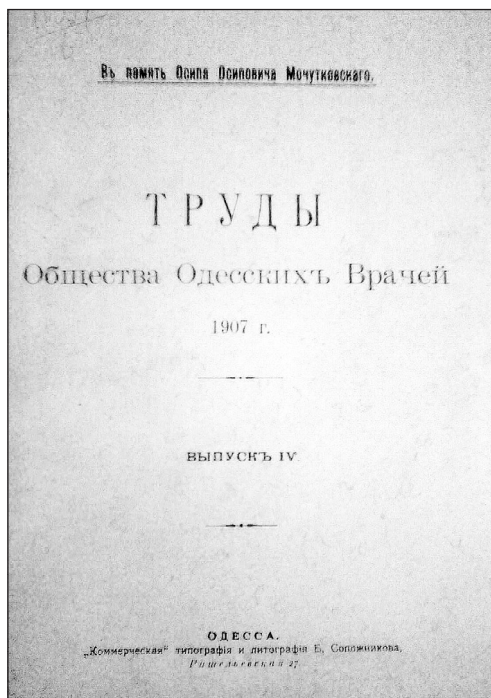
Наявність вид.: НБУВ: 1904 – вип. 2, 1907 – вип. 4, 1908 – вип. 5–7, 1909 – вип. 8, 9; ОННБ: 1904 – вип. 1, 2, 1906 – вип. 3, 1907 – вип. 4, 1908 – вип. 5–7, 1909 – вип. 8, 9, 1909/1910–1911 – вип. 10 (1913), 1912/1913 – вип. 11 (1913); РНБ: 1904 – вип. 1, 2, 1906 – вип. 3, 1907 – вип. 4, 1908 – вип. 5–7, 1909 – вип. 8, 9,

1909/1910–1911 – вип. 10 (1913),
1912/1913 – вип. 11 (1913), 1913 –
вип. 12 (1914), 1914 – вип. 13.

На всіх випусках було зазначено, що матеріали присвячені пам'яті Йосипа Йосиповича Мочутковського. Так, перший випуск за 1904 р. відкривався його портретом і поясненням редакції, що саме цей медичний діяч завжди «мріяв і прагнув до заснування друкованого органу товариства».

Об'єднання одеських лікарів також розраховувало на енергійну підтримку членів товариства, передбачаючи публікацію оригінальних праць, «системних» рефератів і протоколів засідань. Так, доктор І. С. Тешелін досліджував тяжкі захворювання середнього вуха, доктор Ф. А. Гребнер писав про застосування кінезітерапії в галузі нервових хвороб, цікаві праці практичного напрямку опублікували на сторінках часопису лікарі Л. А. Зильберберг і Л. Б. Бухштаб. Цикл статей про логічне підґрунтя природознавства подав М. Демков. А Налімов запропонував журналу публікацію «Природознавство і завдання педагогічної преси».

У 1914 р. «Труды...» опублікували низку матеріалів (доводів та обговорення) спільних засідань Медичного товариства при Імператорському Новоросійському університеті, Товариства російських лікарів при цьому ж навчальному закладі, а також Товариства російських лікарів, скликаних для обговорення питання про штучний викидень (засідання відбувалися з 29 січня по 10 лютого 1914 р.). Історію цієї проблеми, трактування її у російському законодавстві, пандемію штучного викидня, шляхи боротьби з ним обрали для своїх доповідей лікарі В. М. Орлов, І. Г. Мандельштам, Г. І. Гіммельфарб, Я. Е. Ліберман та ін. В обговоренні виступила низка медиків ([А.] Ф. Спіра, К. В. Ляхницький, Б. Ф. Верниго, С. М. Шор, І. М. Берлін, В. Д. Зеленський та ін.), які науково висвітлили гостре питання про «переривання життя майбутньої людської істоти», вважаючи що жодні економічні чи соціальні причини не повинні впливати на долю майбутньої дитини, лише відчуття матері стають визначальними.

164. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА РУССКИХ ВРАЧЕЙ г. ОДЕССЫ. – Одеса,
1899. Вип. 1 – 1914. Вип. 13.

Ред.: Федоров М. И., Казаринов Г. Н. (з вип. 5).

Друк.: Одесса, «Славянская» типография Н. Хрисогелос, Полицейская ул., дом № 8.

Приміт.: З вип. 8 заголовок: «Труды Общества русских врачей при Императорском»

Новороссийском университете» (див. № 165). У «Трудах...» друкувалися доповіді та протоколи засідань Товариства.

Додат.: Гамалея Н. Ф. О микробе сыпного тифа. Доклад в Обществе.... 23. V. 1908 г. – Одесса, 1908. (Труды О-ва русских врачей г. Одессы. Приложение к выпуску 7-му).

Наявність вид.: НБУВ: 1899 – вип. 1, 2, 1901 – вип. 3, 1902 – вип. 4, 1907 – вип. 5, 1908 – вип. 6, 1909 – вип. 7, 1910 – вип. 8, 1911 – вип. 9, 1912 – вип. 10; РНБ: 1901 – вип. 3, 1902 – вип. 4, 1907 – вип. 5, 1908 – вип. 6, 1909 – вип. 7, 1910 вип. 8, 1911 – вип. 9, 1912 – вип. 10, 1913 – вип. 11, 12 (1914), 1914 – вип. 3.

165. ТРУДЫ ОБЩЕСТВА РУССКИХ ВРАЧЕЙ ПРИ ИМПЕРАТОРСКОМ НОВОРОССИЙСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ. – Одеса, 1910–1913.

Див. «Труды Общества русских врачей г. Одессы» (№ 164).

166. ТРУДЫ ОДЕССКОГО ОТДЕЛА РУССКОГО ОБЩЕСТВА ОХРАНЕНИЯ НАРОДНОГО ЗДРАВЬЯ: [Приложение к «Журналу Русского общества охранения народного здравия»]. – СПб., 1901–1904.

Приміт.: Перший рік видання – 1900. «Труды...» друкувалися також у складі «Журнала Русского общества охранения народного здравия».

Наявність вид.: РНБ: 1901 – вип. 2, 1902 – вип. 3, 1904 – вип. 4.

167. ТРУДЫ ОДЕССКОЙ БАКТЕРИОЛОГИЧЕСКОЙ СТАНЦИИ. – Одеса, 1888. Вип. 1 – вип. 2.

Ред.: Мечников И. И. (вип. 1), Гамалея Н. Ф. (вип. 2).

Вид.: Одесская городская бактериологическая станция.

Друк.: Одесса, типография Л. Нитче, Полицейская ул. № 30.

Наявність вид.: РНБ: 1888 – вип. 1, 2.

Одеська міська бактериологічна станція, перша та території України та друга у світі, утворена на кошти земства у 1886 р. Її організували Микола Гамалія та Ілля Мечников, який і став її директором. Нині це Одеський науково-дослідний інститут вірусології й епідеміології імені І. Мечникова.

Видання складається із наукових статей і доповідей, прочитаних у засіданнях Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії упродовж січня–травня 1888 р.: «Про запобіжні щеплення сибірської виразки», «Про сибірські вакцини», «Про

винищення ховрахів бактеріями курячої сліпоті», «Про деякі заразні хвороби Одеського пташиного ринку» М. Гамалії; «Протокол засідання Імператорського товариства сільсько-го господарства Південної Росії від 20 січня 1888 р.»; «Доповідь комісії, обраної Імператорським товариством сільського господарства Півдня Росії для проведення дослідів попередження мериносових овечок від зараження сибірською виразкою за допомогою вакцинації їх за методом Пастера, вивченому та розробленому М. Ф. Гамалією на Одеській Бактеріологічній станції» із дев'ятьма додатками; лист І. І. Мечникова до голови Херсонської Губернської управи, у якому вчений подає відгук про дослідження, проведені на Бактеріологічній станції щодо проведення щеплень.

У доповіді «Про запобіжні щеплення сибірської виразки» Микола Гамалія говорить про відкриття, зроблені Пастером і його помічниками хіміком Шарлем Едуардом Шамберланом та бактеріологом П'єром Емілем Ру: зараза сибірки, яка складається із живих істот, не залишається завжди однаково ядовитою. Різні умови, несприятливі для цих бактерій, ослаблюють їх, роблять малоядовитими. Звідси з'являється можливість штучно фабрикувати ослаблені бактерії сибірки, так звані вакцини, які мають властивість не вбивати прищеплених ними тварин. Ці відкриття збудили жваву зацікавленість як у науковому світі, так і в середовищі господарників. Сільськогосподарські товариства Франції запропонували Пастеру свої послуги для виробництва пробних вакцин. Публічні обстеження 1881 і 1882 рр. показали, що від щеплень загинуло 0,86 % овечок, а від зараження загинуло 2,24 % щеплених овечок і 80 % нещеплених.

Перші досліді на території Російської Імперії проведені в Херсонській губернії уже в 1881 р. поміщиком Кудрявцевим. Ці досліді виявилися невдалими. Негативні результати отримали Раєвський та Земмер, які їздили до Пастера вивчати цей метод. Негативний результат отримали Роберт Кох та німецький ветеринар Кітт.

Із перших днів створення бактеріологічної станції в Одесі її співробітників зобов'язали створити вакцину проти сибірської виразки. «Дякуючи гостинності Пастера та його помічника, лікаря Ру, – зазначає М. Гамалія, – мені вдалося познайомитись у Парижі з практичними прийомами приготування і підтримання Пастерівських вакцин» (Вип. 1. – С. 6). Далі він розповідає про власні дослідження по виготовленню вакцин та проведенню щеплень овечок у селі Мар'янівка Одеського повіту. На основі досліджень М. Гамалія робить висновок, що Одеська бактеріологічна станція готова перейти до щеплення великих отар.

168. ТРУДЫ ПЕРВОГО ОБЛАСТНОГО ВЕТЕРИНАРНОГО СЪЕЗДА ИЗ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ОТ ГУБЕРНИЙ И ОБЛАСТИ: ХАРЬКОВСКОЙ, ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОЙ, ХЕРСОНСКОЙ, ТАВРИЧЕСКОЙ, ПОЛТАВСКОЙ, КИЕВСКОЙ, БЕССАРАБСКОЙ, ПОДОЛЬСКОЙ, ВОЛЫНСКОЙ И ДОНСКОЙ. – Харків, 1910. 1 нумер. вип.

Вид.: 1-й областной ветеринарный съезд Юга России в г. Харькове.

Друк.: Харьков, тип. «Печатное дело», ул. Конторская, Клещевский пер., № 3.

Прим.: З'їзд проходив 4–10 червня 1909 р.

Наявність вид.: ХДНБ: 1910 – 1 нумер. вип.

169. ТРУДЫ ПЕРВОГО СЪЕЗДА ВРАЧЕЙ КИЕВСКОЙ ГУБЕРНИИ.

– Київ, 1894. № 1.

Друк.: Киев, типография Губернского правления на Софийской пл. в доме Присутственных мест.

Дод.: «Инструкция о порядке исполнения обязанностей сельскими врачами и прочими служащими по сельской врачебной части в Киевской губернии», утвержденная Министерством внутренних дел 12 февраля 1894 года; «Правила о порядке содержания сельских лечебниц и приемных покоев, расходование сумм на содержание их, ведение отчетности и прочее», утвержденные врачебным отделением 19 ноября 1893 г. и Губернским распорядительным комитетом 19 марта 1894 г.

Приміт.: З'їзд відбувся з дозволу міністра внутрішніх справ у 1893 р. у м. Києві.

Наявність вид.: РДБ: 1894.

Першу частину видання склали програма з'їзду (шість засідань), список учасників, організаційні матеріали, доповіді з дискусіями. Зокрема друкувалися повідомлення «Про улаштування в м. Києві I з'їзду лікарів Київської губернії», «Про недоліки санітарної організації в боротьбі з холерою 1892 року» А. Ступникова, «Про заходи можливого забезпечення населення доброякісною водою» Субкомісії, «Про заходи для попередження занесення епідемії богомольцями», «Про способи дезінфекції».

До другої частини видання входили робочі положення та їх обговорення, зокрема це такі питання: «Роботи для обговорення питань, які стосуються сільської лікарської частини в Київській губернії» (три засідання), «Про спосіб і порядок спорудження приміщень для сільських лікарень і приймалень», «Про розмір авансу на утримання лікарень» тощо, «Про порядок видачі найманої плати за приміщення лікарень і прийомних покоїв».

170. ТРУДЫ ПОСТОЯННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ КОМИССИИ ПРИ ПОЛТАВСКОЙ ГУБЕРНСКОЙ ЗЕМСКОЙ УПРАВЕ. – Полтава, 1869.

Вид.: Товариство полтавських лікарів.

Відп. за вип.: Долгоруков М. О. – князь, доктор медицини, губернський предводитель дворянства.

Друк.: Полтава, тип. Пигуренко.

Наявність вид.: ХДНБ: 1869 – 1 нумер. вип.

До діяльності постійної медичної комісії при Полтавській земській управі активно долучилося Товариство полтавських лікарів, засноване в 1865 році. Ініціатор створення виступив губернський предводитель дворянства, доктор медицини, дійсний статський радник, князь Микола Олександрович Долгоруков. До Товариства входили: старший лікар полтавських богоугодних закладів, доктор медицини Ф. П. Цитович, психіатр, доктор медицини [А.] [А.] Шварц, лікар Полтавської палати державного майна Ф. В. Григоренко, голова Полтавської лікарської управи К. В. Ушаков, оператор лікарського управління О. М. Жуковський. Вони ж і сформували зміст видання.

«Труды...» склалися із трьох частин: 1) «Огляд стану губернії в санітарному плані до відкриття земських установ», складений О. Жуковським; 2) «Огляд облашту-

вання земської сільської медицини в повітах з 1865 по 1869 рік», складений О. Синадським; 3) «Проект облаштування земської медицини в Полтавській губернії», складений М. Долгоруковим та О. Жуковським. Останній пропонував доповнити медичну організацію санітарною.

Програмним у виданні був «Проект облаштування земської медицини в Полтавській губернії». Проект і додані до нього «Начерки загальної норми влаштування земської медицини» відображали основні положення, які увійшли до програми земської медицини: профілактична спрямованість, стаціонарна система медичної допомоги, виключення самостійного фельдшеризму, признання за лікарями керівної ролі в діяльності земських медичних закладів.

З метою надання медичної допомоги та попередження інфекційних захворювань пропонувалося розділити повіти на санітарні дільниці з населенням не більше 25–35 тисяч осіб. При цьому лікар, окрім того, що повинен бути повним розпорядником на своїй дільниці, зобов'язаний також знайомити людей із причинами захворювань і засобами їх попередження та вивчати свою дільницю в медико-топографічному плані.

Автори проекту виходили з того, що «земську медицину варто приймати як єдину й необхідну гарантію громадського здоров'я, без якої народонаселення губернії обходитися не може». Земська медицина повинна цілком зосередити в собі народну гігієну, допомогу при пологах, віспощення і лікування хвороб.

Опубліковані в «Трудах...» принципи організації земської медицини є першою програмою організації земської медичної діяльності, викладеною в солідному земському документі, що включала основні положення земської медицини. Одне з основних її положень – профілактичний принцип медичної діяльності, спрямований на охорону здоров'я шляхом застосування гігієнічних знань.

171. ТРУДЫ ПЯТОГО СЪЕЗДА ОБЩЕСТВА РОССИЙСКИХ АКУШЕРОВ И ГИНЕКОЛОГОВ. – Харків, 1915. 1 нумер. вип.

Ред.: Прокопьев Г. С.

Друк.: Харьков, тип. и литогр. М. Зильберберг и с-вья, ул. Донец-Захаржевская, № 6.

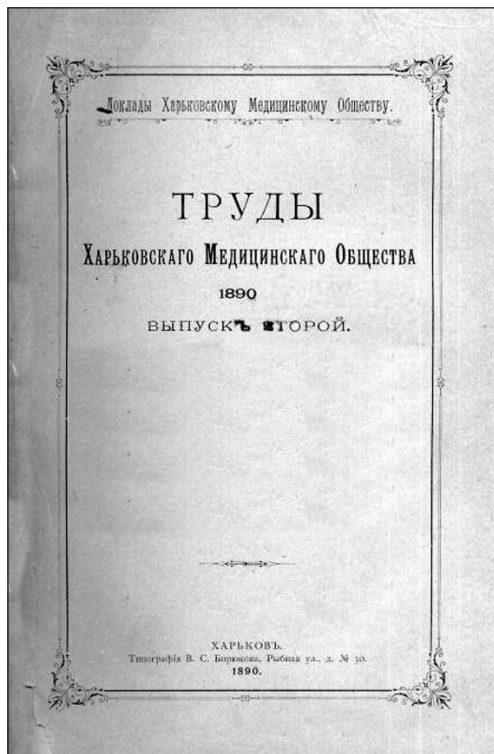
Наявність вид.: ХДНБ: 1915 – 1 нумер. вип.

172. ТРУДЫ ФАКУЛЬТЕТСКОЙ ТЕРАПЕВТИЧЕСКОЙ КЛИНИКИ (ПРОФ. С. В. ЛЕВАШОВА) ПРИ ИМПЕРАТОРСКОМ НОВОРОССИЙСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ. – Одеса, 1908. Т. 1 – 1911. Т. 3.

Наявність вид.: ОННБ: 1908 – т. 1, 1909 – т. 2, 1911 – т. 3; РНБ: 1908 – т.1, 1909 – т. 2, 1911 – т. 3.

173. ТРУДЫ ХАРЬКОВСКОГО МЕДИЦИНСКОГО ОБЩЕСТВА: Доклады Харьковскому медицинскому обществу. Неопред. выпусками. – Харків, 1886. Вип. 1 – 1906. Вип. 1.

Друк.: Харьков, тип. Адольфа Дарре, ул. Рыбная, № 28 (1886); тип. Каплана и Бирюкова, ул. Рыбная, № 30 (1887–1888); тип. В. С. Бирюкова, ул. Рыбная, № 30 (1889–1890); тип. А. Н. Гусева, бывш. В. С. Бирюкова, ул. Рыбная, № 30 (1891); тип. Зильберберга, ул. Рыбная, № 25 (1892–1895); тип. Адольфа Дарре, ул. Московская, № 19 (1896); тип. и литогр. Зильберберга, ул. Рыбная, № 30 (1897–1900); типо-литогр. М. Зильберберг и с-вья, ул. Рыбная, № 30 (1901–1906).

1886 – вип. 1, 2, 1887 – вип. 1, 1888 – вип. 1, 1889 – вип. 1, 2, 1890 – вип. 1–3, 1891 – вип. 1, 1892 – вип. 1, 2, 1893 – вип. 1, 2, 4, 1894 – вип. 1, 1896 – вип. 1, 2, 1897 – вип. 1, 2, 1898 – вип. 1, 2, 1899 – вип. 1, 1900 – вип. 1, 2, 1901 – вип. 1–3, 1903 – вип. 1, 2, 1904 – вип. 1 (з дод.)–3, 1905 – вип. 1; ХДНБ:

Прим.: На обкладинці вип. 2 (1902) помилково надруковано – вип. 1. Одночасно виходили «Протоколы заседаний Харьковскаго медицинскаго общества» (див. № 102). З 1906 р. Харківське медичне товариство видавало «Харьковский медицинский журнал» (див. № 177).

Дод.: 1904 (до вип. 1) – Лашенков П. Н. Гигиенические отряды на театре военных действий. – [Харьков], 1904. – 20 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1886 – вип. 1, 2, 1887 – вип. 1, 1890 – вип. 1–3, 1892 – вип. 1, 2, 1893 – вип. 1, 2, 4, 1894 – вип. 1, 1896 – вип. 1, 2, 1897 – вип. 1, 2, 1898 – вип. 1, 2, 1899 – вип. 1, 1900 – вип. 1, 2, 1901 – вип. 1–3, 1903 – вип. 1, 2, 1904 – вип. 1 (з дод.)–3, 1905 – вип. 1; ХДНБ:

1886 – вип. 1, 2, 1887 – вип. 1, 1888 – вип. 1, 1889 – вип. 1, 2, 1890 – вип. 1–3, 1891 – вип. 1, 1892 – вип. 1, 2, 1893 – вип. 1, 1894 – вип. 1, 1895 – вип. 1, 2, 1896 – вип. 1, 1897 – вип. 1, 1898 – вип. 1, 1899 – вип. 1, 1900. – вип. 1, 1901 – вип. 1, 1902 – вип. 3, 1903 – вип. 1, 1904 – вип. 1, 1905 – вип. 1, 1906 – вип. 1; РНБ: 1901 – вип. 1–4 (1902), 1902 (1903), 1903 – вип. 1–2 (1904), 1904 – вип. 1–3 (1905), 1905 – вип. 1 (1906).

У виданні, зокрема, надруковані праці: Ф. Герман – «Історичні та експериментальні матеріали до фізіології дихання», Полюта – «Про лікування холери і засоби щодо зменшення здатності холерних мікробів розвивати холерну отруту», Жебунов – «До питання про пігментний сифіліс», Я. Трутовський – «До вчення про фізіологічну дію частотних електричних ударів на серце, нерви і м'язи», Белін – «До судово-медичної статистики злочинного викадья», О. Глинський – «До казуїстики й статистики отруень», В. В. Фавр – «Про голодний хліб», І. Баранников – «Матеріали до питання про кровопаразита при малярії в людей», Я. Кремянський – «Про причини епідемій і епідемії черевного тифу в м. Харків та завдання подальших досліджень по етіології тифу в Харкові та інших частинах Росії», М. Шварц – «Бактеріологічне дослідження Харківської водопровідної води», «Бактеріологічне дослідження харківського ринкового молока на туберкульоз» та ін.

У «Трудах...» за 1894 р. опублікована перша наукова стаття, уже не як студента, а як науковця-дослідника – «Про сечогінну дію *coffeini-natrio-sulfurici*» – у майбутньому всесвітньовідомого бактеріолога та мікробіолога, професора С. В. Коршуна. У цьому ж виданні за 1903 р. він розкрив роль бактеріологічних ферментів при формуванні імунітету («Бактеріологічні ферменти як причина набутого імунітету»), проаналізував стрептококове начало при захворюваннях («Стрептокок і серотерапія при стрептококових захворюваннях»), показав основні принципи приготування сироватки проти скарлатини («Приготування і результати застосування в клініках протискарлатинової сироватки»).

174. ТРУДЫ ХАРЬКОВСКОЙ ГУБЕРНСКОЙ КОМИССИИ ПО ПИТЕЙНОМУ ВОПРОСУ. – Харків, 1883. 1 нумер. вип.

Наявність вид.: ХДНБ: 1883 – 1 нумер. вип.

175. ТРУДЫ ЮЖНО-РУССКОГО ОБЛАСТНОГО СЪЕЗДА ПО БОРЬБЕ С ХОЛЕРОЙ В ЕКАТЕРИНОСЛАВЕ 26 МАРТА – 4 АПРЕЛЯ 1911 ГОДА: Доклады. – Катеринослав, 1911. Том I – Том II.

Друк.: Катеринослав, типография К. А. Андрущенко, ул. Стародворянская, № 5.

Наявність вид.: ХДНБ: 1911 – т. I., ДОУНБ: 1911 – тт. I–II.

Склалися з двох томів. У першому надруковані журнали засідань, у другому томі – доповіді з'їзду.

176. ФИЗИОТЕРАПЕВТИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК: Ежемесячный журнал гидротерапии, бальнеотерапии (лиманы, море, преснов. куп.), электротерапии, кинезитерапии (массаж, гимнастика, механотерапия), фототерапии, климато- и диетотерапии. – Одеса, 1904. № 1, січень – № 3, березень / квітень.

Ред.-вид.: Гриневецкий А. Б., зав. физиотерапевтич. лечебницей.

Адреса ред.: Одесса, Троицкая, 21.

Наявність вид.: ННМБ: 1904 – № 1–4; ОННБ: 1904 – № 1–3; РНБ: 1904 – № 1–3.

Мету з'яви журналу видавці визначали так: а) об'єднати медичні сили, які працюють у цій і споріднених галузях, дати спеціальний журнал за прикладом закордонних..., де б уміщувалися роботи з цієї галузі, і цим спонукати лікарів до наукового розроблення різних питань фізіотерапії; б) знайомити якомога ширше коло лікарів із успіхами фізичних методів лікування і цим популяризувати їх; в) відстоювати ідею облаштування клінічних кафедр фізіотерапії при всіх медичних факультетах.

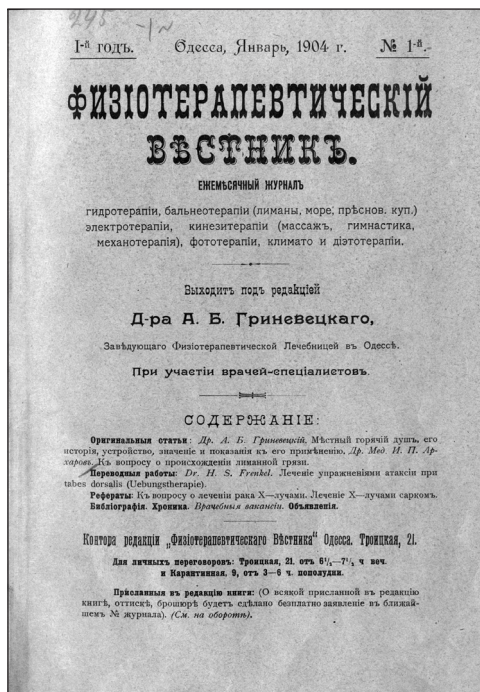
Усього вийшло три номери журналу. Перше число відкривалося статтею редактора-видавця «Місцевий гарячий душ, його історія, облаштування, значення і показання до його застосування». Надруковані також матеріали: І. П. Архаров, «До питання про походження лиманної грязі»; Х. С. Френкель, «Лікування вправами атаксії при *tabes dorsalis* (Uebungstherapie); «До питання про лікування раку X-променями»; «Лікування X-променями саркоми» та ін.

Головні рубрики журналу: «Оригінальні статті», «Перекладені роботи», «Реферати», «Бібліографія», «Хроніка», «Оголошення».

Передплатна ціна на рік – 10 крб.

177. ХАРЬКОВСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ: издаваемый Харьковским медицинским обществом (1906–1909 т. 7 № 1, 1913 т. 16 № 6 – 1917); Орган Харьковского медицинского общества (1909 т. 7 № 2 – 1913 т. 15 № 5); Ежеквартальный научно-практический журнал; Выходит раз в месяц. – Харків, 1906. Т. 1, № 1, січень – 1917. Т. 23, № 10/12, жовтень/грудень.

Ред.: Редакційний комітет очолювали різночасово: Мельников-Разведенков Н. Ф., проф. (1906–1917), він також відп. редактор (з т. 15 за 1913), Коршун С. В., приват-доцент (1906, 1912–1916), Пржевальский Б. Г., д-р мед. наук (1906–1908), Светухин М. И., приват-доцент (1906), Фавр В. В., приват-доцент (1906–1916),

Недригайлов В. И., д-р (1906–1914), Георгиевский К. Н., проф. (1906–1916), Трофимов М. М., д-р (1908–1916).

Адреса ред.: Харьков, Пушкинская, 14.

Друк.: Харьков, Типография и литография М. Зильберберг и сыновья, Донец-Захаржевская ул., с. д. № 6.

Прим.: До 1916 р. заголовок подавався також французькою мовою. Журнал відновлений у 1995 р.

Дод.: 1909–1916 – Протоколы заседаний Харьковского медицинского общества за 1901–1916 гг. (друкувалися у складі журналу із самостійною пагінацією; окремих опис «Протоколов...» за 1861/1863–1913 рр. див. № 102). 1901–1909 – Сборник в память профессора Владимира Павловича Крылова. – Харьков, 1907. – 344 с. (зброшуровано окремими аркушами до т. 2, 4–8). 1907 (до т. 3, № 4) – Отчет о деятельности Бактериологического института Харьковского медицинского общества за 1906 г. – Харьков, 1907. – 24 с. 1912 – Сборник в память профессора Владимира Платоновича Крылова: Материалы для биографии В. П. Крылова. – Харьков, 1912. – 377 с. (зброшуровано окремими аркушами в т. 14); Труды Общества патологов в С.-Петербурге за 1910/1911 акад. год. Ред. Л. В. Соболев. – Харьков, 1912. – 104 с. (зброшуровано окремими аркушами до т. 13, № 2–3; за 1909 / 1910 рр. – див. т. 10, № 9, с. 379–412); (до т. 13, № 4) – Речи, произнесенные в заседании Общества (15 февраля 1911 г.), посвященные памяти Н. И. Пирогова по случаю столетия со дня его рождения. – Харьков, 1912. – 34 с. 1912, 1914 у складі журналу з самостійними титульними аркушами та окремою пагінацією друкувалися протоколи секцій Харківського медичного товариства: суспільної медицини, гігієни і демографії (до т. 13, № 1; т. 18, № 7), терапевтичної (до т. 14, № 8), акушерства і гінекології (до т. 14, № 8).

Показчик змісту: За 1909–1916 рр. піврічні показчики, окремими випусками з титульним аркушем до тому по 4 с. Обзор содержания «Журнала» за первые 6 лет (1906–1911) // Гейманович А. И. «Харьковский медицинский журнал»: Очерк организации издания и обзор содержания журнала за первые 6 лет (1906–1911): к 50-летию Харьковского медицинского общества. – Харьков, 1913. – 50 с.

Наявність вид.: НБУВ: 1906 – т. 1–2 № 1–10, 1907 – т. 3–4 № 1–10, 1908 – т. 5–6 № 1–12, 1909 – т. 7–8 № 1–10, 1910 – т. 9–10 № 1–10, 1911 – т. 11–12 № 1–10, 1912 – т. 13–14 № 1–10, 1913 – т. 15–16 № 1–10, 1914 – т. 17–18 № 1–11, 1915 – т. 19–20 № 1–10, 1916 – т. 21–22, № 1–10; ННМБ: 1907 – т. 3 № 3,5, т. 4 № 8, 10; 1908 – т. 6 № 8–10, 1909 – т. 7 № 1, 2, 4, 6, 8, т. 8 № 7,9, 1910 – т. 9 № 1–3, 5, т. 10 № 6, 9, 10, 1911 – т. 11 № 1–5, т. 12 № 7, 1912 т. 13 № 2–6, т. 14 № 1–8, 1913 т. 15 № 1–5, т. 16 № 1–7, 9, 10, 1914 т. 17 № 1–6, т. 18 № 7–11, 1915 – т. 19 № 1–6 + указатель, т. 20 № 7–12, 1916 – т. 21 № 1–7, 9, 10, т. 22 № 6–10, 1917 – т. 23/24 № 1–6/9; ХДНБ: 1906 – т. 1 № 1–5, 1907 – т. 3 № 1–5, 1908 – т. 5 № 1–5, т. 6 № 6–10, 1909 – т. 7 № 1–6, т. 8 № 7–10, 1910 – т. 9 № 1–5, т. 10 № 6–10, 1911 – т. 11 № 1–5, т. 12 № 6–10, 1912 – т. 13 № 1–5, т. 14 № 6–10, 1913 – т. 15 № 1–5, т. 16 № 7, 8, 1914 – т. 17 № 1–6, т. 18 № 8, 9, 1915 – т. 19 № 1–6, т. 20 № 7–11, 1916 – т. 21 № 2–4, т. 22 № 7, 1917 – т. 23 № 1, 2 / 3, т. 24 № 6/9, 10/12; ХНМУ: 1906 – т. 1–2 № 2–10, 1907 – т. 3–4 № 3–5, 8–10, 1909 – т. 7–8 № 2–3, 5–10, 1910 – т. 9–10 № 1, 3–10, 1911 – т. 11 № 1–5, 1912 – т. 13–14

№ 1–10, 1913 – т. 15–16 № 1–10, 1914 – т. 17–18 № 1–4, 7–11, 1915 – т. 19–20 № 1–12, 1916 – т. 21–22 № 1–10, 1917 – т. 23 № 1–10, т. 24 № 1–12; РДБ: 1906 – т. 1–2 № 1–10, 1907 – т. 3–4 № 1–10, 1908 – т. 5–6 № 1–12, 1909 – т. 7–8 № 1–10, 1910 – т. 9–10 № 1–10, 1911 – т. 11–12 № 1–10, 1912 – т. 13–14 № 1–10, 1913 – т. 15–16 № 1–10, 1914 – т. 17–18 № 1–11, 1915 – т. 19–20 № 1–10, 1916 – т. 21–22 № 1–10; РНБ: 1906 – т. 1 № 1–5, т. 2 № 6–10, 1907 – т. 3–4 № 1–10, 1908 – т. 5–6 № 1–12, 1909 – т. 7–8 № 1–10, 1910 – т. 9–10 № 1–10, 1911 – т. 11–12 № 1–10, 1912 – т. 13–14 № 1–10, 1913 – т. 15–16 № 1–10, 1914 – т. 17 № 1–6, т. 18 № 7–11, 1915 – т. 19 № 1–6, т. 20 № 7–12, 1916 – т. 21 № 1–5, т. 22 № 6–10, 1917 – т. 23 № 1–4/5, т. 23/24 № 6/9–10/12.

Програму журналу видавці визначали так: 1) оригінальні статті наукового та практичного змісту; 2) маленькі повідомлення, які представляють науковий і практичний інтерес; 3) критичні огляди й систематичні реферати робіт із питань, які на цей час збуджують найбільшу цікавість; 4) рецензії та бібліографія; 5) кореспонденції; 6) діяльність медичних товариств та інших медичних учених і навчально-допоміжних закладів; 7) некрологи; 8) хроніка і дрібні звістки переважно з місцевого життя: з Харківського університету, міських і земських лікарень і т. д.; 9) додатки: протоколи Харківського медичного товариства, наукові збірники та ін.; 10) оголошення.

Значна частина площі відводилася питанням біологічного характеру, теоретичної, практичної, клінічної та загальної медицини. Друкувалися реферати найцікавіших наукових розробок. Матеріали широко ілюструвалися малюнками, діаграмами та фотографіями, у тім числі й кольоровими.

Серед надрукованого: Болдирев В. – «Мимовільне і штучно викликане надходження в шлунок панкреатичного соку в суміші з жовчу та кишковим соком», Богомолець О. – «Гіпотези і факти в ученні про анафілаксію», Данилевський В. – «Експериментальні матеріали до вчення про мікроцефалію», «Досліди над впливом лецитину на діяльність серця», Гамалія К. – «Епідемія висипного тифу 1915–16 рр. у м. Харкові у зв'язку з переміщенням біженців», «Цифрові підсумки епідемії черевного тифу 1909 р. в м. Харкові та її причини» (з діаграмами на окремих листках), Фавр В. – «Випадки холери в Харкові восени 1907 року», Герогієвський К. «Про гроноподібну артеріальну ангіому мозку», «Спостереження над дією арсацетину при поворотному тифі», ін.

Висвітлювалося створення і подальша діяльність Жіночого медичного інституту при Харківському медичному товаристві. Зокрема часопис сповіщав про мету інституту – надати особам жіночої статі вищу медичну освіту в обсязі університетського курсу; про роботу комісії, очолюваної В. Данилевським, яка висловилася за шестирічний термін навчання; про надання Міністерством освіти інституту прав казенних навчальних закладів та присвоєння групі приват-доцентів професорських звань тощо.

Існувала традиція присвячувати окремі випуски часопису пам'яті медиків: т. 4 № 9 приурочували лікареві Г. Я. Острянину, а т. 17 № 6 – професору Ф. М. Опенховському.

Однією із особливостей журналу було написання науковцями рецензій на книги, надіслані до редакції. Представники редакційної колегії у найближчому номері журналу публікували оголошення, рецензію чи відгук про кожне таке видання.

Рекламувалися книги, періодичні видання, медичні послуги Харківського медичного товариства, санаторії, лікарні тощо: «Вийшла друком і продається в конторі Харківського медичного товариства нова книга «Сборник в память профессора Владимира Платоновича Крылова»; «Триває передплата на журнал «Ежемесячник ушных, горловых и носовых болезней»; «Відкрита передплата на щотижневу медичну газету «Практический врач»; «Лікувальні ванни лікаря Б. С. Рафелькеса»; «Сірчано-хвойні плитки лікаря Б. Рафельке-

са»; «Kefaldol» як жарознижуюче, що не діє шкідливо на серце» та ін.

Авторам виплачувався гонорар – 30 крб. за друкований аркуш. Ціна за оголошення: ціла сторінка – 20 крб, $\frac{1}{2}$ стор. – 12 крб, $\frac{1}{4}$ стор. – 6 крб. Передплата приймалась у конторі редакції. Передплатна ціна на рік із пересилкою – 6 крб. Членам Харківського медичного товариства журнал розсилався безкоштовно.

У вихідних даних було попередження, що за крайньої необхідності редакція має право на скорочення та правку авторських матеріалів.

Передплата на рік із пересиланням – 6 крб.

178. ЭПИДЕМИЧЕСКИЙ БЮЛЛЕТЕНЬ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКОГО ГУБЕРНСКОГО ЗЕМСТВА. – Виходив 2 рази на місяць. – Катеринослав, 1911, № 1, февраль – 1914, № 7, апрель.

Вид.: Екатеринославское губернское земство.

Прим.: у 1915 р. видання називалося «женедельный бюллетень об эпидемических заболеваниях в Екатеринославской губернии» (див. № 65).

Наявність вид.: РНБ: 1911 – № 1–24, 1912 – № 1–24, 1913 – № 1–24, 1914 – № 1/2, 3.

179. ЭПИДЕМИЧЕСКИЙ БЮЛЛЕТЕНЬ ПОДОЛЬСКОГО ГУБЕРНСКОГО ЗЕМСТВА. – [Виходив двічі на місяць; Виходив раз на місяць (1916)]. – Кам'янець-Подільський, 1914. № 1, січень – 1917. № 3, березень.

Вид.: Подольская губернская земская управа.

Друк.: Винница, типография Подольского губернского правления; Новая типография Пойлишер; Типо-литография Подольского губернского правления.

Приміт.: Із 1 липня до 31 грудня 1915 р. бюлетень не видавався, відомості за цей період уміщені в № 1 за 1916 р.

Наявність вид.: ННМБ: 1914 – № 6–10, 12–16; РНБ: 1916 – № 1–12, 1917.

Подавалися щомісячні відомості захворюваності по повітах, лікарських дільницях і населених пунктах. Хвороби, за якими подавалися підсумки: кір; скарлатина; віспа; тифи – черевний, висипний, поворотний, невизначений; дифтерит; дизентерія; заушниця епідемічна (свинка); коклюш; грип; сибірська виразка. Відомості подавались у таблицях по повітах, лікарських дільницях, селах.

Так, згідно з опублікованими даними, за 1916 р. найбільше фіксувалося хворих на висипний тиф – у середньому кожного місяця більше 1000 осіб: січень – 635, травень – 1603, грудень – 1275. Різке збільшення хворих спостерігається у селах Смолянка, Домниця, Зінькове.

У деяких виданнях уміщувався розділ «Додаткові відомості», де вміщувалися дані за попередні місяці, які з тих чи інших причин не були видрукувані вчасно.

«Эпидемический бюллетень...» – це статистичне медичне видання, на сторінках якого зібрані відомості про основні хвороби, що на час виходу зафіксовані в усіх населених пунктах губернії. Відомості збиралися, оброблялися і готувалися до друку кілька місяців.

Видання – важливе джерело для істориків науки та медицини, для краєзнавців і статистів.

Эпидемический бюллетень
Екатеринославскаго Губернскаго Земства
с 10-го февраля по 1-е марта 1914 г.

Название пораженных местностей.	Т И Ф О																
	Б о р ь	Скарлатина	О с ь я	Врошай	Скарл	Воротий	Новый	Дифтерия	Дизентерия	Заноза	Колера	Исчерпан	Сибирская язва	Ветряная оспа	Рожь	Курь	Другое
Александровский уезд.	14	29	19	62	21		2	48	11								
Въ томъ числѣ наиболѣе пораженныхъ пунктовъ:																	
г. Александровск.	1	1		5													
с. Камышевах.				5													
с. Кошкин.				5													
с. Новоселье-Раздоры				11													
с. Мало-Матейковск.				3													
с. Пелага т. в.				17													
с. Преображенск.				3													
с. Федоровск.				12													
Бакутский уезд.																	
Сельские только за 1 неделю с 16 по 22 февраля:	47	23	30	40	3	6	8	18	48								
с. Новороско.	1	3	1	1					5								
с. Александровск.				8													
с. Трошковск.				1													
с. Миронск.				9					12								
с. Сухова.				1													
с. Ново-Бакутска Скот.				0					6								
с. Трошковск.				3													
Верхнеднпровский уезд.	5	27	2*	47	7		22	31	60	5	33	1	16	14	3		
Въ томъ числѣ наиболѣе пораженныхъ пунктовъ:																	
ок. Бродское.				6													
с. Алеховка т. в.				1				8									
с. Зеленое т. в.				18													
с. Митуринь-Розь т. в.				3													
с. Софиевск.				8													
Екатеринославский уезд.	6	17	4*	43	3		19	31	92	2	62	3	6				
Въ томъ числѣ наиболѣе пораженныхъ пунктовъ:																	
с. Валовское т. в.				10													

ЭПИДЕМИЧЕСКИЙ БЮЛЛЕТЕНЬ
Подольскаго Губернскаго Земства.
За время съ 7-го по 31-е августа 1916 года.

№ 8.

Сдано къ печати 28 сентября 1916 г. Получено изъ печати 10 ноября 1916 г.

УЕЗДЫ, ВРАЧЕБНЫЕ УЧАСТКИ И СЕЛЕНИЯ	Т И Ф О												
	Б о р ь	Скарлатина	О с ь я	Врошай	Скарл	Воротий	Новый	Дифтерия	Дизентерия	Заноза	Колера	Исчерпан	Сибирская язва
Итого по губернии:	392	1285	70	588	208	409	321	2012	1035	112	327	319	1462
больныхъ	158	822	36	248	315	607	607	373	81				684
пораж. пунктовъ													
Итого по Балтскому у.	84	41	7	125	106	1	203	105	36	09	257		
больныхъ	27	27	5	67	25	1	82	63	13	37	107		
пораж. пунктовъ													
Балтский врач. у.	1	1		8	1		26	1					78
с. Писать							10						1
с. Ворытца				1									
с. Кричицы								1					
с. Козацкое													
с. Бендари													
с. Гоньма													
с. Митурин													
с. Слободен													
с. Стрыба													
с. Новинка													
с. Перемы													
с. Ворни													
с. Болдуровка													
с. Александровка													
с. Перелеть													
с. Балта													
с. Веревонка													
с. Печана													

180. ЮЖНО-РУССКАЯ МЕДИЦИНСКАЯ ГАЗЕТА: Орган и издание общества Одесских врачей. Орган общества Одесских врачей. Предназначается для всех отраслей медицины. Еженедельник, по четвергам. – Одесса, 1892. № 1, 1 жовтня – 1897. № 29, 7 липня.

Ред.-розпорядн.: Мочутковский И. И.; із липня 1893 р. Погребинский М. Г.

Ред.: Корш А. В., Мочутковский И. И., Погребинский М. Г., Строганов Н. А., Финкельштейн А. М.; із № 43 за 1893 Мочутковский И. И., Погребинский М. Г., Финкельштейн А. М.

Приміт.: Зміст газети подавався російською, англійською та німецькою мовами.

Друк.: Одесса, тип. Исаковича, на углу улиц Дерibasовской и Гаванной, 10.

Дод.: До окремих номерів.

Наявність вид.: НБУВ: 1892 – № 1–14, 1893 – № 1, 2, 1894 – № 1–47, 49–52, 1895 – № 1–52, 1896 – № 1–51, 1897 – № 1–10, 12–29; ННМБ: 1895 – № 1–52, 1897 – № 2–10; ХДНБ: 1895 – № 1–52, 1896 – № 1–8, 10–15, 17–51, 1897 – № 1–29; ОННБ: 1892–1897; РДБ: 1892 – 1897; РНБ: 1892–1897.

Газета виходила за програмою, яка передбачала публікацію: а) особливо важливих у медичному плані урядових розпоряджень і циркулярів; б) статей із усіх галузей медицини; в) рефератів по медицині та суміжних наук; г) бібліографій і критичних оглядів; д) звітів про засідання медичних товариств; е) практичних нотаток по медицині; є) призначень, переміщень, біографій і некрологів лікарів та інших незначних повідомлень; ж) оголошень (платних).

У зверненні до читачів Й. Й. Мочутковський писав: «Розуміння, з яким поставилися до нашої газети багато хто з учених та практикуючих лікарів, які у переважній своїй більшості обіцяли нам свою участь..., дає право надіятися, що видання наше не попаде в категорію тих видань, котрі відцвітають, не встигнувши розцвісти. Ми з честю виконаємо нашу задачу, якщо істина, чесність і працелюбність складуть той триколірний прапор, під яким ми станемо працювати» (1892. – № 6).

Серед рубрик варто відзначити: «Статті», «Реферати», «Дрібні повідомлення», «Практичні замітки», «Некрологи», «Оголошення».

«Южно-русская медицинская газета» не носила академічний характер, в основі своїй видання орієнтувалося на практичного лікаря, надаючи місце на сторінках публікаціям із клінічної медицини, епідеміології та санітарії.

Перший номер відкривався статтями І. І. Мечникова «Нарис сучасних напрямів у терапії інфекційних хвороб», у якій описувалися методи лікування заразних недуг, які з'явилися у зв'язку з розвитком бактеріології, та начальника карантинного округу і керуючого карантинном доктора медицини В. П. Старкова «Міжнародний санітарний нагляд у Туреччині та Єгипті для охорони Європи від занесення холери з Індії».

На сторінках газети побачили світ роботи: мікробіолога Д. К. Заболотного «Про флуоресценцію одеських лиманів»; Я. Ю. Бардаха про лікування дифтерії специфічною сироваткою; проф. В. П. а про симптоматологію та клініку гострого катерального тифліту за допомогою розробленого ним методу глибокого пальпування; проф. Г. М. Мінха про проказу; лекція «Вступ до курсу спеціальної патології і терапії» проф. М. І. Мухина; стаття хірурга І. Микулича із Бреславлі про хірургічне лікування виразки шлунку; гістолога М. К. Кульчицького «Про будову кровеносної системи селезінки»; невропатолога, психіатра проф. П. І. Ковалевського «Загальний прогресивний параліч божевільних», хірурга О. Д. Павловського «До питання про трансплантацію лоскутів шкіри по Wollfe'у для закриття дефектів шкіри після операції», гігієніста І. П. Скворцова «Боржом як кліматолікувальне місце» та багато ін.

Широко висвітлювалася діяльність Товариства одеських лікарів, Одеського бальнеологічного товариства, Товариства взаємодопомоги лікарів, які очолював редактор-розпорядник газети; уміщувалися матеріали про товариства: Херсонських, Подільських, Сімферопольських, Київських лікарів, Ростовського-на-Дону та Харківського медичних товариств, кліматотерапевтичної секції Ялтинського відділення «Русского общества охранения народного здравия», акушерсько-гінекологічного товариства в Києві та ін.

Під рубрикою «Практичні замітки» уміщувалися короткі відомості практичного спрямування із етіології, патології, епідеміології, клініки й терапії. Значне місце відводилося хроніці про діяльність лікарів.

181. ЮЖНО-РУССКИЙ ВРАЧЕБНО-ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЙ ПОСРЕДНИК: Еженедельный журнал обозрения жизни и литературы врачебно-фармацевтического мира. – Одеса, 1911. № 1, 22 квітня.

Ред.-вид.: Шпенцер Б. К.

Приміт.: Далі журнал виходив під назвою «Вестник медицины / Wiestnik midicini» (див. № 27).

19
IV 123

Южно-Русский Врачебно Фармацевтический Посредник.
„Südrussischer ärztlich Pharmazeutischer Vermittler“
Еженедельный журнал обозрения жизни и литературы врачебно-фармацевтического мира

<p>Условия подписки:</p> <p>На год 4 рубля 6 месяцев 2 руб. 3 месяца 1 рубль С 15-го Апреля 1911 по 1-ю Января 1912 г. 2 р. 50 к.</p> <p>Рукописи должны быть написаны четким, на одной стороне листа и подписаны автором с указанием адреса.</p> <p>Рукописи, присланные без ограничительных пометок могут быть сокращены и изменены редакцией.</p> <p>О всякой новой книге, посланной из редакции, печатается бесплатно заявление, а если оно не придет нужным, — пишется и возвращается.</p> <p>Редакция и контора Олександр Пугачинский 55, кв. 10. Redaction und Kontor Olexandr Puschkinsk str. 55 w. 10.</p>	<p>Танса за объявления;</p> <table border="0"> <tr> <td>На обложку 80 руб.</td> <td>Вверху и по краям 1 стр. 70 руб.</td> </tr> <tr> <td>1 стр. 45 "</td> <td>Поль стр. 38 "</td> </tr> <tr> <td>Треть стр. 30 "</td> <td>Треть стр. 25 "</td> </tr> <tr> <td>Четв. стр. 25 "</td> <td>Четв. стр. 20 "</td> </tr> <tr> <td>Пятая стр. 20 "</td> <td>Пятая стр. 15 "</td> </tr> <tr> <td>Шестая стр. 15 "</td> <td>Шестая стр. 12 "</td> </tr> <tr> <td>Десятая стр. 10 "</td> <td>Десятая стр. 8 "</td> </tr> <tr> <td>Шестнадцатая стр. 7 "</td> <td>Шестнадцатая стр. 5 "</td> </tr> </table> <p>За строку в один столбец (на стр. 3 столбец 30 коп., на обложке 60 коп.) Спрось, тираж 20 экз. на строку. Продолжение тиража объявлений на 4 строчек—2 раза—1 рубль.</p> <p>При повторных и годовых объявлениях скидка.</p> <p>Пріємъ по дльней редакції и конторы еженедельно пріеъмъ корреспонденціи 10—1 ч. дня</p>	На обложку 80 руб.	Вверху и по краям 1 стр. 70 руб.	1 стр. 45 "	Поль стр. 38 "	Треть стр. 30 "	Треть стр. 25 "	Четв. стр. 25 "	Четв. стр. 20 "	Пятая стр. 20 "	Пятая стр. 15 "	Шестая стр. 15 "	Шестая стр. 12 "	Десятая стр. 10 "	Десятая стр. 8 "	Шестнадцатая стр. 7 "	Шестнадцатая стр. 5 "
На обложку 80 руб.	Вверху и по краям 1 стр. 70 руб.																
1 стр. 45 "	Поль стр. 38 "																
Треть стр. 30 "	Треть стр. 25 "																
Четв. стр. 25 "	Четв. стр. 20 "																
Пятая стр. 20 "	Пятая стр. 15 "																
Шестая стр. 15 "	Шестая стр. 12 "																
Десятая стр. 10 "	Десятая стр. 8 "																
Шестнадцатая стр. 7 "	Шестнадцатая стр. 5 "																

№ 1 ОДЕССА 22 АПРѢЛЯ 1911 ГОДЪ I-ый

СОДЕРЖАНИЕ. 1. Отъ редакціи. 2. Маг. химіи Глазманъ—Камфора, ея історія и синтезъ. 3. Н. Richard Digitalis и Digitalin (пер. съ немъ). 4. Съездъ по обсужденію противохолерныхъ мѣропріятій въ Петербургѣ. Южно-Русскій съездъ по борьбѣ съ холерой въ Екаторинославѣ. 5. Введеніе штабелъ въ нормальныхъ аптекахъ. 6. Фармакотерапія. 7. Фармакологія и токсикологія. 8. Замѣтки изъ практики. 9. Новыя средства и ихъ составъ. 10. Хроника

Наявність вид.: РДБ: 1911 – № 1; РНБ: 1911 – № 1.

Основна програма спеціалізованого журналу включала статті з медицини та фармакології, хроніку, кореспонденції, офіційні повідомлення. В анонсі відзначалося, що видання має стати «посередником через відділ публікацій між виробником і торговцями в галузі медичної і фармакологічної промисловості», а також у галузі попиту і пропонування праці зазначених спеціальностей.

У вступній статті редколегія зазначала своє завдання: у лаконічній і доступній формі надавати читачам медичного і фармакологічного профілю можливість ознайомитися з усіма науковими відкриттями в аптечно-фармацевтичній галузі, популяризувати нові знання та наукові джерела з культурного Заходу.

Широкий спектр матеріалів включав як закордонні, так і місцеві повідомлення,

зокрема короткий огляд іноземних журналів і перекладних статей, а з іншого боку, – співробітництво земських установ, лікарень, хімічно-фармакологічних лабораторій Росії і Заходу. Скажімо, подавалися статті «Камфора, її історія і синтез» магістранта хімії Б. Я. Глазмана, «Digitalis & Digitalin» німецького ученого Г. Гугарда, огляд діяльності Південно-російського з'їзду щодо боротьби з холерою (Катеринослав), кореспонденція про штатний розпис у «нормальних аптеках», замітка з іноземної преси про фармакотерапію і токсикологію тощо.

Основні рубрики: «Нотатки з практики», «Нові речовини та їхній склад», «Хроніка».

Редакція журналу активно саморекламувалася, позиціонуючи себе посередником між виробником і торговцем у галузі.

182. ЮЖНЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ ВЕСТНИК: двухнедельный научный и профессионально-общественный журнал – Одесса, 1919.

Джерело: Бібліографічний покажчик книжкових, періодичних і продовжуваних видань 1919–1920 рр., відсутніх у фонді Державного архіву друку. – К. : Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова», 2011. – 84 с.

183. ЮЖНЫЙ ФАРМАЦЕВТ: Еженедельная газета. – Київ, 1908. № 1/2,
4 січня – № 9, 7 квітня.

Ред.: Шабадт Е. М. (з № 3).

Вид.: Бердичевский Х.

Адреса ред.: Золотоверхотская, д. 4, кв. 10.

Друк.: Киев, типография С. Г. Слюсаревского, ул. Институтская, 14.

Приміт.: За участю співробітників «Южного фармацевта» виходить журнал «Жизнь фармацевта» (див. № 68) у Києві та Санкт-Петербурзі. «Южный фармацевт» у травні 1908 р. зливається з журналом «Фармацевтический труд» (Москва).

Наявність вид.: РДБ: 1908 – № 1–9;
РНБ: 1908 – № 1–9.

Друкувалися повідомлення про обласні об'єднання, професійні спілки й товариства взаємодопомоги («Харківський кооператив», «Спілка робітників по дереву», «Товариство самоосвіти серед робітників»).

Основні рубрики: «З преси», «Спілка аптекарських діячів», «Професійна спілка і Товариство взаємодопомоги» повідомляли про становище спілок на місцях, організацію некваліфікованих аптекарських робітників, порушували питання реорганізації фармацевтичної справи («До справ Київського союзу», «Безробіття», «Про культурну роботу», «Про жіночу працю»). Різноманітними були розділи «Хроніка» («По аптеках», «З життя фармацевтів», «Хроніка робітничого і київського професійного життя») і «Кореспонденції» (детально розповідалося про умови праці та загальну діяльність фармацевтів на півдні Росії).

Розглядаючи організацію роботи у фармацевтичній галузі, газета про київського аптекаря Давида Манасевича писала: «Divide et impera!» («Розділяй і володарюй!») – керівний принцип власника цієї аптеки, застосований досить успішно щодо службовців. Відсутність солідарності відбивається на умовах праці. У цій атмосфері процвітають, звичайно ж, «улюбленці», є і парії. Серед останніх - учні, головним чином євреї. «Подвійною зміною» користуються тільки два помічники й один учень, інші три помічники працюють п'ятий цілий день. Платня помічників 75–80 крб., учнів – 5–15–30 і 40 крб. Однак у чергуваннях усі урівняні: чергують по шість ночей на місяць, сплять у лабораторії. Відпочинок після чергувань службовцям не передбачається» (15.01.1908 р.).

Друкувалися статті та кореспонденції, спрямовані на оздоровлення фармацевтичного побуту, перетворення аптекарського трудівника на «гордого і сильного духом товариша» («Сурогати і боротьба з ними», «Із сфери висновків», «Про науково-практичну підготовку фармацевтів»). Уміщувалися повідомлення про обласні об'єднання, професійні спілки й товариства взаємодопомоги («Харківський кооператив», «Спілка робітників по дереву», «Товариство самоосвіти серед робітників»).

Цена отдельного номера 8 коп.

ЮЖНЫЙ ФАРМАЦЕВТЪ

ЕЖЕНЕДЕЛЬНАЯ ГАЗЕТА.

+*+*+*+*

Условия подписки:	Такса за объявление:
на 1 г. 4 р.—к.	в первый раз 1 руб.—к.
на 6 м. 2 р.—к.	на 1 стр.—40 руб., 10 стр.—30 руб., 10 стр.—20 руб., 10 стр.—10 руб., 10 стр.—5 руб.
на 3 м. 1 р.—к.	Срочка от 10 коп.
на 1 м. 50 коп.	Орточка в пределах года—бесплатно.
за отдельный номер 8 коп.	

Редакция и контора: Киев, Золотоверхотская, д. 4, кв. 10.
Принимать посылки можно с 11—12 ч. и ежедневно, в это время редакция не работает, а с 12—13 ч. зан.

№ 3. == Киев, 15-го января 1908 года. == Годъ 1.

СОДЕРЖАНИЕ: 1) Вывертывание аптекарского дела. 2) Хроника фармацевтической работы в Киевской губернии. 3) Хроника работы в фармацевтической лаборатории. 4) Вывертывание аптекарского дела. 5) Вывертывание аптекарского дела. 6) Вывертывание аптекарского дела. 7) Вывертывание аптекарского дела. 8) Вывертывание аптекарского дела. 9) Вывертывание аптекарского дела.

Отъ редакции.

Перемена въ составъ ответственныхъ редакторовъ сдѣлана невозможна въ современномъ выпускѣ 3 номера.

ОИТОВИЙ СЛАНДЪ АПТЕКАРНИХЪ ТОВАРИЩЪ

ЮЛЫ НАУМОВЪ, ЛИМАНОВСКАГО

Библиографическая, Униформа ул. д. Шибали. Химическое, посещенные города, аптекарские средства, фармацевтические препараты, фармацевтическая литература. 4-2

Правление Одесского профессионального о-ва служащихъ фармацевтовъ

проситъ фармацевтические о-ва Одесского района не замедлить присылкой отбитой корреспонденции, такъ какъ отсутствие послѣдней дѣлаетъ невозможнаго своевременную деятельность о-ва въ районѣ Одесса, м. Арнаутская 4б.

1 стр. 1 руб. 10 стр. 10 руб. 10 стр. 5 руб. 10 стр. 2 руб. 10 стр. 1 руб.

Примітним щодо широти тематики видається № 8, основу якого склали публікації С. Александрова про К. Маркса і його ідеї у зв'язку з 25-річчям від дня смерті провідника нового пролетарського вчення.

На сторінках газети уміщена анкета щодо умов трудового життя службовців-фармацевтів Півдня.

Значне місце відводилося рекламі.

Автори газети: Л. Тamarin, Г. Вольф, С. Александров, Л. Бренер, В. Го-г, С. А-в, Л-т.

Вартість одного номера – 8 коп. Передплатна вартість із доставкою і пересилкою: на рік – 4 крб., на 6 місяців – 2 крб.

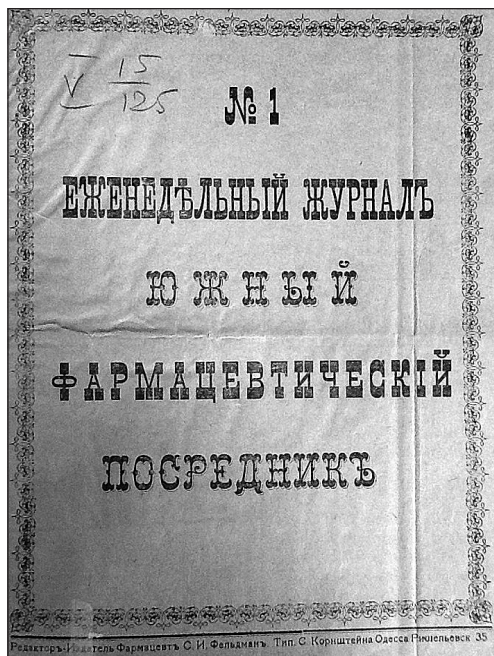
184. ЮЖНЫЙ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЙ ПОСРЕДНИК: Еженедельный журнал. – Одеса, 1914. № 1, 25 січня – № 2/3, 22 березня.

Ред.-вид.: Фельдман С. И.

Друк.: Одесса, типография С. Корнштейна, Ришельевская, 35.

Наявність вид.: ОННБ: 1914 – № 1; РДБ: 1914 – № 1, 2/3; РНБ: 1914 – № 1, 2/3.

У першому випуску видавці писали про спосіб поширення: розсилається в усі аптеки, аптечні магазини, земські та міські управи й лікувальні установи Російської імперії (1914. – № 1).

Польськомовні видання

185. MATERIAŁY DO TOPOGRAFII I STATYSTYKI LEKARSKIEJ I HIGIENY PODOLA [Матеріали до топографії і лікарської статистики Подільської губернії]. – Варшава, 1860–1865. Том I–V.

Ред.: Kremer Alexander.

«Матеріали до топографії і лікарської статистики Поділля» – друкований орган Товариства подільських лікарів, яке створене 14 жовтня 1859 р. і діяло до початку 1865 р. Очоловав Товариство і редагував «Матеріали...» доктор медицини Олександр Кремер, скарбник – доктор медицини Казімеж Пшиборовський, секретар – Юзеф Ролле, бібліотекар – доктор медицини Олександр Маркевич.

У виданні представлені наукові статті, розвідки й повідомлення, документи з історії медицини про боротьбу місцевих лікарів від епохи середньовіччя з чумою, холерою, туберкульозом тощо. Чимало публікацій підготував Йосип (Юзеф) Ролле, який вважається одним із фундаторів історії медицини як науки.

Опис за джерел.: Мазурик Е. В. Общество подольских врачей и его роль в развитии общественной медицины Юго-Западной России (1859–1865) / Е. В. Мазурик // Советское здравоохранение. – 1973. – № 11. – С. 74–75; Баженов Л. В. Историчне краєзнавство Правобережної України XIX – початку XX ст.: Становл. Історіогр. Бібліогр. / Л. В. Баженов. – Хмельницький, 1995. – С. 63–65.

186. POLSKIE MIESIĘCZNIK LEKARSKI: [poswieńcony wszystkim gałęziom medycyny ze szczególnem uwzględnieniem zagadnień praktycznych, związanych z dołą obecną]. – Київ, 1916. № 1, жовтень – № 3, грудень.

Ред.: Szumowski Władysław, docent uniwersitetu.

Вид. і відп. ред.: Trzebiński Stanisław, dr. med.

До ред. комітету входили: доктори медицини М. Лонзинський і К. Румшевич, А. Моджевський, доцент університету Є. Пясецький.

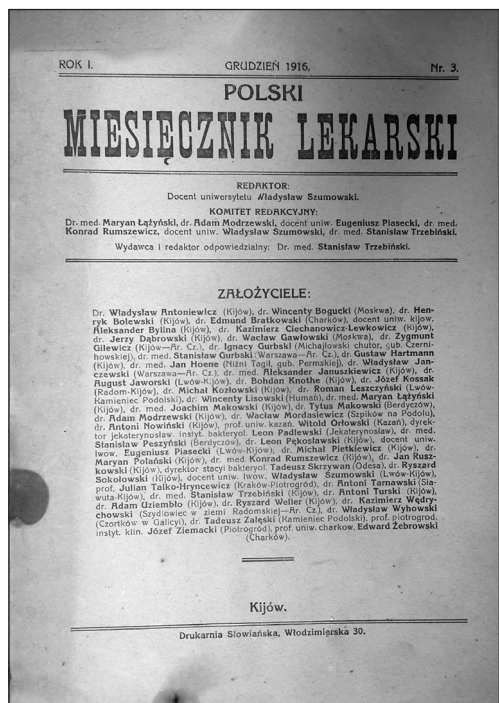
Адреса ред.: Киев, ул. Пушкинская, 22а.

Друк.: Киев, Словянская типография, ул. Владимирская, 30.

Наявність вид.: НБУВ: 1916 – № 1–3.

У програмі журналу – оригінальні дослідження та статті з усіх галузей медицини (наукової, практичної, суспільної), реферати, повідомлення про нові ліки та методи лікування, кореспонденції, хроніка столичної та провінційної медицини, протоколи лікарських товариств, звіти з діяльності санітарних організацій тощо. Особливого значення набували такі публікації у час війни.

Головні розділи: Критичні зауваження про досягнення останніх років; Нові праці; Статті; Реферати; Суспільство; Хроніка.

Опубліковано наукові та оглядові статті В. Шумовського («Сучасна медицина в час війни»), Р. Ліщинського («Роздуми про лікування сифілісу»), І. Даниша, С. Крамштика («Медична діяльність в інститутах санітарії для дітей Польського медичного комітету»), А. Моджевського. Старший лікар 95-ї Калуської дивізії Е. Зеленський описав гіпнотичні явища на війні, а згодом опублікував статтю про необхідність молочної дієти для хворих на тиф; керівник Бактеріологічного інституту Смоленського земства Б. Пацевич поділився професійним досвідом і проблемами свого регіону. Реферати присвячені таким актуальним медичним питанням, як бактеріологія та епідеміологія, патологічна анатомія, діагностика, методи лікування різних хвороб. Подано рецензії, огляди фахової літератури, звіти з діяльності медичних товариств, хроніку, некрологи.

Серед оголошень – повідомлення про університетську аптеку Адольфа Марцинчика в Києві, аптечні товари К. Нивинського, хірургічну лікарню доктора Я. Мако-

вського, книгарню і склад нот Леона Ідзиковського, пропозиції хімічно-бактеріологічного інституту і т.д. Представлені також анонси «Харьковского медицинского журнала», петербурзьких часописів «Dziennik Polski» і «Sprawa Polska», київського журналу «Przedświt» та ін.

Передплата журналу складала на рік – 12 крб., на півроку – 6, квартално – 3 крб. Окремий номер коштував 1,50 крб.

Географічний покажчик видань

<i>Місто</i>		<i>Номер у списку</i>
Балаклава	–	12
Варшава	–	185
Вінниця	–	32
Єлисаветград	–	146
Житомир	–	5; 30; 36; 43; 56; 107
Кам'янець-Подільський	–	32; 49; 84; 128; 179
Катеринослав	–	13; 46; 61; 65; 70; 89; 103; 116; 138; 145; 175; 178
Керч	–	112
Київ	–	2; 3; 4; 6; 7; 8; 20; 21; 26; 29; 31; 37; 47; 53; 55; 57; 58; 60; 62; 68; 76; 77; 86; 87; 88; 91; 92; 93; 98; 104; 105; 106; 117; 131; 132; 133; 134; 135; 136; 142; 147; 148; 149; 150; 151; 152; 153; 154; 161; 169; 183; 186
Кременчук	–	17; 94
Миргород	–	48
Москва	–	29
Одеса	–	10; 16; 24; 27; 29; 34; 42; 45; 63; 66; 67; 71; 74; 75; 78; 82; 83; 90; 100; 110; 113; 120; 125; 137; 143; 144; 163; 164; 165; 167; 172; 176; 180; 181; 182; 184
Полтава	–	1; 5; 54; 64; 73; 170
Санкт-Петербург	–	166

Севастополь	–	119
Сімферополь	–	14; 22; 44; 50; 79; 80; 95; 101; 122; 126
Слов'янськ	–	129
Феодосія	–	109
Харків	–	11; 23; 24; 25; 28; 35; 38; 39; 41; 59; 69; 72; 96; 99; 102; 111; 115; 118; 121; 124; 130; 139; 140; 141; 155; 156; 157; 158; 160; 162; 168; 171; 173; 174; 177
Херсон	–	18; 33; 40; 85; 108; 125
Хорол	–	24
Хотин	–	9
Чернігів	–	51; 73; 97; 159
Ялта	–	19; 52; 81; 114; 127

Xронологічний показник утворення нових видань

Рік	Номер у списку	Кількість
1860	131; 132; 185	3
1862	133	1
1863	98; 102	2
1868	100	1
1869	170	1
1871	97; 108	2
1873	96	1
1875	143	1
1880	136	1
1881	156	1
1882	35	1
1883	11; 174	2
1884	29; 155	2
1885	107; 157	2
1886	93; 173	2
1887	62	1
1888	73; 167	2
1889	51; 94; 112; 115; 129; 159	6
1890	92; 95; 101	3
1891	33	1
1892	40; 180	2

1893	10; 50; 70	3
1894	69; 116; 122; 161; 169	5
1895	99; 130; 162	3
1896	28; 37; 60; 109	4
1897	39; 120; 125; 138; 146	5
1898	46; 58; 152; 153	4
1899	105; 140; 147; 164	4
1900	24; 141	2
1901	67; 106; 111; 121; 127; 128; 150; 166	8
1902	113	1
1903	103	1
1904	22; 81; 123; 163; 176	5
1905	57; 82; 104; 139	4
1906	9; 38; 177	3
1907	47; 49; 110; 118; 144	5
1908	25; 63; 119; 137; 145; 149; 172; 183	8
1909	34; 44; 68; 71; 72; 117; 126; 134; 154	9
1910	6; 19; 21; 23; 30; 43; 90; 165; 168	9
1911	27; 61; 80; 84; 88; 142; 158; 175; 178; 181	10
1912	32; 41; 42; 52; 55; 151	6
1913	5; 31; 59; 74; 75; 79; 85; 91; 114; 124; 135; 148	12
1914	1; 12; 13; 15; 16; 20; 26; 89; 179; 184	10
1915	18; 48; 65; 76; 160; 171;	6
1916	13; 17; 53; 66; 186	5
1917	7; 36; 45; 54; 56; 64; 77; 78; 86; 87	10
1918	2; 3; 4; 8; 83	5
1919	182	1

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК РЕДАКТОРІВ, ВИДАВЦІВ, ЗАСНОВНИКІВ

1. Адесман Ізраель Борисович, 63
2. Акішев Всеволод Васильович, 39, 118
3. Александров Павло Миколайович, 32, 49
4. Алфер'єв Сергій Петрович, 161
5. Амброжевич Петро Михайлович, 10, 82
6. Анагності Дмитро Георгійович, 120
7. Андріяшев Олексій Хомич, 62

8. Баршак Шмуль Абрамович, 42
9. Білецький Іван Іванович, 20
10. Беллярмінов Леонід Георгійович, 29
11. Бенике Артур Августович, 39
12. Бердичевський Хайкель Ейлевич, 183
13. Биський Захар Сергійович, 26
14. Бичков Сергій Омелянович, 79, 80
15. Біндас С. Д., 7
16. Блюмберг Костянтин Густавович, 35
17. Бобрицький Костянтин Іванович, 39
18. Богомолів Тимофій Іванович, 130
19. Бороденко Ф. С., 23
20. Брейтигам Павло-Альберт Генріхович, 28
21. Брусилівський Єфрем Мойсейович, 82

22. Вальтер Олександр Петрович, 131, 132
23. Вальтер Петро Олександрович, 110
24. Васильєвський [Н.], 120
25. Високович Володимир Костянтинович, 153

- 26.** Гаєвський Сергій Миколайович, 47
27. Галицький Олександр Васильович, 49
28. Галин Мартирій Андрійович, 6
29. Гамалія (Гамалій) Микола Федорович, 164, 167
30. Георгієвський Костянтин Миколайович, 177
31. Гешелін Ісааак Соломонович, 63
32. Глушков [А.], 118
33. Голіцин Олександр Дмитрович, 39
34. Головін Сергій Селіванович, 29
35. Гордєєв Петро Андрійович, 35
36. Гордєєнко Михайло Єгорович, 39
37. Гриневецький Антон Болеславович, 176
38. Гринфельд Абрам Ісакович, 137
39. Гудзій Юрій А., 3
40. Гюббенет Кристіан Якович, 161
- 41.** Данилевський Василь Якович, 28
42. Дверницький Василь Ємельянович, 43
43. Дедюлін Олександр Васильович, 59
44. Деньковський Григорій Данилович, 131, 132
45. Добін Зельман Янкелевич, 41
46. Добровольський Іван Іванович, 43
47. Доброклонський Олександр Павлович, 71
48. Добросельський Петро Петрович, 39, 118
49. Довгальський Далтан Іосифович, 134
50. Долгоруков Микола Олександрович, 170
51. Дюков Євграф Якович, 24
- 52.** Ергардт Федір Федорович, 131
- 53.** Євещький Федір Орестович, 29
- 54.** Залеський Станіслав-Стефан Іосафатович, 129
55. Зарубін Іван Іванович, 113
56. Зарубін Іван Костянтиновича, 98

57. Захарі І. М., 81
58. Зеленев Іван Федорович, 111
59. Зеленський Володимир Давидович, 163
60. Земмер Євген Мартинович, 35
61. Зоммер Альфред Генріхович, 162
62. Зонненштраль Олександр Олександрович, 76

63. Ісаченко [Н.] [Н.], 53

- 64. Казаринов Геннадій Миколайович, 164**
65. Караваєв Володимир Опанасович, 161
66. Кветний Абрам Зейвелович, 17
67. Кияницин Іван Іванович, 120
68. Ковалевський Павло Іванович, 11, 69
69. Коваленко Григорій Олексійович, 1, 5
70. Козловський В. [Н.], 82
71. Колачевський Сергій Миколайович, 143
72. Кондратковська Катерина Дмитрівна, 21
73. Коноваленко Я. І., 7
74. Коп Олександр Ізраїлович, 90
75. Корабльов Леонід Петрович, 20
76. Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович, 8
77. Корш Олександр Всеволодович, 180
78. Коршун Степан Васильович, 129, 177
79. Косарев Василь Іванович, 19, 52, 114, 127
80. Косовський Вандалин Миколайович, 129
81. Крамар Д., 86
82. Кремер Олександр, 185
83. Крюков Адріан Олександрович, 29
84. Кудрявцев Іван Петрович, 161
85. Кузнецов Олександр Харитонович, 129
86. Кузнецов І., 39
87. Кушуль Аарон Самойлович, 12

- 88.** Лашенков Павло Миколайович, 121
89. Лесевицький Леонід Дмитрович, 39
90. Леш Федір Олександрович, 171
91. Лешко-Попель Іван Васильович, 70
92. Лівшиц Наум Леонтійович, 13
93. Ліндемман Володимир Карлович, 148
94. Лукасевич Євмен Кирилович, 8
95. Лунд Лев Левович, 58
96. Луценко Іван Митрофанович, 24
97. Люткевич Олександр Григорович, 29
- 98.** Маковецький Тимофій Омелянович, 98, 136
99. Маніловський Іустин Вікторович, 43
100. Мандельштам Макс Емануїлович, 104
101. Марьяшес Самуїл Юхимович, 63
102. Матковський Тит Адамович, 120
103. Мазон Юлій-Фердинанд Іванович, 161
104. Меленевський Юрій, 4
105. Мельников-Разведенков Микола Федотович, 177
106. Мечников Ілля Ілліч, 167
107. Мефодієв В'ячеслав Олексійович, 123
108. Мінкер Максим Олександрович, 90
109. Мінх Григорій Миколайович, 161
110. Мочутковський Йосиф-Броніслав Йосифович, 180
- 111.** Натансон Яків Германович, 78
112. Недригайлов Віктор Іванович, 177
113. Немоловський Пилип Іринейович, 9
114. Немоловський Ф. І., 43, 56
115. Новик Мордух Іссерович, 68
116. Новицький Ф. О., 136
- 117.** Оболенський Іван Миколайович, 23
118. Образцов Василь Парменович, 161
119. Орлов Леонід Володимирович, 28, 120

-
120. Оссовський Павло Степанович, 55
121. Оссовський Станіслав Дмитрович, 55
- 122.** Парін Василь Миколайович, 83
123. Пенський П. Ю., 99
124. Пенський Юліан Романович, 162
125. Перемежко Петро Іванович, 161
126. Перпер Йосип Йосипович, 21
127. Перпер Йосип Овшийович, 21
128. Перпер Меєр Овшийович, 21
129. Погребинський Мойсей Григорович, 143, 180
130. Полешко Микола Олександрович, 116
131. Поляков Петро Андрійович, 99, 162
132. Попов [А.], 120
133. Попов Сергій Олександрович, 23
134. Пржевальський Броніслав Григорович, 177
135. Прокопьев Г. С., 171
136. Прокоса Капітон Федорович, 43
137. Прохасько Ольга Петрівна, 20
138. Пуріц Костянтин Миколайович, 137
139. П'ятін Лев Олександрович, 49
- 140.** Райміст Янкель Меєрович, 63
141. Рог Лейба Ізраїлович, 16
142. Розанов Павло Петрович, 127
143. Розенблат Яків Мойсейович, 110
144. Розловський Давид Моїсейович, 80
145. Рязанцев Микола Володимирович, 115
146. Ряснянський М. Г., 23, 162
- 147.** Сабанєєв Іван Федорович, 137
148. Светухін Михайло Іванович, 177
149. Святловський Євген Володимирович, 73, 159
150. Сікорський Іван Олексійович, 37
151. Сільванський Євстафій Петрович, 16

152. Сиротинський Петро Парменович, 90
153. Скворцов Ірінарх Поліхронійович, 47
154. Скловський Євген Львович, 21
155. Скороходько Антон Каленикович, 2
156. Скрильников Василь Тимофійович, 129
157. Соколовський Казимир Владиславович, 43
158. Стефанович Федір Семенович, 120
159. Стrogанов Микола Олексійович, 143, 180
160. Суковкін Михайло Акінферович, 47, 91

- 161. Тамарін Лазар Мойсейович, 68**
162. Телишевський Абрам Борисович, 42
163. Томашевський Сергій Петрович, 106
164. Требінські Станіслав, 186
165. Тритшель Карл Генріхович, 161
166. Трофімов Михайло Михайлович, 177

- 167. Урусов Микола Петрович, 89**
168. Усов Сергій Олександрович, 79, 80
169. Усова Ольга Давидівна, 79
170. Уцеховський [А.], 78

- 171. Фавр Володимир Володимирович, 121, 177**
172. Файнбраун Давид Липович, 74, 75
173. Федоров Михайло Іванович, 164
174. Фельдман С. І., 184
175. Фененко [Н.] Ф., 131
176. Филимонович Дмитро К., 112
177. Фінкельштейн Олександр Маркович, 180
178. Фіш Лев Михайлович, 21
179. Фолькман Леонід Вікторович, 129
180. Фролов-Багрєєв Антон Федорович, 127

- 181. Ходін Андрій Васильович, 29, 60, 104**
182. Хржонцевський Никанор Адамович, 161

- 183.** Черняхівський Олександр Григорович, 6
184. Чириков [А.] В., 53
185. Чирков В., 153
186. Чуєвський Іван Опанасович, 99, 162
- 187.** Шабатт Юхим Маркович, 183
188. Шаховська Анна Василівна, 15
189. Шляпошников Михайло Сергійович, 25, 72
190. Шпенцер Борух Кельманович, 27, 181
191. Шумовський Владислав, 186

Типологічний покажчик видань **за цільовим призначенням**

Загально-медичного спрямування

Врачебно-санитарная хроника
Врачебно-санитарным обзорам
Еврейский медицинский голос, 63
Журнал медицины и гигиены, 69
Здоровая жизнь, 72
Земский врач, 73
Киевский врачебный вестник, 77
Медико-санитарный сборник, 83
Медицинский вестник, 84
Южнорусская медицинская газета, 180
Южный медицинский вестник, 182

Галузеві

Вістник ветеринарної медицини, 2
Акушерка, 10
Архив психиатрии, неврологии и судебной психопатологии, 11
Вегетарианский вестник, 20
Вегетарианское обозрение, 21
Вестник бальнеологии, климатологии и физиотерапии, 23
Вестник гомеопатической медицины, 24
Вестник магнетизма, 26
Вестник офтальмологии, 29
Ветеринарный вестник, 35
Вопросы нервно-психической медицины, 37
Всероссийский фармацевтический вестник, 55
Жизнь фармацевта, 68
Зубоврачебный ежемесячник, 74
Известия Киевской рентгеновской комиссии, 76
Практическое зубо врачевание, 90
Рентгеновский вестник, 110
Русский журнал кожных и венерических болезней, 111
Терапевтическое обозрение, 137
Физиотерапевтический вестник, 176
Южный фармацевт, 183

Прикладні

- Вістник всеукраїнської Спілки лікарських помішників, помішниць і акушерок, 3
- Вістник Міністерства Народного Здоров'я і Опікування, 4
- Житте і знання, 5
- Згода, 7
- Українські медичні вісти, 8
- Вестник курортов и лечебных учреждений, 25
- Русский сезонный листок, 112
- Самопомощь, 113
- Сезонный листок Славянских минеральных вод, 129

Рекламно-інформаційні

- Балаклавский курортный листок, 12
- Зубоврачебный посредник, 75
- Крымские курорты, 79
- Крымский курортный листок, 80
- Курортный посредник, 81
- Куяльницкий курортный листок, 82
- Южнорусский врачебно-фармацевтический посредник, 181
- Южный фармацевтический посредник, 184

Наукові

- Збірник медичної секції українського наукового товариства в Києві, 6
- Архив психиатрии, неврологии и судебной психопатологии, 11
- Ветеринарный вестник, 35
- Вопросы нервно-психической медицины, 37
- Журнал медицины и гигиены, 69
- Записки Екатеринославского медицинского общества, 70
- Записки Новороссийского университета медицинского факультета, 71
- Протокол [очередного] заседания киевского военно-санитарного общества и приложения к ним, 92
- Протоколы заседаний Акушерско-гинекологического общества в Киеве, состоящего при Университете св. Владимира, 93
- Протоколы заседаний и Труды Общества Кременчугских врачей с приложениями, 94
- Протоколы заседаний и труды Общества Симферопольских врачей, 95
- Протоколы заседаний медицинской секции Общества опытных наук при Императорском Харьковском университете, 96
- Протоколы заседаний Общества врачей Черниговской губернии, 97
- Протоколы Заседаний Общества Киевских врачей, 98
- Протоколы заседаний Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете, 99
- Протоколы заседаний Общества Одесских врачей, 100
- Протоколы заседаний Таврического медико-фармацевтического общества, 101
- Протоколы заседаний Харьковского медицинского общества, 102
- Протоколы и труды Екатеринославского отделения общества борьбы с заразными болезнями, 103

- Протоколы Киевского офтальмологического общества, 104
Протоколы Киевского психиатрического общества, 105
Протоколы Киевского сифилидологического общества, 106
Протоколы общества врачей Волынской губернии, 107
Протоколы общества Херсонских врачей, 108
Протоколы собраний и труды общества Феодосийских врачей, 109
Сборник трудов Харьковского ветеринарного института [имп. Николая I], 115
Современная Медицина. Прибавление. Клинические лекции и госпитальные отчеты, 132
Современная Медицина. Судебно-медицинское прибавление, 133
Труды ... губернского съезда земских врачей и представителей земств Екатеринославской губернии, 138
Труды ... совещания ветеринарных врачей при губернской управе, 139
Труды ... съезда врачей и представителей земств Харьковской губернии, 140
Труды врачебного совета Харьковского уездного земства, 141
Труды врачебной комиссии и совещания врачей при Киевской губернской управе по делам земского хозяйства, 142
Труды врачей Одесской городской больницы, 143
Труды врачей Станции скорой медицинской помощи в Одессе, 144
Труды губернского санитарного совещания по вопросам борьбы с холерой при Екатеринославской губернской земской управе, 145
Труды Елисаветградского отдела русского общества охранения народного здоровья, 146
Труды Киевского акушерско-гинекологического общества, 147
Труды Киевского бактериологического института, 148
Труды Киевского военно-санитарного общества, 149
Труды Киевского общества детских врачей, 150
Труды Киевского отдела Русского общества охранения народного здоровья, 151
Труды Киевского психиатрического общества, 152
Труды Киевского физико-медицинского общества, состоящего при университете св. Владимира, 153
Труды Киевского хирургического общества, состоящего при Университете Св. Владимира, 154
Труды медицинской секции общества опытных наук при Императорском Харьковском университете, 155
Труды областного съезда [5го февраля 1881 года в г. Харькове] о мерах против дифтерийной эпидемии, 156
Труды областного съезда представителей земств Южных губерний России для изыскания мер борьбы с вредными насекомыми и против эпизоотий, 157
Труды Общества ветеринарных врачей в г. Харькове, 158
Труды Общества врачей Черниговской губернии, 159
Труды Общества детских врачей при императорском Харьковском университете за 1912/1914 год, 160
Труды Общества киевских врачей с приложением протоколов, 161
Труды Общества научной медицины и гигиены при Императорском Харьковском университете, 162
Труды Общества одесских врачей, 163

- Труды Общества русских врачей г. Одессы, 164
 Труды Общества русских врачей при Императорском Новороссийском университете, 165
 Труды Одесского отдела Русского общества охранения народного здоровья, 166
 Труды Одесской бактериологической станции, 167
 Труды Первого областного ветеринарного съезда из представителей от губерний и области, 168
 Труды Первого съезда врачей Киевской губернии, 169
 Труды постоянной медицинской комиссии при Полтавской губернской земской управе, 170
 Труды Пятого съезда общества российских акушеров и гинекологов, 171
 Труды факультетской Терапевтической клиники (проф. С. В. Левашова) при Императорском Новороссийском университете, 172
 Труды Харьковского медицинского общества: Доклады Харьковскому медицинскому обществу, 173
 Труды Харьковской губернской комиссии по питейному вопросу, 174
 Труды Южнорусского областного съезда по борьбе с холерой в Екатеринославе, 175
 Харьковский медицинский журнал, 177

Науково-популярні

- Вістник життя і знання, 1
 Акушерка, 10
 Вестник медицины / Wiestnik midicini, 27
 Вестник медицины, 28
 Вестник офтальмологии, 29
 Военно-санитарный обзор, 36
 Врачебно-санитарные известия Управления Главноуполномоченного Красного Креста ЮгоЗападного фронта, 53
 Наш Журнал, 86
 Наше слово, 87
 Современная клиника, 130
 Современная медицина, 131
 Физиотерапевтический вестник, 176
 Materiały do topografii i statystyki lekarskiej i higieny Podola, 185
 Polskie Miesięcznik Lekarski, 186

Популярні

- Хата, 9
 Белая ромашка, 13
 Белая ромашка, 14
 Белый цветок, 15
 Белый цветок, 16
 Больничная касса, 17
 Vegetарианский вестник, 20
 Vegetарианское обозрение, 21
 Друг слепых, 62

Красный Крест Южного района, 78
Помощь раненым, 89

Офіційно-документальні

- Бюллетень о холерных заболеваниях в Херсонской губернии, 18
Бюллетень о состоянии ялтинской погоды [и] о важнейших заразных болезнях в г. Ялте, 19
Ветеринарная хроника Волынской губернии, 30
Ветеринарная хроника Киевской губернии, 31
Ветеринарная хроника Подольской губернии, 32
Ветеринарная хроника Херсонской губернии, 33
Ветеринарно-санитарные сведения по г. Одессе, 34
Вопросы оздоровления г. Харькова и обзоры деятельности городской врачебно-санитарной организации, 35
Врачебная хроника Харьковской губернии, 39
Врачебная хроника Херсонской губернии, 40
Врачебно-гигиенический справочник, 41
Врачебно-гигиенический указатель, 42
Врачебно-санитарная хроника Волынской губернии, 43
Врачебно-санитарная хроника г. Симферополя, 44
Врачебно-санитарная хроника города Одессы, 45
Врачебно-санитарная хроника Екатеринославской губернии, 46
Врачебно-санитарная хроника Киевской губернии, 47
Врачебно-санитарная хроника Миргородского уездного земства, 48
Врачебно-санитарная хроника Подольской губернии, 49
Врачебно-санитарная хроника Таврической губернии, 50
Врачебно-санитарная хроника Черниговской губернии, 51
Врачебно-санитарная хроника Ялты, 52
Врачебно-санитарный обзор: медико-санитарное бюро Полтавского губернского земства, 54
Двухнедельный бюллетень об эпидемических заболеваниях в Волынской губернии, 56
Еженедельный бюллетень о движении эпидемических болезней в Полтавской губернии, 64
Еженедельный бюллетень об эпидемических заболеваниях в Екатеринославской губернии, 65
Еженедельный бюллетень Санитарного бюро города Одессы, 66
Еженедельный бюллетень санитарной статистики г. Одессы, 67
Недельный бюллетень о важнейших эпидемических заболеваниях в Киевской губернии, 88
Санитарный бюллетень Ялты, 114
Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Екатеринославской губернии, 116
Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Киевской губернии, 117
Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Харьковской губернии, 118
Сведения о врачебно-санитарной организации г. Севастополя, 119
Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Одессы, 120

Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Харькова, 121

Сведения о движении острых желудочно-кишечных заболеваний в Таврической губернии, 122

Сведения о деятельности городской врачебно-санитарной организации по г. Херсону, 123

Сведения о деятельности санитарной организации и об эпидемических заболеваниях г. Харькова, 124

Сведения о деятельности санитарных учреждений и о ходе эпидемических заболеваний г. Одессы, 125

Сведения о заразных болезнях и о состоянии врачебно-санитарного дела в Таврической губернии, 126

Сведения о санитарно-медицинской организации г. Ялты, 127

Сведения о ходе заразных болезней в Подольской губернии, 128

Эпидемический бюллетень Екатеринославского губернского земства, 178

Эпидемический бюллетень Подольского губернского земства, 179

Хронікально-документальні

Дневник Второго съезда отечественных психиатров в Киеве, 57

Дневник X съезда Русских естествоиспытателей и врачей в Киеве, 58

Дневник Третьего Всероссийского съезда ветеринарных врачей, 59

Дневник Шестого съезда общества русских врачей в память Н. И. Пирогова, 60

Дневник Южнорусского областного съезда по борьбе с холерой, 61

Довідково-статистичні

Бюллетень о холерных заболеваниях в Херсонской губернии, 18

Бюллетень о состоянии ялтинской погоды [и] о важнейших заразных болезнях в г. Ялте, 19

Ведомость о ходе заразных болезней на людях в уездах Таврической губернии, 22

Месячный бюллетень, 85

Недельный бюллетень о важнейших эпидемических заболеваниях в Киевской губернии, 88

Приложение к «Врачебно-санитарной хронике Киевской губернии», 91

Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Екатеринославской губернии, 116

Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Киевской губернии, 117

Сведения о ветеринарно-санитарном состоянии Харьковской губернии, 118

Сведения о врачебно-санитарной организации г. Севастополя, 119

Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Одессы, 120

Сведения о врачебно-санитарной организации и эпидемических заболеваниях г. Харькова, 121

Сведения о движении острых желудочно-кишечных заболеваний в Таврической губернии, 122

Сведения о деятельности городской врачебно-санитарной организации по г. Херсону, 123

Сведения о деятельности санитарной организации и об эпидемических заболеваниях г. Харькова, 124

Сведения о деятельности санитарных учреждений и о ходе эпидемических заболеваний г. Одессы, 125

Сведения о заразных болезнях и о состоянии врачебно-санитарного дела в Таврической губернии, 126

Сведения о санитарно-медицинской организации г. Ялты, 127

Сведения о ходе заразных болезней в Подольской губернии, 128

Справочный листок Второго Всероссийского съезда фельдшеров, фельдшерлиц и акушеров в г. Киеве, 134

Справочный листок Областного съезда юга России по борьбе с эпидемиями в Киеве, 135

Таблицы смертности и рождаемости Киевского населения, составляемые по метрическим книгам, 136

Покажчик наявних видань у бібліотеках

БМДУ	–	44, 52, 114
БАН	–	3, 4, 24, 29, 58, 98, 100, 102, 131, 161
ДАВО	–	30, 43
ДПІБР	–	62
ДОУНБ	–	70, 116, 175
ЛННБ	–	1, 5
НБМ	–	76
НБ МГУ	–	37
НБТ	–	19, 50
НБУВ	–	6, 7, 8, 11, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 53, 57, 58, 60, 68, 69, 72, 73, 76, 77, 85, 91, 96, 98, 100, 102, 111, 115, 116, 131, 132, 133, 143, 148, 150, 151, 153, 154, 155, 161, 163, 164, 173, 177, 180, 186
НДБ ЦДАУ	–	7
ННМБ	–	10, 11, 23, 24, 29, 38, 39, 40, 43, 44, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 64, 68, 69, 73, 76, 77, 94, 95, 98, 103, 108, 110, 111, 116, 120, 121, 123, 127, 131, 137, 138, 144, 145, 159, 161, 176, 177, 179, 180
ОННБ	–	10, 21, 24, 27, 29, 37, 42, 45, 63, 78, 82, 90, 110, 131, 137, 163, 172, 176, 180, 184
РДБ	–	7, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 20, 21, 23, 25, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 47, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 66, 68, 69, 70, 72, 76, 79, 80, 82, 85, 87, 88, 92, 93, 100, 105, 107, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 120, 123, 124, 127, 129, 130, 131, 133, 136, 142, 143, 144, 150, 153, 154, 161, 169, 177, 180, 181, 183, 184
РІА	–	116
РНБ	–	1, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25,

		26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 105, 107, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 143, 146, 148, 150, 153, 154, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 172, 173, 176, 177, 178, 179, 181, 183, 184
СумДУ	–	111
ТНУ	–	50, 95
ХДНБ	–	6, 10, 11, 24, 25, 28, 29, 35, 37, 39, 40, 43, 46, 47, 49, 50, 63, 69, 76, 111, 115, 118, 129, 130, 131, 138, 139, 140, 141, 143, 155, 156, 157, 160, 162, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 177, 180
ХНМУ	–	177
ХОУНБ	–	21, 29, 35, 108
ЦНБ ХНУ	–	115, 162
ЧОУНБ	–	51

Абревіатури бібліотек

БМДУ	Наукова бібліотека Державної установи «Кримський державний медичний університет імені С. І. Георгієвського»
БАН	Бібліотека академії наук (Санкт-Петербург, Росія)
ДАВО	Державний архів Волинської області
ДПІБР	Державна публічна історична бібліотека Росії (Москва, Росія)
ДОУНБ	Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека
ЛННБ	Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Сте-

	фаника НАН України
НБМ	Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка
НБ МГУ	Наукова бібліотека Московського державного університету імені М. В. Ломоносова (Москва, Росія)
НБТ	Наукова бібліотека «Таврика» ім. О. Х. Стевена (Сімферополь)
НБУВ	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НДБ ЦДАУ	Науково-довідкова бібліотека Центральних державних архівів України
ННМБ	Наукова національна медична бібліотека України
ОННБ	Державний заклад «Одеська національна ордена Дружби народів наукова бібліотека імені М. Горького»
РДБ	Російська державна бібліотека (Москва, Росія)
РІА	Російський історичний музей
РНБ	Російська національна бібліотека (Санкт-Петербург, Росія)
СумДУ	Бібліотека Сумського державного університету
ТНУ	Бібліотека Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
ХДНБ	Державний заклад «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка»
ХНМУ	Бібліотека Харківського національного медичного університету
ХОУНБ	Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеса Гончара
ЦНБ ХНУ	Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. Н. Каразіна
ЧОУНБ	Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека

1. *Акопов А. И.* Методика типологического исследования периодических изданий (на примере специальных журналов) / Акопов А. И. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1985. – 95 с.
2. *Акопов А. И.* Отечественные специальные журналы (1765–1917) : историко-типологический обзор / Акопов А. И. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростов. ун-та, 1986. – 84 с.
3. *Алибек К.* Пятая революция в медицине: о роли инфекций в патогенезе старения и хронических болезней человека / К. Алибек, Л. Гречаный, Т. Клименко, А. Пашкова // Лікарська справа. – 2008. – № 1/2. – С. 3–30.
4. *Арканов С.* Указатель «Врачебно-санитарной хроники Киевской губернии» за 1907–1914 годы / Арканов С. – К., 1918. – 35 с.
5. *Аронов Г. Ю.* Легенди і бувальщина київської медицини (люди, факти, події, документи): 160-річчю Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця / Г. Ю. Аронов, А. П. Пелешук ; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця. – К. : Століття, 2001. – 303 с.
6. *Артамонова Н. О.* Система інформаційного забезпечення медичної науки в Україні : моногр. / Н. О. Артамонова. – Харків : Міськдрук, 2010. – 371 с.
7. *Багалея Д. И.* История города Харькова за 250 лет его существования (1655–1905) : истор. моногр. – В 2 т. / Д. И. Багалея, Д. П. Миллер. – Репринт. изд. – Харьков, 1993. – Т. 1. – 572 с.; Т. 2. – 982 с.
8. *Багдасарьян С. М.* Проблемы медицинской информации / С. М. Багдасарьян. – М. : Знание, 1973. – 64 с.
9. *Бельский М. Р.* Журналы старой Одессы : справочник / Бельский М. Р., Ижик Л. В. – Одесса : ВМВ, 2008. – 117, [1] с., [4] л. ил. : ил., портр.
10. *Библиографический указатель по земско-медицинской литературе.* Приложение к земско-медицинскому сборнику / Сост. Д. Н. Жбанков. – М. : Типография М. П. Щепкина, 1890. – 206 с. (О-во рус. врачей в память Н. И. Пирогова).
11. *Библиография русской периодической печати 1703–1913 гг. : материалы для истории русской журналистики* / Сост. и изд. Н. М. Лисовский. – Петроград : Типография Акц. Общ. Тип. Дела, 1915. – 1067 с.
12. *Білінський М.* Часописи Поділля (в межах УСРР): Істор. нарис з доби 1838–1927 рр. / М. Білінський ; ред.: В. Отамановський, М. Ідашкин. – Вінниця : [б. в.], 1927/1928. – 31 с. (Матеріяли до історії друку та до бібліографії Поділля ; т.1, Зошит 1).
13. *Бородій М. К.* Архівні джерела з історії медицини на Лівобережній Україні / М. К. Бородій // Український історичний журнал. – 1981. – № 3. – С. 136–141.

14. *Васильев К. Г.* История медицины России. Краткий курс : моногр. / К. Г. Васильев, К. К. Васильев. – Одесса : Optimum, 2009. – 335 с. : ил.
15. *Васильев К. К.* Деятельность Общества одесских врачей / К. К. Васильев // Советское здравоохранение. – 1990. – № 1. – С. 68–71.
16. *Васильев Ю. К.* К истории первых периодических медицинских изданий на Украине: «Южно-Русская медицинская газета» (1892–1897 гг.) / Ю. К. Васильев // Вісник Сумського державного університету : наук. журн. Сер. Медицина. – 2006. – № 2. – С. 46–50.
17. *Великорецкий Д. А.* К истории развития медицинской печати : сообщение 1 / Д. А. Великорецкий // Фельдшер и акушерка. – 1991. – № 10. – С. 39–43.
18. *Вербицкий П. І.* Історія ветеринарної медицини України : моногр. / П. І. Вербицкий, П. П. Достоевський, С. К. Рудик ; За ред. С. К. Рудика. – К. : Ветінформ, 2003. – 384 с. : іл.
19. *Верхратський С. А.* Історія медицини / С. А. Верхратський, П. Ю. Заблудовський. – К. : Вища школа, 1991. – 430 с.
20. *Визначні імена у світовій медицині* / Г. Ю. Аронов, О. А. Грандо, М. Б. Мирський [та ін.] ; за ред. О. А. Грандо. – К. : РВА «Тріумф», 2001. – 319 с. : портр.
21. *Волобуєва А.* Формування преси Києва (1835–1918) / А. Волобуєва, Н. Сидоренко. – К. : Темпора, 2011. – 208 с.
22. *Газети і журнали Катеринославщини (1838–1916): наук.-допоміжн. бібліограф. покажчик* / склад. Т. М. Ковальська та ін. ; ред. Т. В. Кравчук. – Дніпропетровська обласна наук. біб-ка: Дніпропетровськ, 1993. – 45 с. (Період. видання краю).
23. *Ганіткевич Я.* Історія української медицини в датах та іменах / Я. Ганіткевич; Наукове товариство ім. Шевченка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Львівське відділення Всеукраїнське лікарське товариство. – Львів, 2004. – 368 с.
24. *Георгієвська В. В.* Історія української журналістики: становлення та розвиток рекламно-довідкової преси на території Східної України (XIX – початок XX ст.) : навч. посіб. / Вікторія Герогієвська, Наталія Сидоренко. – К. : АДЕФ-Україна, 2010. – 224 с.
25. *Глаголев М. И.* Очерк деятельности общества Кременчугских врачей за 25 лет (1885–1910) / М. И. Глаголев. – Кременчуг, 1912.
26. *Голяченко О.* Історія медицини / Голяченко Олександр, Ганіткевич Ярослав. – Тернопіль : Лілея, 2004. – 248 с.
27. *Грандо О.* Визначні імена в історії української медицини / О. Грандо. – К. : РРА «Тріумф», 1997. – 128 с.
28. *Гребцова И. С.* Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи (вторая треть XIX в.) / Гребцова И. С. – Одесса, 2002. – 360 с.
29. *Дмитрук В. Т.* Нарис з історії української журналістики XIX ст. : посібник для студ. факультету журналістики / Дмитрук В. Т. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1969. – 145 с.

30. *Егорышева И. В.* Особенности организации медицинской службы в России в начале XX века / И. В. Егорышева // Проблемы социальной гигиены. – 2003. – № 1. – С. 52–53.
31. *Есин Б. И.* Проблемы методологии и методики изучения местной дореволюционной печати / Б. И. Есин // Местная и национальная печать: вопросы истории, методологии : сб. ст. – Ростов-на-Дону : Изд. Рост. ун-та, 1983. – С. 28–37.
32. *Есин Б. И.* Русская газета и газетное дело в России: задачи и теоретико-методологические принципы изучения / Б. И. Есин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 132 с.
33. *Жаворонкова Е. Ю.* Возникновение медицинской периодической печати в России / Е. Ю. Жаворонкова // Медицинская консультация. – 1995. – № 1. – С. 15–19.
34. *Жбанков Д. Н.* Библиографический указатель по общественной медицинской литературе за 1890–1905 гг. / Н. Д. Жбанков. – М. : т-во «Печатня С. П. Яковлева», 1907. – 345 с. – (О-во рус. врачей в память Н. И. Пирогова).
35. *Жбанков Д. Н.* Материалы к истории русской медицинской прессы в 1792–1924 гг. / Н. Д. Жбанков. – Харьков : Научная мысль, 1928. – 26 с.
36. *Жванко Л. М.* Соціальні виміри Української держави (квітень–грудень 1918 р.) / Л. М. Жванко. – Х. : Прапор, 2007. – 224 с.
37. *Животко А. П.* Історія української преси: Навч. посіб. для студ. ф-тів журналістики вищих закл. освіти / Аркадій Животко ; упоряд. М. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
38. *Жирков Г. В.* История цензуры в России XIX–XX веков : учеб. пособ. / Жирков Г. В. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 368 с.
39. *Жук А. П.* Развитие общественно-медицинской мысли в России в 60–70-х гг. XIX века / А. П. Жук. – М. : Медгиз, 1963. – 382 с.
40. *Заблудовский П. Е.* Медицина в России в период капитализма / П. Е. Заблудовский. – М. : Госмедиздат, 1956. – 150 с.
41. *Золотухина С. Т.* Культурно-освітня спадщина вчених Слобожанщини другої половини XIX – поч. XX ст. (історико-педагогічний аспект) : моногр. / С. Т. Золотухина, Н. В. Петренко. – Харків : ХДУХТ, 2010. – 186 с.
42. *Иванов Е. М.* Указатель статей, помещенных в изданиях Общества научной медицины и гигиены / Е. М. Иванов // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета. – Харьков, 1911. – С. 200–208.
43. *Игумнов С. Н.* Очерк развития земской медицины в губерниях, вошедших в состав УССР, Бессарабии и в Крыму / под ред. проф. С. С. Кагана. – К. : Изд. Киевского 1-го медицинского ин-та, 1940. – 155 с.
44. *Ильинский Л. К.* Список повременных изданий за 1917 г. Ч. 1. Алфавитный список повременных изданий / Сост. по материалам Рос. книжн. палаты проф. Л. К. Ильинский. – Петроград : Рос. книжн. палата, 1919. – 186 с. (Временник Российской книжной палаты / под ред. проф. С. А. Венгерова).
45. *Ильинский Л. К.* Список повременных изданий за 1918 год / Составил по материалам Рос. книжн. палаты Л. К. Ильинский. – Петроград : Госиздат, 1922. – XXIV, 287 с.

46. *Іванов В. Ф.* Теоретико-методологічні основи вивчення змісту масової комунікації : моногр. / Іванов В. Ф. – К. : Київський ун-т, 1996. – 203 с.
47. *Ігнатієнко В. А.* Бібліографія української преси (1816–1923 рр.) : іст. бібліограф. етюд / В. Ігнатієнко. – Харків : Держвидав України, 1926. – 76 с.
48. *Ігнатієнко В. А.* Бібліографія української преси. 1816–1916 / В. Ігнатієнко. – Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. – 288 с.
49. *Ігнатієнко В. А.* Українська книжка й преса в історичному розвитку / В. Ігнатієнко // Книга. – 1923. – № 3. – С. 3–6.
50. *Ігумнов С. М.* Нарис розвитку земської медицини на Україні / С. М. Ігумнов // Матеріали до історії розвитку охорони здоров'я на Україні / під ред. К. Ф. Дупленко. – К., 1957. – С. 58–81.
51. *Історія української дожовтневої журналістики* : навч. посіб. для студентів вузів із спеціальності «Журналістика» / О. І. Дей, І. Л. Моторнюк, М. Ф. Нечиталюк, Н. О. Радванська, Л. О. Суярко. – Львів : Вища школа, 1983. – 512 с.
52. *Історія фармації України* / Р. В. Богатирьова, Ю. П. Спіженко, В. П. Черних та ін. – Харків : Прапор, Вид-во УкрФА, 1999. – 799 с.
53. *Капкова Ю. В.* Журнали о здоровом образе жизни: функциональные, тематические и жанровые особенности: дисс. ... кандидата филол. наук : 10.01.10 / Капкова Юлия Владимировна. – М., 2005. – 207 с.
54. *Каталог дореволюційних газет, що видавалися на Україні 1822–1916 рр.* Публікація фондів ЦНБ АН УРСР / уклад. : О. М. Пузирьова [та ін.] ; ред. Т. Ю. Лещенко. – К., 1971. – 183 с.
55. *Кириєнко О. Ю.* Загальна та військова цензура в Російській імперії (XVIII – початок XX ст.) / О. Ю. Кириєнко // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 83–98.
56. *Колосова О. О.* Організація охорони здоров'я та соціального забезпечення населення України в часи правління національних урядів 1917–1920 років [Електронний ресурс] / О. О. Колосова. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/...2/021-28.pdf.
57. *Королёв А. Г.* Из истории создания и развития Харьковского ветеринарного института / А. Г. Королёв // Питання історії науки і техніки. – 2013. – № 1 (25). – С. 2–10.
58. *Коропов В. М.* История ветеринарии в СССР : учебник / В. М. Коропов. – Москва : Гос. изд-во сельскохозяйственной лит-ры, 1954. – 368 с.
59. *Кохан А. И.* К столетию основания журнала «Земский врач» / А. И. Кохан // Советское здравоохранение. – 1989. – № 2. – С. 74–76.
60. *Коцур Н. І.* Становлення і розвиток гігієнічної науки в Україні: шлях крізь епохи і соціальні потрясіння (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття) : монографія / Н. І. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – 725 с.
61. *Кревецький І.* Початки преси на Україні. 1776-1850 / І. Кревецький. – Львів : З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1927. – 26 с. : іл.
62. *Крупський І. В.* Національно-патріотична журналістика України: друга половина XIX – перша чверть XX ст. / Крупський І. В. – Львів : Світ, 1995. – 184 с.

63. *Лапшина Г. С.* Русская пореформенная печать 70–80-х годов XIX века / Г. С. Лапшина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 130 с.
64. *Левит М. М.* Становление общественной медицины в России / М. М. Левит. – М. : Медицина, 1974. – 232 с.
65. *Лісевич І. Т.* Духовно спрагли (духовне життя польської національної меншини на Наддніпрянській Україні в 1864–1917 рр.) / І. Т. Лісевич ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К. : [б.в.], 1997. – 240 с. – (Історичні зошити).
66. *Макаренко І. М.* Біографічний довідник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця (1841–2001) / І. М. Макаренко, І. М. Полякова. – вид. 2е доп. і випр. – К. : Століття, 2001. – 207 с.
67. *Малая Л. Т.* История медицины : очерки / Л. Т. Малая, В. Н. Коваленко, А. Г. Каминский, Г. С. Воронков. – К. : Либідь, 2003. – 416 с.
68. *Матеріали до історії розвитку охорони здоров'я на Україні / під ред. К. Ф. Ду- пленка.* – К. : Держмедвидав УРСР, 1957. – 385 с.: діагр.
69. *Матеріали з історії національної журналістики Східної України початку ХХ сто- ліття / уклад. Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко.* – К., 2001. – 448 с.
70. *Матеріали до історії української медицини / ред.-упоряд. М. Семчишин ; ред. П. Джуль.* – Чикаго : Видання Українського Лікарського Товариства Північної Америки, 1988. – Т. 2. – 1988. – 298 с.: іл.
71. *Махонина С. Я.* Русская дореволюционная печать (1905–1914) / С. Я. Махони- на. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – 208 с.
72. *Медицина в Україні : біобібліогр. слов. / авт.упоряд. : С. М. Булах, С. Г. Васи- льєва, Л. Б. Долинна ; Нац. наук. мед. бка України.* – К., 2005. – Вип. 2 : Друга половина XIX століття. Літери А–К. – 615 с. (Медична біографістика).
73. *Медицина в Україні. XVIII – друга пол. XIX ст. : біобібліогр. слов. : додатк. вип. 2 / авт. упоряд. М. М. Гайдучок ; Нац. наук. мед. бка України.* – К., 2007. – 99 с. (Медична біографістика).
74. *Медицина в Україні. Видатні лікарі : XVIII – перша половина XIX ст. : біобі- біогр. слов. : дод. вип. 1 / авт.-упоряд. М. М. Гайдучок ; Держ наук. мед. бка України.* – К., 2002. – 136 с. (Медична біографістика).
75. *Медична еліта України: Харків. Суми. Полтава : національний довідник.* – Хар- ків : Книжкова Палата України, 1999. – 320 с.
76. *Метелкин А. И.* Материалы к истории ветеринарной периодической печати в России и СССР / А. И. Метелкин // Вестник современной ветеринарии. – 1927, № 19. – С. 575–578.
77. *Милявский В. М.* Общество полтавских врачей и «Труды постоянной медицин- ской комиссии при полтавской губернской управе» / В. М. Милявский // Со- ветское здравоохранение. – 1981. – № 4. – С. 69–71.
78. *Мирский М. Б.* Роль партийносоветской и периодической медицинской печати в теории и практике здравоохранения в первые годы Советской власти (1917–1920 гг.) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. мед. наук : спец. 07.00.10 «История науки и техники» / М. Б. Мирский. – М., 1964. – 22 с.

79. Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії (1812–1917) / І. Л. Михайлин. – Харків : Колорит, 2007. – 312 с.
80. Мілясевич І. В. Періодичні видання Волинської губернії XIX – початку XX століття : іст.-бібліогр. дослідж. / Ірина Мілясевич ; Нац. акад. наук України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, Н.-д. центр періодики. – Львів : ЛНБ, 2004. – 376 с.
81. Мілясевич І. В. Типологічні характеристики преси Волині XIX – початку XX століття / І. Мілясевич // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Вип. 14. – К., 2005. – С. 667–684.
82. Москаленко В. Ф. До історії медичної періодики в Україні / В. Ф. Москаленко, Ф. Я. Ступак // Науковий вісник національного медичного університету ім. О. О. Богомольця. – 2004. – № 1–2. – С. 101–106.
83. Наукова комунікація у мас-медіа: практикум / уклад.: А. А. Бойко, Н. В. Зелінська, О. Ф. Коновець; перекл. з англ. Н. В. Зелінської. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. – 124 с.
84. Научные медицинские общества СССР / [под. ред. акад. АМН СССР, проф. М. В. Волкова]. – М. : Медицина, 1972. – 455 с.
85. Недбальська О. Розвиток медичної справи на Єлисаветградщині в кінці XIX – на початку XX ст. / О. Недбальська // Бюлетень Галузевої служби науково-технічної інформації – 2003. – Т. 10. – С. 115–118.
86. Непомнящий А. Періодична преса Півдня України як джерело розвитку історико-краєзнавчих досліджень / А. Непомнящий // Зб. праць НДЦ періодики ; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2002. – Вип. 10. – С. 490–507.
87. Непомнящий А. Вивчення російськомовної дорадянської періодичної преси Таврійської губернії у сучасному кримознавстві / А. Непомнящий, В. Бобков // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідом. IX Всеукр. наук.-теорет. конф. [Львів, 28–29 жовтня 2005 р.] / НАН України ; ЛНБ ім. В. Стефаника ; НДЦ періодики ; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2005. – С. 207–212.
88. Онуфрийчук О. Вестнику офтальмологии – 120 лет! / Онуфрийчук Олег [Електронний ресурс] // Национальный офтальмологический проект: официальный сайт межрегиональной ассоциации врачей-офтальмологов. – Адреса доступу: <http://www.eyeneews.ru/pages.php?id=388&glaukoma=d5f81ffefd661f8ced29e25c35cd9747>.
89. Периодические и продолжающиеся издания Харьковского университета, 1805–1980 / Сост.: С. С. Усатенко // История Харьковского университета. Ч. 1, вып. 2, 1917–1980 : сист. указ. лит. / Сост.: Е. А. Авксентьева, В. Д. Прокопова, М. П. Валюконис, Р. Г. Найко; Ред.: А. Е. Кучер, М. Г. Швалб. – Харьков : ХГУ, 1983. – С. 41–52.
90. Періодичні видання Волині, Полісся, Підляшшя та Холмщини (1836–1944) : [список / уклад.: Ю. Лашук, Г. Бухало, О. Ошуркевич]. – Львів : Львів. наук. б-ка, 1994. – 52 с.
91. Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917 рр.) : [список / укл.: Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко, О. Д. Школьна]. – Львів; Київ, 1995. – 154 с.

92. *Періодичні видання Подільської губернії (1838 - 1917 рр.)* : [покажчик / укл. Сидоренко Н. М., Школьна О. Д., Сидоренко О. І., Фінклер В. В.]. – Львів ; Київ, 1999. – 69 с.
93. *Періодичні видання Полтавської губернії (1838–1917 рр.)* : [список / укл.: Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко, О. Д. Школьна]. – Львів ; Київ, 1996. – 128 с.
94. *Пирумова Н. М.* Земская интеллигенция и ее роль в общественной борьбе до начала XX в. / Наталья Михайловна Пирумова. – Москва : Наука, 1986. – 271 с.
95. *Писаренко Н.* Діяльність земств Лівобережної України з охорони здоров'я наприкінці XIX – на початку XX ст. (історична спадщина земських органів місцевого самоврядування) // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. В.І Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – Вип. 2. – В 4 ч. Ч.ІІ. – С.412 – 416.
96. *Плющ В.* Медична преса в Україні / Василь Плющ // Матеріали до історії української медицини. – Нью-Йорк ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 161–188.
97. *Потужна сила рідного слова* : до 100-ліття виходу в світ перших українськомовних видань Східної України : «Хлібороб», «Рідний край», «Громадська думка», «Рада» / Упоряд. Н. М. Сидоренко. – Полтава : Рік, 2005. – 444 с.
98. *Преса України: газети 1917-1920 рр.* : бібліогр. покажчик / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України ; уклад. Г. Я. Рудий. - К. : Хрещатик, 1997. - 97 с.
99. *Прокофьев А. А.* Первая русская медицинская газета и дальнейшее развитие русской периодической медицинской печати / А. А. Прокофьев. – Харьков : Научн. мысль, 1926. – 12 с.
100. *Прусевич А. Н.* Библиографический указатель по медицине и гигиене Подольской губернии с 1714 г. по 1913 г. включительно / А. Н. Прусевич. – Каменец-Подольский : Врачебное санитарное бюро Подольской губ. земской управы, 1914. – 74 с.
101. *Развитие биологии на Украине.* – В 3-х т. – Т. 1. С древнейших времён до Великой Октябрьской социалистической революции / Отв. ред. Б. Г. Новиков. – К. : Наук. думка, 1984. – 416 с.
102. *Риков С. О.* Історія створення української офтальмологічної школи / С. О. Риков, Д. В. Варивончик // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. праць Укр. віськ.-мед. акад. – К., 2004. – Вип. 14. – С. 435–444.
103. *Різун В. В.* Теорія масової комунікації : підручн. / В. В. Різун. – К. : ВЦ «Промсвіта», 2008. – 260 с.
104. *Робак І. Ю.* Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок XVIII ст. – 1916 р.) : моногр. / І. Ю. Робак. – Харків : ХДМУ, 2007. – 346 с. : іл. 24 с.
105. *Романюк М. М.* До історіографії бібліографії української преси XIX–XX ст. / Мирослав Романюк // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повідомл. десятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 31 жовтня – 1 листоп. 2008 р. / НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, Відділення «НДЦ періодики»: за ред. М. М. Романюка. –Л., 2008. – С. 13-63.
106. *Романюк Р.* «Вістник Ветеринарної медицини» – перший україномовний часопис громадської та вайськової ветеринарії у Наддніпрянській Україні (Київ,

- 1918р.) / Роксолана Романюк // Українська періодика : історія і сучасність : доп. та повідомл. одинадцятої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 29–30 листоп. 2013 р.) / Нац. акад. наук України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, НДІ пресознавства ; за ред. М. Романюка. – Львів, 2013. – С. 147–153.
107. *Российский Д. М.* История всеобщей и отечественной медицины и здравоохранения : библиография (996–1954 гг.) / сост. Д. М. Российский при участии В. А. Невского. – М. : Медгиз, 1956. – 938 с.
108. *Руда С. П.* Науково-просвітницька діяльність медичних товариств України на межі XIX–XX століть / С. П. Руда // Наука і освіта : зб. наук. праць АН Вищої школи України. – К. : Хрещатик, 1997. – Кн. 1. – С. 85–88.
109. *Русская* периодическая печать 1702–1894 г. : справ. / под. ред. Дементьева А. Г., Западова А. В., Черепанова М. С. – М. : Издво полит. лит-ры, 1959. – 836 с.
110. *Русская* периодическая печать (1895 – октябрь 1917 г.) : справ. / авт.-сост. : М. Черепанов, Е. Фингерит. – М. : Госполитиздат, 1957. – 351 с.
111. *Русские* дореволюционные газеты в фондах Государственной библиотеки СССР имени В. И. Ленина : алф. кат. [в 5-ти ч.]. – 2е изд., испр. и доп. / Гос. бка СССР им. В. И. Ленина; [сост. О. Нижнева, М. Дементьева; ред. кол.: О. Ядыкина и др.]. – М., 1986.
112. *Савчук В. С.* Естественнонаучные общества Юга Российской империи (вторая половина XIX – начало XX вв.) / Савчук В. С. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1994. – 232 с.
113. *Садівничий В. О.* Бальнеологічні газети Східної України (середина XIX – початок XX ст.) // В. О. Садівничий // Образ : щорічний науковий збірник / [голова редкол. В. Різун, голов. ред. Н. Сидоренко ; Ін-т журналістики КНУ імені Тараса Шевченка]. – К., 2012. – Вип. 13. – С. 97–101.
114. *Садівничий В. О.* Галузеві медичні періодичні видання Києва: проблемно-тематичний зріз / Наталія Сидоренко, Володимир Садівничий // Діалог: Медіа-студії: збірник наук. праць / [ред. кол. : О. В. Александров (голов. ред.) та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2010. – Вип. 11. – С. 223–232.
115. *Садівничий В. О.* Галузеві психоневрологічні журнали Східної України другої половини XI – початку XX ст. // В. О. Садівничий // Держава та регіони : Соціальні комунікації. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2011. – № 3. – С. 104–108.
116. *Садівничий В. О.* Дбаючи про збереження і передачу інформації (періодичні та продовжувані видання харківського медичного товариства XIX – початку XX століть) / В. О. Садівничий // Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник / за ред. В. В. Різун; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – Т. 53. – жовтень–грудень. – С. 179–186.
117. *Садівничий В. О.* Діяльність професора А. В. Ходіна в контексті розвитку вітчизняної медичної періодики / Володимир Садівничий // Образ : щорічний науковий збірник / [голова редкол. В. Різун, голов. ред. Н. Сидоренко ; Ін-т журналістики КНУ імені Тараса Шевченка]. – К., 2011. – Вип. 12. – С. 88–94.
118. *Садівничий В. О.* До тематичної складової фармацевтичної періодики Східної України початку XX ст. // В. О. Садівничий // Держава та регіони : Соціальні комунікації. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2011. – № 1. – С. 89–92.

119. Садівничий В. О. Іван Луценко в історії вітчизняної медичної преси // В. О. Садівничий // Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми : матеріали Сьомої всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 1–2 червня 2011 р.) / уклад.: В. О. Садівничий, О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський держ. ун-т, 2011. – С. 5–10.
120. Садівничий В. О. Микола Рязанцев і розвиток наукової медичної комунікації у ХІХ – на початку ХХ ст. / В. О. Садівничий // Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми : матеріали Дев'ятої всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 5–6 червня 2012 р.) / уклад. О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – С. 25–30.
121. Садівничий В. О. Павло Ковалевський – редактор і видавець медичної періодики // В. О. Садівничий // Журналістика : науковий збірник / [за ред. Н. М. Сидоренко]. – К. : Ін-т журналістики Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2012. – Вип. 11 (36). – С. 114–123.
122. Садівничий В. О. Перше спеціалізоване періодичне видання з питань гомеопатії в Україні / Володимир Садівничий // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. Одинадцятої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 29–30 листоп. 2013 р.) / НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства ; за ред. М. Романюка. – Львів, 2013. – С. 72–78.
123. Садівничий В. О. Перший вітчизняний спеціалізований журнал з питань психіатрії / Володимир Садівничий // Діалог: Медіа-студії: збірник наук. праць / [ред. кол. : О. В. Александров (голов. ред.) та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2011. – Вип. 13. – С. 274–284.
124. Садівничий В. О. Перші україномовні спеціалізовані медичні журнали Наддніпрянської України: проблемно-тематичні аспекти / В. Садівничий // Вісник Львівського університету : зб. наук. праць. Серія : Журналістика. – Львів : Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2014. – Випуск 39. – С. 43–56.
125. Садівничий В. О. Письменницька публіцистика в контексті періодичних видань вегетаріанської тематики початку ХХ ст. / В. О. Садівничий // Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Т. 54. – січень-березень. – С. 107–111.
126. Садівничий В. О. Постаті видатних мікробіологів та імунологів у вітчизняній соціальній комунікації кінця ХІХ – початку ХХ століть / В. О. Садівничий // Журналістика. Філологія. Медіаосвіта : збірник наукових праць. – Полтава, 2014. – С. 187–192.
127. Садівничий В. О. Соціокомунікативні параметри медичної преси підросійської України (середина ХІХ – початок ХХ ст.) / В. О. Садівничий // Наукові записки Інституту журналістики : наук. збірник / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Т. 56. – Лип.-верес. – С. 395–401.
128. Садівничий В. О. Спеціалізована газета «Сезонный листок Славянских минеральных вод» у вітчизняному інформаційному просторі // Журналістика : наук. збірник / За ред. Н. М. Сидоренко. – К. : Ін-т журналістики Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2011. – Вип. 10 (35). – С. 30–39.
129. Садівничий В. О. Степан Коршун – редактор медичної газети / В. О. Садівничий // Сумська старовина. – 2008. – № XXXV. – С. 137–143.

130. Садівничий В. О. Формування системи курортної преси Східної України в середині XIX – протягом перших десятиліть XX ст. // В. О. Садівничий // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2012. – № 3. – С. 90–96.
131. Садівничий В. О. Характеристика типоформуючих ознак медичних журналів Східної України XIX – початку XX ст. / Володимир Садівничий // Діалог: Медіа-студії: збірник наук. праць / [ред. кол. : О. В. Александров (голов. ред.) та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2011. – Вип. 12. – С. 263–273.
132. Садівничий В. О. Характерні ознаки тематики ветеринарної преси підросійської України середини XIX – початку XX ст. / В. О. Садівничий // Образ : щорічний науковий збірник / [голова редкол. В. Різун, голов. ред. Н. Сидоренко ; Ін-т журналістики КНУ імені Тараса Шевченка]. – К., 2014. – Вип. 15. – С. 106–115.
133. Садівничий В. О. «Хроніки...» та «Сведения...» як тип спеціалізованого професійного земського ветеринарного видання / В. О. Садівничий // Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми : матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 14–15 травня, 2014 р.) / уклад. О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – С. 62–71.
134. Садівничий В. О. Чернігівське періодичне видання «Земский врач» у вітчизняному інформаційному просторі: проблемно-тематичний аспект / Садівничий В. О. // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Серія «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 23 (62). – 2010. – № 4. – С. 543–548.
135. Садовничий В. А. Проблемно-тематические особенности медицинских журналов Харьковской губернии (XIX – начало XX вв.) / В. А. Садовничий // Журналист. Социальные коммуникации. – 2013. – № 2 (10). – С. 142–151.
136. Сарапин Н. Періодика Волинської губернії, 1838–1917 рр. / Н. Сарапин // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теоретич. конф. (Львів 17–18 трав. 2002 р.) / ред. М. М. Романюк. – Львів, 2002. – С. 62–64.
137. Сидоренко Н. М. Галузеві медичні періодичні видання Києва: проблемно-тематичний зріз / Наталія Сидоренко, Володимир Садівничий // Діалог: Медіа-студії: збірник наук. праць / [ред. кол.: О. В. Александров (голов. ред.) та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2010. – Вип. 11. – С. 223–232.
138. Сидоренко Н. М. Становлення і розвиток преси Волинської губернії / Н. Сидоренко, Н. Сарапин // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2002. – Вип. 10. – С. 11–16.
139. Сидоренко Н. М. Періодичні видання Одеси та Херсонської губернії (XIX – початок XX ст.) / Н. Сидоренко, В. Холодова // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повід. Сьомої Всеукр. наук.-теор. конф., Львів, 17-18 травня 2002 року. – Львів, 2002. – С. 80–87.
140. Скворцов В. Я. Врачи в литературе и искусстве / В. Я. Скворцов // Советское здравоохранение. – 1987. – № 3. – С. 76–78.
141. Славетні імена Національного фармацевтичного університету. Ректори та професори : нариси про життя та діяльність видат. учених Нац. фармац. ун-ту /

- Нац. фармац. ун-т ; редкол.: В. П. Черних (голов. ред) [та ін.]. – Х. : Прапор, 2005. – 199 с. : іл.
142. *Соціально-філософські та етичні проблеми медицини* : навч. посібн. / За заг. ред. А. П. Алексеенко, В. М. Лісового. – Харків : Колегіум, 2010. – 340 с.
143. *Срезневский В. И.* Список русских повременных изданий с 1703 по 1899 год. Со сведениями об экземплярах, принадлежащих библиотеке Императорской академии наук / В. И. Срезневский. – Репринтное издание 1901 г. – СПб. : Альфарет, 2011. – 568 с.
144. *Станько А. И.* У истоков изучения русской провинциальной журналистики / А. И. Станько // Местная и национальная печать: Вопросы истории, методологии : сб. ст. – Ростов-на/Д. : Изд. Ростовс. ун-та, 1983. – С. 38–56.
145. *Сятиня М. Л.* Фармацевтична справа в Україні. Минуле. Сьогодення. День прийдешній / М. Л. Сятиня. – К. : Ін-т історії України НАН України, 1998. – 334 с.
146. *Тимошик М. С.* Історія видавничої справи : підручн. / Микола Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 2003. – 496 с.
147. *Типология периодической печати* : учеб. пособ. для студентов вузов / М. Е. Аникина, В. В. Баранов, О. А. Воронова и др. ; под ред. М. В. Шкондина, Л. Л. Реснянской. – М. : Аспект Пресс, 2009. – 236 с.
148. *Товариство Київських лікарів: бібліографічний покажчик* / наук. ред. Павленко Р. І.. – К. : [б.в.], 2010. – 119 с.
149. *Указатель периодических и продолжающихся изданий научной библиотеки СГУ. 1703 - 1917* : библиографический указатель / сост. М. В. Дорошенко, М. М. Калмыкова ; отв. ред. В. Дрягина ; Симферопольский гос. ун-т. - Симферополь : [б.в.], 1996. - 154 с.
150. *Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.* : Іст.бібліограф. дос-лідж. – Львів : ОріянаНова, 2009. – Т. 2 : 1891–1905 рр. / НАН України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Відділення «Науководослідний центр періодики» ; [уклад. : М. В. Галушко, М. М. Романюк (кер. проекту), Л. В. Сніцарчук]. – 480 с.
151. *Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.* : Іст.бібліограф. дос-лідж. – Львів : ОріянаНова, 2007. – Т. 1 : 1812–1890 рр. / НАН України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Відділення «Науководослідний центр періодики» ; [уклад. : М. В. Галушко, М. М. Романюк (кер. проекту), Л. В. Сніцарчук]. – 560 с.
152. *Українські періодичні видання у фонді ХДНБ ім. В. Г. Короленка: Друк. кат. Вип. 1: Журнали (1816–1917)* / Харк. держ. наук. бка ім. В. Г. Короленка ; уклад. Л. Ф. Бондаренко. – Харків, 2000. – 142 с.
153. *Українські періодичні видання у фонді ХДНБ ім. В. Г. Короленка: Друк. кат. Вип. 2: Журнали (1918–1923)* / Харк. держ. наук. бка ім. В. Г. Короленка ; уклад. Л. Ф. Бондаренко, Н. В. Лубенська. – Харків, 2001. – 163 с.
154. *Хоменок О. С.* Дореволюционная периодическая печать Таврической губернии (1838–1916): очерк истории и библиографический указатель / Хоменок О. С. – Одеса : АО БАХВА, 2003. – 180 с.

155. *Ціборовський О. М.* На варті здоров'я : моногр. / О. М. Ціборовський. – К. : Фант, 2010. – С. 430 с.
156. *Ціборовський О. М.* Наукове і практичне значення досліджень з історії української медицини / О. М. Ціборовський // Україна. Здоров'я нації. – 2012. – № 1 (21). – С. 168–173.
157. *Чернова Э. Н.* Систематический каталог отечественных периодических продолжающихся изданий по медицине. 1792–1960 / Э. Н. Чернова. – Ленинград : Бка АН СССР, 1965. – 495 с.
158. *Черняков Б. І.* Зображальна журналістика в газеті, журналі та книзі XVIII – першої половини XIX століття : текст лекцій / Б. І. Черняков. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2006. – 215 с.
159. *Чубенко А. В.* Медицина, основанная на доказательствах, и современные информационные технологии / А. В. Чубенко, П. Н. Бабич, С. Н. Лапач // Укр. мед. часопис. – 2004. – № 2 (40). – С. 49–56.
160. *Шадрин Н. А.* Указатель русской журнальной ветеринарной литературы с 1871 года по 1889 год / Шадрин Н. А. – Харьков, 1889. – 47 с. (Оригинальные сообщения русских авторов и переводн.-иностр.).
161. *Шарабчиев Ю. Т.* Научные медицинские журналы: история становления и проблемы развития в Беларуси [Електронний ресурс] / Ю. Т. Шарабчиев // Медицинские новости. – 2008. – № 5. – С. 11–18. – Режим доступу до журн. : <http://www.mednovosti.by/journal.aspx?article=3612>.
162. *Швалб М. Г.* Указатель к «Трудам Общества научной медицины и гигиены при Харьковском университете» за 1883–1915 гг. / Швалб М. Г. – Харьков, 1955. – 25 с.
163. *Школьна О. Д.* До історії медичної преси України: за матер. періодики Катеринославщини та Полтавщини XIX – початку XX століття / О. Д. Школьна // Відродження української державності: проблеми історії та культури : Матер. міжнар. наук. конф., 13–16 травня 1996 р. – Одеса, 1996. – Ч. 1. – С. 210–211.
164. *Яковенко Е. И.* Воспоминания о развитии медицины и о врачах Херсонского уезда / Е. И. Яковенко // Очерки истории русской общественной медицины : Сборн. статей. – М., 1965. – С. 282–291.

Сумський державний університет
Інститут журналістики
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Наукове видання

Володимир Садівничий
Наталія Сидоренко
Анастасія Волобуєва

Медичні періодичні та продовжані видання
Наддніпрянської України
(1860–1920 рр.)

показчик

Підписано до друку 17.03.2015.
Формат 70x100¹/₁₆. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 16,52. Умовн. друк. арк. 22,037.
Наклад 300 прим.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 3062 від 17.12.2007